

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
BİLİŞİM BİLİM DALI

**TOPLUMSAL DENETİM VE KONTROL MEKANİZMASI
OLARAK GÖZETİM OLGUSU VE SOSYAL MEDYADA
KULLANICININ KENDİNİ İFŞA ETMESİ ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA**

Yüksek Lisans Tezi

FERHAT KORKMAZCAN

İSTANBUL-2019

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
BİLİŞİM BİLİM DALI

**TOPLUMSAL DENETİM VE KONTROL MEKANİZMASI
OLARAK GÖZETİM OLGUSU VE SOSYAL MEDYADA
KULLANICININ KENDİNİ İFŞA ETMESİ ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA**

Yüksek Lisans Tezi

FERHAT KORKMAZCAN

Danışman: Doç. Dr. NECMİ EMEL DİLMEN

İSTANBUL-2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

GAZETECİLİK Anabilim Dalı BİLİŞİM Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS
öğrencisi FERHAT KORKMAZCAN'ın TOPLUMSAL DENETİM VE KONTROL
MEKANİZMASI OLARAK GÖZETİM OLGUSU VE SOSYAL MEDYADA
KULLANICININ KENDİNİ İFŞA ETMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA adlı tez çalışması,
Enstitümüz Yönetim Kurulunun 17.10.2019 tarih ve 2019-37/18 sayılı kararıyla oluşturulan jüri
tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 25.10.2019

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

		İmzası
1. Tez Danışmanı	Doç. Dr. NECMİ EMEL DİLMEN	
2. Jüri Üyesi	Prof. Dr. ERHAN AKYAZI	
3. Jüri Üyesi	Prof. Dr. ARZU KIHTIR	

ÖNSÖZ

Bu tezin oluşum sürecinde bana her an destek veren, beni cesaretlendiren ve bu süreci son derece verimli ve keyifli kılan kıymetli danışmanım Doç. Dr. Necmi Emel Dilmen hocama teşekkürlerimi sunarım.

Tez konusunu belirleme aşamasında bana ilham veren ve her zaman değerli katkıları ile tez çalışmama yön veren desteğini hiç esirgemeyen ve derslerine keyifle katıldığım değerli hocam Prof. Dr. Erhan Akyazı'ya teşekkür ederim.

Bilimsel desteğinin yanı sıra akademi için beni yüreklendiren beni motive eden daima sunduğu farklı bakış açılarıyla ufkumu genişleten kıymetli hocam Prof. Dr. Arzu Kihitir'e teşekkür ederim.

Lisans eğitimimde tanıdığım günden bu yana hep yanımda olduğunu bildiğim ve her an desteğini hissettiğim katkılarını hiçbir zaman unutamayacağım değerli hocam Prof. Dr. Suat Gezgin'e şükranlarımı sunarım.

Bu süreçte tüm sıkıntılara destek olan ve bana olan inançlarını hiçbir zaman yitirmeyen varlıklarından güç aldığım canım kardeşlerime, karşılaştığımız zorlukları birlikte göğüslediğimiz ilgisini ve sevgisini hiçbir zaman esirgemeyen biricik abime, güzel ve umut dolu sözleri ile beni motive eden her konuda yanımda olan canım anneme sonsuz teşekkür ederim.

Ferhat Korkmazcan

İstanbul, 2019

GENEL BİLGİLER

Adı Soyadı	:Ferhat Korkmazcan
Anabilim Dalı	:Gazetecilik
Program	:Bilişim
Tez Danışmanı	:Doç. Dr. Necmi Emel Dilmen
Tez Türü ve Tarihi	:Yüksek Lisans-Ekim, 2019
Anahtar Kelimeler	:Sosyal Medya, Gözetim, Mahremiyet, Toplumsal Denetim

ÖZET

Toplumsal Denetim Ve Kontrol Mekanizması Olarak Gözetim Olgusu ve Sosyal Medyada Kullanıcının Kendini İfşa Etmesi Üzerine Bir Araştırma

Bu çalışmada, yeni iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte gözetim uygulamalarında meydana gelen değişimler ve bu değişimlerin toplumsal yapı ile yeni iletişim ortamları üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Toplumsal denetim ekseninde irdelenen gözetim olgusuna baktığımızda dışarıdan gelen baskı ve zorlamaya dayalı Panoptikon'daki denetim yerini bireysel rıza ve gönüllülüğe dayalı Sinoptikon ve Süperpanoptikon'a bırakmıştır. Yeni iletişim ortamlarında sosyal medya ile birlikte bireysel rıza ve gönüllülüğe dayalı gözetleme ve gözetlenme kavramlarının ele alındığı bu çalışmada özel alan ve kamusal alan kavramları karşılaştırılıp mahremiyet ihlali çerçevesinde tartışılmıştır. Bununla birlikte kullanıcıların paradoksal bir şekilde sosyal medyada özel hayatlarını ifşa etmeleri ve daha fazla görünme isteklerinin iktidarların iştahını kabartmış olduğuna ve de bu durumun iktidarların denetsel işlevini maskeleyişine dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada, özellikle yoğun bir şekilde gözetime maruz kalan sosyal medya kullanıcılarının gözetim farkındalıkları ve bu bireylerin gözetime teslimiyetleri sınanmıştır.

GENERAL KONWLEDGE

Name and Surname :Ferhat Korkmazcan
Field :Journalism
Programme :Informatics
Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Necmi Emel DİLMEN
Degree and Date :Master-October,2019
Keywords :Social Media. Surveillance, Privacy, Social Control

ABSTRACT

Surveillance Fact As A Social Supervision And Control Mechanism And A Study On Self-Disclosure Of Consumer On Social Media

In this study, changes in surveillance practices with the development of new communication technologies and their effects on social structure and new communication environments are discussed. When we view the phenomenon of oversight examined in the context of social supervision, Panopticon that is based on external pressure and coercion has been replaced by Sinopticon and Superopticon based on individual consent and volunteering. In new communication environments, with social media the concepts of surveillance and being surveillanced have been handled in this study by comparing the concepts of private sphere and public sphere in the discussion of privacy violation. However, it has been pointed out that the users' paradoxical disclosure of their private lives on social media and their desire to appear more have increased the appetite of the powers and this masked the supervisory function of the powers. In this study, the surveillance awareness of social media users who are exposed to surveillance and the surrender of these individuals to surveillance have been tested

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
TABLolar LİSTESİ.....	vii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR	xii
1.GİRİŞ	1
2.TOPLUMSAL KONTROL MEKANİZMASI OLARAK KAVRAMSAL, TARİHSEL ve TEORİK ÇERÇEVEDE GÖZETİM OLGUSU	4
2.1. Görme Eylemine Kavramsal Bakış	4
2.2. Gözetimin Kavramsal Tanımı	7
2.3. Tarihsel Boyutuyla Gözetim Kavramı	10
2.3.1. Gözetimin İlk Uygulamaları.....	13
2.3.2. Modern Toplumda Gözetim	18
2.3.3. Gözetimin Meşruiyeti.....	20
2.4. Gözetimin Kuramsal Boyutu.....	24
2.4.1. Panoptik Stratejiler ve Kapatılma Olgusu	24
2.4.2. M.Foucault'ta Gözetim ve Panoptikon	26
2.4.3. Gözetimin Üretim İlişkilerindeki Uygulamaları	34
2.4.3.1. Karl Marx'ta Sınıf Mücadeleri Çerçevesinde Gözetim	36
2.4.3.2. Taylor ve Fayol'da İşletmelerdeki Gözetim Faktörü	38
2.4.3.3. Weber'de Genişleyen Gözetim	43
2.4.3.4. Anthony Giddens'ta Kurumsallaşan Gözetim.....	44
2.5. Enformasyon Toplumunda Gözetim Kapsamının Genişlemesi	49

2.5.1. Enformasyon Toplununun Öteki Yüzü: Gözetim Toplumu.....	50
2.5.2.Yeni Ekonomi ve Yaygınlaşan Gözetim.....	52
2.5.3.İktidarların Bilimsel ve Teknolojik Faaliyetlerle Bütünleşme Süreci.....	54
2.6. Michel Foucault’da Bilgi ve İktidar	56
2.7.Kavram Olarak Enformasyon Toplumu	60
2.8. Enformasyon ve Bilgi.....	61
2.9.Enformasyon Teknolojileriyle Dönüşen İletişim Ortamları.....	63
3. INTERNET ve MODERN GÖZETİM	66
3.1. Bir Gözetim Aracı Olarak Internet.....	68
3.2.Yeni İletişim Teknolojileriyle Dönüşen Gözetim Pratikleri	71
3.2.1. Panoptikon’dan Süperpanoptikon’a	72
3.2.2. Seyretme Eyleminde Sinoptikon ve Omniptikon	76
3.2.3. Akışkan Gözetim ve Ban Optikon.....	83
3.3.Sosyal Medya ve Gözetim.....	88
3.4. Kamusal Alanın Internet Çerçevesinde Değerlendirilmesi	91
3.5.Kamusal Alan ve Özel Alan Ayırımı	95
3.5.1.Yeni Bir Kamusal Alan Olarak Sosyal Medya	98
3.5.2. Sosyal Medya’da Mahremiyet.....	102
3.6. Sosyal Medyada Kimliğin İnşası Ve Benliğin Sunumu	107
3.7. Röntgencilik/Gözetlemecilik, Dikizleme, Teşhir ve Teşhircilik	109
3.8. Etik Çerçevede Gözetim.....	113
4.SOSYAL MEDYADA GÖZETİM FARKINDALIĞI VE KULLANICININ KENDİNİ İFŞA ETMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA.....	118
4.1.Araştırmanın Amacı ve Önemi	118
4.2. Araştırmanın Soruları ve Hipotezleri	120
4.3. Araştırmanın Yöntemi.....	122

4.4. Araştırmanın Örneklemi ve Veri Toplama Araçlarının Belirlenmesi	123
4.5. Tanımsal Bulgular	124
4.5.1. Demografik Bulgular.....	124
4.5.1.1. Cinsiyet Grubuna Göre Dağılım.....	125
4.5.1.2. Yaş Gruplarına Göre Dağılım	126
4.5.1.3. Eğitim Gruplarına Göre Dağılım.....	127
4.5.1.4. Medeni Durumuna Göre Dağılım.....	128
4.5.1.5. Meslek Gruplarına Göre Dağılım.....	129
4.5.1.6. Aylık Gelir Gruplarına Göre Dağılım	131
4.5.2. Sosyal Medya Kullanımına Dair Soru Dağılımları	132
4.5.2.1.Sosyal Medyayı Kullanım Zamanına Göre Dağılımı	132
4.5.2.2.Sosyal Medyanın Günlük Ortalama Kullanım Süresine Göre Dağılımı	133
4.5.2.3. Sosyal Paylaşım Ağlarına Kayıt Sırasında Bilinçli Davranışa Göre Dağılım.....	134
4.5.2.4. Sosyal Paylaşım Ağlarında İzinsiz Paylaşımın Verdiği Rahatsızlığa Göre Dağılımı	135
4.5.3. Sosyal Medyayı Kullanım Amacı ve Sıklığına Yönelik Soruların Dağılımları	137
4.5.4.Gözetim Farkındalığı ve Mahremiyet Soruları Dağılımları	139
4.6. Çıkarımsal Analizler	157
4.6.1. Faktör Analizi.....	157
4.6.2. Fark Analizi.....	162
4.6.2.1. Mann – Whitney Testi.....	163
4.6.2.1.1. Cinsiyete Göre Yapılan Analiz	163
4.6.2.1.2. Medeni Durumlarına Göre Yapılan Analiz	172
4.6.2.2. Kruskal – Wallis Testi.....	177

4.6.2.2.1. Yaş Gruplarına Göre Yapılan Analiz	177
4.6.2.2.2. Eğitim Gruplarına Göre Yapılan Analiz	184
4.6.2.2.3. Meslek Gruplarına Göre Yapılan Analiz.....	190
4.6.2.2.4. Aylık Gelir Gruplarına Göre Yapılan Analiz	201
4.6.2.2.5. Sosyal Medyanın Günlük Kullanımı Süresine Göre Yapılan Analiz	208
4.6.3. İlişki Analizi.....	211
4.7. Araştırmanın Sonuçları	254
5.SONUÇ.....	267
EK – 1.....	272
KAYNAKÇA	279

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1: Cinsiyete Göre Dağılım	125
Tablo 2: Yaş Gruplarına Göre Dağılım.....	126
Tablo 3: Eğitim Gruplarına Göre Dağılım	127
Tablo 4: Medeni Duruma Göre Dağılım.....	128
Tablo 5: Meslek Gruplarına Göre Dağılım	129
Tablo 6: Aylık Gelir Gruplarına Göre Dağılım	131
Tablo 7: Sosyal Medyayı Kullanım Zamanına Göre Dağılımı	132
Tablo 8: Sosyal Medyanın Günlük Ortalama Kullanım Süresine Göre Dağılımı	133
Tablo 9: Sosyal Paylaşım Ağlarına Kayıt Sırasında Bilinçli Davranışa Göre Dağılım	134
Tablo 10: Sosyal Paylaşım Platformlarında İzinsiz Paylaşımın Verdiği Rahatsızlığa Göre Dağılımı	136
Tablo 11: Sosyal Paylaşım Ağlarını Kullanım Amaçları Dağılımı	137
Tablo 12: Sosyal Medya Hesaplarında Kullanıcının Kendini İfşası Dağılımları	139
Tablo 13: Mahremiyetin Korunması Gerektiği Düşüncesine Dair Dağılımlar	144
Tablo 14: Etik Çerçeve Gözetim Soruları Dağılımları.....	147
Tablo 15: Sosyal Paylaşım Ağlarında Kullanıcının Görünürlüğüne İlişkin Dağılım	149
Tablo 16: Devlet Gözetiminin Güvenlik İçin Olduğuna İlişkin Dağılım	150
Tablo 17: Gözetimin Gündelik Yaşamla İç içe Olduğu Düşüncesine Dair Dağılım	152
Tablo 18: Sosyal Medyada Gözetimin Sınırı Soruları Dağılımı.....	154
Tablo 19: Sosyal Paylaşım Ağlarında Kimlik Kazanma Dağılımı	155
Tablo 20: Sosyal Paylaşım Ağlarında Kişilerin Kısıtlanması Dağılımı	156

Tablo 21: KMO & Bartlett ve Güvenirlik Test Sonuçları	157
Tablo 22: Faktör Analizi	158
Tablo 23: Faktör Altında Anket Sorularının Gruplara Dağılımı.....	160
Tablo 24: Fark Analizi/ Cinsiyete Göre Anlamlılık.....	163
Tablo 25: Fark Analizi/ Cinsiyete Göre Sıralama.....	164
Tablo 26: Fark Analizi/ Cinsiyete Göre Anlamlılık.....	169
Tablo 27: Fark Analizi/ Cinsiyete Göre Sıralama.....	169
Tablo 28: Fark Analizi/ Medeni Durumlarına Göre Anlamlılık	172
Tablo 29: Fark Analizi/ Medeni Durumlarına Göre Sıralama	172
Tablo 30: Fark Analizi/ Yaş Gruplarına Göre Anlamlılık	177
Tablo 31: Fark Analizi/ Yaş Gruplarına Göre Sıralama	178
Tablo 32: Fark Analizi/ Eğitim Gruplarına Göre Anlamlılık	184
Tablo 33: Fark Analizi/ Eğitim Gruplarına Göre Sıralama.....	184
Tablo 34: Fark Analizi/ Meslek Gruplarına Göre Anlamlılık.....	190
Tablo 35: Fark Analizi/ Meslek Gruplarına Göre Sıralama.....	191
Tablo 36: Fark Analizi/ Meslek Gruplarına Göre Anlamlılık.....	197
Tablo 37: Fark Analizi/ Meslek Gruplarına Göre Sıralama.....	198
Tablo 38: Fark Analizi/ Aylık Gelir Gruplarına Göre Anlamlılık	201
Tablo 39: Fark Analizi/ Aylık Gelir Gruplarına Göre Sıralama	201
Tablo 40: Fark Analizi/ Sosyal Medyayı Günlük Kullanımı Süresine Göre Anlamlılık	208
Tablo 41: Fark Analizi/ Sosyal Medyayı Günlük Kullanımı Süresine Göre Sıralama	208
Tablo 42: İlişki Analizi/ Tüm Faktörler Arasındaki İlişki Testi	211
Tablo 43: İlişki Analizi/ Kullanıcının Kendini İfşasına Yönelik Yaklaşımı İle Gözetimi Olumluyıcı Yaklaşım	213
Tablo 44: İlişki Analizi/ Kullanıcının Kendini İfşasına Yönelik Yaklaşımı İle Sosyal Medyada İz Bırakmaya İlişkin Yaklaşım.....	214
Tablo 45: İlişki Analizi/ Kullanıcının Kendini İfşasına Yönelik Yaklaşımı İle Mahremiyetin Korunması Gerekliğine Dair Yaklaşım.....	215
Tablo 46: İlişki Analizi/ Kullanıcının Kendini İfşasına Yönelik Yaklaşımı İle Gözetim Etiğine İlişkin Yaklaşım.....	216

Tablo 47: İlişki Analizi/ Kullanıcının Kendini İfşasına Yönelik Yaklaşımı İle Sosyal Medyada Kimlik İnşa Etme Düşüncesi.....	216
Tablo 48: İlişki Analizi/ Kullanıcının Kendini İfşasına Yönelik Yaklaşımı İle Devlet Gözetimine Dair Yaklaşım.....	217
Tablo 49: İlişki Analizi/ Kullanıcının Kendini İfşasına Yönelik Yaklaşımı İle Gözetim Ve Gündelik Yaşamın İç İçe Geçtiği Düşüncesi	218
Tablo 50: İlişki Analizi/ Kullanıcının Kendini İfşasına Yönelik Yaklaşımı İle Sosyal Paylaşım Ağlarında Gözetimin Sınırlarına Dair Düşünce	219
Tablo 51: İlişki Analizi/ Kullanıcının Kendini İfşasına Yönelik Yaklaşımı İle Sosyal Paylaşım Ağlarında Var Olmaya Dair Düşünce	220
Tablo 52: İlişki Analizi/ Gözetimi Olumluyıcı Yaklaşım ile Sosyal Medyada İz Bırakmaya İlişkin Yaklaşım	221
Tablo 53: İlişki Analizi/ Gözetimi Olumluyıcı Yaklaşım ile Mahremiyetin Korunması Gerektiğine Dair Yaklaşım	222
Tablo 54: İlişki Analizi/ Gözetimi Olumluyıcı Yaklaşım ile Gözetim Etiğine İlişkin Yaklaşım.....	222
Tablo 55: İlişki Analizi/ Gözetimi Olumluyıcı Yaklaşım İle Gözetim Etiğine İlişkin Yaklaşım.....	223
Tablo 56: İlişki Analizi/ Gözetimi Olumluyıcı Yaklaşım İle Devlet Gözetimine Dair Yaklaşım.....	224
Tablo 57: İlişki Analizi/ Gözetimi Olumluyıcı Yaklaşım İle Gözetim ve Gündelik Yaşamın İç İçe Geçtiği Düşüncesi.....	225
Tablo 58: İlişki Analizi/ Gözetimi Olumluyıcı Yaklaşım İle Sosyal Paylaşım Ağlarında Gözetimin Sınırlarına Dair Düşünce.....	226
Tablo 59: İlişki Analizi/ Gözetimi Olumluyıcı Yaklaşım İle Sosyal Paylaşım Ağlarında Var Olmaya Dair Düşünce.....	226
Tablo 60: İlişki Analizi/ Sosyal Medyada İz Bırakmaya İlişkin Yaklaşım İle Mahremiyetin Korunması Gerektiğine Dair Yaklaşım	227
Tablo 61: İlişki Analizi/ Sosyal Medyada İz Bırakmaya İlişkin Yaklaşım İle Gözetim Etiğine İlişkin Yaklaşım.....	228
Tablo 62: İlişki Analizi/ Sosyal Medyada İz Bırakmaya İlişkin Yaklaşım İle Sosyal Medyada Kimlik İnşa Etme Düşüncesi.....	229

Tablo 63: İlişki Analizi/ Sosyal Medyada İz Bırakmaya İlişkin Yaklaşım ile Devlet Gözetimine Dair Yaklaşım.....	230
Tablo 64: İlişki Analizi/ Sosyal Medyada İz Bırakmaya İlişkin Yaklaşım ile Gözetim ve Gündelik Yaşamın İç İç Geçtiği Düşüncesi	231
Tablo 65: İlişki Analizi/ Sosyal Medyada İz Bırakmaya İlişkin Yaklaşım ile Sosyal Paylaşım Ağlarında Gözetimin Sınırlarına Dair Düşünce	231
Tablo 66: İlişki Analizi/ Sosyal Medyada İz Bırakmaya İlişkin Yaklaşım ile Sosyal Paylaşım Ağlarında Var Olmaya Dair Düşünce	232
Tablo 67: İlişki Analizi/ Mahremiyetin Korunması Gerektiğine Dair Yaklaşım ile Gözetim Etiğine İlişkin Yaklaşım.....	233
Tablo 68: İlişki Analizi/ Mahremiyetin Korunması Gerektiğine Dair Yaklaşım ile Sosyal Medyada Kimlik İnşa Etme Düşüncesi.....	234
Tablo 69: İlişki Analizi/ Mahremiyetin Korunması Gerektiğine Dair Yaklaşım ile Devlet Gözetimine Dair Yaklaşım.....	235
Tablo 70: İlişki Analizi/ Mahremiyetin Korunması Gerektiğine Dair Yaklaşım ile Gözetim Ve Gündelik Yaşamın İç İç Geçtiği Düşüncesi	236
Tablo 71: İlişki Analizi/ Mahremiyetin Korunması Gerektiğine Dair Yaklaşım ile Sosyal Paylaşım Ağlarında Gözetimin Sınırlarına Dair Düşünce	237
Tablo 72: İlişki Analizi/ Mahremiyetin Korunması Gerektiğine Dair Yaklaşım ile Sosyal Paylaşım Ağlarında Var Olmaya Dair Düşünce	238
Tablo 73: İlişki Analizi/ Gözetim Etiğine İlişkin Yaklaşım ile Sosyal Medyada Kimlik İnşa Etme Düşüncesi	238
Tablo 74: İlişki Analizi/ Gözetim Etiğine İlişkin Yaklaşım İle Devlet Gözetimine Dair Yaklaşım	239
Tablo 75: İlişki Analizi/ Gözetim Etiğine İlişkin Yaklaşım İle Gözetim Ve Gündelik Yaşamın İç İç Geçtiği Düşüncesi	240
Tablo 76: İlişki Analizi/ Gözetim Etiğine İlişkin Yaklaşım İle Sosyal Paylaşım Ağlarında Gözetimin Sınırlarına Dair Düşünce.....	241
Tablo 77: İlişki Analizi/ Gözetim Etiğine İlişkin Yaklaşım İle Sosyal Paylaşım Ağlarında Var Olmaya Dair Düşünce.....	242
Tablo 78: İlişki Analizi/ Sosyal Medyada Kimlik İnşa Etme Düşüncesi ile Devlet Gözetimine Dair Yaklaşım	243

Tablo 79: İlişki Analizi/ Sosyal Medyada Kimlik İnşa Etme Düşüncesi ile Gözetim Ve Gündelik Yaşamın İç İç Geçtiği Düşüncesi	243
Tablo 80: İlişki Analizi/ Sosyal Medyada Kimlik İnşa Etme Düşüncesi ile Sosyal Paylaşım Ağlarında Gözetimin Sınırlarına Dair Düşünce	244
Tablo 81: İlişki Analizi/ Sosyal Medyada Kimlik İnşa Etme Düşüncesi ile Sosyal Paylaşım Ağlarında Var Olmaya Dair Düşünce	245
Tablo 82: İlişki Analizi/ Devlet Gözetimine Dair Yaklaşım ile Gözetim ve Gündelik Yaşamın İç İç Geçtiği Düşüncesi	246
Tablo 83: İlişki Analizi/ Devlet Gözetimine Dair Yaklaşım ile Sosyal Paylaşım Ağlarında Gözetimin Sınırlarına Dair Düşünce.....	247
Tablo 84: İlişki Analizi/ Devlet Gözetimine Dair Yaklaşım ile Sosyal Paylaşım Ağlarında Var Olmaya Dair Düşünce.....	247
Tablo 85: İlişki Analizi/ Gözetim Ve Gündelik Yaşamın İç İç Geçtiği Düşüncesi ile Sosyal Paylaşım Ağlarında Gözetimin Sınırlarına Dair Düşünce.....	248
Tablo 86: İlişki Analizi/ Gözetim Ve Gündelik Yaşamın İç İç Geçtiği Düşüncesi ile Sosyal Paylaşım Ağlarında Var Olmaya Dair Düşünce.....	249
Tablo 87: İlişki Analizi/ Sosyal Paylaşım Ağlarında Gözetimin Sınırlarına Dair Düşünce ile Sosyal Paylaşım Ağlarında Var Olmaya Dair Düşünce	250
Tablo 88: İlişki Analizi-Ki Kare ve Çapraz Tablolama/ Cinsiyet Grupları ile Sosyal Medyayı Alışveriş Amaçlı Kullanımı	251
Tablo 89 : İlişki Analizi-Ki Kare ve Çapraz Tablolama/ Yaş Grupları ile Sosyal Medyayı Eğlence Amaçlı Kullanımı	253

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1: Cinsiyete Göre Dağılım	126
Şekil 2: Yaş Gruplarına Göre Dağılım.....	127
Şekil 3: Eğitim Gruplarına Göre Dağılım	128
Şekil 4: Medeni Durumuna Göre Dağılım	129
Şekil 5: Meslek Gruplarına Göre Dağılım	130
Şekil 6: Gelir Gruplarına Göre Dağılım.....	131
Şekil 7: Sosyal Medyayı Kullanım Yıllarına Göre Dağılım	133
Şekil 8: Sosyal Medyayı Günlük Ortalama Kullanım Süresine Göre Dağılım. 134	
Şekil 9: Sosyal Paylaşım Ağlarında Kayıt Sözleşmelerini Okumalarına Göre Dağılım	135
Şekil 10: Sosyal Paylaşım Ağlarında İzinsiz Paylaşım Rahatsızlığı Dağılımı .	136

KISALTMALAR

ATÜT	Asya Tipi Üretim Tarzı
ATM	(Automatic Teller Machine)-Otomatik Para Çekme Makinesi
MOBESE	Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu
WWW	(World Wide Web)-Geniş Dünya Ağı
GPS	(Global Positioning System)-Küresel Konumlama Sistemi
BİT	Bilgi ve İletişim Teknolojileri
KİA	Kitle İletişim Araçları
SMS	(Short Message Service)-Kısa Mesaj Hizmeti
OECD	(Organisation for Economic Co-operation and Development)-Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
NSA	(National Security Agency)-Ulusal Güvenlik Ajansı
ARPA	(Advanced Research Projects Agency)-İleri Araştırma Projeleri Kurum

1.GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar eskilere götürebileceğimiz gözetim olgusunu, yazının bulunduğu andan dolayısıyla kayıtlamanın başlandığı tarihten itibaren başlatmak daha doğru olacaktır. Buna göre geçmişİ çok eskilere dayanan gözetim olgusunda meydana gelen değişim ve dönüşümler bu çalışmada önemli bir yer tutmaktadır. Teknik ve teknoloji ile farklı biçimlere bürünen gözetim uygulamaları modern ulus-devletlerin inşasıyla birlikte teknik ve sistematik bir hale geçmiştir. Bu geçişte enformasyon teknolojilerinin gözetime tanıdığı olanaklar, sistematik gözetimin etkisini artırmasına yardımcı olmaktadır. Günümüz küresel dünyasında gözetim pratikleri, güvenlik talepleri doğrultusunda ulus-devlet sınırlarını aşarak dünyanın en ücra yerine kadar yayılmakta ve yeni iletişim ortamlarıyla birlikte bireylerin duygularına kadar nüfuz etmektedir.

Modern ulus-devletlerin inşası sürecinde disiplini sağlamak için iktidarın elinde bir güç unsuru olarak bulunan gözetim, sanayi sonrası dönemde kapitalist sistemin vazgeçilmez bir unsuru olarak karşımıza çıkmaya başlamıştır. Kapitalizmin yaygınlaşmasıyla birlikte gözetim, sadece disiplini sağlamakla sınırlı kalmamış üretimi denetlemek anlamında da bir güç olarak burjuvazinin temel enstrümanı olagelmıştır. Bu durum ise gözetimin oldukça ekonomik ve kolay uygulanmasını gerektirmiştir. Bu gereklilik yeni iletişim ortamlarında özellikle internetle sağlanan sosyal paylaşım ağlarının yaygınlaşmasına neden olmuştur. Azınlığın çoğunluğu gözetlediği Panoptikon modeli yerini başta; kitle iletişim araçlarının ortaya çıktığı dönemde televizyonlarda rol modeller oluşturularak çoğunluğun azınlığı gözetlemesi anlamına gelen Sinoptikon modeline bırakmış, daha sonrasında ise; internetle birlikte yaygınlaşan sosyal paylaşım ağlarıyla çoğunluğun çoğunluğu ya da herkesi gözetlemesi anlamına gelen Süperpanoptikon modeline geçilmiştir.

Gelinen çağda gözetim, geleneksel toplumlarda olduğunun aksine yeni iletişim ortamlarıyla birlikte insanların gündelik yaşamlarının her anına müdahil olmaktadır. Hem mekânsal hem de insanlar arası tüm ilişkilere yayılması anlamında gözetimde sınırlar ortadan kalkmıştır. Yeni iletişim teknolojileriyle birlikte özellikle sosyal medya platformlarında gözetim teknolojinin imkânlarına sarılarak çok farklı boyutlara

ulaşmıştır. Bu bağlamda iletişim teknolojileriyle ivme kazanan gözetim olgusunun, geleneksel toplumlardan günümüze kadar geçirdiği biçimsel evreler ve gözetim uygulamalarında yaşanan değişimler ele alınacaktır.

Yeni iletişim teknolojilerinin kontrolsüz gelişiminden dolayı yaşanan olumsuzluklara ve insanlık için tehdit oluşturan özelliklerine rağmen, bu teknolojilere teslim olup sağladığı kolaylıklardan faydalanmak her zaman daha çekici gelmiştir. Her ne kadar katılmazsak da iletişim teknolojileri toplumsal ve bireysel gözetimin gücünü artırmıştır. Dünya bir yandan hiç olmadığı kadar zgr bir ortam haline gelmekte, diğer yandan kişisel hayatlara ait bilgilere ulaşabilmenin kolaylığı ile insanlar daha görünür kılınarak mahrem alanları ve özgürlükleri ihlal edilmektedir. Özellikle sosyal paylaşım ağlarındaki gözetim bunu oldukça kolaylaştırmakta ve yaygınlaştırmaktadır. Bireyler, kamusal alanda ve özel alanlarında mahremiyetlerini koruyamama endişesi yaşamaktadır. Bununla birlikte paradoksal bir şekilde bireyler, sosyal paylaşım ağlarında özel yaşamlarını ifşa etmekte ve kendilerini görünür kılma gayretkeşliğini göstermektedir.

21. yüzyılın başlarında küreselleşmeyle birlikte dünyanın farklı yerlerinde artan terör saldırıları ve bu saldırılara karşı alınan güvenlik önlemleri gözetime meşru bir zemin hazırlamıştır. Dünyanın birçok yerinde meydana gelen patlamalar ve oluşan korku atmosferinde güvenlik içgüdüsü ağır basan bireyler kendilerinin potansiyel suçlu olarak gzetilmelerine karşı boyun eğmek durumunda kalmıştır. Bu alışma tam da bu noktada güvenlik talepleri doğrultusunda gözetimin kanıksanması ya da içselleştirilmesi üzerine temellenmektedir. Çalışma kapsamında, gözetimin tarihsel arka planına ve iletişim teknolojileriyle i içe geçmiş gözetim pratiklerinin yeni boyutlarına yer verilmeye gayret gösterilecektir. Çalışmanın amacı ise yeni iletişim teknolojileriyle birlikte sosyal paylaşım ağlarında bireylerin gözetime karşı farkındalığı ve bu ortamlarda mahremiyetlerinin ne derece ihlal edildiği ölçülmeye çalışılacaktır. Bununla birlikte bireylerin sosyal paylaşım ağlarında özel yaşamını ifşa etmeleri test edilecektir.

Çalışma kendi içerisinde üç bölümden oluşmaktadır. Bu çalışmanın ilk bölümünde günümüz toplumunda anahtar bir konu olan gözetim olgusu kavramsal tarihsel ve kuramsal çerçevede ele alınmaya çalışılmakta, ikinci bölümünde internetle

birlikte gelişen modern gözetimin sosyal medyadaki dönüşümlerine yer verilmekte ve üçüncü bölümünde de alan araştırmasına dayalı yapılan anket çalışması değerlendirilmektedir.

Birinci bölümde gözetimin kavramsal boyutu ele alınarak gözetim kavramına farklı tanımlamalar getirilmektedir. Bununla birlikte gözetimin tarihsel boyutu irdelenmiş ve yazının icadından günümüze dek tarihsel süreçte gözetimin geçirdiği evreler değerlendirilmiştir. Sonrasında ise gözetimin kuramsal boyutu ele alınmakta ve Bentham'ın Panoptikonu'nu Michel Foucault'un bu metaforu kapatılma olgusundan başlatarak çözümlemesine yer verilmektedir. Gözetimi sınıf mücadeleleri çerçevesinde değerlendirdiği için Karl Marx'ın yorumlarını yetersiz bulan Weber'in bürokratik gözetim kavramına değinilmektedir. Daha sonrasında Taylor ve Fayol'un işletmelerdeki gözetim faktörünü kuramsal çerçevede ele alan çalışmalarına ek olarak Antony Giddens'in gözetimin nasıl kurumsallaştığına dair görüşlerine yer verilmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise bir gözetim aracı olarak internet ele alınmakta ve internetle birlikte yeni iletişim ortamlarında dönüşen gözetim pratiklerine ve mahremiyetin bu ortamlardaki dönüşümlerine değinilmektedir. Ayrıca bu bölümde sosyal medyada gözetim uygulamalarına dikkat çekilmekte, sosyal paylaşım ağlarında mahremiyet ihlalleri ve sosyal medyanın kamusal alan olarak yer edinmesi irdelenmektedir. Sosyal medyada kullanıcının özel hayatını ifşa etmesi ve kendini teşhir etmesi gibi konulara yer verilmekte bunun yanı sıra bu mecralarda bireylerin benlik sunumları, kimlik inşa çabaları değerlendirilerek gözetim etiği çerçevesinde yer vermeye çalışılmaktadır.

Çalışmanın son bölümünde de sosyal medyada bireylerin gözetim farkındalıklarını ölçmek ve bu mecralarda kullanıcının kendini ifşa etmesinin nedenlerine yönelik tespitlerde bulunmak amacıyla anket araştırması yapılmaktadır. Araştırma, gündelik yaşamında yoğun şekilde gözetime maruz kalan bireylerin gözetim etiğine karşı tutumlarını ölçmek aynı zamanda sosyal paylaşım ağlarında mahremiyetlerini korumaya yönelik tepkilerini sınamak ve son olarak kullanıcın maruz kaldığı yoğun gözetime rağmen sosyal paylaşım ağlarından vazgeçme eğilimlerini test etme üzerine tasarlanmıştır.

2.TOPLUMSAL KONTROL MEKANİZMASI OLARAK KAVRAMSAL, TARİHSEL ve TEORİK ÇERÇEVEDE GÖZETİM OLGUSU

2.1. Görme Eylemine Kavramsal Bakış

“Görme konuşmadan önce gelmiştir. Çocuk konuşmaya başlamadan önce bakıp tanımayı öğrenir. Ne var ki başka bir anlamda da görme sözcüklerden önce gelmiştir” (Berger, 2018, s. 7) .

Görme eyleminin konuşmadan önce geldiğini belirten John Berger, esasında görmenin insanlık için ne kadar etkili bir eylem olduğunu bize anlatmaktadır. Görme eylemi ile nesnenin imgesel olarak bellekte yer edinmesi önemli bir detaydır. Zira doğaya ilk adımında insanın yaptığı ilk şey; gözlerini açarak etrafına bakması ve etrafını görmeye çalışmasıdır.

Görme eyleminde bakmak gözün dışarıya doğru hareketi iken, görmek, bu hareketin bilinçli olarak yapılması ve aynı anda algılamayı beraberinde getirmesi anlamındadır. Bakmanın tesadüfi ve rasgele bir şekilde olması gözün açık olma zorunluluğunu beraberinde getirirken, görmede, tesadüfilik ve rastgelelik olmadığı için gözün açık olma zorunluluğu da yoktur. Kişisel istekle görme eylemi gerçekleşirken buna göre açılması gereken göz de açılır.

Göz, istediğini bilinçli bir şekilde seçer ve görme edimine dönüştürür. Gözün nesneye doğru hareketi aynı zamanda onu belirleme amacını taşır. Nesne, görme eyleminde görünendir. Tek başına uzayda var olması, nesnenin görünen olması anlamına gelmez. Nesnenin görünen olması için aynı zamanda görme yeteneği olan bir varlıkla da karşılıklı iletişimi olmalıdır. Zaman varsa iletişim vardır. Göz, görsel konumunun karşılıklı olması ile nesneye temasta bulunur ve onu mevcut yerinden alıp belleğe taşır. Sonra o nesneyi tekrar gördüğünde, bellek o nesnenin çağrışımlarını

harekete geçirir ve tanımlı olan tüm içsel imgelerle göze geri sunar. Görme eyleminde nesnenin görünen halde olmasında zamanla orantısı doğrusaldır (Küçüköner, 2010, s. 31).

Görme ediminde imgenin önemini belirten Berger, imgenin yeniden yaratılmış ya da yeniden üretilmiş bir görünüm olduğunu söyler. İmge, *“ilk kez ortaya çıktığı yerden ve zamandan –birkaç dakika ya da birkaç yüzyıl için- kopmuş ve saklanmış bir görünüm ya da görünümler düzenidir”* (Berger, 2018, s. 10) .

Görme eyleminde imge önemlidir ancak gözden kaçmaması gereken şey, bu edinimin bir üstünlük ifadesi olduğudur. Görme eylemine dayalı bu üstünlük; kesinliği, gerçekliği, düşünmeyi, egemenliği, bilgiyi, yorumlamayı, gücü, egemenliği ve iktidarı içerir. Nesnel gerçekliğin sınırı, apaçık ortada olan ve görünen şeylerle çizilir. Bu bağlamda gerçekliğin ve egemenliğin temeli olarak görme her zaman bir önem ve öncelik taşır.

Görme olgusu bir taraftan dünyaya sahip olmayı sağlarken, diğer taraftan da dünyayı bireyler için bir ‘evren yaparak’ bireylere eylemde bulunma imkânı tanır. Böylece bireylere bu durumda görmenin gerçeklik konusunda sağladığı anlayış bireyleri harekete geçirerek görme unsurunu egemenliğin esası haline getirir. Düşünülen şey bireylere verilmiştir; bireyler daha önce bir olguyla karşılaşmış ve onu tahayyül edebilecek oranda görmüşlerse onu düşünebilirler (Dolgun, 2015, s. 30).

Berger’de konuşmadan önce gelen görme edimi ayrışıklığının benzerini Foucault’ta da görmek mümkündür. Görmenin ve konuşmanın bir ayrışıklık ürettiğini belirten Foucault, düşünmenin yalnızca bu ayrışıklığın arasında oluşan mesafenin içinde mümkün hale geldiğini söyler. Başka bir deyişle ‘bilgi eksen’ bu mesafede oluşur. Foucault bu mesafe boyunca, ‘görme’ ile ‘sözce’ arasında bir kopuş ve birbirlerine bir geçişin söz konusu olduğunu belirtir. Okunan gözükeni, gözüken de okunanı içerir. Ancak bu durumda her ikisinin de nitelikleri aynı olmadığından meydana gelen bu ikili yapı karşılıklı ilişkisizliklerin bağıını ortaya koyar. Eserlerinde bu ikili yapının yan yana oluşumlarını da tarihsel bir süreç içinde ortaya koyan Foucault, bu durumu ilk kez ‘Deliliğin Tarihi’ adlı eserinde somut hale getirir. Burada deliliği, hastanelere kapatılan

ve ‘gözükten’ olarak somutlaştırır. Foucault aynı ortam içinde ‘söylenen’e de değinerek akıl dışı durumu tasvir eden edebi ve tıbbi sözcelerden bahseder. Böylece ayrıışık bir şekli vurgulayan ikilik düşüncesini ortaya koyarak söylenen ile gözüktenin aynı olmadıklarını belirtir. Foucault burada içeri kapatılanların deli oldukları için değil toplum-dışı oldukları için kapatıldıklarını belirterek aslında deliliğin nesnesinin akılsızlık olmadığına dikkat çekmektedir (Dolgun, 2015, s. 31).

“Batı’da ilk kez deli, toplum karşısında anormallik ve anarşı olarak, dışlanacak kişi olarak görüldü. O zamana kadar deli marjinal bir kişiydi ama hâlâ topluma dahildi. Yalnızca marjinalleştirilmeye başlanmakla kalmayıp, maddi olarak, kişisel olarak, cisimsel olarak da toplumdan dışlanmaya başlanması için, gelişme yolundaki kapitalist toplumun bu yeni normları da gerekti. On yedinci yüzyıldan önce deli, çalışmanın, ailenin vs. elbette dışında tutulmuştu, bu dört dışlama sisteminin elbette hedefiydi; ama bu dışlama onun hâlâ diğer kişilerin ortasında varlığını sürdürmesini sağlıyordu. Diğer yandan, bir duvarlar sisteminin gerçekleştirdiği maddi dışlama, delinin kapatılması, on yedinci yüzyılda bu yeni ekonomik normların ortaya çıkmasıyla başladı. Fakat dışlanan delinin, deli diye dışlanmadığını belirtmek ilginçtir: Dışlanmış olan şey, çalışma normuna tabi tutulamayan tüm bir kitledir. Deli bunlara afortiori ya da her halükârda diğerleriyle birlikte ve diğerleriyle aynı zamanda dahil edildi. Batı’da kayda değer sosyolojik önemi olan çok ilginç bir gözetim altına alma sistemi bu noktada doğdu, bunun sosyolojik önemi şuradadır ki; bizim için çok çeşitli kişilerden oluşan kategorileri içeren bu gözetim altına alma, niceliksel olarak çok önemli bir sayıya ulaştı. On yedinci yüzyılda 250 bin kişinin yaşadığı Paris’te 6 bin kişi gözetim altındaydı. Büyük bir rakamdı bu” (Foucault, 2015b, s. 229-230).

Tarihsel kökenlerine bakıldığında görme olgusu Batı düşüncesi içinde daima ayrıcalıklı bir konumda olmuştur. Felsefecinin ‘seyirci’ ve felsefenin de ‘spekülasyon’ olarak bilindiği Batı felsefesinde; Platondan bu yana görme edimi her zaman felsefi gerçekliği kuran bir olgu olmuştur. Platon şeylerin özünü, onların idrak edilmesi temelinde tasvir eder. Doğru bilgi, formun ve düşüncenin bilgisidir. Bu anlamda

idea(eidos), görme anlamındaki eido fiilinden gelir. Bu düşünceyi destekleyen Descartes, sezgi modeli olarak görmeyi, aynı mutlak ve ayrıcalıklı bir konuma bir kez daha yerleştirir. Ortaçağ'dan sonra önem kazanan perspektif gözü, dünyanın efendisi olarak kabul eden bir anlayışı başat duruma getirmiştir. Kartezyen egemenliğin yansıması olan perspektif sayesinde, dünya denetlenebilir ve karşıdan bakılabilir bir uzama dönüştürülmektedir. Pozitivizmi kutsayan aydınlanma düşüncesi bakımından görme olgusu kilit öneme sahiptir. Metafizik ile dini düşünceyi kaldırıp bir kenara atan kısa bir zaman içinde felsefeye de yüz çevirerek bunların yerine pozitivizmi geçiren aydınlanmacı gelenek esasında 'ampirizme' ve 'görme'ye dayanır. Bu iki unsur Modernite'nin hem kurucu öğeleri hem de vazgeçilmezidirler (Dolgun, 2015, s. 34-35).

Deneyciliğe ve görmeye dayanan aydınlanmacı gelenek, bu sürecin sosyolojik açıdan da araştırılmasını gerektirmektedir. Zira yeni iletişim ortamlarının gelişmesi görme eylemini daha da önemli bir hale getirmiştir. Günümüzde görme eyleminin gözetlenen üzerinde özümsemeden kabul edilmesi bu konunun dikkatle araştırılması gerektiği sonucunu doğurmaktadır. Toplumsal kontrol ve denetim açısından görme edimi çok önemli bir role sahiptir. Zira görülen şeyin bilgisine sahip olunur, bilgisine sahip olunan şey de kolaylıkla iktidar tarafından ele geçirilip egemenlik altına alınır. Bu durumda görülebilen her şey denetlenebilir hale gelir. Gelişen teknolojilerin her geçen gün şeyleri daha da görünür hale getirmesi insanoğlunun görme arzusunu kabartmaktadır. Görmenin gücü iktidarın elini güçlendirmiş gözetim odaklı teknolojilere ilgiyi artırmıştır. Bunun içindir ki teknoloji sahipliği sorunsalına dikkatlerin çekilmesi gerekmektedir. Teknolojinin insan hayatı üzerindeki etkilerine girmeden önce gözetim kavramının irdelenmesi uygun olacaktır.

2.2. Gözetimin Kavramsal Tanımı

Tarihin her döneminde gözetim karşılaşılan bir olgu olmuştur. Tarihsel süreçte meydana gelen toplumsal gelişmeler beraberinde gözetim olgusuna farklı anlamlar kazandırmıştır. Bununla birlikte içinde bulunduğumuz yüzyılda gelişen teknolojilerden dolayı gözetim konusunda köklü değişiklikler meydana gelmiş ve konuya yaklaşımlarda

da farklılaşma söz konusu olmuştur. Gözetim olgusunun iktidar ile olan ilişkisini birlikte ele almak esasında gözetimin tarihinin çok eskilere dayandığını söylemek anlamına gelmektedir. Gözetim olgusu içinde ‘gözetleme’yi tarihin her döneminde değerlendirmek mümkündür. Ancak gözetleme, asıl işlevini özellikle kapitalist sistemle özdeşleşen ulus devletlerin inşasında ve modern hayatın başlangıcıyla kazanmıştır.

Sosyal ilişkilerin olduğu zamandan bu yana var olan gözetim kavramının günümüzdeki anlamı dönüşüme uğramış ve bu kavramın algılanma şeklini birçok parametre değiştirmiştir. Bu parametrelerin başında, gözetimi sağlayan araçların gündelik hayatın vazgeçilmezleri olarak görülmesi ve korku kültürünün oluşması gelmektedir. Gelişen gözetim teknolojileri ile birlikte bireyler neredeyse her gün kullandıkları enformasyon teknolojileri aracılığıyla incelikli bir gözetime maruz kalmaktadırlar. Gözetime maruz kalan bu bireyler bir taraftan kişisel bilgilerini kaybederken bir taraftan da bu bilgilerin gönüllü dağıtıcıları haline gelmektedirler. Bununla birlikte bireyler sadece kendi özel hayatlarının değil aynı zamanda başkalarının da özel yaşamlarının sergilendiği bu sistemde, sanal teşhirin tutkulu seyircileri olmak ve yaymak için içten içe istek duymaktadırlar (Güven S. K., 2007, s. 13).

Türk Dil Kurumu’nun terimler sözlüğünde gözetim kavramı ile ilgili birçok tanım kullanılmaktadır. Ancak Yöntembilim Terimleri Sözlüğü’ndeki gözetim tanımı bu çalışmanın esasına uygunluğu açısından önemlidir. Yöntembilim Terimler Sözlüğünde geçen gözetim: “*Bir çalışma ya da uygulama sürecini etkinlik ve amaca uygunluk bakımından yakından denetleme*” olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım bize modern toplumlardaki kapitalist sistemlerde ulus devlet yönetimi altındaki bireylerin kontrol ve denetimini hatırlatmaktadır (www.tdk.gov.tr, 2018).

Çakır’a göre gözetim, belirli grupların diğer belirli grupların davranışlarını önleme amaçlı olarak verileri toplama, biriktirme, analiz etme, içine işleme, değerlendirme ve kullanma yollarını uyguladığı; potansiyel olarak fiziksel, ideolojik ya da yapısal şiddeti içeren, insanları belirli davranışlara yöneltmeye çalışan bir süreçtir. Çakır, gözetimin potansiyel ve güncel olarak zarar, yıkım, şiddet, orantısız güç ilişkileri, kontrol, çarpıtma, baskın gelme ve disipline etme gücünü taşıdığını ifade eder (Çakır, 2015, s. 10).

Günümüzde kullanılan gözetim kavramının önceki tanımlardan çok daha farklı ve geniş anlamda kullanıldığını belirten Gary Marx, bugüne kadar gözetimle ilgili olarak yapılan tanımlamaların bu kavramı açıklamada yetersiz kaldığını düşünmektedir. Ona göre bugünkü gözetim teknolojilerinin çoğu, özellikle bir şüphelinin yakalanması için değil, genel olarak ve kategorilere göre uygulanmaktadır. Marx’a göre gözetim kavramının değişiminde dikkat edilmesi gereken şey gözetimin sadece önceden bilinen bir kişiye değil de aynı zamanda belirli zaman dilimlerine, sistemlere, şebekelere, coğrafi alanlara ve insanların kategorize edilmesinde de uygulanabilir olmasıdır. ‘Gözetim ve Toplum’ isimli makalesinde Gary T. Marx, gözetimi ‘Geleneksel Gözetim ve Yeni Gözetim’ olarak ikiye ayırmakta ve tarihsel süreçleriyle bu kavramları açıklamaya çalışmaktadır. Marx geleneksel gözetimde gözetim altına alınan nesne ile bu işi yapan kişi arasında belirgin bir ayırım olduğunu ancak yeni gözetimde bu ayırımın belirgin olmadığını vurgular. 1985 yılında ‘Gözetim Toplumu:1984 Tarzı Tekniklerin Tehdidi’ adlı makalesinde gözetim kavramına ilk kez yer veren Gary T. Marx, bu makalesinde gözetim kavramını enformasyon teknolojilerinin, toplumsal denetimi kolaylaştırdığını ifade etmek amacıyla kullanmıştır (Güven S. K., 2007, s. 64).

Gözetim kavramı birçok anlama sahip olmakla birlikte bu kavrama olumsuz anlamlar da yüklenmiştir. Bu konuda yapılan çeşitli tanımlamalar bu konuyu en çok tartışılan alanlardan biri haline getirmiştir. Mesela Brian Martin ‘gözetim’ kelimesinin nahoş çağrışımlar uyandırdığını söylemekle birlikte çok az da olsa gözetimin diğerlerini yakından izleme anlamına da geldiği belirterek aslında bu kavramın o kadar da kötü bir anlam taşımadığına da değinmektedir. Burada esasen Martin, yakından izlemenin küçük çocukların incinmemesi veya hastaların sağlığının takip edilmesi anlamıyla kullanıldığı için çok da kötü bir anlama gelmediğini kastetmektedir. Ona göre çoğu insan, yüksek bir merdivende tırmanmak veya denizde yüzmek gibi risk taşıyan eylemlerde bulunduğu birilerinin onları izlemesinden hoşlanır. Bunlar, “gözetim”in iyi ve olumlu anlamındaki örnekleridir (Güven S. K., 2007, s. 65).

Yeni iletişim teknolojilerinin bu ve benzer anlamlarıyla olumlu etkilerinin olduğu düşünülse de aslında bu teknolojilerin olumlu özelliklerinin ön plana çıkarıldığı unutulmamalıdır. Zira yeni bir buluşun reklamı yapılırken onun kamuoyuna fayda

sağlayacağı mesajı daima ön plana çıkarılır ancak bu durumun öyle olmadığı farklı amaçlar taşıdığı çoğu zaman sonradan ortaya çıkmaktadır. ‘Gözetlenen ve Gözetleyen’ açısından gözetim kavramına baktığımızda önümüze karmaşık bir yapı çıkmaktadır. Yeni iletişim teknolojileriyle gözetleyen ve gözetlenen iç içe geçmesi bu karmaşıklığı daha da artırmıştır (Güven S. K., 2007, s. 66).

Devlet temelinde gözetim kavramına yaklaştığımızda gözetim pratiklerinin süreklilik kazanarak sistematikleşmesi, asker devletlerde olmuştur. Bir devletin asker devlet karakteri kazanabilmesi farklı toplumlar arasındaki merkezi yolları ellerinde tutmalarıyla mümkün olmuştur. Merkezi yollar üzerinde kurdukları ulaştırma sistemleri denetim ve gözetim pratiklerinin o dönemdeki temel mekanizmalarını oluşturmuştur. Devlet için gözetim, yönetimi altındaki insanların davranışlarını kontrol edebilmesi ve bu insanlar hakkındaki her türlü verinin elde edilmesi ile bu verilerin arşivlenmesi anlamına gelmektedir. Devlet ancak yönettiği bir topluluğu, bildiği ve tanıdığı ölçüde güçlü olmaktadır. Asker devletlerin oluşturdukları ulaşım sistemleri, günümüzdeki iletişim ağının da ilk örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Dolgun, 2015, s. 52).

Günümüzde devletler yönetimindeki insanları kolayca denetleyebilmek ve kontrol altına alabilmek için bireylerin kişisel verilerini dosyalama sınıflama ya da arşivleme süreçlerini elektronik ortama taşımış eski bürokratik yöntemler yerine ileri teknolojik yöntemlerle verilerin saklandığı depolandığı ve kolayca kullanabileceği yeni teknikler tercih etmeye başlamışlardır. Gözetim kavramının açıklandığı bu bölümde bireyleri kontrol altına almak isteyen sistemlerin incelenmesi gerekmektedir. Zira sosyal ilişkilerin kurulmaya başladığı zamandan bu yana var olan gözetim olgusu, günümüz dünya düzenine özgü bir kavram olmayıp insani ilişkileri etkileyen ve irdelenmesi gereken hayati bir kavramdır. Bundan dolayı enformasyon teknolojileri ile sahip olunan gözetimin farklı anlamlarına ulaşmak için bu kavramın tarihselliğini de irdelemek gerekmektedir.

2.3. Tarihsel Boyutuyla Gözetim Kavramı

İktidarların ve egemenlik yapılarının gücünü destekleyici bir araç olarak gözetimin iki temel unsur içerdiğini belirten Uğur Dolgun, devlete tabi nüfusun

davranışlarını denetlemeye yönelik olarak bilginin düzenlenmesi olduğunu ve diğerinin de bu davranışların doğrudan denetlenmesi olduğunu söyler. Bu bağlamda gözetimin iktidarların ve egemen yapıların gücünü destekleyen bir araç olarak kendini sürekli geliştirerek meşru zeminde var olduğunu söyleyebiliriz.

Dolgun burada bahsi geçen unsurların ilk çağlardan bugüne kadar toplumsal örgütlenmelerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde süregelen bir faaliyetler bütünü olduğuna değinir. İktidar ve egemenlik ilişkileri ilk çağlarda kabilelerin imparatorlukların ve monarşilerin gücünü daha çok şiddet ve baskı araçları yoluyla veya askeri amaçlarla pekiştirirken modern toplumlarda bu daha sistematik hale getirilmiş ve şiddet/baskı araçlarının yerini çağdaş teknikler almıştır.

Günümüz enformasyon toplumunda ise gözetim pratikleri –yine iktidar ve egemenlik ilişkileri bağlamında-tamamıyla ileri teknolojinin imkânlarına dayalı bir karakteristiğe bürünmüştür. Görüldüğü gibi gözetim faaliyetleri her zaman belirli grupların ya da kurumların amaçları doğrultusunda gerçekleşmiştir.

Dolguna göre sosyal bilimlerdeki kuramlarda gözetim olgusu, her ne kadar Modernite paralelinde ulus devlet ve çağcıl örgütlerle ilişkilendirilse de; ilk çağlardan bu yana gerek dinlerin gerekse kabile yapıları ile geleneksel devletlerin toplumsal denetim amaçlı olarak gözetime başvurdukları bilinmektedir. Bu açıdan bakıldığında gözetim toplumla birlikte var olmuş insanlık tarihi kadar eskiye dayanmaktadır (Dolgun, 2015, s. 37-38).

Gözetimin tarihsel süreç içinde ele alınmasındaki en önemli neden; bu kavramın enformasyon teknolojileri ile başlamış olduğu yanılgısıdır. Hâlbuki gözetimin insanlık tarihinde konuşmadan önce bile gelen görme edimiyle birlikte başladığı unutulmamalıdır.

Gözetimin çok eski bir geçmişi olmasına rağmen, çıkış noktası olarak ulus devlet ve sanayi toplumunun temel alınmasının iki nedeni vardır: Birincisi Batılı kurumların modern tarih öğretilerini ‘klasik antikitenin ve modern Avrupa uluslarının tarihleri’ne dayandırması ve bunun dışındaki diğer öğretilerin göz önüne alınmasıdır. İkinci ise konuyla ilgili kuramlarda sadece teknolojik araçların dikkate alınması ve bu

araçların etkileri üzerinde durulmasıdır. Ancak bu durum gözetim sanki yeniymiş gibi algılanıp sorunun özü ve tarihi boyutu göz ardı edilmesine neden olmaktadır.

Böylece, tarihsel süreç içerisinde toplumsal örgütlenmelerin ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla ortaya çıkan gözetime yönelik uygulamalar görmezden gelinerek, gözetim sadece son dönemdeki biçimselliği ve sonuçları açısından temellendirilir. Bunun sonucunda, gözetimin geçmiş dönemlerdeki mevcudiyetini ve uygulamalarını yakalamak da giderek zorlaş(tırıl)maktadır. Oysa sosyal bilimlerin işlevi, olayları tek tek ve özgün koşulları içinde, daha geniş yapısal ve tarihsel bağlamlar içine yerleştirilmesinde yatar. Bu nedenle ele alınan konular/olguların öncelikle tarihsel süreç içindeki serüvenleri izlenmeli ve değerlendirmeler bu süreç içindeki toplumsal gelişmelere bağlı olarak yapılmalıdır. Bu da gözetim olgusunun, toplumun ve çeşitli toplumlara ait örgütlenmeler ile iktidar yapılarının ışığında incelenmesi ile söz konusu olacaktır (Dolgun, 2015, s. 38-39).

Dolguna göre tarihsel süreç içindeki gözetim faaliyetleri ‘pastoral nitelikli gözetim’, ‘teknik gözetim’ ve ‘enformatik gözetim’ olarak üç evrede ele alınmalıdır.

Toplumdaki yönetim erkini oluşturan kurum veya güçlere-kiliseye, imparatora feodal beylere vs.-biat eden insanların denetimi *pastoral nitelikli gözetim* evresinde söz konusu iken; ulus devlet ile kapitalist sistemin kuşattığı örgütlenmeler bağlamında sistematik izlemenin ön plana çıktığı *teknik gözetim* evresinde, otoritenin kurulmasını sağlayan dokümanların bürokratik örgüt yapısı gereği dosyalanması ve saklanması ile kapitalist işletmelerde çalışanların belirli kriterlere göre gözetim altına alınması, devletin ve ekonomik sistemin gücünü destekleyici bir araç olarak gözetim etkinliklerinin temeli oluşturulmaktadır.

Günümüzde enformasyon teknolojileri/toplumuyla birlikte yeni bir işlerlik kazandığı görülen ve *enformatik gözetim* olarak adlandıracağımız son aşamada ise; gözetim, bir yandan ileri teknoloji ürünü araçlarla diğer yandan da totaliter bir karakteristik kazanmaya başlayan iktidarlara ilişkilendirilmektedir (Dolgun, 2015, s. 40-41).

Gözetim pratiklerinin incelenmesi ve gözetim ediminin daha iyi anlaşılmasında Dolgun'un bu sınıflandırması katkı sağlayacaktır. Bahsi geçen bu üç evrede de yönetim erkini ellerinde bulunduranların ön planda olması esasında gözetimin güç elde etme amacını taşıdığını ortaya koymaktadır. Tarih boyunca iktidarlar sürekli enformasyon akışı ile varlığını idame ettirmeye çalışmışlardır. Çünkü iktidarların ve egemenlik ilişkilerinin gücünü destekleyen/ pekiştiren bir araç olarak gözetim pratikleri insanların davranışlarını kontrol altında tutmayı ve denetimi sağlamayı kolaylaştırmıştır.

2.3.1. Gözetimin İlk Uygulamaları

Tekniğin gelişmesi ile birlikte tarihsel süreç içerisinde gözetim uygulamaları da değişiklik göstermiştir. Neredeyse her dönemde gözetim uygulamaları olduğu bilinmekte ancak yazının ortaya çıkmasıyla birlikte egemenlik ilişkileri ve gözetim uygulamalarında radikal değişiklikler ortaya çıkmıştır.

Erdoğan ve Alemdar egemenlik ve mücadele şartlarının iletişimde kullanılan metotlarla birebir örtüştüğünü söylemektedirler. Bir neslin kendi deneyimlerini bir sonraki nesle aktardığı sözlü gelenekte de egemenlik ve mücadele koşulları yeniden üretilmektedir. Yazının gelişmesi Sümerlerde kullanılan çivi yazısındaki semboller ve Mısır'daki ikonsal temsiller ile başladı. Zamanla Mısır'ın tarzı yok olurken Sümerlerin sembollerle başlattığı alfabe gelişerek dünyaya yayıldı. Böylece söze semboller eklendi ve sözün yazıyla kaydı başladı. Ekonomik ve siyasal ilişkilerin yönetimi amaçlanarak siyasal ve ekonomik yönetim, yazının bulunması ve kullanılmasında itici güç olmuştur.

Yazıyı kullanan güçler yazının içeriğini de kendileri belirlemiştir. Yazılı kalıntılarda yaşayan insanların sorunları, acıları, başarıları, yaşam koşulları, aşkları halk öyküleri ve hikâyeleri çok ender yazılır. Hemen hepsi gücünün egemenlik öyküsünü anlatır: örneğin eski bir Hitit metninde, bir boğanın krala ve ordusuna boynuzlarıyla Toros Dağları arasından geçit açtığı ve onlara denizin ve Halep'in yolunu gösterdiği anlatılıyor. Sözlü ve yazılı geleneğin anlatıları, ekonomik, siyasal ve teolojik güçlerin dokümanlarıdır (Erdoğan & Alemdar, 2010, s. 32-33).

İlk çağlarda tarımsal karakterdeki devletlerin meydana gelmesi, yazı ve semboller sisteminin icadıyla yakından bağlantılıdır. Yazı, gücün oluşumunu sağlayan bilgi toplama ve saklama biçimi olarak; yani giderek büyüyen toplumların yönetimleriyle ilgili bilgileri kaydetme ve analiz etme aracı olarak temel bir öneme sahip olmuştur. Tarihin her döneminde bilgi daima stratejik bir önemde olmuştur. Bu bağlamda yazı, bilgilerin sistematikleşmesi için gerekli zemini oluştururken; sistematik hale getirilen bu bilgiler yoluyla da yönetimlere, halk üzerinde etkinlik kurma ve yönetme becerisi sağlamıştır. Bu nedenle kayıt altına alma aracı olarak yazının ortaya çıkışı ile egemenlik ilişkileri ve gözetim arasında tarihsel açıdan direkt bir bağlantı söz konusudur (Dolgun, 2015, s. 41).

Gözetim uygulamalarına yönelik olarak hiyerarşik bir tabakalaşma yoluyla alt sınıfların denetim altında tutulmasında kritik bir öneme sahip olan yazı, aynı zamanda bir kayıt sistemi olarak topluluğa ait bilgilerin derlenmesi, saklanması istendik amaçlar doğrultusunda kullanması açısından önemli bir yönetme aracı olmuştur. Örneğin, idari alanda uzmanlaşmış bir yönetici kadrosunun meydana gelmesi yönetenler-yönetilenlerin bilgi ve faaliyet alanları arasında keskin bir farklılaşmaya neden olmuştur. Bunun sonucunda yazının ve bilginin stratejik önemi bağlamında devletin yönetim dili ile halkın gündelik dili birbirinden kopmuştur. Toplumsal alandaki uzmanlaşma ile yönetici kadrosu, sahip oldukları ayrıcalıkları korumak ve alt tabakaları kendi alanları dışında tutmak için çeşitli uygulamalarda bulunmuş ve bu eğilimleri adeta bir kast sistemine dönmüştür. Yakın Doğu'daki yönetimler din ve devlet işlerinde Sümer dilini kullanırken Ortaçağ Avrupası Latince'yi kullanmış; bu şekilde ortaya çıkan hiyerarşi yapısı, yönetici-yönetilen ilişkisini yönetim alanına ek olarak inanç ve egemenlik alanlarında da temellendirmiştir. Bunun sonucunda devlet yönetimi, halk tarafından anlaşılmasına gerek olmayan ve topluluğun imanı sayesinde hayatiyetini sürdüren kutsal bir bilgi alanına, devlet yöneticileri de bu bilgileri ellerinde tutan rahiplere dönmüştür. Böylelikle bu durum hem Doğu hem de Batı toplumlarında aynı ortak amaca hizmet etmiştir (Dolgun, 2015, s. 42).

Tarihsel süreç içerisinde baktığımızda Doğu ve Batı toplumlarının gözetim uygulamaları iki farklı şekilde incelemeye tabi tutulmalıdır. Çünkü birbirine zıt iki

farklı dünya arasındaki ayrımı böylelikle daha net hale getirmek mümkündür. Bunun nedeni toplumsal olayların her toplumda farklı bir gelişim örgüsüne sahip olmasıdır. Örneğin üretim ilişkilerinin farklılığından kaynaklanan değişik toplum tipleri oluşmuştur. Bu bağlamda Karl Marx, Batı toplumlarında feodalite hüküm sürerken, Doğu toplumlarında böyle bir yapının olmadığını bunun yerine ATÜT 'ün (Asya Tipi Üretim Tarzı: Toplumsal işbölümü ile gerçekleştirilen üretim tarzı) olduğunu vurgulamaktadır. Bu örnekte de belirtildiği gibi gözetim faaliyetleri de toplumsal farklılıklara paralel olarak farklılık gösterebilmektedir.

Doğu'daki toplum yapıları yerleşik uygarlıklar, göçebe toplumlar ve asker devletler şeklinde üçlü bir sınıflama içinde ortaya çıkar. Bunlardan ilki olan yerleşik uygarlıklar, insanlık tarihinin gelişimi açısından özellikle sulama kanalları ve kamu işçileri nedeniyle belirleyici bir özellik sergilemektedir. Dolgun'un belirttiği gibi yerleşik toplumlarda politik otorite ile dinsel inancın birbirini desteklemesi takviye etmesi söz konusudur, karizmatik dinsel otorite ile devlet bürokrasisi iç içe geçerek dini ve politik otoriteyi birleştirmişlerdir. Bu durumun sonuçlarından biri de toplumsal ve kültürel faaliyetlerin aynı zamanda dini bir içeriğe sahip olması ve sosyo-ekonomik düzeni hedefler şeklinde gözetim pratiklerine müsaade etmesidir. Ancak dinsel karakteristiğe sahip bu gözetim pratikleri, dini ve ahlaki öğretiler yerine, devlet yönetimi, toplumsal işbölümü ve ekonomik çıkar gibi etkenlerce şekillendirilmiştir (Dolgun, 2015, s. 47).

Daha önce değinildiği gibi gözetim pratiklerinin sürekli hale gelerek sistematikleşmesi, asker devletlerde olmuştur. Devletin bekası ve devletin sürekliliğini esas alan bu gözetim pratikleri daha çok dış güçlere yönelik uygulamalar sergilemiştir. Asker devletler varlıklarını, kendileri dışındaki toplumlardan üretim fazlası sağlayarak sürdürürler. Örneğin bu üretim fazlalığı, farklı toplumlar arasındaki merkezi yolları ellerinde tutmalarıyla mümkün olmuş, merkezi yollar üzerinde kurdukları ulaşım sistemleri denetim ve gözetim pratiklerinin o dönemdeki temel mekanizmasını oluşturmuştur. Günümüzdeki enformasyon teknolojilerinin ilk atası sayılan bu ulaşım sistemleri, iletişim faaliyetlerinin alt yapısını oluşturmuştur. Kırsal kesimlerin yalıtılmışlığının kırılması ve gözetim pratiklerinin işlerlik kazanmasında merkezi bir

öneme sahip olan ulaştırma sistemleri ile posta yolları, aynı zamanda uygarlığın dinamosu rolünü de üstlenmişlerdir (Dolgun, 2015, s. 52-53).

Doğu’da yerleşik hayata geçişle başlayan denetim ve gözetim pratikleri asker devletlerle sistematik hale gelmiştir. Batı toplumlarında ise bu pratiklerin gelişim aşaması örgütlenme ve yönetim yapıları nedeniyle farklılık göstermiştir. Yunanlılığın ortaya çıkışı, Doğu ile farklılaşmanın bir sonucudur. Bu, Doğu-Batı ayrımını temel alacak şekilde, kölelik ilişkileri üzerine temellenir. Kölelik antik çağdan itibaren, Batı’daki temel ilişkiler sistemini oluşturmuştur. Batı toplumunun temel karakteristikleri ve zenginliği, kölelikle birlikte ortaya çıkan egemenlik ilişkilerine dayanmaktadır. Bundan yola çıkarılarak Doğu medeniyetlerinde tabakalaşma ve köleci anlayışın görülmediği sonucu da çıkmaktadır. Batı, Yunanlılık yoluyla, Doğu karşısında kimlik kazanmakla kalmamış, bu kimlikten yola çıkarak bazıları varlıklarını günümüzde de sürdüren toplumsal örgütlenmeler ile kurumların temellerini atmıştır. Bu bağlamda, Batı’daki toplumsal sınıflar ile devlet örgütünün ilk olarak Yunan uygarlığında başladığı anlaşılmaktadır. Bu durum kölelikle de ilişkilendirilmektedir. Yunan mirasını sahiplenen Batı’nın günümüzdeki temellerini atan bu durum, o dönemdeki şartlar içinde Batı’nın kölelik yoluyla sınıfsız toplumdan sınıflı topluma adım atışının ifadesidir. Kısaca Batı uygarlığındaki emekçi sınıfın ilk öncüleri antikitedeki köleler olmuştur. Bu bağlamda köleci ilişkiler sistemine dayalı Yunan ve Roma uygarlıklarındaki gözetim pratiklerinin Batı uygarlıklarına kaynaklık ettiği söylenilebilmektedir.

Yönetimsel yapısı ve sergilediği karakteristikler itibariyle Batı’daki egemenlik yapılarıyla iç içe girmiş gözetim uygulamalarına esas olarak feodal dönemde rastlanır. Tarımla bağlantılı olarak Batı’nın gelişim sürecinde temel bir aşama olan kölelik feodal döneme geçişi de kendi ilişkiler sistemi içinde hazırlamıştır. Feodalizmin temel özelliğini oluşturan üretim ilişkilerinin toprağa bağlı olması köleliğe olan ihtiyacı da arttırmıştır. Toprak üzerinde insanı insana bağlayan tabiiyet ilişkileri sonucunda, toprağa bağlı çalışanların toprak sahiplerine kişisel anlamda bağlanması, çalışanları köle haline getirmiş bunun sonucunda ortaya çıkan siyasal ve ekonomik farklılaşma toplumlar arasında tabakalaşmayı artırmış feodal rantın emek-rant olarak belirmesi çalışanları sistemin dışında bırakmıştır (Dolgun, 2015, s. 58-59).

Batı, feodal sistemle birlikte hem kendi içinde hem de Doğu'yla olan ilişkilerinde denge sağladığından Batı'daki imparatorluklar feodal sisteme bir kurtarıcı gibi sarılmışlardır. Ayrıca Batı, kırsal alanlar sayesinde kendisi için büyük bir yük teşkil eden nüfus sorununa da çözüm bulmuştur. Batı Avrupa içindeki imparatorluklar detaylı bir şekilde incelendiğinde, bu çok daha açık şekilde görülmektedir. Feodal dönemdeki toplumsal denetim faaliyetleri, bir yandan imparatorluk topraklarını dış düşmanlara karşı korurken, diğer yandan da sistematik bir gözetim aracılığıyla mevcut ilişkilerini güçlendirmiştir (Dolgun, 2015, s. 61).

Batı'da belirleyici bir güç olan feodalizmin yanında gözetim uygulamalarının teolojik boyutunun da aktarılması gerekmektedir. Çünkü özellikle de Roma kilisesinin egemen olduğu dönemde gözetim uygulamaları kendini daha belirgin bir şekilde göstermiştir. Bu dönemde iletişimin içeriği ve tarzı teolojik öğretiye göre yapıyordu. Roma kilisesinin egemenliği döneminde teolojik öğretiler, Avrupa'nın her tarafında yapılanmış kilise örgütlenmesi tarafından çeşitli faaliyetlerle yayılıyordu. İnsanlar kilisenin, feodal beylerin ve monarşilerin egemenliğinin üretim ve bölüşüm ile ilgili baskısı ve şiddetinden, savaşlarına, yarışlarına ve turnuvalarına kadar meşrulaştırılmış faaliyetlerinin bütünleşik parçası olarak yaşıyorlardı (Erdoğan & Alemdar, 2010, s. 41).

Bu bağlamda Fransız Etienne De La Boetie'nin 1577 yılında Cenevre'de yazdığı "Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev" adlı eserinden bahsetmek gerekir. Çünkü Fransız Boetie, bu dönemde özellikle kilise, feodalite ve monarşinin denetiminde olan insanları "gözetim" çerçevesi içerisinde, "zavallılık" ile eleştirmektedir. İktidara karşı bir manifesto niteliği taşıyan Boetie'nin söylevinde geçen bazı cümleler tarihsel gözetim pratiklerine getirilmiş en açık ve ilk eleştiridir. Örneğin:

"Zavallı ve sefil insanlar, akılsız halklar, kendi kötülüğünüzde inatçı ve kendi iyiliğinizde kör uluslar; gözlerinizin önünde kazancınızın en güzel ve aydınlık kısmının elinizden alınmasına, tarlalarınızın yağmalanmasına, evlerinizin yakıp yıkılmasına ve atalarınızın eski eşyalarının alınıp götürülmesine izin veriyorsunuz! Öyle yaşıyorsunuz ki, artık hiçbir şey sizin değil. Mülkünüzün, ailenizin, hayatlarınızın yarısının size bağışlanmasını büyük bir mutluluk olarak görüyor gibisiniz. Bütün bu tahribat, bu felaketler, bu

yıkımlar düşmanlardan değil, fakat kuşkusuz düşmandan ve sizin bu hale getirdiğiniz, kendisi için cesurca savaşa gittiğiniz, boş hevesleri için her an ölüme meydan okuduğunuz kişiden geliyor. Oysa bu efendinin sadece iki gözü, iki eli, bir bedeni var ve kentlerinizin sonsuz sayıda sakininden daha fazla bir şeyi yok. Sizden fazlası, sizi yok etmesi için ona verdiğiniz olanaklardır. Sizi gözetleyen sayısız hafiyesini sizden değilse nereden alıyor?” (Boetie, 2015, s. 25-26).

Tarihsel süreç içerisinde baktığımızda gözetim uygulamaları her daim iktidarların en önemli araçlarından biri olagelmıştır. Ancak toplumsal yaşamda gözetim uygulamaları asıl ağırlığını modern zamanlarda hissettirmiştir. Özellikle ulus devletlerin ve büyük ölçekli bürokratik örgütlerin gelişimine paralel olarak gözetim pratikleri yaygınlaşmıştır. Gözetim uygulamalarıyla birey ve toplum tahakküm altına alınmış bununla birlikte kuramsal çerçevede yeni pratiklerle denetim ve kontrolü sağlamaya çalışan iktidar anlayışı ortaya çıkmıştır. Çalışmanın devamında gelişen yeni gözetim pratiklerinin modern topluma geçiş ile birlikte nasıl bir boyut kazandığına değinilecektir.

2.3.2. Modern Toplumda Gözetim

16. Yüzyılda başlayıp 20. Yüzyıla kadar dünyanın tamamına yayılan bir süreç olarak modernliğin en önemli bileşenlerinden biri kuşkusuz modern devlettir. “Aralarında eşgüdüm sağlanmış çok sayıda görevin hizmetindeki tek bir merkezden gelen bilgiyle harekete geçen ve o merkezce yönetilen bir makine” olarak tasarlanan bu yapı, ilk ortaya çıktığından beri her daim bilgiye ihtiyaç duymuştur. Bu durum, modern toplumda rasyonelliğin ve değişimin kaçınılmaz bir neticesi olduğu gibi, düzeni sağlama, kuralları koyma ve kurallara uymaya zorlama, vergi toplama, özel girişler için sosyal ve ekonomik yapıyı oluşturma, kamu hizmetleri sunma kısaca devletin modern dünyada diplomatik, ticari ve askeri gücünü geliştirme gibi hedeflerinin de bir gereğidir. Bu hedefler, çok elzem bir şekilde bilgiye ihtiyaç duyulmasına neden olmuş ve bilgi toplama kanallarıyla bunları değerlendirme teknikleri de her geçen gün daha da

gelişmiştir. Bunun sonucunda karşılıklı olarak birbirini besleyen bu ikili durum gözetim pratiklerinde de farklı teknikler oluşturmuş modern devletin gelişimi ile birlikte merkezi gözetim güçlenmiş ve yaygınlaşmıştır (Toktaş, Binark, Dikmen, Fidaner, Küzeci, & Özaygen, 2012, s. 94).

20.yüzyılda ise bilgisayar teknolojilerinde meydana gelen gelişmeler ile veri bankalarının gelişmelerine paralel olarak modern devletlerin ‘veri açlığı’nın giderilmesi anlamında adeta bir devrim yaratmıştır.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren modern devletler yurttaşlarına ait kişisel bilgileri, arşivlerin tozlu raflarından çıkarıp bilgisayar teknolojilerine bağlı dijital ağlara taşımaya başlamıştır. Bu zamana dek genellikle kişisel güven ilişkisi içerisinde hekime, aileye, arkadaşına veya birincil derecedeki akrabalara aktarılan pek çok bilgi, artık kimlikleri bilinmeyen soyut yapılanmalar içerisinde olan kişi ve kurumlara elektronik ortamlarda iletilmektedir. Bu kişi ya da kurumlar bizleri veri imgemiz üzerinden kavrarlar. Çeşitli kaynaklardan elde edilen bilgileri bizlerle ilişkilendirmek ve veri imgeleri yaratabilmek için sayılara başvurdıkları görülmektedir. Bu durumun kaçınılmaz sonucu olarak günümüzde yaşayan insanlar, sadece adları ile değil kendilerini nitelemek için kullanılan sayısal kodlarla tanımlanmaktadır. Okul numarası banka hesap numarası, kimlik numarası, pasaport numarası, ehliyet numarası vs. bu duruma birkaç örnektir.

Tüm bu gelişmeler bilhassa demokratik toplumlarda çeşitli endişelere neden olmaktadır. Özel yaşamın gizliliği hakkı, insan onuru, bireysel özerklik gibi temel değerler olmak üzere kişiler, hak ve hürriyetlerinin dijital ortamlara aktarılan bilgileri dolayısıyla tehlikeye düştüklerini düşünmektedirler. Kişisel bilgilerin bilgisayar tabanlı veri bankalarında kullanılmasının ilk olarak devletler tarafından kullanılması, ilk tepkilerin de devletlere yönelmesine neden olmuştur. Burada devlet, “büyük birader” e benzetilmektedir. Bireyler dijital kimliklerinin özel yaşamın gizliliği hakkını koruyan kalkanın şeffaflaştırılmaması için tepki göstermektedir. Büyük biraderin gözetimi yani devletin gözetimi yanında küçük kardeşler olarak da adlandırabileceğimiz özel teşebbüslerin de kişisel verileri işleme süreçleri gözlemlenmektedir. Sonuç olarak

bireysel şeffaflaşmaya karşı gösterilen tepki devletin yanında özel şirketlere karşı da gelişir (Toktaş, Binark, Dikmen, Fidaner, Küzeci, & Özaygen, 2012, s. 94-95).

2.3.3. Gözetimin Meşruiyeti

Gözetim eyleminin toplumsal meşruiyeti gözetim toplumuna geçiş ile ilerleme kaydetmiştir. Yeni iletişim teknolojileri ile birlikte gözetim uygulamaları yaşamın vazgeçilmezi olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal, kültürel, ekonomik vb. alanlarda günlük hayatımızda yaptığımız tüm faaliyetlerde sürekli gözetim altında olmak zorunda kalan yeni bir toplumsal yapı ile karşı karşıya kalmış bulunmaktayız.

Modern toplumda sistematik olarak ortaya çıkan özellikle istihbarat temelli yapılan gözetim pratikleri toplum tarafından kanıksandığı için gözetimin meşruiyet kazanması şaşırtıcı olmamaktadır. Enformasyon teknolojilerinde yaşanan gelişmeler enformasyon toplumundan gözetim toplumuna geçişi kolaylaştırmıştır.

Bu açıdan bakıldığında siyaset ve güvenlik, eğlence ve tüketim kadar ki geniş bir yelpazede veya herhangi bir eylemde bulunduğumuzda verilerimizin toplanıp işlendiği gözetimin kesintisiz bir şekilde devam ettiği söylenebilir. Bu veriler devlet ve özel kuruluşlar tarafından küresel enformasyon merkezlerinden depolanmaktadır. Sonraki aşamada ise hakkında veriler toplanmış bu bireyler ağlar üzerinde birer kod numarası olan bedenleri sayısallaşmış dijital yurttaşlar haline gelmektedirler.

Kamu ve özel kuruluşların bireyler hakkında bilgileri toplayabilmek adına kapasitelerini geliştirmeleri pek çok yurttaşın hoşuna gitmemektedir. Güven'e göre insanların çoğu, kendi gizlilik hakkına verdiği önemi, başkalarının gizlilik hakkına aynı ölçüde önem vermemektedir. Bu nedenledir ki gizlilik haklarına yapılan saldırı karşısında insanlar, gözetim karşı toplu eylemde bulunmamışlardır. Bireyler, kendi elektronik postalarını dolduran spamlar ile cep telefonlarına gelen onlarca reklam mesajları ve istemedikleri aramalara rağmen, elektronik postalarını dolduran bu spam adreslerinden isimlerinin silinmesini istemeye veya diğer durumlara karşı itiraz etmeye bile yönelmemektedirler. Bununla birlikte kişisel bilgilerin her gün onlarca devlet ve

özel kuruluş tarafından toplanarak özel alanın ve mahremiyetin yok edilmesine karşın, gözetim araçları toplu veya bireysel herhangi bir tepkiyle karşılaşmadan hızlı bir şekilde artmaktadır. Bu anlamda gözetimin meşruiyet zemini kolaylıkla oluşmaktadır. Diğer yandan enformasyon teknolojilerinin getirdiği yenilikler modern toplumlar için yaşamın kalitesine olumlu katkılar olarak görülmesinin etkisi önemlidir. Yani gözetim tek taraflı olarak ne sadece iyi, ne de sadece kötü olarak nitelenemez ve bundan dolayıdır ki, kişisel bilgilerin saklanması, işlenmesini ve veri tabanlarının kullanılmasını kapsayan ikilemler vardır (Güven S. K., 2007, s. 150-151).

ABD ve İngiltere ile ilgili son dönemlerde ifşa edilen telefon dinlemeleri bu gibi ülkelerin gözetimle ne kadar da ilgili olduklarını kanıtlamıştır. Özel kuruluşların geliştirdikleri gözetim pratikleri en nihayetinde devletlere hizmet etmektedir. Çünkü özel kuruluşlar temelde devlete veri sağlayan kurumsal bir yapıdan öteye gitmemektedir. Bundan dolayı gözetimin meşruiyeti değerlendirilirken muhatap alınması gereken özel kuruluşlardan ziyade iktidarı oluşturan devlet temelinde incelemek gerekmektedir. Modern devlet yeni iletişim teknolojileri yoluyla toplumsal yaşamı ve yurttaşlarını denetler ve kontrol eder.

Neoliberalizm ile gelişen yönetim anlayışının bir uzantısı olan e-devlet modeli bilginin toplanması, depolanması ve işlenmesi üzerine kuruludur. Bundan dolayı devlet bilgiyi elde etmek amacıyla sürekli gözetim yapmaktadır. Modern devlet, e-devlet modeli gibi yeni uygulamalarla yurttaşlarını denetler ve gözetlerken, yurttaşlar da yeni iletişim teknolojileriyle iktidar talep etmeden birbirlerini gözetlemeye başlamıştır. Böylece gözetim tüm topluma yayılmıştır. Artık yurttaşlar, e-devlet sistemi yoluyla kişisel bilgilerini(kimlik bilgilerini, sağlık bilgilerini, sigorta bilgilerini, istihdam bilgilerini, ekonomik bilgilerini vb.)farklı işlemler için gönüllü olarak kayıtlanmaya katkıda bulunmaktadır. Burada toplanan verilerle yurttaşların bilgileri kullanılmak üzere kodlanarak saklanmakta ve işlenmektedir. Böylece yurttaşlar sayısal bedenlere dönüşmektedir (Toktaş, Binark, Dikmen, Fidaner, Küzeci, & Özaygen, 2012, s. 165).

Devletin yurttaşını kayıt altına alıp gözetlemesinin üç temel nedeni vardır: Birinci neden, modern devlet her şeyi hesaplanabilir ve okunabilir kılmak ister. Bunun için yurttaşlarını askere alma, tapu kayıtları, nüfus sayımı vb. yöntemlerle daha kolay

kontrol eder ve denetimi altında tutar. İkinci neden ise, devletin yurttaşlarını potansiyel suçlu olarak konumlandırmasıdır. Esasında bu durum özellikle 11 Eylül 2001 ABD’ye, 7 Temmuz 2001 Londra metrosu ve 11 Mart 2004 ‘te Madrid metrosuna yapılan terör saldırıları ile gerekçelendirilmektedir. Bu saldırılardan sonra başta bu olayların yaşandığı ülkeler olmak üzere neredeyse tüm devletlerde benzer olayların veya suçun her an her yerde cereyan edebileceği gerekçesiyle yurttaşlarını güvende tutmak adına kayıtlama sistemleri yaygınlaşmıştır. Son olarak üçüncü neden ise, ulusal güvenliğin sağlanması adına yapılan gözetim ile devletin yurttaşlarını kayıt altına almasıdır. Bu gerekçe ile devlet neredeyse herkesi potansiyel suçlu olarak konumlandırır. Bunun içindir ki, bu gerekçeleri öne sürerek devletler yurttaşları üzerinde tam kontrol ve denetimi sağlamayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla enformasyon, modern devletlerde adeta gizli bir göz haline gelirken; gözetim ise yaşamın doğal akışını dengede tutmak, risk yönetimini kolaylaştırmak, güvenliği sağlamak ve okunaklı bir halk yaratmak için gerekli hale gelmiştir (Toktaş, Binark, Dikmen, Fidaner, Küzeci, & Özaygen, 2012, s. 25).

Peki, birey gözetimin meşruiyetinde tam olarak nerededir?

Meşruiyet nedenlerinden teknolojilerin getirdiği yeniliklerin, modern toplumlar için, hayatın kalitesine olumlu katkılar olarak görülmesinin etkisi, tek taraflı olarak iyi veya kötü olarak görülmemesi gibi ikilemlerin olduğunu yukarıda belirtmiştik. Bireyler, bu ikilem içerisinde bilgi ve güç arasındaki ilişkiye geri dönüp baktıklarında, bütün teknolojik gelişmelerin daima ‘daha iyisi için’ olduğuna inandıkları noktada, gözetim kültürünün anlamı daha da genişlemektedir. Bu bağlamda da parmak iziyle giriş çıkışların yapılmasının, bazen uyuşturucu kontrolleri yapılmasının veya okul önlerine gözetim kameraları yerleştirme kararlarının alınmasının çok zorlayıcı sebepleri var gibi görünmektedir. Bu zorlayıcı sebepler, gözetlemenin her zaman iki yüzü olmasından kaynaklanmaktadır. İnsanlar bu ikilikten dolayı, onlara sunulan hız, güvenlik ve emniyet gibi imkânlardan yararlanmak için gözetim araçlarını basitçe ödenmesi gereken bedeller olarak görmektedirler (Güven S. K., 2007, s. 151).

Gözetimin meşruiyetinde bir başka önemli neden de gözetim teknolojilerinin olumlu ve üretici gücünün yanında gözetimin güvenliğin teminatı olarak görülmesidir.

Yeni gözetim teknolojilerine, suçluların daha suç işlemekten önce tespit edilmesi ve onların açığa çıkarılmasını konu edinen ‘azınlık raporu’ filmindeki gibi işlevinin olduğuna dair olumlayıcı anlam yüklenmektedir. Devlet bu yabancıların olduğu toplumda ancak gözetim araçlarını kullanarak masum olanı koruyabilmektedir. Bu sayede de bireyler, kişisel bilgilerini gönüllü olarak paylaşmaya razı edilmektedir.

Gözetim teknolojileriyle sağlandığı düşünülen bu güvenlik nedir?

Gelişen yeni gözetim teknolojileriyle bu güvenlik, işlenen herhangi bir suça müdahale etme amacından ziyade suçlunun caydırıcılığı konusunda önem kazanmaktadır. Yani burada suçun işlenmesini önlemek amaçlanmaktadır. Korkuya neden olan tehditleri önlemenin aracı olan gözetleme artık sık sık olmaya başlamıştır. Özellikle son zamanlarda yaşanan terör olaylarına karşı insanların duyduğu korku ve bu korkudan kurtulma isteği gözetlemenin artırılmasına gerekçe oluşturmuştur. Korku insanlarda güvenlik arayışına sebep olur ve bunun sonucunda ise güvenlik gözetleme üzerine kurulur. Bu yüzden kendimizi ne kadar çok güvende hissetmek istesek o kadar da güvenlik talebinde bulunuruz dolayısıyla daha çok gözetlemeyi talep etmiş oluruz ve böylece paradoksal bir şekilde bu mekanizmayı daha çok kabullenmiş oluruz (Güven S. K., 2007, s. 153).

Enformasyon toplumlarında risk saplantısı, güvenlik talebiyle oluşan bu mekanizmanın gelişmesi için pek çok ticari kurum tarafından kışkırtılmaktadır. Risk kavramı da tıpkı özel yaşamla ya da mahremiyetle ilgili yapılan tanımlamalardaki belirsizlikler gibi değişikliğe uğramıştır. Eskiden risk kavramı hem iyi hem de kötü anlamda kullanılıp cesaret ve erdem gibi anlamları içinde örtük bir şekilde barındırırken bugün risk kavramı yıkıcılığı ve olumsuzluğu çağrıştırmaktadır (Güven S. K., 2007, s. 158).

Zygmunt Bauman’ın bu bağlamda bireyin güven duygusu ve belirsizliği üzerine söyledikleri önemlidir. Çünkü Bauman geçmişten günümüze bir değerlendirme ile önce özgürlüğümüzün tehlikeye girdiğini, sonrasında ise bedelinin çok ağır bir şekilde ödendiğini söyler. Bauman, söz konusu olan bu bedelin güvensizlik olduğunu belirterek, kime ve neye güvenileceğinin açık olmadığını, çünkü hiç kimsenin işlerin nasıl

gideceğini denetlemediğini vurgulamaktadır. Bauman’a göre hiç kimse işlerin gerçekten de beklenen yönde gideceğine dair garanti veremez. Güvenliksiz koşullarda yaşamak riskli bir hayattır ve üstlenilen risklerin maliyetini ödemek zorunda olan eyleyen kişidir (Bauman, 2011, s. 60-61).

Gözetimin bireyin davranışları üzerine etkisinden dolayı gözetim kavramını kuramsal çerçevede ele almamızı gerektirmektedir. Çünkü sistem ya da iktidar diye adlandırdığımız yapı, bireyin davranışları üzerinden her zaman gözetim ile sonuca ulaşmaya ve birey ile ilgili bilgi almaya çalışmıştır. Gözetim tarihsel boyutta faaliyetlerini sanayi devrimindeki gelişmeler ve teknolojiye yeni özellikler ile değiştirmiş ve en önemlisi de Jeremy Bentham’ın ünlü hapisane modeli ile kapatılma olgusunun ortaya çıkmasını sağlamıştır.

2.4. Gözetimin Kuramsal Boyutu

2.4.1. Panoptik Stratejiler ve Kapatılma Olgusu

Sanayi öncesi geleneksel karakter taşıyan gözetleme faaliyetleri, modern ulus devletlerin oluşması ve teknolojiye yeni özellikler ile birlikte boyut değiştirmiş ve günümüze kadar gelen ve çoğunlukla tartışmalara konu olan gözetim toplumunun temelleri kapatılma olgusu çerçevesinde yeniden inşa edilmiştir.

Tarih boyunca birçok toplumda gözetim pratiklerine rastlanmasına rağmen modern ulus devletlerde gözetim ayırıcı bir özellik kazanmıştır. Modern ulus devletlerde gözetleme faaliyetleri kuramsal bir niteliğe bürünerek kamusal ve gündelik yaşamın her boşluğunu dolduran bir hal almıştır.

Modern ulus devletlerin inşasıyla başlayan gözetim faaliyetlerini, geleneksel toplumun gözetim faaliyetlerinden ayıran en önemli özellik, tanrının yeryüzündeki gölgesi olduklarını iddia eden iktidarların tanrıdan aldıkları bir özellik olan her şeyi gören gözlerinin tanrısal ve dinsel kutsallıklardan arınarak tamamen dünyevileştirilmesi ya da dünyevileşmesi olmuştur. Bu dünyevileşme bürokratik kurumların önderliğinde örgütlenmiş topluluklarla yaşam alanı bulmuştur.

Modernite ile birlikte neredeyse toplumsal yaşamın her tarafını kuşatan gözetim sistematik bir hale gelmiştir. Böylece gözetim ulus devletin ayrılmaz ve vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Ancak ulus devlet, gözetim pratikleriyle vatandaşlarının beklentilerini yerine getirirken mutlak gücü de bir an olsun elinden bırakmayan onları çift yanlı biçimde gözetken bir iktidar olarak karşımıza çıkmaktadır (Toktaş, Binark, Dikmen, Fidaner, Küzeci, & Özaygen, 2012, s. 25).

Modern ulus devletlerde kontrol ve denetim geleneksel devlere göre daha kapsamlı ve yoğun olduğundan hükmetme kapasiteleri çok daha geniştir. Geleneksel toplumlarda gözetim faaliyetleri sadece şehirlerde uygulanabilmekte iken, modern toplumlarda modern örgütlenmelerle birlikte toplumsal aktörlerin gündelik yaşamlarının büyük bir bölümünün geçtiği fabrikalar, bürolar, otoyollar ya da hapisane, tımarhane gibi yerlerde çok daha yoğun uygulanabilmektedir. Giddens kabile kültürü, şehir devletler, feodal sistemler, imparatorluklar gibi geleneksel sınıflara bölünmüş toplumların güç kullanarak uyguladığı iktidarın, korkutucu ve tehlikeli olduğunu söyler (Giddens A. , 2005, s. 18).

Modern ulus devletlerde belirsizlikten kurtulmanın önemli yollarından olan kapatılma kurumları, Batı'nın neredeyse her yerinde inşa edilmişlerdir. Kapatmanın kökleri İngiltere'de çok daha eskilere dayanmaktadır hem de yasalar ile teşvik edilmiştir. Örneğin 1575 tarihli bir yasada her kontlukta en az bir tane ıslah evinin kurulması gerektiği yazılmıştır. Bu yasada yer alan uygulamanın kapitalist sistem ve düzen açısından faydası anlaşıncaya birkaç yıl sonrasında bu alanda özel teşebbüslere de izin verilmiş isteyen istediği kadar ıslah evi açmaya başlamıştır.

17.yüzyılın başında gerçekleştirilen yeni bir düzenlemeyle, bir yandan kapatılma kurumlarından kendi yargı yetkisi içinde en azından bir tane kuramamış sulh yargıçlarına para cezası verilmeye başlanırken; diğer yandan bu kapatılma kurumlarında kalanlara iş sağlayacak imalathane, atölye, tezgâh kurma zorunluluğu ile bu kurumlara kimlerin gönderileceğine karar verme yetkisi yine yargıçlara bırakılmıştır.

Böylece kapatma kurumlarının önemi katlanarak artmış düzenin yeniden inşası açısından sağladığı yarar ikiye katlanmıştır. Bundan sonra kurumun hedefi, işsizleri

kapatma değil, kapatılmış olanlara iş vermek ve onları toplumun refahı için çalıştırmak olmuştur. Burada yaşanan ‘yer değiştirme’ çok açıktır: bir tarafta istihdamın ve ücretlerin yüksek olduğu zamanlarda ucuz emek gücü sağlanmış; diğer taraftan da ekonomik kriz ile işsizliğin yoğun olduğu dönemlerde aylaklığı eriterek ayaklanmalara karşı toplumsal korunma sağlanmıştır (Dolgun, 2005b, s. 513-514).

Modernite’nin bireyler üzerindeki etkisi ve getirdiği yeni iktidar ilişkileri üzerine çalışmış olan Fransız filozof Michel Foucault, gözetim olgusuna ilişkin en temel vurguyu yapan kişi olmuştur. Gözetime ait çalışmaların beslendiği Jeremy Bentham’ın hapisane modeli, esasında Foucault ile gündeme gelmiştir. Gözetimin modern ulus devletlerdeki yapılanışını kapatılma olgusu çerçevesinde kapsamlı bir şekilde elen alan kişi yine Michel Foucault olmuştur (Toktaş, Binark, Dikmen, Fidaner, Küzeci, & Özaygen, 2012, s. 26).

2.4.2. M.Foucault’ta Gözetim ve Panoptikon

Gözetimin modern ulus devletler ile yeni bir boyuta geçmesindeki ilk büyük etken kapatılma olgusu ve düzenin yeniden üretimi açısından anlam kazanan kapatılma kurumları olmuştur. Ortaçağda salgın hastalıkları önlemek amaçlı yapılan uygulamalar kapatılmanın ilk örneklerini oluşturmuş, 17. Yüzyılda ise Avrupa’da kapatılma olgusunda köklü değişimlere gidilmiştir.17. yüzyılda meydana gelen bu değişim sürecinin en önemli anı ise Foucault’un “Deliliğin Tarihi” adlı eserinde “Büyük Kapatılma” diye adlandırdığı olaydır. Foucault’a göre bu radikal değişimlerin en önemli örneği, Fransa’da kurulan “Genel Hastane” adlı kurumdur.

1656 yılında Paris’te “Genel Hastane” adında bir kurum kurulmuş ve kısa sürede içerisinde Paris nüfusunun belli bir bölümü bu kurumda gözaltına alınmıştır. Ancak Foucault’a göre işleyiş bakımından bu kurumun hiçbir şekilde tıbbi düşünce veya amaçla ilgisi olmamıştır. Bilakis, bu kurum o dönemde Fransa’da örgütlenmekte olan burjuva ve monarşik düzenin önemli bir parçası hatta makamı olmuştur. Üstelik aynı yıllarda tüm Avrupa’da benzer gelişmeler yaşanmış, birçok ülkede nüfusun

azımsanmayacak bir bölümü sıkı resmi denetim altındaki kurumlar da kapatılmıştır (Foucault, 2015a, s. 11-12).

"O dönemde, hiç ayırım yapmadan yaşlılar, sakatlar, çalışamayan veya çalışmak istemeyen kimseler, eşcinseller, akıl hastaları, müsrif babalar, hayırsız evlatlar kapatılıyordu; hepsi birden aynı yere kapatılıyordu." (Foucault, 2015a, s. 106).

Foucault, büyük kapatılma sürecinin arkasında doğrudan doğruya ekonomik ve siyasi neden olduğunu söyler. O dönemde İspanyol ekonomisinde meydana gelen kriz tüm Batı dünyasını etkilemiş ücretlerin düşmesine, işsizliğe ve para kıtlığına neden olmuştur. Foucault'a göre böyle bir ekonomik kriz ile boğuşan Avrupa, aç kalan işsiz ve aylak kesimin başkaldırması tehlikesine karşın güvenli bir önlem almak ve kapatılmış olanları kriz bittikten sonra ucuz ve kolayca denetlenebilir bir işgücünü sağlamak için kapatılma kurumlarına başvurmuştur. Böylece kapatılma ikili bir işlevi yerine getirmiş olur (Foucault, 2015a, s. 12).

Foucault, hastane ve hapisane mimarisi üzerine yaptığı çalışmaların neticesinde iktidarların, bedenleri ya da bireyleri kendi merkezi bakışı altında tuttuklarında onları görünür kıldığını belirtir ve bunu bir prensip haline getirdiklerini söyler.

Foucault, hapishanelerin bireyleştirici bir gözetim sağladığını şu sözlerle ifade eder:

"Hava akımını ve havalandırmayı sağlayarak teması, bulaşmayı, istenmeyen yakınlıkları ve sıkışıklıkları engellemek gerekiyordu: Hem uzamı bölmek hem de açık bırakmak, gözetlenecek bireyleri titizlikle birbirinden ayırarak hem topyekûn hem de bireyselleştirici bir gözetim sağlamak" (Foucault, 2015b, s. 86).

Foucault, sadece akıl hastanelerinin değil hapishane ve klinikler gibi modern kurumların da kapatma alanları olduğunu söyler. Bu kurumlar 17. Yüzyıldan sonra inşa edilmişlerdir. Foucault'a göre hapishaneler suçu ıslah etme alanları değil, suçu sorunlaştırarak suça eğilimi ortadan kaldırmak amaçlı öznel deneyim alanı oluşturup

“iyi çocukları” bilimsel olarak tanımlanan bu yeni ortamlarda deneyimin içerimlediği normlara göre koşullandırmaktır.

Michel Foucault, İngiliz filozof Jeremy Bentham’ın hapishane olarak tasarladığı Panoptikon’un 19. Yüzyıl Avrupa’sına özgü disiplinci ütopyanın eksiksiz biçimini oluşturduğunu söyler.

Panoptikon; *“Halka biçimli bir binadır, ortasında bir avlu ve avlunun ortasında bir kule vardır. Halka, hem içeriye hem de dışarıya bakan hücrelere bölünmüştür. Bu küçük hücrelerin her birinde, kurumun hedeflerine uygun olarak, yazı yazmayı öğrenen bir çocuk, çalışan bir işçi, ıslah edilen bir mahkûm, deliliği yaşayan bir deli vardır. Merkezi kulede bir gözetmen vardır. Her hücre hem içeri hem de dışarıya baktığından gözetmenin bakışı tüm hücreyi kat edebilir. Hiçbir karanlık nokta yoktur ve sonuç olarak bireyin yaptığı her şey bir gözetmenin bakışına açıktır; bu gözetmen kendisinin her şeyi görebileceği, buna karşılık kendisini kimsenin göremeyeceği şekilde panjurlar, yarı açık bölme pencereleri arasından gözlemde bulunur.”*

İngiliz filozof Jeremy Bentham, bu küçük ve harikulade mimari kurnazlığı bir dizi kurumun kullanabileceğini söyler. Foucault’a ise Panoptikon ’un, aslında bir toplum ve iktidar türünün ütopyası olduğunu söyler. Foucault, panoptik toplumu şöyle tanımlamaktadır:

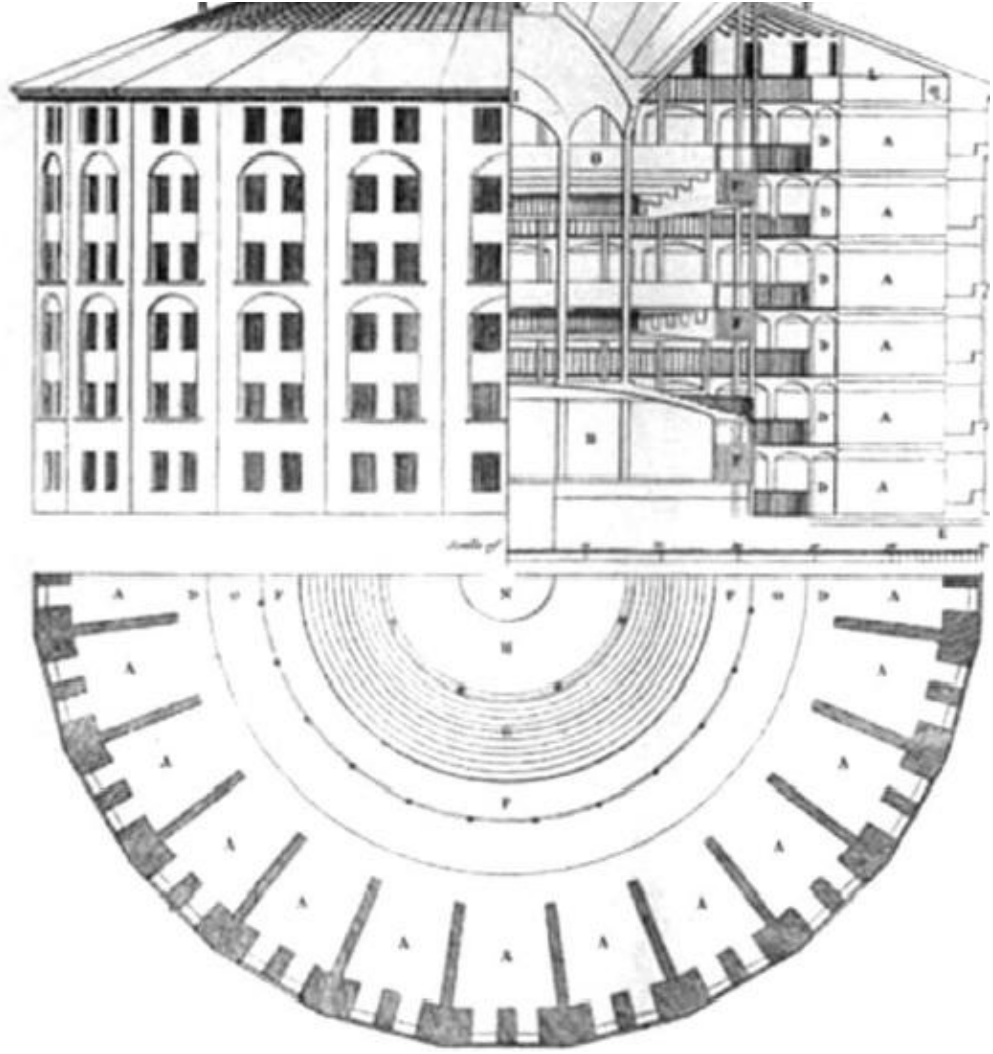
“Kişisel ve sürekli gözetim biçimi altında, denetim/cezalandırma ve ödüllendirme biçimi altında ve ıslah biçimi altında; yani, bireylerin bazı kurallara göre dönüştürülmesi ve şekillendirilmesi biçimi altında bireylere uygulanan bir iktidar biçimi” (Foucault, 2015a, s. 237).

Günümüz toplumunda genel olan iktidar ilişkilerinin temel boyutunu oluşturan üçlü yapı, tüm toplumu kapsayacak şekilde kendini gösteren denetim-gözetim ve ıslahıdır. Bugün neredeyse dünyadaki tüm toplumlar Bentham’ın temellerini attığı panoptik bakış altındadır. Panoptikon tarih boyunca tüm toplum ve iktidar siyasaların hayalini kurduğu bir ütopyadır (Dolgun, 2005b, s. 532-533).

Foucault'a göre toplumun ütopyası olan Panoptikon' un içindeki iktidar teknikleri de çok çarpıcıdır. Bu tekniklerin en belirgin özelliği caydırıcı olma özelliğidir. Foucault buradaki caydırıcılığı şöyle aktarmaktadır:

"Sürekli olarak bir denetçinin gözü önünde olmak gerekir; bu durum, gerçekten de, kötülük yapma gücünü, hatta kötülük isteme düşüncesini bile neredeyse yok eder. İnsanların kötülük yapmasını engellemek, suç işleme arzusunu ortadan kaldırmak; tümü şöyle özetlenir: Yapamamak ve isteyememek" (Foucault, 2015b, s. 94).

Panoptikon'da gözlenenler, kendilerini gözleyenleri tam olarak göremedikleri için ne zaman gözlendiklerini bilemezler. Bundan dolayı sürekli gözlendiklerini düşünüp davranışlarını sınırlandırmak zorunda kalırlar ve ona göre hareket ederler. Foucault Panoptikon'u, disiplinin mahkûmlar tarafından içselleştirilmesi olarak tanımlar. Panoptikon'da kullanılan tekniğin iktidar tarafından hapishaneler dışında diğer kurumlarda da uygulanması son derece etkili ve verimli bir şekilde toplumu disiplin altında tutmayı sağlamıştır. Hapishane gibi devamlı denetim ve gözetim üzerine inşa edilmiş bir kurumun tüm görünür başarısızlıklarına rağmen ısrarla muhafaza edilmesinin ve burada uygulanan disiplin tekniklerinin diğer kurumlarda da uygulanmasının nedeni bu ince disiplin tekniğinin bu mikro-mekanizmanın geliştirilmesine hizmet eden bir laboratuvar işlevi görmesidir.

Resim 1: Jeremy Bentham'ın Hapishane Modeli (Toktaş, Binark, Dikmen, Fidaner, Küzeci, & Özaygen, 2012, s. 27)

Kapitalist sistemin ihtiyaç duyduğu veya çıkarının olduğu şey; hastalar, deliler ya da suça eğilimli kişilerin kapatılması ve sürekli gözetim altında tutulması değil, bu tür bir kapatmanın prosedür ve teknikleridir (Foucault, 2015a, s. 18).

Foucault bu durumu başka bir metninde şöyle tanımlamaktadır:

"Belli bir andan itibaren burjuvazi için bir çıkar oluşturan, bu çıkarı temsil eden şey, dışlama mekanizmaları, gözetleme aygıtları, deliliğin, suça eğilimliliğin, cinselliğin tıbbileştirilmesi, bütün bunlar, yani iktidarın mikro-mekanizmasıdır ve burjuvaziye ilgilendiren de budur." (Foucault, 2016a, s. 109).

Kapitalist sistemin istediği gibi yayılmasını amaçladığı disiplin ancak hapisane ve diğer kurumlarda uygulanan prosedür veya tekniklerin tüm toplumsal kurumlara yayılmasıyla mümkün hale gelmiştir. Foucault' a göre bundan dolayı esasında Bentham'ın tasarladığı hapisane hiçbir zaman inşa edilmemiş olsa da panoptizmin başka bir biçimde tüm Batı'yı etkisi altına almasıyla Bentham'ın düşü gerçekleşmiştir. Bireylerin hareket alanları zaman ve mekan sınırları içinde hapsedilmesinin, sosyal yaşamı düzenlemenin başlıca araçlarından biri olduğu varsayımından yola çıkan Fransız filozof Michel Foucault, sosyal ağ içindeki mikro iktidar ilişkilerini esas alarak hapisane ile fabrika arasında analogi kurar ve kuramını Panoptikon metaforu üzerine inşa eder (Dolgun, 2005b, s. 532).

Alan Megill'e göre Panoptikonun en önemli sonucu, Panoptikon ile gözetlenenlerin iktidar tarafından savunmasız kalarak sistem içinde zapt edilmesidir. Foucault'a ise aynı durum için savunmasız kalan kişide iktidarın otomatik işleyişini garanti altına alan bir bilinçli ve sürekli görünürlük durumunun ortaya çıktığını söyler. Amaç sürekli olmazsa bile bireyleri gözetlemenin bireylerde yarattığı etki ile iktidarı kusursuzlaştırmak ve bireyde sürekli izleniyormuş hissini oluşturmak aynı zamanda iktidarın fiilen gözetimini gereksizleştirecek şekilde bu mimari aygıtın onu uygulayan kişiden bağımsız bir iktidar oluşturacak şekilde adeta bir makine gibi bu işleyişi devam ettirmektir. Burada görüleceği üzere Panoptikon iktidarın gözü olarak karşımıza çıkmaktadır. Foucault'a göre dünya bir akıl hastanesi ise bu kurumun işleyişi elbette Panoptikon tarzı bir yapı olarak karşımıza çıktığını ve hepimizin bu disiplinler sistemler içerisinde zapt edilmiş durumda olabileceğimizi söyler. Ona göre bu sistemler kapitalist sistemin her tarafında vardır ve biz fark etmeden davranışlarımızı kontrol ederler. Bunların işleyişi ondaki kadar belirgin olmasa da Bentham'ın Panoptikonuna benzeyen bir gözlem, gözetleme ve denetleme rejimine bağlıdır. Modern toplumda her türlü disiplin uygulaması Foucault'a göre bakışın oyunu sayesinde mecbur eden bir mekanizmayı ön gerektirir. Tüm bu disiplinler iktidarın görünmezliği ve kişilerin görünürlüğü üzerine kurulmaktadır (Megill, 1998, s. 358).

Günümüzde bize ideal bir bakış açısı sunan şey görünmezlik ile var olan iktidarın gözetlenende oluşturduğu teknoloji kullanımı beraberinde getirdiği mecburi

görünürlüktür. Çünkü bu teknolojilere ihtiyaç duyan ve gözetlendiğini bildiği halde bu teknolojileri kullanan yeni bir birey tipi ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda çalışmanın ilerleyen sayfalarında yeni iletişim teknolojileri ile bireyin konumu ve gözetimdeki dönüşüm hakkında yaşanan gelişmelere yer verilecektir.

Foucault, günümüz Panoptik bakışın meydana getirdiği disiplinci sürecin tarihinin aynı zamanda modern ruh kavramının da tarihi olduğunu söyler. 19. yüzyılda kapitalist anlayışla ortaya çıkan iktidar mekanizmasının kullandığı söylemsel pratikler ile söylemsel olmayan pratikler; yani insan bilimleri ve onların “insan”a dair ürettiği hakikatler ile bu hakikatlerin üretilmesi için oluşturulan kurumsal mekânlar ve prosedürler, deliliği akıl hastalığına, hastalığı patolojik vakaya, suçu suça eğilimliliğe dönüştürerek yepyeni deneyimler kurmuş ve Batı insanını bu deneyimlerin öznesi haline getirmiştir. Modern ruh, bu deneyimlerle kurulan bilinç ilişkisinin, yani öznelliğin yer aldığı mekândır. Dolayısıyla eski Yunan’dan bugüne beden içinde hapsediği düşünülen ruh, siyasi modernlikle beraber bedenin ve güçlerinin terbiye edildiği, itaatkâr kılındığı yer, “bedenin hapishanesi” haline gelmiştir (Foucault, 2015a, s. 19).

Dünyayı bir akıl hastanesine benzeten Foucault, günümüzde devam eden büyük kapatılmanın gerçekleştiği asıl mekânın ise insan ruhu olduğunu söyler. Foucault’a göre günümüzde dünya, hastane modeline göre evrilme yolundadır ve yönetim bir tedavi işlevi edinmektedir. Yöneticilerin işlevi hakiki bir toplumsal ortopediye uygun olarak bireyleri gelişme sürecine uyarlamaktır. Dünya, psikologlar yöneticileri ve halkı da hastalar olan büyük bir tımarhanedir. Gün geçtikçe psikologların, psikiyatrların, kriminologların ve insanın zihinsel davranışını inceleyen çoğu meslek grubunun oynadığı rol büyümektedir. Bu nedenle siyasi iktidarın yeni işlevi tedavi ediciliktir (Foucault, 2015a, s. 130-131).

Foucault modern toplumlarda iktidar, bilgi ve denetim ilişkilerinin merkezine Bentham’ın Panoptikon projesini yerleştirir. Ona göre Panoptikon projesi sadece hayata geçmemiş bir hapishane tasarımı değildir. Panoptikon ’da ortaya çıkan yönetim ve denetim ilişkisi aslında modern toplumlarda yönetim anlayışının köklü dönüşümünün bir simgesidir. Neticede kişilerin Panoptik bir denetim içinde başta karşı durabilecekleri

uysallaşma ve normalleşme süreçleri zamanla kaçınılmaz bir hal alacağı için kişinin bu görünmeden gören gözler karşısında uysallaşacağı öngörülür.

Foucault'a göre, Bentham'ın Panoptik modelindeki denetimin amacı kişinin sürekli olarak bir denetçinin gözü önünde olmasıyla kişide kötülük yapma gücünü, hatta kötülük isteme düşüncesini neredeyse yok edecek noktaya gelmesidir (Foucault, 2015b, s. 94).

Foucault'a göre Bentham, günümüz toplumu için Hegel ya da Kant'dan daha önemlidir. Çünkü onu içinde yaşadığımız iktidar biçimlerini en kesin biçimde programlamış, tanımlamış ve betimlemiş bir modelini sunmuş olan kişi olarak tanımlar. Foucault'a göre Panoptikon, zihnin zihin üzerindeki bir tür iktidarına imkân tanıyan mimari bir biçim ve okullar, hastaneler, hapishaneler, ıslahevleri, fabrikalar için geçerli olan bir kurumdur. Foucault, Panoptizmin egemen olduğu bir toplumda yaşadığımızı belirtir (Foucault, 2015a, s. 224).

Günümüz çağını toplumsal denetim çağı olarak niteleyen Michel Foucault, geçmişte tamamen cezalandırmaya dayalı toplumlara karşıt olarak disipline edici işlev gören Panoptik anlayışın farklı bir toplum türünü meydana getirdiğini belirtir ve bu durumun yeni bir iktidar biçimini oluşturduğunu söyler (Foucault, 2015a, s. 223).

Foucault'a göre iktidar artık hiyerarşik bir güç olarak, merkez veya özne olmanın ötesine geçmiştir. İktidar toplumun tüm kurumlarını içine alacak kadar alanını genişletip kılcal damarlara kadar nüfuz etmiştir. İktidar sadece bastırma, yasaklama, sınırlama ya da cezalandırma olarak değil, bu yeni toplumsal yapıda bir tahakküm ve yönetim biçimi olarak ortaya çıkmaktadır. Panoptizmi toplumumuzun karakteristik özelliklerinden biri olarak vurgulayan Foucault, kişisel ve sürekli gözetim biçimi altında bireylerin bazı kurallara göre dönüştürülmesi ve şekillendirilmesinin söz konusu olduğunu söyler (Foucault, 2015a, s. 237).

Michel Foucault, modern denetim uygulamalarının tüm toplumsal alanlara nüfuz etmesi ve yeniden konumlandırılmasını İngiliz filozof Jeremy Bentham'ın Panoptikon projesiyle özdeşleştirir. Bu anlamda iktidara ait gözlerin her yerde olduğundan gizlenecek bir yerin kalmadığına işaret eder. Günümüz toplumunda enformasyon

teknolojilerinin gelişmesine paralel olarak iktidarların bu teknolojiyi gözetim amaçlı kullanması söz konusudur. Gözetim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte insanların gözetim uygulamalarından saklanabilmesi veya kaçması imkânsız hale gelmiş özel alanın kalmadığı düşüncesi yaygınlaşmıştır.

2.4.3. Gözetimin Üretim İlişkilerindeki Uygulamaları

Endüstriyel bir sınıflandırma ile insanlık tarihinin üretim ilişkileri temelinde bir oyun olarak algılanmış olduğunu belirten Armand Mattelart, insanın önce “doğaya karşı bir oyun” ile varlığını sağladığını, endüstri toplumu ile üretim faaliyetlerinin teknolojik boyutunun “üretilmiş doğayı yarattığını” söylemiştir (Mattelart, 2012, s. 63).

Burada esas olan üretilmiş doğanın “kişiler arasında bir oyun”a dönüştüğü dönemin endüstri sonrası dönem olduğudur. Bu tanımlama ile Mattelart bize enformasyonun başlangıç dönemine yönelik bir atıf yapmada kolaylık sağlamaktadır. Çünkü enformasyon toplumu, endüstri sonrası toplumsal değişimlerin dinamikleri sonucu oluşmuştur. İnsanın adale gücünü ikame etmek, insanlığın sınai ilerleme aşamasında attığı ilk adımlardan biri üretimde olmuştur. İlk zamanlarda adale gücüne dayalı saban kullanan insan yerleşik düzene geçtiğinde üretimde hayvan gücünden yararlanmış daha sonraları ise üretimdeki bu güce dizel motorlar ikame etmiştir. Ancak her ne kadar insanın adale gücünün ikamesi olsa da her iki durumda da, insanın rehberliğine mutlak olarak ihtiyaç duyulmuştur. Sanayi toplumunun belirgin örneği olan Ford’un (Fordizm) otomobil montaj hattında, üretimdeki bir arabanın bütün vida/ cıvata ve somunlarının tek tek insan eli tarafından sıkıştırılması gerekiyordu; ardından gelen yıllarda da imalat aşamasındaki hiçbir gelişme, üretimde insan elinin ve kol gücünün zorunluluğunu ortadan kaldıramamıştır. Buna en iyi örnek Charlie Chaplin’in Modern Times (Modern Zamanlar) filmidir. Mizahi bir toplumsal düzen eleştirisi olan film tüm zamanların izleyicisine endüstri ve özel teşebbüsün hikâyesini ve insanlığın mutluluk için verdiği mücadeleyi didaktik olmayan bir dille, sempatik bir tutunamayan üzerinden anlatır. Üretim bandı işçisi Şarlo (Charlie Chaplin) karakteri, Taylorist ve Fordist yönetim prensiplerine dayalı üretim düzeninin emekçiye etkisinin karikatürleştirilmiş

bir gösterisidir. Modern Zamanlar izleyicide iyi bir karikatür etkisi bırakır, güldürürken düşündürür (Kırmızı, 2008).

Fordizmin ve modernizmin yükselişinin eleştirildiği filmde, genellikle Smith, Weber, Fayol, Taylor gibi klasik kuramcılardan düşünsel altyapısını alan Ford’a ithaf edilmiş ve üretim hattı, toplumsal planda önemli dönüşümlere de yol açmıştır (Kamil, 2010, s. 135).

Filmde patron adeta “Büyük Birader”i çağrıştıracak şekilde bir görüntü ekranı aracılığıyla tüm işletmesini gözetip kontrol etmektedir. Filmde Modern araçlar, modern birey üzerinde kontrol ve disiplin sağlayarak üretim ilişkileri üzerinden gözetimi açıklamada önemli bir örnek teşkil etmektedir. Filmin çekildiği 20. Yüzyılın başında üretim bandı işçisinin kas gücüyle üretim gerçekleşirken, 1970 ve 80’lerde yaşanan gelişmelerle, enformasyon toplumunda bilgisayarların yaygınlık kazanmasıyla bu durumda köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Bilgisayarlar sayesinde makinelere koşulan mekanik kas gücü kontrol edilebilir hale gelmiş bilgisayarlar ileri düzeyde gelişerek tüm üretim sürecinin takibini sağlamıştır. Bunların sonucunda gerek bilgisayarlar gerekse diğer enformasyon teknolojileri özgül problemlerin üstesinden gelmeye, daha da önemlisi gerektiğinde yeni toplumsal yapının dinamiğini oluşturan enformasyon ile insanı/toplumu yönlendirmeye başlamıştır (Dolgun, 2005b, s. 509).

Modernite içerisinde önemli bir yere sahip olan gözetim olgusuna kuramcılar yoğun bir ilgi göstermiştir. Her bir kuramcı bu olguyu kendi çalışma alanı ve yaklaşımı çerçevesinde açıklamıştır. Örneğin Max Weber gözetimi bürokrasiyi çerçevesinde incelerken, Karl Marx, üretim sürecinden hareket ederek gözetimi sınıf ilişkileri bağlamında analiz etmiştir. Marx’a göre, kapitalist ekonomilerde gözetim emek ve sermaye arasında verilen mücadelede açığa çıkar ve sermaye, idari denetimi sağlayabilmek için işçileri gözetler.

Weber ise gözetimin sadece sınıf ilişkileri ile sınırlandırılmasına karşı çıkararak modern toplum içerisinde bir bütünsellikte açıklanması gerektiğini düşünür. Weber’e göre gözetim, modern örgütler ile devlet idaresindeki yöneticilerin, bireyleri ve topluluğu fişlemeye yönelik dosyalar tutması paralelinde, kişisel bilgileri içeren veri

saklama tekniklerini ve bu verileri çağırma araçlarını geliştirdikleri bir yöntemi ifade eden bürokrasi ile çevrilidir (Toktaş, Binark, Dikmen, Fidaner, Küzeci, & Özaygen, 2012, s. 26).

2.4.3.1. Karl Marx'ta Sınıf Mücadeleri Çerçevesinde Gözetim

Modern anlamda sistematik izleme olarak adlandırabileceğimiz gözetim olgusuna ilk dikkati çeken Marx olmuştur. Marx gözetimi, emek ve sermayenin arasındaki mücadelenin bir unsuru olarak tanımlar. Kapitalizmin gelişimine paralel olarak köleliğin de ortadan kalkması emeğin eski yöntemlerle çalıştırılması imkânsız hale gelmiştir.

Biçimsel olarak özgürleşmiş olan işçilerin düşük maliyetle en yüksek üretimi sağlayacak şekilde çalıştırılabilmeleri için, kapitalist yöneticiler kendilerini işçileri denetlemek zorunda hissetmişlerdir. Bundan dolayı işçileri izlemek/gözetlemek ve disiplin altına almak için, günümüzde “yönetim” olarak bildiğimiz şey gelişmiştir (Bozkurt, 2000, s. 75).

Marx'a göre, modern toplumda gözetimin yoğun şekilde uygulanmasının nedeni kapitalist ekonomi sistemidir. Diğer üretim sistemlerinden farklı olarak kapitalist üretim sisteminin temel özelliği emek süreci ekseninde özgür ücretli emek ile sermayeyi karşı karşıya getirmiş olmasıdır. Fabrikalarda emek ve sermaye arasındaki mücadelede gözetim cisimleşir. Sermaye adına idari denetimin sürdürülmesi amaçlandığı için işçiler gözetlenir. Gözetim burada bu amacın aracı haline gelmektedir. Önceki dönemlerde baskı ve zorlamaya dayalı çalıştırma biçimleri sanayi toplumuyla birlikte yerini özgür çalışan işçilere bırakmış; ancak işçilerin en düşük maliyet ile en fazla üretimi sağlamaları ve piyasa içi rekabette öne geçilebilmesi açısından, gözetim en temel araç olarak görülmüştür. Bu anlamda, işçileri gözetlemek ve disiplin altına alınmış bir güç olarak boyun eğdirmek üzere, “yönetim” adı verilen teknikler dizisi geliştirilmiştir (Dolgun, 2005b, s. 524).

Marx, burada idari denetim mekanizması için işçileri bir arada tutmak ve kontrol etmek gözetim faaliyetleri açısından kilit öneme sahip olduğundan yeni teknolojilerin ve yapıların geliştirileceğini söylemiştir. Verimliliği maksimize etmek için o dönemde işçileri fabrika çatısı altında bir araya getirmek ve makinelerin en iyi şekilde aktif olarak çalıştırılması gibi teknik unsurlar üzerinde durulmuş, ancak işçilerin emeği ile ilgili bir şey söz konusu olmamıştır. Marx çalışmalarında emeğin disiplin altına alınması üzerinde yoğunlaşmış işçilerin faaliyetlerinin gözlenmesine dikkatleri çekmiştir. Marx’a göre bu gözetim, yönetim ve aracılık işlevi, kendine bağımlı olan çalışma işlevinin ortaklaşa olduğu andan itibaren, sermayenin işlevi haline gelmiş ve kapitalist işlev olarak özel nitelikler kazanmıştır (Dolgun, 2005b, s. 524).

Marx, meta ve bilgi üretiminin gerçekleştiği durumda gözetimin bunlara eşlik ettiğini ifade eder. Çalışanlar tarafından metanın üretildiği sosyal ilişkiler ve bunu ifade ediliş şekli olarak bilgi üretimi ilerici derece gözetim eşliğinde gerçekleşir.

Üretimin içinde gerçekleştirdiği üç farklı zeminin söz konusu olduğunu ifade eden Marx, meta üretiminin, çalışanlar tarafından metanın üretildiği toplumsal ilişkiler ve bu toplumsal ilişkilerin ifade ediliş şekli olarak da bilginin üretildiğini söyler. Bununla birlikte üretime, her üç zeminde de ileri derecede bir gözetimin eşlik ettiğini aktarmaktadır (Dolgun, 2015, s. 90).

Marx’ın temel amacı üretimin yukarıdaki ilk zemininde geçerli kuralları, tarihsel olarak özgül bir iktisadi sistem olarak kapitalist üretim tarzı bağlamında ortaya koymak olmuştur. Marx Kapital’in üçüncü cildinde üretim tarzı kavramını şöyle tanımlamaktadır: (Çalışkan, 1996, s. 15).

“Ödenmemiş artı-emeğin doğrudan üreticilerden çekilip alınmasının özel iktisadî biçimi, doğrudan üretimin kendisinden doğan ve kendisi de belirleyici bir öge olarak onu etkileyen, yönetenler ile yönetilenlerin ilişkisini belirler. Ama bunun üzerine de, üretim ilişkilerinin kendilerinden doğan iktisadî topluluğun tüm oluşumu, böylece de aynı zamanda onun özel siyasal biçimi yerleşmiştir. Tüm toplumsal yapının ve onunla birlikte egemenlik ve bağımlılık ilişkisinin siyasal biçiminin, kısacası, buna uygun düşen özel devlet biçiminin, en içteki

sırrını, gizli temelini açığa vuran şey, her zaman, üretim koşullarına sahip olanlar ile doğrudan üreticiler arasındaki ilişkidir” (Marks, 2012, s. 2020-2021).

Marx, fabrikalardaki disiplinin kışla disiplinine benzediğini söyler. İşçilerin sanayi ordusunun askerlerine benzediğini ve gözcüleri de sanayi ordusunun çavuşları olarak niteler. Bu anlamda Marx’ın nesne için bir özne yaratan üretimin fabrikalarda çalışan işçiler üzerinden anlatılması anlamlıdır.

Marx’a göre sermaye bileşenleri arasında makineler ve ham madde olduğu gibi bedenler de vardır. Burada sermayenin bedenler üzerindeki asıl amaçları arasından biri de üretimi garanti altına almak için uysal bedenler yaratmaktır. Sermayenin buradaki hedefi öznenin bedenidir. Fabrika’da işçinin gözlenmesi talebi, iç işbölümü ordununkine benzeyen bir atölye disiplinine neden olur. Gözü sürekli işçinin üzerinde olan gözleyici, fabrika disiplininin en önemli kaynağıdır. Bu aynı zamanda yeni cezalandırma tekniklerinin gelişmesi üzerinde de etkilidir. Zira “gözleyicinin ceza defteri, köle efendisinin kamçısı yerine geçmektedir”. Bedene verilen fiziksel ceza, sermayenin kendi kendisini cezalandırması olacağından, ücretten kesilen para cezası, fiziksel cezanın yerini almıştır. Bu yolla hem disiplin hem de ceza, kapital için karlı hale getirilmiş olur (Çalışkan, 1996, s. 17).

Son olarak burada dikkat edilmesi gereken temel unsur disipline etmektir. Zira Marx, disiplin ile gözetimin bedenleri uysallaştırdığını belirtmektedir.

2.4.3.2. Taylor ve Fayol’da İşletmelerdeki Gözetim Faktörü

Yukarıda Marx’ın gözetimi sınıf mücadeleleri ekseninde değerlendirdiğini belirtmiştik. Bilimsel Yönetim’in temel ilkelerini ortaya koyan Frederick Winslow Taylor ve Henry Fayol ise gözetimi işletmenin bir unsuru olarak ele almaktadırlar.

Frederick Winslow Taylor yönetimi, çalışanların bir işi nasıl ve ne kadar sürede yapmaları gerektiğinin planlanması ve belirlenen işlerin yerine getirilmesi için kontrol

edilmesi şeklinde nitelemiştir. Burada kontrol, işçilerin sürekli olarak gözetim altında çalıştırılmaları anlamında kullanılmaktadır.

Taylor'un ilkelerinde, hiyerarşik bir yapılanma içerisinde işbölümü yapılarak çalışanların sorumlu oldukları alanda uzmanlaştırılması, yetkinin yöneticilerde toplanması ve denetiminin farklı kişilerce yapılması gibi uygulamalar yer almaktadır.

Bilimsel Yönetim olarak adlandırılan Taylor ve Fayol 'un yöntemi çalışanların faaliyetlerini yönlendirme ve koordine etmeyi esas almaktadır. Bu bağlamda gözetim eşliğinde çalışma, bir sisteme ve rasyonel özellikte yönetim ilkelerine bağlanmış, uzmanlaşma ve işbölümü hiyerarşik bir düzeni nedenleyecek şekilde ustabaşılar ile profesyonel yöneticileri ortaya çıkarmış ve bunun sonucunda gözetim, bu hiyerarşi düzeni içinde bilimsel bir teknik haline dönüşmüştür (Dolgun, 2005b, s. 523).

Ford'un 1907 yılında ürettiği ilk ucuz otomobil olan "Model T"nin üretim bandları, emeğin yönetimini bürokratikleştiren Taylor'un bilimsel yönetiminin ilk örneği olmuştur. Fordist üretim sadece bir fabrikada değil dünyanın pek çok yerinde birçok fabrikada çalışan işçilerin standartlaşmasına ve senkronizasyonuna neden olmuştur. Burada esas olan dünyada yaygın olarak bu etkiyi yaratan şeyin yeni oluşan gözetim tekniklerinin olmasıdır.

Çünkü Fordist üretime göre bir grup işçinin üretimin sadece tek bir aşamasını aksatması, montaj bandı üzerindeki tüm üretim aşamalarında tıkanma ve gecikmelere neden olmaktadır. Bunu engellemek için gözetim, yoğun ve en katı biçimselliğe bürünür. Fabrika üretimi içinde o kadar önemli olmayan zaman unsuru, olmazsa olmaz bir zorunluluk haline gelmiştir. Makinelerin temposuna uymayı gerektiren bu zorunluluk, dinlenme ve yemek saatleri ile kahve molalarının standart sürelerle bağlanmıştır. Bunun daha ileri bir aşamasında da sadece fabrikayla sınırlı kalmayıp yaşamın tüm alanlarına yansımış; dünya üzerindeki sanayi uygarlıkları senkronizasyonu benimsemek zorunda kaldıkları için tüm ülkelerde çalışanlar sanki tek bir aileymiş gibi, aynı zaman dilimi içinde yatar, kalkar, işe gider ve eve döner olmuşlardır (Dolgun, 2015, s. 85-86).

İşçilerin gözetim eşliğinde faaliyetlerini sürdürmesi ve bu sayede bedensel güçlerinin ölçülmesi yönetim adı verilen bir komuta sistemini gerektirmiştir. Disipline edilen bireyin faaliyetleri, söz konusu ölçü kalıplarına göre bölümlere ayrılmalı; etkinlikler de, rahatça anlaşılabilmesi için kısa ve net emirlerle desteklenmeliydi. Ayrıca işletme içindeki uzmanlaşma ve işbölümüyle yaşanan bölünme, hedeflenen verimin sağlanması doğrultusunda parçaların yeniden ve planlı şekilde bütünleştirilmesini gerektiriyordu. Bunu sağlamak üzere, gözetimin sürekliliği için yönetici, koordinatör ve başkan gibi tanımlamalar adı altında yeni birimlerle karşımıza çıkmaktadır. Bu birimlerde, işlerin nasıl yürütüleceği veya kimlere verileceği belirlenmekte, üretim hedeflerine yönelik planlar yapılmakta, üretim/dağıtım ve haberleşme gibi alanlar arasında da bağlantılar kurulmaktaydı (Dolgun, 2005b, s. 526).

Üretim alanındaki maddi koşulların düşünsel alandaki somut şekli olan bu yaklaşım, fabrikadaki üretim sürecini zamanlama ve disiplin teknolojilerine bağlı düzenlemeler yapılmasına imkân verecek şekilde, en basit işlemlere bölme ve bu sayede üretim sürecinin detaylı analizini yapma üzerine kurulmuştu. Burada üretim süreci, verimliliği ve kazancı arttırmaya yönelik olarak en küçük ve en basit işlemlere bölünürken, diğer taraftan da işçilerin kişilikleri yok sayılıyor; sürekli bir gözetime dayalı olarak, sorumluluk/yaratıcılık ve kişilik gerektiren işlerden uzak bir iş örgütlenmesi ortaya konuyordu. Tüm bunlardan sonra en nihayetinde emeğin mekanik hale gelmesiyle disipline edilmiş itaatkâr bir işçi grubunun oluşması hedefleniyordu (Dolgun, 2005b, s. 527).

Çalışan işçilerin çalışma esnasındaki savurganlıklarının gözler önüne serilmesi ve olağanüstü becerilere sahip çalışanlar yerine, kontrol ve disipline dayalı işgücünün ortaya konması ile ayrıca en yüksek verimi sağlayacak olan yönetim anlayışının esas alınmasını temel alan bilimsel yönetim anlayışı, hiyerarşik bir otorite ile katı bir örgüt yapısına dayanmaktadır. Tüm bu aşamalarındaki esas amaç, sıkı bir gözetim ile belirlenen ilke/kurallara göre davranan işçi gruplarından maksimum randıman sağlanacağını ispat etmektir.

“Taylor, işi gözlenebilir en küçük parçalara ayırmış ve her parçayı yapabilmek için gerekli çalışma süresini kronometre yardımıyla saptamak

suretiyle hareket ve zaman etütlerine dayandırmıştır. İş akışı ve gözetim teknikleri gibi konulara yönelik olarak, üretim sürecinde verimliliği sağlayıcı rasyonalizasyonu hedefleyerek; hem organizasyonlarla ilgili fonksiyonel örgüt modelini geliştirmek suretiyle örgütlerde uzmanlaşma üzerine eğilmiş, hem de zaman ve hareket etütlerine bağlı olarak adıyla anılan ücret sistemini geliştirmiştir. Tüm bunlar standardizasyon ile mümkün olmuştur.” (Dolgun, 2005b, s. 527).

Taylor, İşçinin attığı her adımın ve yaptığı her birim işin, standart hale getirilmesi ve kesin biçimde tanımlanmasıyla bilimsel bir özellik kazanacağına inanır. Taylor, yüksek verimliliği hedefleyen bir işin standart özellikteki tek bir aletle ve standart bir süre içinde yapılabileceğini ifade etmiştir. Bilimsel yönetim gereği, sadece üretim aşamasındaki standartlaştırmanın yeterli olmadığını belirten Taylor, kişilerin kapasitelerini ortaya koyacak testlere dayalı olarak işe alma yöntemlerinin de standartlaştırılması gerektiğini söylemiştir.

Bunun yanında, bilimsel yönetim anlayışı iç süreçlerle de yakından ilişkilidir. Maliyetlerin ortaya konabilmesi için, işçilerin her yaptığına gözlemlenmesi yanında, yöneticiler tarafından değerlendirme altına alınması; bunun, üretimin en detaylı şekilde denetimi ile bütünleştirilmesi ve en nihayetinde çeşitli yöntemlere dayalı olarak enformasyon toplayan merkez yönetici personeli aracılığıyla üretimin planlanması gerekmektedir. Bu da, belirli bir görev tanımına bağlı olarak çalışan işçi hiyerarşisi üzerindeki merkezi gözetim sistemleriyle mümkündür. Bu nedenle işletme yönetiminin yeni biçimleri içinde işçiler, gözetimin giderek daha da yoğunlaştırılmış biçimlerine maruz kalır ve kendilerini daha fazla görünür halde bulurlar. Zamanla bu gözetimi sadece işverenler değil, iş arkadaşları ve hatta kendileri tarafından gözetlenmiş olurlar (Dolgun, 2005b, s. 527-528).

Bu gözetim, sadece fabrikalarda çalışan işçilerle sınırlı kalmamıştır. Taylor’un açtığı yoldan yürüyen Fayol, Genel ve Sınai Yönetim adı altında yeni ilkeler geliştirmiştir. Fayol bir işletmede teknik, muhasebe, güvenlik, yönetim, finans ve ticaret gibi işlevlerin olduğuna dikkat çekerek, sorunların yönetsel beceri eksikliğinden kaynaklandığını ileri sürmüştür; yönetimin işlevlerini de örgütlenme/denetleme/

planlama/eşgüdüm ve yöneltme olarak nitelemiştir. Maksimum düzeyde verimin sağlanabilmesini sıkı bir denetim ve gözetime bağlayan Fayol, yönetimde geçerli belli ilkelerin olması gerektiğine işaret etmiştir. Bu ilkeler: İşbölümü, otorite, disiplin, hiyerarşi, merkezi yönetim, yönetim birliği, komuta birliği, personelin birliği, personelin işe bağımlılığı, özel çıkarların genel çıkarlar doğrultusunda sınırlandırılması, emir verme, ücretleme, inisiyatif ve eşitlik. Bu ilkelerin tümü, uygulamada çalışanların sürekli gözetimini gerektirmektedir. Gözetim de, montaj bandı başındaki işçiden -idari ve yönetici sınıf da dahil- tüm çalışanlara kaymaktadır. Bunun sonucunda, çalışanlar giderek kendilerine ait isteklerden ve ruhtan soyutlanmakta, düşünceleri/ ihtiyaçları ve hatta düşleri ellerinden alınmakta; içsel yaşantıları ise, ancak toplumsal sistemin karşılayabileceği arzuları üretecek şekilde 'toptan olarak yönetilmekte' ve programlanmaktadır (Dolgun, 2005b, s. 528-529).

Fayol'a göre ortalama insan tembellik yapıp işten kaytarmak için çeşitli yollara başvurur. Bu da iş yaşamında verimliliğin düşmesine neden olur. Bu yüzden iş yaşamında verimliliği artırmak için bu kaytaran işten kaçan tembel insanları cezalandırıp onları yola getirecek katı ve müsamahasız bir disiplin ve ceza sistemine gerek duyulmaktadır. Bu bağlamda Fayol'un ilkeleri, insan davranışlarına ve psikolojisine ters düşen klasik yönetim anlayışının temellerini oluşturmaktadır. Özetle açıklamak gerekirse; Fayol, emek sürecinde işçilerin mekanik bir şekilde çalışmasını öngörmüş insanın üstün yetenek ve becerilerini görmezden gelmiştir. İnsanı da tabiatına aykırı bir şekilde tanımlayarak onu üretim için ruhsuz duygusuz bir araç ya da robot gibi algılayıp değerlendirmiştir.

Taylor ve Fayol işletmeyi ayakta tutabilmek için gözetilen bireyin, sistematik bir gözetime tabi tutulmasını olması gereken bir zorunluluk olarak görmüştür. Hem Taylor hem de Fayol üretimin aksamaması için gözetimin yanında disiplin ve ceza sistemi ile de planlama yapılması gerektiğine vurgu yapmış ve emek veren bireyi ve onun yaşamını dikkate almamıştır.

2.4.3.3. Weber’de Genişleyen Gözetim

Gözetimle ilgili ilk dönem analizlerde, onu sadece fabrikayla sınırlı tutmayan bilakis tüm modern örgütleri kapsayacak şekilde bir bütün olarak ele alan kuramcı Max Weber’dir. Gözetimin sadece sınıf mücadeleleri arsında ortaya çıkan sınıf ilişkileriyle sınırlı kalmasına itiraz eden Weber, gözetimin kapitalist işletmelerdeki rolünü yadsımamakla birlikte onu çok daha geniş bir çerçevede ele almıştır. Bu anlamda gözetim, modern örgütler ile devlet idaresindeki yöneticilerin, bireyleri ve topluluğu “fişlemeye” yönelik dosyalar tutması paralelinde, kişisel bilgiler içeren veri saklama tekniklerini ve bu verileri çağırma araçlarını geliştirdikleri bir yöntemi ifade eden “bürokrasi” ile çevrilidir. Marx’ın kuramının merkezinde yer alan kapitalist işletme ise, bürokrasinin sadece bir alt türüdür (Dolgun, 2005b, s. 530).

Weber, bürokratik yönetimin esasında bilgiye dayalı denetim anlamına geldiğini söyler. Bürokratik yönetimin bu özelliği onu ayrıca rasyonel kılmaktadır. Sözü geçen bilgi, yönetime sıradışı güç sağlayan teknik bilgidir. Ayrıca bürokratik kuruluşlar ya da bu kuruluşları kullanan güç sahipleri hizmetin bilgisini elde ederek güçlerine güç katma eğilimindedirler. Zira bu hizmeti verirken özel bilgiler edinebilir ve bu bilgileri istedikleri amaçlar doğrultusunda kullanabilmek için elleri altında bulundurabilirler. Bürokrasi bir anlamda, modern yaşamda doğum ve ölüm kayıtları, ikametgâh bilgileri, kimlik bilgileri, adli sicil dosyaları, , telefon, su elektrik kayıtları, askerlik bilgileri, banka bilgileri vb. tüm kayıtlarla ulaşarak herkesi izlemek ve herkesin bilgisini toplamak/depolamak için kullanılan araçtır. Bu anlamda bürokrasi, modern örgütler ile devlet idaresindeki yöneticilerin, bireyleri ve topluluğu fişlemeye yönelik dosyalar tutması paralelinde, kişisel bilgiler içeren veri saklama tekniklerini ve bu verileri çağırma araçlarını geliştirdikleri bir gözetleme metodu olduğunu söylenebilir (Dolgun, 2015, s. 99).

Burada dikkat edilmesi gereken şey kapitalist fabrikaların askeri disiplini örnek alan mimari yapısının Panoptikonik gözetimin ilk örneği olmasıdır. Bu yapıdaki yönetim biçimi ve yetki sistemleri gözetim uygulamalarıyla yakından ilişkilidir. Çünkü bu mimari yapıların bir diğer fonksiyonu da itaati sağlamasıdır. Gözetim faaliyetleri içerisinde yazılı kayıtlar, dosyalama yöntemleri ve kişisel bilgilerin tasnifi gibi işlemler

yer almakla birlikte uysal bedenler yaratmanın bir diğer yolu da yukarıda açıkladığımız gibi mimari yapılardan geçmektedir. Tam da bu noktada Weber ile Foucault'un teorileri iç içe geçerek, bir bütünsellik teşkil eder. Çalışma yaşamındaki mimari yapılar genellikle hiyerarşik yapılanmaya göre inşa edilirler; örgütsel mimari, hiyerarşik yapı içindeki kişi ne kadar yükselirse, en tepede oturanın makamına o kadar yakınlaşacağı bir ast-üst ilişkisine göre tasarlanmıştır. Buna göre en üst katta oturan kişi hiyerarşik anlamda elinde tüm yetkileri bulunduran kişidir. Bununla birlikte Foucault, Weber'in bürokrasi kuramından yola çıkarak örgütlerin mimari yapılarındaki görünürlüğün yetki kalıplarını nasıl etkilediği konusunda çalışmalarda bulunmuştur. Çalışanların görünürlüğü, çalışma yaşamındaki etkinliklerin gözetimi bağlamında; alt kadroların ne şekilde denetim altına gireceklerini belirler. En alt makamdan en üst makama kadar herkes bürokratik yapılanma içinde gözetime tabi tutulmaktadır. Ancak gözetime maruz kalan bireyin hiyerarşik yapılanma içindeki pozisyonu gözetime maruz kalma yoğunluğunu belirler. Yani kişinin hiyerarşik yapılanma içindeki yeri ne denli alt kademelerde ise, davranışları da o oranda daha sıkı bir gözetime tabi olacaktır (Dolgun, 2005b, s. 531-532).

Marx'ın sınıf mücadeleleri sonucu fabrikayla sınırlı tuttuğu sosyal ilişkileri Weber, bürokratik işbölümüyle araya devlet gibi büyük aktörleri de ekleyip toplumsal ilişki ağlarını genişletmiş ve buna paralel olarak gözetim uygulamalarının da genişlediğini vurgulamıştır. Bu anlamda Weber 'in gözetimin kapsamını genişleten analizleri önemlidir. Çünkü kullanılan gözetim tekniklerinin çeşitlenmesi ile birlikte hem devletin hem de örgütlerin yaptığı gözetimin içeriği ve alanları genişlemiştir. Buna ek olarak bu alanların genişlemesi gözetimin devlet ya da kurumlar tarafından disipline edici bir araç olarak kullanılması amacından onları uzaklaştırmamıştır.

2.4.3.4. Anthony Giddens'ta Kurumsallaşan Gözetim

Modern anlamda şüana kadar açıklamaya çalıştığımız gözetim başta sınıf mücadeleleri ekseninde fabrikalarda sınırlı olarak başlamış daha sonra işletmelerde olmazsa olmaz bir unsur olarak ele alınmış, sonrasında ise bürokrasi ve örgütlenmeler

temelinde kurumsallaştırılarak anlatılmaya çalışılmıştır. Weber’le genişleyen gözetim kapsamına rağmen diğer kuramcılarının gözetime yaptığı açıklamalar sınırlı kalmıştır. Ancak Anthony Giddens, modern toplumlarda kurumsallaşmanın bir boyutu olarak gözetimi diğer kuramcılarının çalışmalarından daha kapsamlı olarak analiz etmiştir.

Modernite’nin toplum yaşamı ve birey üzerindeki etkisini inceleyen İngiliz sosyal bilimci Anthony Giddens, gözetim ve gözetlemenin iki farklı anlamı olduğunu söylemektedir: Bunlardan ilki, şifrelenmiş bilgi birikimidir. Esasında Giddens, burada kişilerin nesneler haline getirilerek kodlandığını kastetmektedir. Toplanan bilgiler, basit bir bilgi toplama işleminin ötesindedir; depolanan bilgi, belli bir sınıflama ve ayırt etme işlemi de içerdiği için nitelikli bir bilgi depolama işlemidir. Gözetlemenin ikinci anlamı ise, otorite kuran kişilerin diğerlerinin hareketlerini takip etmesidir. Modern toplumlarda fabrika, hastane, büro, hapisane, akıl hastaneleri gibi alanlardan dolayı kişilerin hareket sınırları daha belirgin ve kontrol edilebilir olmuştur. Böylelikle, toplumsal yaşama egemen gruplar diğerlerinin hareketlerini daha aktif bir şekilde izleme ve denetleme olanağına sahip olmuşlardır. Giddens’ın işaret ettiği çerçevede gözetleme olgusuna baktığımızda, gözetimin modern toplumlarda modern olmayan toplumlara göre daha yaygın ve etkili bir biçimde uygulandığı ortaya çıkmaktadır. Kısacası, gözetleme “yönetim iktidarı” olarak modern devlette daha fazla önem kazanmıştır ve devletin “idari kapsamını” yönetmesine denk düşmektedir (Toktaş, Binark, Dikmen, Fidaner, Küzeci, & Özaygen, 2012, s. 15).

Burada gözetimi Moderniteyle ilişkilendiren Giddens, modern toplumların idari işleyişinin ancak bürokratik kimlik kazanmış gözetim uygulamalarıyla mümkün olabileceğine dikkat çekmiştir. Bundan dolayı modern ve geleneksel toplumları birbirinden ayıran temel özelliklerin başında gözetim uygulamaları gelmektedir (Dolgun, 2005b, s. 535).

Giddens modern toplumların kapitalizm, endüstriyalizm askeri güç ve gözetim olmak üzere birbirine denk bu dört büyük kurumsal boyutunun bulunduğunu ve bunlardan gözetim araçlarının, söz konusu kurumsal boyutlar paralelinde ortaya çıkan yönetsel yoğunlaşma sonrasında, Modernite içindeki örgütler açısından temel nitelikte bir işlevselliğe sahip olduğunu belirtir. Modern toplumda, bürokratik yapı ile iç

içe girmiş olan gözetim faaliyetleri; en tipik özellikleriyle, bir yandan toplumsal etkinliklerin denetimine diğer yandan da enformasyonun kontrolüne dayanır. Ancak sahip olduğu işlevsellik içinde, bürokratik örgütlerin temel bir niteliği olarak kendini kuran gözetim faaliyetleri; diğer üç kurumsal yapıyla yakın ilişki içindedir ve bunların denetimini sağlama amacıyla en tepede konuşlandığını söyleyebiliriz (Dolgun, 2005b, s. 536).

Giddens bu bağlamda şöyle bir değerlendirmede bulunmaktadır:

“gözetim ile endüstriyalizm arasındaki ilişkisellik, fabrika ve işyerindeki yönetsel gücü pekiştirerek, endüstriyalizmin gücüne ve yayılımına destek sağlar. Özellikle montaj bandına dayalı üretim içinde işçiler, makineler/çalışma arkadaşları ve denetçiler tarafından sıkı bir kontrol altındadır. Üretimin maksimize edilmesi ve aksamaması açısından, modern toplumlarda yönetim işlevi temel bir zorunluluk olarak ön plana çıkmakta ve başlıca kontrol aracı da gözetim olmaktadır. Kapitalizmle birlikte, sınıf tahakkümünün doğası tümüyle dönüşüme uğramış; kapitalist sistemin özünü oluşturan emek sözleşmesi sonrasında ücretli emek görece bir özgürlüğe kavuşurken, önceki dönemlerde emek üzerinde uygulanan zorlamanın yerini bilimsel yönetim anlayışı almıştır.” (Dolgun, 2005b, s. 536).

Önceki dönemlerde baskı ve zorlamayla disipline edilen emek, ulus devletle birlikte yönetim anlayışıyla disipline edilmeye başlamıştır. Yani ulus devlet gözetimi günlük yaşamın her alanına yaymaya çalışarak şiddetin yerine gözetimi koymuştur.

Gözetimi kapitalizmin bir refleksi olarak görmeyen Giddens, gözetim için kendi başına bir iktidar kaynağı olduğunu düşünmektedir. Ulus devlet bağlamında gözetimi ele alan Giddens, Foucault’un bazı gözetim çalışmalarını yeniden ele alarak bu konuya farklı yorumlar da getirmiştir. Giddens, fabrika ile hapisane arasındaki analojiyi çok abartılı bulmuş ve Foucault’un ulus devlet içinde idari iktidarın genel doğasını açıklarken, panoptizmin disipline edici iktidarını ‘azami’ gördüğü ölçüde yanıltmış olduğunu belirtmiştir.

“Foucault’un bürokratik örgütlerin yönetiminde en etkin yolun gözetimin en üst seviyeye çıkarılmasıyla elde edildiği şeklindeki görüşleri; hapishane gibi, zamanın tümünün orada geçirildiği ve insanların yaşamları üzerinde tam bir denetim yetkisine sahip kurumlar açısından geçerli olsa da, günün sadece belirli bir kısmını kapsayan ve disipline edici iktidarın fazlasıyla dağılmış durumda bulunduğu fabrika, okul, devlet dairesi gibi kurumlar açısından aynı geçerliliğe sahip değildir. Hapishanelerde, insanlar zorla kapatılmış olduklarından ve kendileri üzerinde idari baskı kuranlara karşı düşmanca duygular beslediklerinden, buradaki doğrudan gözetim kabul edilebilir. Fakat aynı durum, fabrika ve işyerleri için geçerli değildir; çalışanlar buraya zorla hapsedilmiş değildirler. İşyerinin kapısından içeri, kendi iradeleriyle ve “özgür ücretli emek” noktasında girerler. İnsanlar günlük yaşam içindeki zaman dilimlerinden sadece bir kısmında çalışırlar. Çalışanların istedikleri zaman çalışma koşullarını veya ücret artışlarını beğenmeyerek, yasal şekilde direnişe gitme hakları da bulunmaktadır. Yani, bedenler Foucault’un söylediği kadar ‘uysal’ değildir. Bunun yanında, yöneticilerin hedeflere ulaşmak için çalışanların işbirliğini istedikleri kurumlarda; aşırı yoğunluktaki teknik gözetim, yaptıkları işe katılmak için fırsatların kendilerine kapatıldığını düşünecek olan çalışanları işe yabancılaştırır.” (Giddens A. , 2000, s. 274).

Giddens’in bu görüşleri günümüzde yaşanan gelişmelerle doğrulanmaktadır. Günümüzde işletmeler, çok farklı sorunlarla karşılaştığı için eskiden olduğu gibi montaj hattına bağlı üretim aşamasında hiyerarşinin en katı şekilde uygulandığı ve gözetimin çok sıkı yaşandığı bir formatı terk edip yerine bu sorunları aşmak için esnek üretim sistemlerine başvurmuşlardır. Burada hiyerarşi giderek basıklaştırılırken, gözetim görece şekilde çalışanların inisiyatifine bırakılmıştır. Bu anlamda hapishane, tüm örgütleri kapsamı açısından karakteristik bir örnek oluşturmamaktadır (Dolgun, 2005b, s. 536-537).

Günümüzde en çok da riski ortadan kaldırmak amaçlı bir araç olarak gözetimin kullanıldığı söylenmektedir. Bu bağlamda Giddens'ın risk kavramına dair açıklamalarına yer vermek uygun olacaktır.

Giddens'a göre risk, gelecekteki olasılıklar hesaplanarak aktif bir şekilde ele alınan tehlikeleri anlatmaktadır. Risk, değişime açık bir toplumun geleceğini geleneğe, dine ya da tabiatın akışına bırakmak yerine, kendisinin belirlemek istediği ve bu yönüyle kendisini harekete geçirici bir dinamiktir. Risk, geleceği düzenlemenin, kontrol altına almanın ve onu normalleştirmenin bir yolu olarak nitelendirilmiştir (Toktaş, Binark, Dikmen, Fidaner, Küzeci, & Özaygen, 2012, s. 21).

Günümüzde toplumların refah seviyesi ile risklerin üretimi arasında doğrudan bir ilişki vardır. Yani modernleşme beraberinde birçok riski de getirmiştir. Bu risklere rağmen toplumsal yapı varlığını idame etmek durumdadır.

Giddens risk toplumunu önceki toplumsal yapılardan daha sorunlu veya tehlikeli görmemiştir. Aksine risk toplumu risk yönetimi gerektirdiğinden daha kontrol edilebilir geleceği daha düzenlenebilir hale getirme amaçlarından dolayı bu kavramı olumlu olarak değerlendirmiştir. Ona göre risk, gerçekleşmiş bir tehlikeli edimin yanı sıra “insan etkinliklerini, özellikle geleceğe dönük sonuçları bakımından denetleme özlemiyle yakından ilişkili” olması dolayısıyla yeni bir soruna işaret etmemektedir. Ayrıca riskler seçenekleri de çoğaltıyor olması dolayısıyla çok da sorunlu bir nitelik taşımamaktadır (Toktaş, Binark, Dikmen, Fidaner, Küzeci, & Özaygen, 2012, s. 21).

Modern dönemin kapatılma stratejilerini kapsayan süreçte, Karl Marx'ın kuramıyla sermayeyi emekten güçlü kılabilen bir unsur olarak sınıf ilişkileri bağlamında karşımıza çıkan gözetim, Taylor ve onun izinden giden Fayol'da bilimsel yönetim ilkelerinde işletmeyi ayakta tutabilecek disiplinin vazgeçilmez unsuru olarak yer almaktadır. Weber, bürokrasi kuramıyla, Marx ve Taylor'un fabrika ekseninde konumlandığı gözetimi daha geniş bir perspektiften ele almıştır. Weber'in kuramında bürokrasi yapısına ve gözetim olgusuna bakıldığında, bu kavramın toplumsal bir denetim aracı olarak önemi daha net anlaşılmaktadır. Giddens ise gözetimi modern toplumlarda kurumsallaşmanın bir boyutu olarak vurgulamıştır. Marx, Weber, Taylor,

Fayol ve Giddens'ın kuramsal yaklaşımlarına dikkatli bakıldığında bu düşünürlerin ortak paydasının üretim ilişkileri çerçevesinde şekillendiği anlaşılabılır.

2.5.Enformasyon Toplumunda Gözetim Kapsamının Genişlemesi

Enformasyonu haberleşme ve haber alma olarak düşündüğümüzde modern toplumların olanak tanıdığı bilgi edinme sistemleriyle elde edilen bilgilerin, enformasyon teknolojileri kullanılarak yayılması ve yoğunlaştırılması ile gözetimin de önceki halinden daha yaygın ve yoğun bir hale geldiği anlaşılabılır. Yani, gözetimde bilgi vazgeçilmez ve birincil bir şart ve de sonuç olmakla birlikte, enformasyon teknolojilerinin sağladığı imkânlar olmadan gözetimin ve bilginin gözetimdeki rolünün günümüzde geldiği noktayı anlamak imkânsızlaşmaktadır. Bilginin hükmedebilmek adına bir denetim ve ıslah aracı olarak kullanılması, enformasyon teknolojilerinin bilgiyi manipölasyon aracı olarak kullanabilme kapasiteleriyle birleşerek gözetimin kapsamını genişletmiştir (Bozalp, 2018, s. 39).

Bilginin kendinde, içeriğinde, toplanıp saklanma ve iletilme koşullarında pek çok değişimin yaşanmasına sebebiyet veren yeni enformasyon teknolojileri, toplumsal gözetim pratiklerinin içeriğini de aynı oranda değiştirmiş, gözetimin modern biçimlerindeki daha da fazla yaygınlaşıp yoğunlaşmasında etkili olmuştur. Kurumsal yapılarla sınırlı kalmayıp gündelik yaşamın tüm ayrıntılarına gizlenen, bilgi toplama tekelini ortadan kaldırıp yaygınlaştıran, ulusal sınırları aşan bir gözetime imkân veren enformasyon teknolojileri, enformasyon toplumunun SüperPanoptikon bir toplum olmasına neden olmuştur. Bu bağlamda enformasyon toplumu, toplumsal değişimi kontrol altında tutmak ve denetleyebilmek için yeni gözetim mekanizmaları geliştirmiştir (Bozalp, 2018, s. 39).

Günümüzde gelişen enformasyon teknolojileri, gözetim pratiklerinde de değişime neden olmuş gözetimi yaygınlaştırmıştır. Günümüz toplumlarının enformasyon toplumundan gözetim toplumlarına dönüştüğü düşüncesi yaygınlaşırken, yeni toplumsal yapı içinde gözetimin gündelik hayatın en mahrem alanlarına kadar yayılma alanı bulduğunu söyleyebiliriz.

2.5.1. Enformasyon Toplununun Öteki Yüzü: Gözetim Toplumu

Enformasyon teknolojilerinin toplumsal sonuçlarını ve etkilerini siyasi, ekonomik ve kültürel kökenlerinden bağımsız olarak ele alınması imkânsızdır. Günümüz gözetim uygulamaları iktidarın siyasi, ekonomik ve kültürel hedeflerinden ayrı düşünülemez. Günümüz toplumunda gündelik yaşamımızı etkileyen çeşitli uygulamalar sayesinde istenmeden de olsa bize dair işlemler gerçekleştirilmektedir. Yani ev tapuları, tıbbi kayıtlar, vergi dosyaları, oy listeleri ve telefon kayıtları gibi günlük yaşamımızda yer alan şeyler bizi doğrudan gözetlemeye tabi tutmaktadır. Buna göre gözetim günlük yaşamımızın içsel bir parçası haline gelmiştir.

Dolgun'a göre küresel terör eylemleri ve ulusal çıkar kavramı bahanesiyle geliştirilen gözetim uygulamaları, idari yapılanma ve yönetim şekillerinin giderek sanal ortamlara taşınması ve bundan dolayı devletlerin elektronik devletleşme süreçleri ile kapitalist sistemle dönüşen pazarlama stratejileri ve tüketici odaklı yeni ekonomik sistemin işleyişi gibi gerekçelerin olması genel anlamıyla gözetim toplumunun ortaya çıkmasına neden olmuştur (Dolgun, 2015, s. 240).

David Lyon, gözetimi modern dünyanın en önemli boyutlarında biri olarak görür. Birçok ülkede insanların yoğun gözetime maruz kaldığının farkında olduğunu belirten Lyon, *dünyada, havaalanlarını kullanarak seyahat edenler sadece 20. yüzyılın pasaport kontrolüne değil, 11 Eylül'den beri hızla artan vücut tarayıcıları ve biyometrik denetleyiciler gibi yeni cihazlara da razı olmaları gerektiğinin bilincinde olmak zorunda olduğunu* ifade eder. Lyon'a göre, bunların bir bölümünü güvenlik gerekçesiyle makul görsek bile rutin ve sıradan alışverişlerimizle veya internet kullanımı ve sosyal medya içinde yer alma gibi diğer gözetim biçimleri de gittikçe artmaktadır (Bauman & Lyon , 2016, s. 11).

Lyon'a göre, birçok ülke için güvenlik, elbette gözetim uygulamaları için tetikleyici bir unsur olabilir. Güvenliği sağlamak için de yeni gözetim teknikleri ve teknolojilere de başvurabilir. Bunlar bizi belirgin tehlikelere karşı değil, daha müphem ve biçimsiz risklere karşı koruduğu da düşünülebilir. Ancak tüm bu uygulamalara rağmen günümüzde güvenlik önlemlerinin koruduğu farz edilen insanlar bu güvenlik

yönteminden şiddetli bir biçimde güvensizlik hissetmektedir. Günümüz toplumlarında iktidarlar korkulara karşı mücadele etmenin ömür boyu süren bir süreç olduğunu fark etti. 11 Eylül'den sonra “Küresel korkular” olarak adlandırılan şey, çok iyi bilinir ve görünür hale geldi (Bauman & Lyon , 2016, s. 114-115).

Günümüz toplumlarında güvenlik gerekçesiyle gözetim uygulamaları hızla artmakta ve yaygınlaşmaktadır. Ancak bu çoğu egemen devlet ulusal güvenlik adı altında gözetim uygulamalarını hak ihlalleri boyutuna taşımışlardır.

Bauman, güvenlik mekanizmalarını birbirine bağlayan şeyin Öteki'ne karşı duyulan korku olduğunu söyler. Ancak korkmaya meyilli olduğumuz bu Öteki; ülkemize sığınmış, geçici ikamet eden sığınmacı ve mülteci değil, başka bir şehirden gelmiş birey veya insan toplulukları da değildir. Burada kastedilen Öteki; komşumuzdur, yanımızdan geçen herhangi biri veya bizi takip eden biridir. Nihayetinde her yabancı Öteki'dir. Ama bu durumda, şehirde yaşayanlar birbirlerine yabancısıdır ve hepimizin tehlikeli olduğundan şüphelenilebilir. Bu yüzden de hepimiz bir “olağan şüpheliler” olarak izlenmeyi bir dereceye kadar istiyoruz. Çünkü bu toplu gözetimin bizi tehlikelerden koruyacağını umuyoruz. Bu durumda büyük bir çoğunluğumuz güvenlik bağımlıları haline gelmiş oluyor (Bauman & Lyon , 2016, s. 118).

Aslında baktığımızda dünyanın birçok yerinde güvensizlikten beslenen bir iktidarın olduğundan neredeyse herkes emin; ancak denetimi meşrulaştırmak için bu iktidarın kendisinin güvensizlik meydana getirdiğini de gözden kaçırmamak gerekir.

Bu bağlamda 11 Eylül saldırısının öncesinde de özellikle Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından kurulan çeşitli ajanslar ve bilgisayar yazılımları sayesinde tüm dünyanın izlenmesi söz konusu olmuştur. 1952 yılında Amerika'da dünyanın en gelişmiş istihbarat örgütü olan NSA (National Security Agency) yabancı diplomatları, askeri üstleri dinlemek amacıyla kurulmuştur. Ancak 11 Eylül saldırısıyla birlikte küresel korku yaratılarak gözetim pratikleri yoğunluk kazanmış her birey potansiyel bir suçluymuş gibi izlenmeye başlanmıştır. Günümüzde ulusal güvenlik gerekçesiyle NSA yeryüzünde telefon, faks, bilgisayar, internet dâhil her türlü yazışmayı ve konuşmayı izlemektedir (Dolgun, 2018).

11 Eylül saldırısından sonra Amerika tarafından küresel bazda uygulamaya konulan Tam Gözetim Programı, Echelon, Promis ve benzeri sürüklenme ağıları uydularla gerçekleştirilen gözetim faaliyetleri ile küresel şirketlerin ve pazarlamacıların tüketici profilleri çıkarmaya yönelik istihbarat çalışmaları düşünüldüğünde yeni toplumun enformasyon toplumu olarak mı ya da gözetim toplumu olarak mı adlandırılacağı, hükümetlerin gözetim teknolojilerini pratiklerine göre farklılık gösterecektir (Dolgun, 2015, s. 212).

Bu çok yönlü ve yayılmış gözetim içinde saklanacak hiçbir yerin kalmadığı, ev'in sanal pencerelerinden en mahrem alanlara kadar genişlediği, iktidarların gözetime dayalı denetim alanlarını tarih boyunca düşünemeyeceği olanaklara kavuştuğu düşünülmektedir.

2.5.2.Yeni Ekonomi ve Yaygınlaşan Gözetim

Yeni ekonomi, bilgi ve haberleşme teknolojisindeki gelişmelerin yayılması, benimsenmesi ve yüksek verimlilik nedeniyle ortaya çıkan yüksek oranlı ve uzun dönemli büyüme olarak tanımlanır. Ayrıca yeni ekonomi kavramı, yüksek teknolojik gelişmeler ve dünya piyasasının küreselleşmesi ile ekonomik ihtiyaçların değişmesi ve bu ortamda düşünme ve faaliyette bulunma ihtiyacının zorunlu olduğu bir ekonomik yapıyı ifade etmektedir.

Ticari yaşam 1990'ların ortasında enformasyon teknolojilerinin etkisiyle insana ihtiyaç duymayan bir yapıya evrilmiştir. Buna göre teknoloji insan işlevini üstlenmiş ve bu süreçte teknolojiye olan bağımlılık artmıştır. Bireyler, siber uzayın evreni içinde, bir seçme özgürlüğü karşısında kalırken bu özgürlük tüketime yönelik olmuştur. Bu süreçte küresel pazar içi rekabet içinde üretimin yerini tüketimin alması ve bu doğrultuda tüketicilerin sistemli gözetimi gibi unsurlar, ekonomik yeni bir yapılanmayı meydana getirmiştir (Dolgun, 2015, s. 271).

Yeni ekonominin temel niteliklerinin başında verimlilik, ağ ortamları ve küresel çapta rekabet gelmektedir. İnternet ve ağ teknolojileri'ndeki gelişmeler bu olguların

ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Dijitalleşen ve internete bağlanan yeni ekonomi ile eski sektörler önemini ve verimliliğini kaybederken, enformasyona dayalı yeni sektörler ortaya çıkar. 1950’li yıllarda başlayan ve 1990’lı yıllarda olgunluk dönemine erişen “elektronik çağı” yerini; yeni medya, dijital ağlar ve yeni temel teknolojilerin ürün ve üretim süreçlerinde esaslı bir role sahip olduğu “yeni ekonomi” aşamasına bırakmıştır (Kara, 2013, s. 97).

Global anlamda ekonomik yapı keskin bir rekabet ortamı yaratırken diğer yandan da istihbarat faaliyetleri arasında yeni bir ilişkisellik ortaya çıkarmaktadır. Gözetim faaliyetleri, “global ölçekte” istihbarat servisleri ve hükümetler yoluyla diğer ülkelerdeki büyük şirketler üzerine yoğunlaşır. “Bireysel ölçekte” de kişilere dair tüketim profillerinin oluşturulması maksadıyla iç piyasalara odaklanır. Bu yeni ekonomi üretimden çok tüketime odaklanırken aynı zamanda tüketim yerine tüketiciyi hedef alan taktikler geliştirir. Tüketimin analizi tüketiciye ait kişisel enformasyonlara ekonomik bir değer yükler. Buna göre tüketim olgusu bir taraftan çeşitli gösterge ile sembollerde oluşan toplumsal ve kültürel bir fenomene dönüşmekte diğer yandan da tüketici bilgileri sürekli olarak güncellenip veri tabanlarına aktarılmaktadır (Dolgun, 2015, s. 263).

Kişiselleştirme yönündeki faaliyetler, tüketici bilgilerinin özellikle internet ortamında ne denli gizlilikle değerlendirildiği ve bu bilgiler elde edilirken tüketicilerin izninin ne ölçüde alındığı ya da özel yaşam ile mahremiyetler alanına girilip girilmediği gibi temel sorunları meydana getirmektedir. Sonuç olarak şirketlerin detaylı bir şekilde müşteri verilerine ihtiyaç duyduğu bilinmektedir. Bundan dolayı tüketim, gözetim içeren bireysel bir karakteristiğe girebilmektedir (Dolgun, 2015, s. 266).

Foucault’a göre, gözetimin günümüzde her bir bireye uygulanıyor olması onun en ayırıcı özelliğidir. Bize bir bireysellik dayatarak bizim için bir kimlik imal eden bir yönetim söz konusudur. Günümüzde her birimizin bir okul dosyasından kimlik kartına, pasaporta kadar belgelenen bir geçmişi bulunmaktadır. Devlet istediğinde, tüm geçmişimizi bir uçtan diğerine katledebilir. Sonuç olarak günümüzde iktidar bir yandan bizi bireyselleştirirken diğer yandan da bizim bireysel faaliyetlerimizi denetlemektedir (Foucault, 2015a, s. 282).

Yeni ekonomi, internet ağı üzerinden enformasyona dayalı ve tüketim odaklı bir niteliğe sahipken diğer bir yönüyle veri izlerinin yeni iletişim ortamlarındaki kullanıcıların ardında bıraktığı veri izleri ile iktidarların gözetlemesi için kışkırtıcı bir özelliği bulunmaktadır.

Buna göre ağ endüstrisinin en değerli kaynağı kullanıcı ve bilgiden oluşmaktadır. Örneğin Amazon, Ebay gibi elektronik ticaret siteleri veya Facebook gibi sosyal medya ağları da bilgi ve kullanıcı merkezli çalışan ağlardır. Bu tarz ağ yapısına sahip endüstrilerde ağa eklenen her yeni kullanıcının ağa olan maliyeti neredeyse sıfıra yakın iken, kullanıcının eklenmesi ile işletmenin elde edeceği fayda devasa olabilir. Çünkü ağdaki her yeni kullanıcı, ağın mevcut üyeleri veya diğer parçaları ile etkileşime ve ticari ilişkiye girebilir. Sosyal medya platformları açısından düşünüldüğünde, kullanıcıya sunulan ürün veya hizmet bir bilgisayar yazılımından ibarettir. Burada şirketin katlanmak zorunda olduğu maliyetlerin ilki, yazılımın geliştirilme aşamasında ve belki sonrasındaki güncelleme aşamalarında ortaya çıkar. Bir diğer önemli maliyet ise veri depolama maliyetleridir. Ağ kurulduktan veya hizmete girdikten sonra her bir kullanıcı, işletmeye yeni bir maliyet olarak geri dönmez. Aksine her yeni kullanıcı toplam sabit maliyetleri düşürmektedir. Bundan dolayıdır ki, sosyal medya platformlarında amaç, kayıtlı kullanıcı sayısını ve dolayısıyla gelir sağlayacak iş modellerini artırmak olmalıdır (Kara, 2013, s. 182).

2.5.3.İktidarların Bilimsel ve Teknolojik Faaliyetlerle Bütünleşme Süreci

Toplumlar ihtiyaçlarına, çevre koşullarına ve zamana göre değişip dönüşmektedir. Toplumda herhangi bir alanda meydana gelen değişiklik diğer alanları da etkileyip dönüştürebilmektedir. Etkileşim içinde olan yapılar zamanla toplumsal yapıları da biçimlendirmektedir. Sanayi devriminin meydana gelmesiyle nasıl ki toplumsal yapılarda köklü değişimler oluştu benzer şekilde enformasyon teknolojilerin ortaya çıkışı ve gelişimiyle de toplumların yapısında radikal değişiklikler ve dönüşümler yaşanmıştır. Bununla birlikte ekonomik yapıdan kitle iletişim araçlarına ve gözetim uygulamalarına kadar pek çok alanda değişimleri görmek olanaklıdır.

Bu anlamda teknolojinin temelinde bilgi yer almaktaayken, enformasyon teknolojileriyle ortaya çıkan yeni ekonomik yapı içinde bilimsel teknik bilginin siyasal ve sosyo-kültürel dönüşümleri de beraberinde getirmesi kaçınılmaz olmuştur. Teknolojiye dayalı ekonomik yapı güçlenirken yeni iletişim teknolojileri tüm dünyada yaygınlaşarak ülke ekonomilerini birbirine bağlayarak sermayenin küreselleşmesine yol açmıştır. Küreselleşme birçok şekilde tanımlanmakta ancak küreselleşmenin temel karakteristiği kuşkusuz, zaman/mekân sıkışması terimi olup, insanlık durumunun bu yeni aşamasına giden dönüşümü özetlemektedir. Bauman'a göre küreselleşmenin diğer bir anlamı ise, yeni teknolojik gelişmelerin ardından zaman ve mekânın geleneksel anlamlarının farklılaşarak iş, finans ve enformasyon akışının yerküresel boyutlara ulaşmasıdır (Bauman, 2017, s. 8).

İki kutuplu dünyanın tek kutuplu bir dünyaya doğru evrilmesi bir anlamda küreselleşmenin de bir sonucudur. Gelişen yeni enformasyon teknolojileriyle ulus devlet sınırları aşındırılmış tüketime dayalı sermaye piyasasının ortaya çıkmasıyla birlikte sermayenin serbestçe hareket etme özgürlüğünün kazanması kapalı toplumları da çözülmeye mecbur bırakmıştır.

Enformasyon akışının yerküresel boyutuyla kastedilen, hareket kabiliyetinin tüm teknik etmenleri arasında özellikle enformasyon naklinin bunda büyük bir rol oynamasıdır. Bu öyle bir akıştır ki fiziksel bedenlerin hareketini gerektirmez, gerektirse de bu hareket yalnızca tali ve küçük bir önem taşır. Sonunda, bilgisayarlar vasıtasıyla kurulan Dünya Çapındaki Ağ'ın (World Wide Web) ortaya çıkışı, enformasyon söz konusu olduğunda seyahat ve katledilecek mesafe kavramının kendisini geçersiz kılar ve enformasyon bütün yerkürede aynı anda kullanılabilir hale gelmektedir (Bauman, 2017, s. 24).

Daha yaşanılabilir ve daha iyi bir dünya için değişimleri nedenleyen bilimin, teknoloji ile ortak hareket etmesi toplumsal alanda radikal dönüşümlere sebep olmuş ve aydınlanma döneminin kendisine atfedilen misyonunu yitiren bilim, iktidar ve egemen güçlerin vazgeçilmez bir aracı haline gelmiştir. Bu durumun günümüzdeki yansıması, toplumsal değişimin itici gücü olan bilimsel ve teknolojik gelişmeler sonrasında,

insanlığın giderek daha sıkı bir gözetim altına girmesi ve bilim ile bilim kurgu arasındaki sınırların giderek silikleşmeye başlamasıdır (Dolgun, 2015, s. 191).

2.6. Michel Foucault'da Bilgi ve İktidar

İktidar denildiğinde genelde akla ilk gelen şey devletin kolluk kuvvetleri olan polis, asker ve yargıdır. Hâlbuki iktidarı bu şekilde tanımlamak, iktidarı yalnızca devlet aygıtı içerisinde yerleştiren sınırlı bir tanımdır. Toplumda binlerce iktidar çeşidi ve güç ilişkileri vardır. Toplumun her alanında gerçekleşen iktidar ilişkilerinin en küçüğü bile devlet iktidarı tarafından teşvik edilebilmekte ve tersi olarak küçük iktidar ilişkileri de tüm iktidarın iyi işlerliğini etkilemektedir. İktidar teorisi iktidardan hukuk terimleriyle söz eder ve iktidarın meşruluğunu, sınırlarını ve kökenini sorgulamaktadır. Fakat Foucault araştırmalarında daha çok iktidarın teknikleri ve teknolojileri üzerine yoğunlaşmıştır (Tokgöz, 2011, s. 127).

Marx, devleti bir sınıfın başka bir sınıfı egemenliği altına almak için kullandığı bir araç olarak tanımlar. Marxist yaklaşım, devleti tanımlarken iki katmanından bahsedilmektedir. İlk katmanda yer alan toplumun hukuki uygulamalarının gerekleri uyarınca zorunluluk dayatan ve devletin aygıtları olarak varlığı kabul edilmiş ordu ve polisin oluşturduğu kurumlar ile diğer katmanda yer alan ise bu bütünün üzerinde işleyen hükümettir ve bu da devlet iktidarı anlamına gelmektedir (Marks, 1975, s. 452).

Louis Althusser ise devlet aygıtlarını; ordu, polis, hükümet, mahkeme, medya gibi devleti meydana getiren bileşenlerin yanında yer alan gözlemcinin karşısına birbirinden farklı ve özelleşmiş kurumlar biçiminde çıkan belirli gerçekliklerden oluştuğunu belirtir ve bu gerçeklikleri: din, okul, aile, hukuk, sendika, basın ve kültür olarak sınıflandırır. Althusser'e göre devlet aygıtı kamusal alanda yer alırken dağınık biçimde yer alan devletin ideolojik aygıtlarının büyük bölümü ise özel alanda bulunur (Althusser, 2003, s. 45).

Devlet aygıtı baskıcı yapısıyla özdeşleştirilirken, devletin ideolojik aygıtları söyleme dayalı bir yapı arz eder. Aslında her ikisi de hem baskı hem de ideolojiyi

kullanmaktadır fakat devlet aygıtı birincil olarak baskı, ikincil olarak ideolojiyi kullanırken devletin ideolojik aygıtları da birincil olarak ideoloji, ikincil olarak baskıyı kullanmaktadır. Her iki denetim şeklinde de amaç bireyi itaatkâr, otoriteye boyun eğmiş uysal bir hale getirmek ve bireyin otoriteyi içselleştirmesini sağlamaktır (Rigel, Batuş, Yücedoğan, & Çoban, 2005, s. 101).

Toplumlar arasında siyasi sistemler farklılık gösterse de bir iktidar zemininde belirlenmiş ve belirli söylemlerle ve normlarla düzen sağlanabileceği üzerine kanaat oluşmuştur. Toplumların varlıklarını koruyabilmek için aldıkları tedbirler toplumsal denetimi meydana getirmiştir. Denetim, bir taraftan toplumsal düzene zarar veren ya da vereceği ihtimali üzerine bireylere yasaklama, zorunluluk ya da bir çeşit hukuki yaptırımlar dayatmayı gerektirmiştir. Diğer taraftan da bireyleri kitle iletişim araçları ya da sivil toplum örgütleri aracılığıyla istenilen hareketlere, düşüncelere teşvik etme misyonunu üstlenmiştir. İlkinde baskıcı ve zorlayıcı denetim olarak adlandırılan ordu, polis gibi kolluk kuvvetleri diğerinde ise kitle iletişim araçları ve bilişim teknolojileriyle sağlanan yumuşak denetim olarak karşımıza çıkmaktadır (Dolgun, 2015, s. 23).

Foucault iktidarı, *“kendi örgütlenmelerini kendileri oluşturan, güç ilişkilerini dönüştüren, güçlendiren ya da tersine çeviren bir süreç ve bu güç ilişkilerini etkili kılan stratejiler”* olarak tanımlamıştır. Araştırmalarının çoğunda iktidar ilişkilerine yer veren Foucault, soyut bir iktidar aygıtının olduğunu ve iktidarın hukuksal aygıttan daha geniş olmakla beraber çok sayıda tahakküm prosedürü uyguladığı görüşünü savunur. Foucault, bireylerin üzerinde asıl etkili olanın bu hukuk dışı kısıtlamalar ile bu soyut iktidarın olduğuna dikkat çekmiştir. Foucault’a göre iktidar ilişkilerinin devlet ve toplum ilişkisinin yanı sıra bir babanın eşi ve çocukları üzerindeki iktidar ilişkileri ya da patronun çalışanına uyguladığı iktidar ilişkileri gibi birçok mikro-iktidar şekli vardır ve tüm bu iktidar parçacıklarının bir bütünsellik içerisinde örgütlendiklerini, toplumsal gövde üzerinde hep beraber tahakkümleri olmuştur (Foucault, 2015b, s. 163).

Gözetime dayalı toplumsal denetimin günümüzde geldiği aşamaların daha iyi anlaşılabilmesi için iktidar kavramın detaylı açıklamak gerekir. Foucault, günümüz toplumlarında iktidar kavramı için bir diğer tanımında şöyle demektedir:

“İktidar sözcüğünü, iktidar ilişkileri deyimini kısaltmak için kullanıyorum. İktidardan söz edildiği zaman, insanların aklına hemen bir siyasi yapı, bir hükümet, hâkim bir toplumsal sınıf, kölenin karşısındaki efendi, vb. gelir. İktidar ilişkileri terimini kullandığımda düşündüğüm şey bu değil. Demek istiyorum ki, ne olursa olsun bütün insan ilişkilerinde, iktidar hep vardır: Bir kişinin başkasının davranışlarını yönlendirmeye çalıştığı ilişkiyi kastediyorum. Bu iktidar ilişkileri hareketli ilişkilerdir, yani değişikliğe uğrayabilirler, kesin ve değişmez biçimde verili değildirler.” (Foucault, 2016b, s. 235)

Foucault, iktidar kavramına açıklama getirirken, norm olarak kabul edilen ile anormal olarak dışlanan hukuksal biçimler içinde iktidar ilişkilerini analiz etmiştir. Makro düzeyde iktidarı devlet aygıtları çerçevesinde incelerken, mikro düzeydeki iktidarın ise bireyler üzerindeki tahakküm üzerinde ele alınması gerektiğine vurgu yapmıştır. Tarihsel süreçte normlara uyulması için bireylere karşı iktidar zaman zaman zorbalığa ve cezaya başvurmuştur. Ancak modern toplumlarda bunun yerine bireyin normlara uyması için farklı teknikler geliştirilmiş iktidar kapatma kurumlarıyla cezayı bireyin zihninde içselleştirerek tahakküm kurmuştur.

Norm, “yargılama ve değerlendirmenin kendisine göre yapıldığı ölçüt, uyulması gereken kural” anlamına gelirken, iktidarın bireyi normalleştirme iktidar tarafından söylemler aracılığıyla toplumsal yapıda dolaşıma sokulan normlara uysalca uyması anlamında da kullanılmaktadır. Normalleşme de birey ve özelliği, bilimsel disiplinci mekanizmalar tarafından oluşturulmuş ve biçimlendirilmiş bir bilgi nesnesi ve öznesi olarak ortaya çıkmaktadır. Devletin ideolojik aygıtları da bireyi normalleştirmektedir. İktidar böylece cezalandırmak veya yok etmek yerine, teşvik ederek yumuşak denetim ile kontrolü sağlamayı amaçlamaktadır (Rigel, Batuş, Yücedoğan, & Çoban, 2005, s. 103).

Foucault’a göre 19. yüzyıl önemli bir aşamanın başlangıcıdır. Monarşi dünyadan kaybolur. Mutlakıyetçiliğin sonuyla birlikte iktidar, ekonomik, toplumsal, demografik süreçlerin bilgisini içeren belli bir yönetsel bilginin, müdahalesiyle uygulanmaya başlanır. Böylece iktidarla bilgi arasında bağ oluşmaya başlar. Siyasi, ekonomik ve

insani bilimler gerçek bir Rönesans'tan geçerler çünkü yöneticiler bilgi olmadan yönetemeyeceklerini fark etmektedirler (Foucault, 2015a, s. 129).

Böylelikle bilgi, yönetenler ve kontrol edenler ile bilgiye sahip olanlar arasında zorunlu bir ilişkiyi doğurur. 19. yüzyıla kadar ceza ve disiplin çerçevesinde işleyen iktidar ilişkileri, ekonomik dönüşümlerin ardından bilgi ve iktidar arasındaki kaçınılmaz bir ilişki doğar ve denetime dayalı bir egemenlik ilişkisine doğru dönüşür.

Bu bağlamda iktidar ile bilgi bağı için Foucault, bilgi ya da bilmek, iktidarın varlığı ve sürekliliği için zorunlu olması gerekir. Bundan dolayı iktidar da bilgi üretir ve söylemler aracılığıyla bunu dolaşıma sokar. Sadece bilimsel olan bilginin gelişimi bile iktidar ilişkilerine bağlı olarak dönüşür ve gelişir. Dolayısıyla iktidar ve bilgi arasında çift yanlı bir ilişki söz konusudur (Foucault, 2015b, s. 248).

Foucault, iktidarın yalnızca suçu bastıran olmadığını aynı zamanda suçu yaratanın da kendisi olduğunu belirtir. İktidarın üretici yanı sıra öznel üretmesinden geçtiğini ifade eder. Çünkü iktidarı harekete geçiren, üreten, güçlendiren şey söylemdir. Foucault'a göre söylem, belli bir düzeyde, dilbilimsel olguların ve bir başka düzeyde polemik ve stratejik olguların düzenli toplamı olarak ifade edilir. Makro iktidar olarak devlet, kitle iletişim araçları gibi çeşitli aygıtlar aracılığıyla bilgiyle donatılan bir söylem oluşturup toplumun bütün kesimlerine yayar ve dağıtır. Bu söylemler makro iktidarın mikro iktidarlara üzerindeki tahakkümünü de sağlar. Bu söylem dağılımı ile birlikte iktidarlara hem sürekliliğini oluşturmuş olur hem de meşruluğunu mikro iktidarlara tarafından kabul ettirmesini sağlar (Foucault, 2015b, s. 27-28).

Bu bağlamda iktidarın yegâne gözetim sebebi bilgi edinmek değil aynı zamanda iktidar, gözetlemek suretiyle kendi öngördüğü sınırlar dâhilinde belirlenen normlara uyan bireyler oluşturmak ve gözetimi bir terbiye aracı olarak kullanmaktır. İktidarın gözetim aracılığıyla bilgi edinmesi, çoğu kez gözetimin terbiye etme aracı olması anlamıyla aynı zamanda gerçekleşmektedir.

2.7.Kavram Olarak Enformasyon Toplumu

“Enformasyon elde etmenin günümüzdeki gibi çok kolay olduğu durumda toplum düzeni güvenden kontrole dönüşür. Şeffaflık toplumu bir güven toplumu değil kontrol toplumdur” (Hal, 2017, s. 11).

1960’lı yıllardan itibaren enformasyon teknolojilerinin etkisiyle gelişmiş ülkeler başta olmak üzere temel toplumsal özellikler açısından köklü değişimler yaşanır. Bu değişimler paralelinde yeni toplumu tanımlamak için çeşitli kavramlar kullanılmıştır. Yeni toplumsal yapıyı, Amittai Etzioni “modernlik sonrası çağ” Herman Kahn “ekonomi-sonrası toplum,” Paul Holmes “kişisel hizmet toplumu,” Ralf Dahrendorf “hizmet-sınıflı toplum,” Daniel Bell “sanayi-sonrası toplum,” Peter F. Drucker “bilgi toplumu” Yoneji Masuda “enformasyon toplumu” ve Manuel Castells’de “network toplumu” olarak isimlendirmiştir (Dolgun, 2005a, s. 103).

Yeni toplumsal yapıyı tanımlamak için bu kadar çeşitli kavrama rağmen yeni toplumu tanımlamada sanayi toplumu kavramının yetersiz kaldığı anlaşılmış, yeni toplumsal yapıda enformasyona dayalı bilginin yoğunlaştığı konusunda düşünürler genel anlamda hemfikir olmuşlardır. Yeni toplum bilgi etrafında örgütlenirken; bilgi, aynı zamanda toplumun temel eksenini meydana getirmektedir. Bell’in “sanayi sonrası toplum” kavramı ilk dönemlerde genel kabul görmüş olsa da sonraki süreçlerde Masuda’nın “enformasyon toplumu” ve Drucker’ın “bilgi toplumu” kavramları yaygın bir kabul görmüştür (Dolgun, 2015, s. 121).

Esasında enformasyon toplumu kavramına ilk kez 1962 yılında F.Maclup’un ABD’de yayımlanan “Üretim ve Bilginin Dağılımı” adlı çalışmasında yer verilmiştir. Bu çalışmada daha çok bilgi sektörüne dair meslekler konu edinmiştir. Sonrasında ise, 1966 yılında Japonya’da resmi bir raporda enformasyon toplumu kavramına yer verildiği görülmektedir. Ancak enformasyon toplumu kavramını yeni toplumsal yapıyı tanımlamak için kullanan kişi Masuda olmuştur (Dolgun, 2015, s. 122).

Enformasyon toplumuyla birlikte teorik bilgi öne çıkarken üretim faktörleri açısından bilgi stratejik bir öneme sahip olmuştur. Bilgiye dayalı hizmet sektörü ekonomik yapı içinde en başta yer almaya başlamıştır. Yeni toplumunun dinamosunu

enformasyon teknolojilerinin ürünü olan ‘teorik bilgi’ oluşturmuştur. Bu bilgi, yüksek teknolojiye dayalı bilgi-işletim sistemlerince bilimsel yöntem ve süreçler sonucunda elde edilmiş ve bireysel nitelikteki tüm yargılardan uzak bir nitelik kazanmıştır. Bu nedenle de daha güvenilir ve rasyonel bir içeriğe sahiptir (Dolgun, 2015, s. 122).

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte enformasyon ve bilgi tüm toplumsal yapıları etkisi altına almıştır. Bununla birlikte toplumsal yapının tüm kurumlarında kullanılmaya başlanmış olan enformasyon teknolojileri, toplumdaki tüm yaşam tarzlarını içine alıp dönüştürme gücüne sahip bir nitelik kazanmıştır.

Bu anlamda Bell’e göre aslında dönüşen toplumsal yapının kültürel alanları/kurumları/ekonomik sistemi/değer yapıları ve politik yapılanmasıyla özel ve kamusal tüm alanlar içindeki tüm yaşam biçimleridir. İnsanlık tarihinin büyük bir bölümü açısından gerçeklik alanının doğa olduğunu belirten Bell, insanların şiir ve imgelemde benliklerini doğal dünya ile ilişkilendirmeye çalıştıklarını söyler. Bell’e göre günümüzde yeni teknolojilerle insanlar yeniden oluşturulabilir veya özgür bırakılabilir; davranışları koşullandırılabilir ya da bilinçleri değişime uğratılabilir (Dolgun, 2015, s. 123).

Bell’in burada dikkat çekmek istediği enformasyon teknolojilerinin insanlar için özgürlük alanı oluşturabileceği gibi insanların yaşam biçimini doğrudan etkileyip insanları dönüştürme ve denetim altına alma gücünü de içerdiği. Enformasyon teknolojileri ve alt yapısının işlevsellik kazanmasıyla birlikte toplumsal yapı ve birçok kavram dönüşüme uğrar. Bu dönüşümlerden biri de yeni iletişim ortamlarıdır. Bu süreçte gözetim kavramı da dönüşüp toplumsal denetiminin merkezinde konumlandırılmaktadır.

2.8. Enformasyon ve Bilgi

Enformasyon ve bilgi birbirinden farklı anlamlara gelen kavramlardır. Olaylar hakkında birbirinden ayrı nesnel gerçekleri ve tutulmuş kayıtları ifade eden verinin amaca yönelik olarak kategorize edilerek, hesaplanarak, düzeltilerek ve özetlenerek değer katılmış haline enformasyon adı verilmektedir. Bu anlamda enformasyon bilgiden

farklı olarak, sistematize edilmemiş veri olarak tanımlanabilir. Belli bir düzen içinde deneyimlerin, enformasyonun, uzmanlık görüşünün bir araya getirilip değerlendirildiği çerçeve için esnek bileşim ise bilgi olarak değerlendirilmektedir. Bu durumda da bilgiye kaynaklık eden enformasyondur (Dilek , 2016, s. 88).

Enformasyon kelimesi Türkçe sözlükte “*danışma, tanıtma*”, “*haber alma, haber verme, haberleşme*” (www.tdk.gov.tr, 2018) bilişim terminolojisinde “*bilgi işlemede kullanılan kabul edilmiş kurallardan yola çıkarak veriye yöneltilecek anlam*”, bilişim kuramında, “*birçok olası olay arasında belirli bir olayın meydana gelme belirsizliğini, bilinemezliğini azaltan herhangi bir bilgi*”, bilgi işlemede, “*verilerden elde edilen herhangi bir kavram, olgu, anlam*” (Sankur, 2004, s. 398) olarak geçmektedir. Latince kökeni olan “*informatio*” taslak, görüş, düşünce anlamına gelmekle birlikte, kelimenin İngilizce dilindeki kökü “*inform*” (bilgi vermek, haber vermek) kelimesinin Latince kaynağı olan “*informare*”, “*şekillendirmek*”, “*biçim vermek*”, “*eğitmek*” ve “*göstermek*” anlamlarına gelmektedir (www.etymonline.com, 2018).

Türk Dil Kurumu sözlüğünde bilgi: “*İnsanın akli veya gözlem yolu ile elde ettiği gerçekler, malumat ve vukuf*” (www.tdk.gov.tr, 2018) olarak yer almaktadır.

Castells’e göre bilgi, mantıklı bir yargı ya da deneysel bir sonuç sunan, başkalarına sistemli bir biçimde iletişim aracıyla aktarılan olgulara ya da düşüncelere ilişkin örgütlü ifadeler dizisidir. Castells, Enformasyonu da ona göre örgütlenmiş ve iletilen bir veri olarak tanımlar (Castells, 2013, s. 20).

Enformasyonu sınıflandırmaya sokulup kategorilere ayrılmış ve belirli bir düzene tabi tutulmuş veriler olarak yorumlayan Toffler, bilgiyi de daha rafine hale getirilmiş ve genel ifadelere dönüştürülmüş enformasyon olarak tanımlar (Toffler, 1992, s. 34).

Dolgun’a göre enformasyon için söz konusu enformasyona “nasıl ulaşırım?” sorusu yöneltirken, bilgi için bu soru “bunu kim bilir?” şeklinde olacaktır. Enformasyon maddi niteliği itibarıyla bilişim teknolojileri ve elektronik ağ yoluyla aktarılan ve satın alınan bir meta haline dönüşebilmektedir (Dolgun, 2015, s. 126).

Son olarak bilgi toplumu kavramlaştırmasına konu olan bilgi'nin tanımları gözden geçirildiğinde bilginin daha çok zihinsel süreçlere bağımlı bir süreç olduğu anlaşılır, ancak; iletişim teknolojileri bu tür bir bilginin değil, bir tür ön bilgi olarak tanımlanabilecek verilerin ya da enformasyonların yayılımına aracılık etmektedir.

2.9.Enformasyon Teknolojileriyle Dönüşen İletişim Ortamları

Teknolojiyle birlikte sıkça anılan ve son zamanlarda karşımıza daha çok çıkmaya başlayan dönüşüm kavramı, dilimizde “*olduğundan başka bir biçime girme, başka bir durum alma, şekil değiştirme, transformasyon*” (www.tdk.gov.tr, 2018) olarak tanımlanmıştır. Türk Dil Kurumu'nun sözlüğündeki tanımlamada kullanılmış olan ‘transformasyon’ sözcüğünün kökleri Fransızca'ya dayanmakta ve ‘bir taraftan diğer tarafa geçmek’ anlamına gelen ‘trans’ ile ‘şekil, biçim almak’ anlamına gelen ‘formasyon’ sözcüklerinden meydana gelmektedir. Dolayısıyla dönüşüm sözcüğü özün değişimini içermeyen, biçimsel bir değişimi ifade etmektedir. Örneğin tırtıl biçimsel değişimiyle kelebeğe dönüşse de ikisinin biyolojik özleri aynıdır. Dönüşüm olarak adlandırdığımız bir süreçte yalnızca biçim değişim göstermektedir. Aksi takdirde buna dönüşüm değil değişim demek daha doğru olacaktır. Bu anlamda teknolojiler değişime neden olmaktan ziyade dönüşümü güçlendirmektedir (Karakaya, 2014, s. 26).

Sürekli bir doğal dönüşüm içerisinde olan dünyadan iletişim ortamları da etkilenmekte; iletişim ve ortamın gelişim sürecine bakıldığında bu dönüşüm rahatlıkla görülebilmektedir. İletişimin temeli olan insan iletişiminden başlayarak günümüzün en karmaşık iletişim mekanizmaları ve ortamlarına kadar bir dönüşüm yaşanmıştır. Binlerce yıllık tarihine baktığımızda dönüşümün başlangıç ve sonu arasındaki ciddi değişimi işaret etmesine rağmen esas olan iletişim gereksinimi hiç değişmemiştir (Karakaya, 2014, s. 27).

Dolgun'a göre iletişimi radikal bir şekilde dönüştüren enformasyon teknolojileri, en genel anlamıyla yüksek teknolojinin sunduğu imkânlar doğrultusunda enformasyon ve bilginin, insanlar ve bilgisayarlar tarafından elektronik ortamda yeniden

yapılandırılması, biriktirilmesi, işlenmesi, aktarılması, sergilenmesi, organizasyonu olarak tanımlanabilir (Dolgun, 2015, s. 130).

Enformasyon teknolojilerinin işletimine imkân tanıyan ilk çalışmalar 1977 yılında OECD'nin 'Bilgi, Bilgisayar ve Haberleşme Politikaları Komitesi'nde ele alınır. Ardından OECD, telekomünikasyon alt yapısının ve bunun üzerinde kurulacak enformasyon ağının tartışıldığı (High Level Meeting of the Committee) bir toplantı ile birlikte başlayan çeşitli çalışmalar yapılır. Bu çalışmalar sonucunda, Kyoto'da 1994'te düzenlenen 'Dünya Telekomünikasyon Konferansı'nda da ülkelerin sadece kendileri için ulusal enformasyon ağ altyapıları oluşturmalarının yeterli olmayacağına karar verilerek 'Küresel Enformasyon Ağı Altyapısı'na dönüşmesi kararı alınır. Türkiye'nin de üyesi olduğu OECD ülkeleri için devlet politikalarının çerçevesi belirlenir. Dolgun'a göre enformasyon alt yapısındaki yaşanan bu gelişmeler bir taraftan iletişim teknolojilerinin gelişmesine ve çeşitlenmesine imkân tanımış diğer yandan da gözetim uygulamalarına uygun zemin hazırlamıştır (Dolgun, 2015, s. 131).

Bu bağlamda teknolojiye yaşanan gelişmeler ile birlikte bilgi ve iletişim kapitalist ekonomilerde çok büyük önem kazanmıştır. Maksimum faydaya dayalı mutlak kar güdüsüyle hareket eden şirketlerin küresel pazarda bilgiye sahip olmaları bu şirketlerin elini güçlendirirken, 1990'lardan itibaren dikkat çeken önemli bir gelişme de küresel ticari medya sisteminin ortaya çıkması olmuştur (Aydoğan, 2009, s. 191).

Enformasyon teknolojilerinin toplumsal yapıdaki dönüşüm etkilerinin öncelikli nedeni iletişim ortamlarındaki dönüşüm sürecidir. Dilmen'e göre ticaret, eğitim, kamu hizmetleri gibi verilerin toplandığı mecralar kâğıtlardan bilgisayar ortamlarına aktarılmaktadır. Bununla birlikte iletişimin internet üzerinde yapılması ile yeni bir süreç başlamaktadır. Bundan dolayı e-devlet, e-ticaret, e-iş gibi uygulamalar da artacaktır. Tüm bu dönüşümler için yeni medya kavramı kullanılacaktır. İletişim ortamları Türkçe'de medya kavramına karşılık geldiği için yeni iletişim ortamları terimini kullanmak daha uygun olacaktır (Dilmen & Ögüt, 2006, s. 22).

Yeni iletişim ortamlarında alıcının pasif durumdan aktif kullanıcıya dönüşmesi etkileşimle sağlanmaktadır. Bu ortamda alıcıya içeriğe müdahale etme imkânı

tanınırken alıcının bireysel tercihlerine de imkân verilmektedir. Bireyselleşme ile birlikte özgürlük hissi genişler. Esasında kullanıcının kaynağa dönüşme durumu olmasına karşın sistemin temel kaynağı kullanıcının verileridir. Yeni iletişim ortamlarının gözetim boyutlarını göz önünde bulundurduğumuzda dijital öncesi dönemde ilişkilerin gözetiminden muaf olması değil; ilişkilerin dijital dolayımın da belirli gözetim biçimlerinin rutin olarak bulunmasıdır (Bauman & Lyon , 2016, s. 50).

Yeni iletişim ortamlarının özgürleşme vaadi taşıdığına yönelik liberal görüşlerin aksine modern toplumları bir denetim toplumu olarak nitelendiren Foucault, modern toplumların Panoptik bir tahakküm teknikleriyle donandığını iddiasını savunur.

3. INTERNET ve MODERN GÖZETİM

Çalışmanın önceki bölümünde, kontrol ve denetim mekanizması olarak gözetimin kavramsal, tarihsel ve kuramsal boyutu ayrıntılı bir şekilde ele alındı. Bu bölümde ise, bir teori olarak gelişen gözetim olgusunun, günümüz iletişim teknolojileri ve ortamları arasında vazgeçilmez olan ve tek başına medyada çoklu ortam yaratan internette nasıl konumlandırıldığı irdelenecektir.

Bilgisayar ve internet teknolojilerindeki ilerlemeler geçen yüzyılın sonlarına doğru baş döndürücü bir ivme kazanmış ve eski hantal, sabit ve analog yapılarından sıyrılıp hareketli (mobile) ve akıllı (smart) hale getirilmiştir. Üretim maliyetlerinin düşürülmesi ve toplumda yaygınlaşması sonucu eskiden yalnızca kurumlar tarafından kullanılan ve zorunluluk halleri dışında kullanılmayan teknolojik aletler, bugün günlük yaşantının olmazsa olmazı haline gelmiştir. Bilgisayarlar, kredi kartları, akıllı telefonlar, tabletler, GPS araçları en yaygın şekilde kullanılan başlıca teknolojilerdir. Birbirlerine internet ile bağlı olan bahse konu bu araçlar “Bilgi ve İletişim teknolojileri” (BİT) adı altında toplanmaktadır. Yalnız başlarına hiçbir anlam ifade etmeyen yeni teknolojilerin özü, internet denilen dünyayı saran ağıdır (Taş, 2018, s. 10).

İnternet 1960’lı yıllarda kısa adı ARPA olan ABD Savunma Bakanlığı İleri Araştırma Projeleri Kurumu (Advanced Research Projects Agency) tarafından ABD’nin olası bir nükleer saldırıdan etkilenmeyecek iletişim sistemi tasarlamasıyla ortaya çıkmıştır (Castells, 2013, s. 58).

1972 yılında geliştirilen ilk e-mail sistemi ile üniversiteler arası bilgi ve dosya paylaşımı gerçekleştirilmeye başlandı. 1980’li yıllara kadar bilgisayarlar oldukça büyük hacimliydi ve kullanıcıları üniversiteler ve devlet kurumlarıydı. Kişisel bilgisayarların dünya çapında yaygınlaşması 1980 yılından sonra oldu. Bu kez birbirinden uzak bilgisayarlar arasında bağlantı kurma sorunu ortaya çıktı.

Eskisinden daha güvenli protokollerle, uzak bilgisayarların birbirine bağlanması sorununa çözüm bulundu. İnterconnected Networks sözcüklerinin kısaltılmış hali olan

internetin gelişimi 1990 yılından sonra ivme kazanmaya başladı. 1991 yılında birbirine bağlı metinlerden oluşan hipermetin (hypertext) protokolü geliştirilerek www'nun (World Wide Web) ilk adımı atıldı. Metin tabanlı olan internetin grafik ara yüzeyli web tarayıcılarına dönüşmesi 1993 yılında oldu. Sırasıyla Yahoo'nun ve Google'nin arama motorlarını geliştirmesiyle artık kilit sözcükler yazılarak istenilen siteler ziyaretçiler tarafından kolayca bulunabilir hale geldi. Web 2,0'ın piyasaya sürülmesi sosyal medyanın yükselişine neden oldu. İnternetteki bireyler, mikrobloglar aracılığıyla kendi hesaplarından kendilerine ait düşüncelerini, duygularını, yaşam pratiklerini görsel ve işitsel biçimde aktararak artık ziyaretçi olmaktan çıkıp, kullanıcı rolünü üstlenerek aktör konumunu aldılar (2018).

Aktif rol oynayan kullanıcılar için internette birçok hizmet sunulmaya başlandı. İnternetin sunduğu elektronik ticaret, yer-yön bulma, uzaktan eğitim, elektronik konferanslar, sosyal paylaşım ağları vb. gibi hizmetler ile bireyler zamanın ve mekânın bağlayıcılığından kurtulup birçok sosyal etkileşim içerisine girebilmektedirler. İnternetin ortaya çıkması ile birlikte bireylerin zamanın ve mekânın bağlayıcılığından kurtulması toplumsal ilişkilerin elektronik bir uzama taşınmasını beraberinde getirmiştir.

Castells bu uzamı *“ekonomik, siyasi ve sembolik hayatımıza hâkim olan süreçleri eşzamanlı olarak birbirine eklemleyen maddi destekler”* olarak tanımlar. Toplumun sermaye, bilgi, teknoloji, örgütsel iletişim, görüntüler, sesler ve semboller akışı etrafında inşa edildiğini söyleyen Castells'e göre, ağ toplumunun maddi temelleri, bilgi ve iletişim teknolojileri denilebilecek elektronik bağlantılar devresidir (Castells, 2013, s. 548).

Zamanla bu maddi temeller kültürün bir parçası olup, kültürden etkilenen ve onu etkileyen bir yapıya büründü. Bunun sonucu olarak da kültürün geliştiği yeni bir bağlam halini aldı.

3.1. Bir Gözetim Aracı Olarak Internet

Internetin kontrol altına alınmak istenmesiyle birlikte ortaya çıkan gözetleme durumu ve gözetlenme algısı yapısı bakımından sıklıkla Bentham'ın Panoptikonuna benzetilmektedir. Jeremy Bentham'ın ideal hapishane olarak adlandırdığı Panoptikon' da bireyin ıslahı dört duvar arasında sıkıştırılmışken ve bu durum o dönem için önemli bir gözetleme tekniği olarak karşımıza çıkmaktaydı. Ancak günümüzde gözetim şeffaf hapishane olarak ifade edebileceğimiz elektronik ortamda, serbestliğin temel alındığı bilgisayarlar ya da yeni iletişim teknolojileri ile duvarların arasına sıkışamaz hale geldiğini söylemek mümkündür.

Günümüzde gözetime sunduğu olanaklarla yeni teknolojiler, Bentham'ın Panoptik tasavvuruna çok cömert bir şekilde aracılık etmiştir. Kuşkusuz bu teknolojik gelişmelerden en önemli olanı internettir. Internetin gelişimi ile birlikte gözetim ve denetim yetisi de sürekli yükselmektedir. Interneti kontrol eden iktidar sahipleri ağ üzerindeki çok sayıda kişiyi izlemekte böylelikle muhalif düşünceleri daha kolay tespit edilebilmektedir. Bunun sonucunda zamanla internette kullanıcıların algısı takip edilme, fişlenme korkusu üzerine şekillenecektir. (Karşlıoğlu, 2014, s. 27).

Uçkan'a göre var olan gözetim ile birlikte algılanan gözetim duygusuyla alakalı alakasız herkes, her an tüm hareketlerinin takip edildiğini varsaymakta, iktidar sahibi ise ibretlik örnekler yaratarak toplumun gözünü korkutup, oto-sansürün oluşması için gerekli zemini hazırlamaktadır (Uçkan, 2013).

Kuşkusuz kontrol mekanizmalarının çokluğu bu algıyı beslemektedir. Internet, bu algılanan gözetimiyle birlikte denetim açısından da iktidar sahipleri için öncelikli hale gelmektedir. Çeşitli gerekçeler öne sürülerek hâkim ideoloji tarafından hızla dolaşıma sokulan algının üzerine oluşturulan “güvenlik paranoyası” hızlı bir şekilde toplum tarafından normalleşme imkânı bulmaktadır (Karşlıoğlu, 2014, s. 28).

Bazı teorisyenler interneti özerk, bağımsız ve hatta maddi olmayan bir varlık olarak yansıtır. Ancak internet özerk ve bağımsız değil mülkiyet ilişkileri ve güç ilişkileri ile kuşatılı, yöneticileri ve sahipleri bulunan bir oluşumdur. Ayrıca internet

sanal da olsa metafizik bir varlık değildir; bütün dünyaya yayılmış monitörlere, kabloları, belleklere, uydulara, yazılımlara ve altyapılara bağılıdır (Çakır, 2015, s. 8).

Internet bağımsızlığın sembolü olarak doğdu ama özel ve resmi kurumlar bu platonik uzamı ve yeni dünyayı kontrol etmeye başlayarak onu denetlemeyi öğrendiler. Bu durum internette düşlenen bağımsızlığı sona erdirdi. Bugün geldiği nokta itibarıyla Internet, insanları yerlerine bağlamaz, gezinmelerini ister; ancak gezilecek alanları ve amaçları kendisi belirler. Ve bu gezinme anlarına karşılık gelmek üzere, yoğun gösteriler ve buna eşlik eden gözetim süreçleri üretir (Çakır, 2015, s. 10).

“Toplumsal yapısı ve arz ettiği özellikleri açısından, ister enformasyon toplumu, ister gözetim toplumu, isterse de başka adlarla nitelensin, günümüz toplumunda değişmeyen unsur; enformasyon teknolojilerinin -özellikle de, kamusal ve özel alan ayrımı tanımadan tüm dünyayı elektronik ortamda birbirine bağlayan siber-uzay içinde internetin- oynadığı dönüştürücü roldür. Internet, hem giderek atomize olan ve yalnızlaşan, hem de içe dönük ve sıkılgan kişilik yapıları nedeniyle gündelik yaşamda toplumsallaşamayan bireylerin, ‘diğerleri’ ile iletişime girmelerine imkân veren ve kişileri adeta görünmez iplerle birbirine bağlayan yeni bir kamusal alana dönüşmektedir.” (Dolgun, 2015, s. 191-192).

Günümüz internet çağının en büyük sorunlardan biri de gizlilik. Kamusal özel alan ayrımı muğlaklaşmıştır. Özel alan sürekli daralmaktadır. Teknolojiler geliştikçe, insanlar üzerinde kaba fiziki güç uygulama gerekliliği azalmıştır. Sürekli gözetlendiğini bilen insanlar uysallaşmıştır (Bozkurt, 2000, s. 80).

Bilgisayarlaşma ile toplum yapısı yeni bir boyuta girerken şeffaflık ve gizlilik kavramları da iktidar ilişkileri bağlamında iç içe geçmiştir. Bireylerin tercihleri, düşünceleri ve eylemleri –kısacası onlara ait her tür bilgi gittikçe şeffaflaşırken; egemen güçlerin varlıkları da, bu teknolojiler sonrasında alabildiğine gizli kalmaktadır. Bu anlamda internetin, söz konusu teknolojilerin gösterdiği gelişmeler doğrultusunda eş görülmek şeklinde güçlendirilmiş Panoptik bir ağıta dönüştüğünü söylemek mümkündür (Dolgun, 2015, s. 194).

David Lyon, Gözetim Çalışmaları adlı kitabında internet ile birlikte gelişen gözetimi internetin ticarileşmesi ve işyeri gözetimin tamamlayıcısı boyutuna dikkat çekmektedir. Lyon'a göre internetin ticarileşmesiyle birlikte internette gezinme edimleri, pazarlamacıların tüketici öncelikleri, tercihleri ve özgeçmişleri hakkında da çok daha fazla kesin veri oluşturması amacıyla jeo-demografik verilere ulaşması kolaylaşmıştır. Bu bağlamda ticarileşme amacıyla çözümlenen veri tabanları, internette özgürlük ve mahremiyetin dönüşümüne neden olmuştur. Lyon, internetin işyeri gözetimi hakkında yaptığı değerlendirmesinde ise, işverenlerin doğrudan internetteki tıklamaları kontrol edebilmelerine tuş vuruşlarını uzaktan gözetleyebilmelerine daha da önemlisi, potansiyel işçilerinin geçmiş kaydını kolaylıkla çıkarabilmelerine dikkat çeker. Ona göre özellikle 11 Eylül sonrası dönemde internet, iş başvurusunda bulunan kişiler üzerinde başlı başına bir güvenlik kafesi aracına dönüşmüştür (Lyon, 2013, s. 69-70).

Gözetim, günümüzde tüm kurumsal alanlarda yoğunlaşmış ve yaygınlaşmıştır. Internetin sağladığı teknik imkânlar sayesinde gözetimin maliyeti de oldukça ucuzlamıştır. Internetle mümkün olan dijital gözetimin en önemli özelliklerinden biri de bireyler arasında ayırım yapmaması, herkesi gözetim altına alarak toplu gözetim durumunu yaratmasıdır. Bu durum sadece Panoptikon kavramı ile anlaşılamaz. Panoptikon'un SüperPanoptikon ve Synoptikon'la desteklenmesi gerekir (Çakır, 2015, s. 12).

Panoptikon'da temel mantık, gözlemcinin merkezi konumu ile görülmeden görmenin en yaygın ve en etkin mekanizmalarıyla birleşimi içinde ortaya çıkmasıydı. Yani, bir bilgi asimetrisi söz konusuydu. Denetçi kapatılanlar hakkında her şeyi bilirken, kapatılanlar denetçi hakkında hiçbir şey bilmezlerdi. Burada amaç kapatılanlara her yaptıklarının gözlendiği inancını bilinçaltlarına işlenmek yoluyla, onlara sürekli denetim altında olduklarını hissettirip bunu içselleştirmelerini sağlamaktı. Bu durum, kapatılanları özgürlüklerinden yoksun bırakmakla kalmamış eylemlerini yönlendiremeyecekleri ve yaşamlarını kurup yönetemeyecekleri bir durumu da ortaya çıkarmıştır. Artık, edilgen hale gelip kendi yaşamlarını onlar adına düzenlemesi için, denetçilere ihtiyaç duymuşlardır (Bauman, 2016, s. 27) .

Internet ise kapatılma yerine her tarafa ulaşma, edilgenlik yerine etken olma yanılığını beraberinde doğurmuştur. Internet elektronik cemaatlerin oluşturduğu sanal dünyada, “panoptik bir alan” olarak, toplumsal denetim ile gözetimin en güçlü mekanizması şeklinde ortaya çıkmış ve nihayetinde, amansız bir bilgi-iktidar teknolojisi olarak insanlığın karşısına dikilen gözetimin; toplumsal gövdeyi, gözetim etkinliklerinin hem öznesi hem de nesnesi haline dönüşen bireyleri ve tüm bunlara yönelik biçimde varlığını sürdüren denetim faaliyetlerini içinde barındırdığı görülmüştür. Yine Panoptik mantıkta olduğu son aşamada ise, analitik ve eleştirel düşünme yeteneğinden yoksun, akla ve sağduyuya dayalı olarak mantıklı çıkarımlar yapabilmekten uzak; siber-uzay içinde kaybolmuş ve neredeyse tüm yetenekleri de sanal etkinliklerin kıskaçı içine sıkışmış bulunan bir toplum tipi ortaya çıkmaktadır (Dolgun, 2015, s. 197-198).

Son olarak Çakır’ın söylediği gibi internet sosyal yapı üzerinde sayısız gizli ve anonim göz eklenmesine rağmen bu ortam Panoptik mantıktaki gibi iktidarın gözü yine kapalı kapılar arkasından, ışığın içinden bize bakmaktadır. Günümüzde internete dayalı küresel ticari amaçlı gözetim dikkat çekici ve endişe verici bir boyuta ulaşmış, yeni gözetimin tipik karakteristiklerinden biri olmuştur. Internet ortamında kullanıcıların her adımı değişik gerekçelerle teknik olarak gözetlenebilir hale gelmiştir (Çakır, 2015, s. 10-11).

3.2.Yeni İletişim Teknolojileriyle Dönüşen Gözetim Pratikleri

Tarih boyunca iktidarlar değişik yöntemler kullanarak toplum karşısında görünürlüklerini kontrol etmeye çalışacak teknikler geliştirmişlerdir. İktidarların varlıklarını devam ettirmesi ve güçlerini artırmasında kullandığı bu teknikler, yeni iletişim teknolojileriyle birlikte farklı boyutlara ulaşmıştır. Günümüz toplumlarında gözetim sistemleri üzerine kullanılan dört temel kavram bulunmaktadır: Panoptikon, Sinoptikon, Süperpanoptikon ve Omniptikon. Panoptikon tarihsel olarak bu sistemlerin içinde en eski olanıdır. Panoptikon, bir mekân içinde görülmeden görme ilişkisine gönderme yapar. Panoptikon, günümüz toplumlarındaki gözetim olgusunu anlamakta bir ölçüde yetersizdir. Kredi kartlarından, cep telefonlarına, sayısal yayıncılıktan, uydu

sistemlerine, her alana yerleştirilen kameralara ve özellikle internete kadar bir dizi gelişme Panoptikon kavramı üzerinde yeniden düşünmemize yol açmaktadır. Günümüzdeki durumu anlamak için Süperpanoptikon ve Omniptikon kavramları kullanılmaktadır. Panoptikon’da azınlık ya da az, çoğunluğu izlerken Sinoptikon’da çoğunluk, azı izlemiş ve son olarak Süperpanoptikon ve Omniptikon ’da da çoğunluğun çoğu veya azı izleyebilmesi söz konusu olmuştur. Ayrıca tüm bu teknikler birbirini dışlamaz bilakis yan yana varlığını sürdürmektedirler.

3.2.1. Panoptikon’dan Süperpanoptikon’a

İktidarlar, tarih boyunca görünürlüklerini yaygınlaştırmak ve kontrol etmek için mücadele etmişlerdir. Buna örnek vermek gerekirse, iktidarlar Ortaçağ’da idam merasimlerinde topluma “ben iktidarım” mesajını vermek için birbirinden farklı ceza yöntemlerine başvurmuşlardır.

Süreç içerisinde, iktidarın “görülmeden görme prensibi” gözetim toplumuna damgasını vurmuştur. Panoptikon olarak tanımlanan bu sistem, yeni iletişim ve enformasyon teknolojileriyle genişlemiştir. Panoptikon’un yaygınlaşmış ve genişlemiş halini temsil eden SüperPanoptikon, Sinoptik medya olan televizyonla ve internet ile daha farklı bir boyut kazanmıştır (Öztürk S. , 2013, s. 133).

Foucault’un Panoptikon kavramı, iki yüz yılı aşkın bir geçmişe sahip olmasına rağmen, hala günümüz dünyasının gözlenmesi için kullanılan bir mecaz olarak, yeni teknolojilerin de gelişmesiyle, hayatımızın her alanında etkin olmaya devam etmektedir. Bu mecaz, tarihin, modern batı toplumu başta olmak üzere tüm dünyada nasıl yansıtıldığının anlaşılması açısından, hem ileriye doğru giden yolları görebilmemiz hem de çevremizdeki dünyayı anlayabilmemiz için son derece önemlidir. Panoptik gözetim sisteminin sadece gözetleme maksadıyla kullanmadığına değinen Foucault, bu sistemin aynı zamanda yaşamın diğer alanlarında da uygulanabileceğini ve hatta insanları farklı kategorilere ayırmak için de kullanabileceğini iddia ederek panoptizm kavramını geliştirmiştir.

Çelik'e göre gözetim bir kavram olarak tarihsel süreçten günümüze sürekli içerik değiştirerek gelmiş, farklı boyutlara geçmiştir. Gözetilen ve gözetilen ilişkisi içerisinde şekillenen bu olgu, Panoptikon kavramının çok ötesine geçmiş ve yeni iletişim teknolojileri ile yeni bir boyut kazanmıştır. Artık dünya kapalı kapılar ya da duvarlar arasında geçen gözetimden ziyade küresel anlamda saydam bir hapishaneye dönüşmüştür (Çelik, 2014, s. 164).

Bauman ise toplumsal düşünce alanında ikna gücü Panoptikon'unkine denk çok az alegorik imge olduğunu söyler. Bauman, Bentham'ın sonuçsuz kalmış bu projesini Foucault'un, -modern dönüşümün, denetim güçlerinin modern yeniden konuşlandırılması ve yeniden dağıtılmasının bir metaforu olarak- çok etkili bir biçimde kullandığını ifade eder (Bauman, 2017, s. 62).

Enformasyon teknolojilerin gözetim pratiklerinde yaşattığı değişimler Foucault'un Panoptikon modelinin kapsamının da genişlemesi gerektiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Öyle ki, yeni medya üzerine araştırma yapan birçok kuramcı bu alanda önemli çalışmalar yapmaktadır. Enformasyon teknolojilerinin gözetim toplumunun itici gücü haline geldiğini söyleyen ve "SüperPanoptikon" kavramını ilk kez kullanan Mark Poster olmuştur. Poster, bu kavramı kullanmadan önce medyanın ve onun içinde yer alan terimlerin yapısının, kimliklerin ve nesnelerin arasındaki ilişkiler üzerinden gerçekleştiğini ifade etmiştir (Lyon, 2006, s. 232).

Mark Poster'in kullandığı SüperPanoptikon kavramını David Lyon geliştirmiştir. Lyon'a göre bilgisayarlar, bilgisayarlardaki veri tabanları ve bilgisayarlar vasıtasıyla gerçekleştirilen iletişim, Panoptikon'u hapishaneden çıkarmaktadır. Özne, artık çeşitli kapalı kurumsal yapılarda değil, her yerde kurulmaya başlamaktadır. Bilgisayarlar vasıtasıyla bütün toplum her yerde gözetimin nesnesi olmaktadır (Lyon, 2006, s. 233).

İnternet ile birlikte değişen gözetim pratiklerine yönelik Mark Poster, gözetim ve toplumsal denetim mekanizmalarının yeni biçimi olarak nitelendirdiği SüperPanoptikon'da, hapishanelerden dışarı çıkarılan gözetim olgusunun duvarsız, penceresiz ve kulesiz bir ortamda gerçekleştirildiğini söylemektedir. Ona göre insanlar, gözetlendiklerinin ve siber mekânda bir yerlerde kayıtlı olduklarının farkında

değildirler. SüperPanoptikon’da, *“siber uzayın dışında bir yerde bireylerin eğilimlerini denetleyen, kullanan ve satan başka bir gerçeklik”* vardır. Poster, bireylerin bu sanal dünyada bir ağ şebekesinin içinde olduklarını ifade eder (Toktaş, Binark, Dikmen, Fidaner, Küzeci, & Özaygen, 2012, s. 35).

Günümüzde kullandığımız cep telefonları, dinleme cihazları, GPS cihazları, sokaklar dâhil her mekâna konulan kameralar, internette yapılan alışverişler, sosyal medya, paylaşım siteleri SüperPanoptikon modelinin ayrılmaz teknolojileri haline gelmiştir. Bu kullandığımız yeni iletişim teknolojileri sayesinde iktidar ilişkileri her yere yayılmakta ve bunun sonucunda insanlar; uzaktan işlenen, sınıflandırılan, çoğaltılan, değerlendirilen ve de pazarlanan nesneler haline gelmektedirler (Öztürk S. , 2013, s. 138).

Panoptikon’ un siber mekâna taşınmış güncel bir versiyonu olarak elektronik veri tabanı üzerine yazdığı denemede Poster, *“bedenlerimizin, şebekeler, veri tabanları, enformasyon koridorları içine çekildiğini”* savunur ve bu yüzden, bedenlerimizin deyim yerindeyse *“enformatik olarak bağlandığı”* bu enformasyon depolayan yerlerden hiçbirisi artık gözlenmekten kaçabileceğimiz ya da etrafına direniş hattı çekebileceğimiz bir sığınacağın kalmadığını belirtir. Burada dikkat çekilmesi her bir kredi kartı kullanımı ve hemen her bir satın alma eylemiyle çoğalan muazzam miktarlardaki veri, SüperPanoptikon’la sonuçlanmasıdır. SüperPanoptikon’da esas olan depoya veri sağlayan gözetim altındakilerinin, gözetimin birincil ve gönüllü unsuru olmalarıdır (Bauman, 2017, s. 64).

Panoptikon’da “azınlık” “çoğunluğu” izler. Hatırlanacağı üzere Panoptikon’da iktidar adına bir veya birkaç kişi-ki bunlar gardiyan olarak bilinir!- “çoğunluğu” izlemekteydi. Panoptik yapıda gözetleyici hapishanenin orta yerinde kurulan kuleden mahkûmları gözetlerdi. Ancak mahkûmlar(çoğunluk) gözetleyiciyi(gardiyan) göremez ancak gözetlendiklerini bilirlerdi. Yani çoğunluk “azı” izleyemezdi.

Süperpanoptikon’da ise hem “azınlık” “çoğu” izlemekte, hem de “çoğunluk” “çoğu” izlemektedir. Bilgisayar örneğinden gidersek, örneğin bir kişi internete girebilir ve sitelerden mal veya hizmet satın alabilir. Bu durumda “az” anlamına gelen

“ekonomik iktidar” alışveriş yapan kişinin tercihlerini izler, onu tanımlar, sınıflandırır ve değerlendirir. Diğer yandan bu kişi başkalarını sosyal medyada görebilir, izleyebilir. Buna karşılık kendisini, kendi paylaşımlarını gösterir. Böylece hem görür, hem de görünür. Herkes birbirini izler, herkes birbirini okur, işitir, görür. Herkes bir şeyler paylaşır ve karşılığında başkalarının paylaşımlarını bekler. İnsanlar paylaşım beklentisi içinde birbirlerini takip ederler. Üstelik cep telefonları gibi teknolojiler vasıtasıyla insanlar nerede, ne yaptığının bilgisini anında paylaşırlar. Süperpanoptikon’da artık başkalarını görmek ve kendini göstermek temel bir davranış haline gelmiştir (Öztürk S. , 2013, s. 140)

Süperpanoptikon’da tanımlama, sınıflandırma ve değerlendirme olarak üç işlev söz konusudur. Burada tanımlama kimlik bilgilerini elde etmek anlamındadır. İnternette verdiğimiz bilgiler veya doldurduğumuz formlar tanımlama için birer örnek teşkil edebilir. Bu elde edilen bilgilere göre sınıflandırma aşamasına geçilir. İnsanların ortak paylaşımları muhtelif özellikler çerçevesinde tasnif edilir. Benzer özelliklere sahip karakterler benzer tipolojiler altında toplanır. Sınıflandırmada elektronik dünyada yaptığımız tercihler de büyük rol oynar. Örneğin bir online kitap alışveriş sitesinde kitap satın almamız, aldığımız kitabın türü vs. bilgiler bu şekilde sınıflandırmaya olanak verir. Üçüncü ve son işlev olan değerlendirmede ise; tanımlama ve sınıflandırma aşamasında kişilerin gösterdikleri performans veya tercihleri baz alınarak ana yönelimlerin içinde mi yoksa dışında mı olduğunu belirleme aşamasıdır. Kişilerin tercihlerine göre ana yönelimin içinde olup olmadıklarına karar verme, pazarlama stratejilerinden, politik değerlendirmelere kadar uzanan bir dizi sonuca yol açar.

Panoptikon’dan Süperpanoptikon’a geçiş, gözetim pratiklerinin değiştiğini ve de kapsamını genişlettiğini göstermektedir. Gözetleme eylemi Panoptikon’da olduğu gibi birkaç kişinin çoğunluğu izlemesi ile gerçekleşirken, Süperpanoptikon’da çoğunluk birkaç kişiyi ve çoğunluğu izler hale gelmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken iktidarın gözetimi kitle üzerinde devam etmesine karşın, Süperpanoptikon’da çoğunluğun “gönüllü” gözetleyen ya da gözetlenen olmasıdır. Bunun sonucunda ise gönüllü olarak gözetime dâhil olan bireyin aslında gözetimin nesnesi ve de sürecin lokomotifine haline gelmesidir. Çünkü Panoptik gözetimde şiddet ve dayatma üzerinden gözetim olurken,

günümüzde gözetim teknolojilerinin de katkısıyla sistemin gönüllü gözetleyenleri ve gözetlenenleri durumuna gelmiş bir toplum ile karşılaşmaktadır. Çalışmamızın ana teması da bunun üzerine kuruludur.

Süperpanoptikon'u temsil eden bilgisayar, kısmen Sinoptikon modelinin bazı özelliklerini içinde barındırır. Çünkü kitle iletişim araçlarının ürettiği enformasyonu çoklu ortam özelliği (multimedia) taşıyan internette de takip edebiliriz. Panoptikon insanları, yer ve zaman koşuluna bağlı tutup sürekli izlenme durumuna sokarken, Sinoptikon baskısız, koşulsuz, eğlenceli ve merak dürtüsü ile bir seyretme eylemine sokmuştur. Söz konusu olan bilgisayar ve internet ise seyretme eyleminin de ötesine geçiliyorsa burada artık devreye Omniptikon kavramı girmiş bulunmaktadır.

3.2.2. Seyretme Eyleminde Sinoptikon ve Omniptikon

Gözetimin kitlesel bir uygulama olarak yaygınlaşması ve toplum tarafından arzu edilen bir etkileşim biçimine dönüşmesi büyük oranda televizyon ile ilişkilidir. Ancak televizyonla üretilen gözetleme eylemi, Panoptik gözetlemenin sunduğu azınlığın çoğunluğu izleme durumunu dışlar. Televizyonla birlikte artık çoğunluk da azınlığı gözetlemeye başlar. Mathiesen bu durumu Sinoptikon kavramıyla açıklamaktadır (Lyon, 2013, s. 202).

Norveçli sosyolog Thomas Mathiesen tarafından ilk kez 1997 yılında ortaya atılan ve -Panoptikon'un tersine- çoğunluğun azı izlemesi anlamına gelen Sinoptikon kavramı, yeni bir sürece geçişi göstermektedir. Sinoptikon'da insanlar bulundukları mekândan kopartılmadan, oturdukları yerden, siber mekâna çekilerek başkalarının hayatını gözetlediği bir gözetim süreci söz konusudur (Toktaş, Binark, Dikmen, Fidaner, Küzeci, & Özaygen, 2012, s. 33).

Bahsedilen bu süreç, kitle iletişim araçlarının ve özellikle de televizyonun oluşturduğu ve küresel ticari medya tarafından yeniden üretilen bir gözetim mekanizmasının varlığını içermektedir. Sinoptikon'da seyredilen (izlenen, gözetlenen) seyredene(izleyen, gözetleyen) dönüşmüştür. Burada çoğunluk, azınlığı seyretmeye

başlamıştır. Panoptikon’da iktidar, insanları gözetleyebileceği şekilde mekânlar inşa etmiş ve bu mekânlara kapatılanları izlemişti. Synoptikon ise iktidar, kapatma kurumlarına başvurmadan insanları, “ünlüleri izlesinler diye” yönlendirip, kışkırtma yoluna gitmiştir (Çakır, 2014, s. 396-397).

Ancak burada esas olan belirleyici faktör, Panoptik ilkelerin Sinoptik evrede de yürürlükte olmasıdır. Bu konuda en temel ilkenin bedensizlik olduğunu vurgulamak gerek. Gözetim nesnesi, yani televizyonlarda yer alan bireyler bedensel var oluşlarıyla birlikte sürecin içerisinde yer alırken, gözetleyiciler mekânsal engelleri aşarak bedensiz bir şekilde izleme/gözetleme edimini gerçekleştirir (Göker, 2016, s. 976).

Panoptikon’ daki yerelliğin bir adım ötesine geçerek küresellik ve gönüllülük esası üzerine kurulan Sinoptikon, gözetime yeni bir boyut kazandırmıştır. Sinoptikon’da, küresel çapta popüler ve sürekli izlenecek olanı yaratmak esastır. *“Medya, temel olarak sinoptik bir karaktere sahiptir; yani panoptikin tersine çoğunluğun azınlığı gözetlediği bir sistemdir, televizyon ile birlikte bu artmıştır”* (Şener N. K., 2016, s. 59).

Televizyon başta olmak üzere radyo ve sinema gibi görsel işitsel araçlar ile büyük halk kitleleri azınlıkta olanları (sanatçılar, futbolcular, siyasetçiler vb.) devamlı bir şekilde dinlemekte, izlemekte ve takip etmektedir. İktidarın çoğu zaman eğlence vaadi sunarak büyük seyirci kitlelerini, küçük azınlığı seyretmesi için televizyon programlarına yönlendirmesi de Sinoptikon’a örnektir (Öztürk S. , 2013, s. 149).

Aynı şekilde özellikle filmler, diziler, şovlar, popüler yarışma programları gibi içeriklerle ayartılan büyük izleyici kitlesinin, elektronik ekrandan ünlü bir azınlığı sürekli gözetlemesi de Sinoptikon’a örnek oluşturabilir. Orwell’ın 1984’ü ile birlikte iyice popülerleşen ve sinema, roman gibi birçok popüler kültür ürününde boy gösteren Panoptikon kavramından daha az bilinen Sinoptikon, ‘Truman Show’ gibi filmler ve ‘Biri Bizi Gözetliyor’ gibi yarışma programlarıyla bilinmektedir (Güven A. , 2013, s. 58).

Bu çerçevede değerlendirdiğimizde Sinoptikon’un temel medyası sinema, radyo ve özellikle televizyon gibi araçlardır. Kısaca belirtmek gerekirse Sinoptikon’un temel

unsurları arasında kitle iletişim araçları yer almaktadır. Geniş alanlara dağılan, birbirinden farklı yaşlara, tercihlere, cinsiyetlere, sınıfsal konumlara, kültürel arka planlara sahip insanlar, kültür endüstrilerince yaratılan aynı mesajlara maruz kalırlar. Mesajların içeriği önemli kişilikler, yıldızlar, kurmaca ya da gerçek olaylar olabilir. Buna karşın mesajların yaratımında alımlayıcıların doğrudan bir katkısı olmaz, onlar katılımcı değildirler; daha çok kendilerine sunulanı alırlar. Sinoptikon’da belirleyici olan, görünürlüğün değişmesidir. İnsanlar, az sayıdaki kurgusal veya gerçek karakterleri takip ederler. Televizyon örneğinden gittiğimizde izlenilen televizyon karakterlerinin izleyicileri izlemeleri ve onlara doğrudan yanıt vermeleri şuan için mümkün değildir (Öztürk S. , 2013, s. 140-141).

Yukarıda her ne kadar televizyon üzerine vurgu yapılsa da dikkatlerden kaçırılmaması gereken şey, Panoptikon ve Sinoptikon’un etki alanları üzerinden karşılaştırılması gerektiğidir.

Bauman, Sinoptikon’un etkilerini “seyretme” eylemi üzerinden açıklamaya çalışır. Panoptikon, uygulamada evrensel iken ve ilkelerine bağlı kurumlar nüfusun büyük çoğunluğunu kucaklarken bile doğası gereği yerel bir oluşumdur: Panoptik kurumun şartı ve etkileri, uyruklarının hareketsizleştirilmesiydi; gözetimin amacı kaçışı önlemek ya da en azından özerk, tesadüfî ve düzensiz hareketleri engellemektir. Sinoptikon ise doğası gereği küreseldir: seyretme eylemi seyredenleri yerelliklerinden koparır; onları, bedensel olarak yerlerinde kalsalar bile en azından tinsel olarak, uzaklığın artık bir mesele olmadığı siber mekâna taşır. Sinoptikon’un seyredilenden seyredene dönüşmüş hedeflerinin yerinde mi durduğunun yoksa hareket halinde mi olduğunun artık önemi yoktur. Nerede olursa olsun ve nereye giderse gitsin bu hedefler, çoğun azı seyretmesini sağlayan yurtsuz ağa bağlanabileceklerdir. Panoptikon’da, insanlar seyredilebilecekleri bir konuma zorla getirilirken, Sinoptikon’da baskıya ihtiyaç yoktur; insanlar, seyretsinler diye ayartılır. Panoptikon’da belli bazı seçilmiş yereller, öteki yerelleri seyrediyordu. (Panoptikon’dan önce ise sıradan yerel halk, içlerinden seçilmiş olanları seyrediyordu). Sinoptikon’da, yereller küreselleri seyretmektedir (Bauman, 2017, s. 67-68).

Öztürk’e göre insanlar, televizyon seyretmekle, sadece televizyon olaylarına ve karakterlerine değil, diğer izleyicilere de bağlanırlar. Ancak bu bağlanma, gerçek bir iletişim olmaktan ziyade hayal edilmiş, imgelenmiş bir iletişimdir. İnsanlar hayallerinde birbirlerine bağlanırlar. Bu bağlanmanın önemli sonuçları vardır. Şöyle ki, medyadan yayılan mesajlarla kurulan ilişki, disiplinin kurulmasına ve içselleşmesine katkı yapar. İktidarın artık öznelere sürekli izlemesine gerek yoktur. Kontrol, sembollerle sağlanır. Toplum elemeden geçmiş kişilikleri seyretmektedir. Seyredilenler, seyredenlere genel bir hayat tarzının mesajını verirler; bunu kendi hayat tarzlarına dair söylem ve davranışlarla yaparlar; imrenme yaratırlar. Bu seyretme edimi son derece haz verici olduğundan herhangi bir baskıya da gerek kalmamıştır (Öztürk S. , 2013, s. 142).

Buna göre Panoptikon; iktidarın, yerel çevreyi zorla ve baskı ile denetlemesinin metaforu olmasına karşın, Sinoptikon; çevrenin kendi iradesini ve rızasını küresel boyutta isteyerek; ancak farkına varmadan, iktidara teslim ettiği bir düzleme geçişi tanımlamaktadır.

Enformasyon teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte bilginin; zaman ve mekan sınırı olmaksızın, küresel çapta transferinin kolaylaşması ve internet ile sosyal ağların dünya çapında yaygınlık kazanması, Sinoptikon kavramını da günümüzdeki gözetim pratiklerini açıklamada yetersiz bırakmış ve karşılıklı gözetimi tanımlamaya yönelik yeni bir kavramın doğuşuna zemin hazırlamıştır.

Bu bağlamda çalışmamızda hukuk profesörü Jeffrey Rosen’ın 2004 tarihli “Çıplak Kalabalık” isimli kitabında “*herkesin herkesi, her an ve her yerde gözetlemesi*” anlamında ilk kez kullanılan Omniptikon kavramına yer vermek uygun olacaktır (Okmeydan, 2017a, s. 61).

Gözetimin yeni bir boyutu olarak karşımıza çıkan ve yeni iletişim teknolojileri üzerinden yapılan gözetimde önemli bir kavram olan Omniptikon’un etimolojik kökenine baktığımızda, Latince “omni” “bütün, her şey” anlamına gelmektedir. İngilizce’de ise Latince’de kullanılan anlamlarının dışında “*bütün yollar, bütün şeyler*” gibi anlamlara gelmektedir (<http://www.oxforddictionaries.com>, 2019). Omniptikon; panoptik ve sinoptik yaklaşımların her ikisini birden içeren, fakat buna ek olarak “*her*

insanın bir diğeri insanı kontrol ettiğı sistem”i tanımlamak için oluşturulmuş bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Omnioptikon kavramıyla ortaya çıkan durum yalnızca Panoptikon süreci ve Sinoptikon olgusunu birleştirmesi değil; teşhirciliğin, kontrolün ve narsisizmin yoğun biçimde kitlelere geçmesi ve kendini üstün gören insanlar toplumu meydana getirmesidir(Pimenta, Emanuel Dimas de Melo. s.272-286 akt:Çelik, 2014, s. 146).

Bir kavram olarak açıklamak gerekirse Omnioptikon; internet çağında herhangi bir zaman diliminde, kimin izleyen ya da izlenen olduğunu bilmeyen bir çoğunluğun, birbirlerini sürekli gözetlemesine olanak vermektedir. Bu niteliği ile Omnioptikon kavramı, siber ortamda herkesin karşılıklı bir şekilde birbirini izlemesini ifade etmekte ve yine gözetim pratiklerinin değişen doğasından hareketle, ‘gönüllü gözetim’ üzerinden inşa edilen yeni bir toplumsal kültüre gönderme yapmaktadır.

Soner Yağlı, Omnioptikon için iktidarın denetleyiciliğinin yerel düzeyde kaldığı Panoptikon gözetimciliğinden, daha küresel bir denetleme ve gözetleme kültürüne geçmeyi ifade eden, çoğunluğun azınlığı izlemesinden (Sinoptikon) sonra, gelişen teknoloji ile birlikte, herkesin herkesi izleyebildiği Omnioptikon aşamasına geçildiğini söylemektedir (Yağlı, 2015, s. 280-281).

Yeni iletişim teknolojileri ve sosyal paylaşım ağları aracılığıyla artık herkes, herkesi görebilmekte, izleyebilmekte, takip edebilmekte ve istediği şekilde yorumlayabilmektedir. Ancak gözetimin burada ifade edilen Omnioptikon boyutu ile dikkat edilmesi gereken nokta, bireyler arasında simetrik gözetim gerçekleşmekteyken; iktidar ile birey arasındaki gözetimin asimetrik şekilde devam etmesidir.

Bu devingen süreç, gözetlemeyi ve gözetlenmeyi kesintisiz bir şekilde mümkün kılmaktadır ve Omnioptikon evreninde artık herkes, herkesi görüp izlemeye gönüllü hale gelmektedir. Bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin sonucunda hayatımıza giren sosyal medya araçları, gözetimi; klasik yöntemlerin başaramadığı kadar hatasız bir şekilde küresel çapta yaygınlaştırmaktadır (Sönmez, 2016, s. 264).

Akça’ya göre, günümüzde dünya çapında yaygın bir şekilde kullanılan popüler sosyal paylaşım siteleri ve buralarda kazanılan beğeni ve arkadaş/takipçi sayısı

üzerinden elde edilen toplumsal kimlik ve kişisel tatmin, herkesin birbirini izleyip birbiri tarafından izlenmeye gönüllü hale geldiği ve karşılıklı gözetle(n)menin yaşandığı Omnioptikon'un en bilinen formu olarak varlık kazanmaktadır. Dışarıdan herhangi bir dayatma olmadan herkesin, herkes tarafından izlenmesinin korkulan değil; aksine, 'arzu edilen' ve 'haz veren' bir durum olması ve bu şekilde kimlik elde edilebildiğine yönelik bir algının oluşması, aynı zamanda postmodern kültürün önemli yansımalarından birine de vurgu yapmaktadır. Buna göre yeni iletişim ortamlarıyla birlikte kimliğin her an değişebilir ve yeniden inşa edilebilir hale gelmesi kolaylaşmıştır (Akça, 2005, s. 11).

Günümüz gözetiminin, katı gözetimden ziyade gönüllü gözetim pratikleri üzerine kurulu olduğuna dikkat çeken Çığ, gözetimin katı olan biçimi, sansür ve zor araçları ile başka türlü bize davranma hakkı tanımadığını ve gözetimin gönüllü biçimi ise bizi cezbederek ikna ettiğini söylemektedir (Çığ, 2016, s. 101).

Gelinen süreçte birey; görüntülerin, imge ve imajların kutsandığı dinamik evren içerisinde kendini görünür kılma adına müthiş bir çaba sergilemektedir. Özellikle sosyal paylaşım ağlarının yardımıyla, bireyin kendini yaşamın içinde ve her evresinde görünür kılma çabası ve bu mecraayı kendi kimliğini çeşitli göstergeler ve imajlar üzerinden inşa etmesinin ve tanımlamasının da bir yolu olarak görmesi düşündürücüdür.

Postmodern kültürün temel motiflerinin, Omnioptikon'a süreklilik kazandırdığını söyleyen Okmeydan, gündelik yaşantımızın farklı izleme teknolojileri ve gözetim teknikleri ile denetim altında tutulduğunu ve toplumsal yaşam içerisinde 'haz veren ve eğlenceli' bir hal alan bu denetime gönüllü bireylerin ortaya çıktığını savunur (Okmeydan, 2017a, s. 62).

Buna göre; bilgi iletişim teknolojilerinin ve özellikle internetin gelişmesiyle yaygınlaşan Omnioptikon, elektronik gözetim pratikleri içerisinde kaçınılmaz bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu uzamda, gündelik gözetim giderek yoğunlaşmakta sistematik bir süreç halini almakta ve iktidarın, bireyler üzerindeki hegemonyasını ve hedonizme dayalı denetim işlevini kolaylaştırmaktadır. Günümüzde iktidar, özellikle bilgi iletişim teknolojilerinin sunduğu sosyal paylaşım ağlarından yararlanarak kendini yeniden üretmektedir.

Tüm bu nedenlerden dolayı sosyal paylaşım ağlarında görülen olanın cazibesine ulaşmak için toplumsal bir gönüllülük hali söz konusu olmaktadır. Bu anlamda gözetim araçları, artık eğlence araçları olarak insanlara haz vermektedir. İnsanlar bu gözetim oyununa, hazzı ulaşmak için gönüllü olarak katılmaktadır. Gönüllü oldukları için de haz araçlarından vazgeçmek istememekte ve gözetimin her türünü, direnç göstermeden benimsemektedirler. Karşılıklı gözetleme'ye dayalı sosyal ağlar, hem gözetlemek hem de gözetlenmek isteyen bireylerin eğlence ihtiyacını karşılamaktadır. Buna bağlı olarak gelişen teknolojinin bizi kablosuz ağlara daha da muhtaç ve bağımlı hale getirdiğini belirtmekte fayda vardır (Şener N. K., 2016, s. 68-69).

Bu durum, toplumsal rızanın inşa edilmesini de kolaylaştırmaktadır. Çünkü toplumdaki bireyler, artık kendilerini sadece görünür değil, göze hoş gelecek şekilde görünür kılma yarışı ve telaşı içerisinde olduklarından, görüntüyü ön plana taşıyan bir toplumsal rızanın inşa edilip bu rızanın sürekli yeniden üretilmesinde önemli bir rol oynamaktadırlar.

Bugün zorlama, baskı ve tehditle gözetimin yerini alan; gönüllülük, eğlence ve bireysel rızaya dayalı gözetimin hüküm sürdüğü son noktayı Omnioptikon ile açıklayabiliriz. Modernizmin gözetim pratikleri, Panoptikon metaforu ile açıklanabilirken; günümüz gözetim olgusu, Sinoptikon'un da ötesinde Omnioptikon kavramı üzerinden hayat bulmakta ve tüm gözetim pratikleri bu kavram ve kavramın temsil ettiği değerler bağlamında, yeniden şekillenip dönüşmektedir. Bu dönüşüm ise gözetimin ve ona bağlı iktidar ilişkilerinin, çağa uyarlanarak iktidarın sürekli yeniden üretilmesine katkıda bulunmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojileri, gözetim ve iktidar ilişkilerinin yanında bireyleri de değiştirip dönüştürmektedir. Klasik gözetim aktörlerine bugün artık bireyler de eklenmektedir. Bireyler, yeni teknolojilerle yalnızca birbirlerini gözetlemekle kalmamakta, aynı zamanda gözetlemeyi kolaylaştıracak enformasyonun üretimi için dijital mekânda durmaksızın gönüllü bir şekilde veri üretmektedirler (Şener & Kuş, 2015, s. 71).

Özgül'e göre Omnioptikon'la birlikte artık gözetle(n)meye gönüllü bireyler, *“sürekli kaydeden ancak hatırlama gerekliliği olmaksızın şimdide yaşayan; tarihselliğe ilişkin bilincini yitirmiş; kendini ifade etme saplantısına tutulmuş, buna karşın*

derinliğini yitirerek bir yüzeye dönüşmüş; bağlamından kopuk bir veriler denizinde yüzen; kendisi de bir veri haline dönüşerek metalaşmış bir özne” haline gelmektedir (Özgül, 2015, s. 99).

O halde günümüz bilgi ve iletişim teknolojileri bireyleri de değiştirip dönüştürme gücüne sahipse doğal olarak iktidarlar bu gücü her daim büyük bir iştahla ellerinin altında bulunduracaklar. Bu durumda sosyal paylaşım ağlarıyla gözetle(n)meye gönüllü bireyler, iktidara istediğini altın tepside sunmuş olacaktırlar. Buna göre her alanda bilgi iletişim teknolojilerinin hüküm sürdüğü bir yaşam tarzı içerisinde Omnioptikon boyutuna ulaşan gözetim, ortak bir küresel kültür yaratmaktadır.

3.2.3. Akışkan Gözetim ve Ban Optikon

Gözetimde gelinen son aşamayı anlamak ve sonuca ulaşmak adına “Akışkan Gözetim” kavramını bir başlık altında ele almak gerekir. Bu kavram gözetimi anlamak açısından çok önemlidir. Nasıl ki; modernizm, insanlık tarihinde, Modernite öncesi ve sonrası diye farklı bölümlerde inceleniyorsa, gözetim de bir eylem, kavram ve kuram olarak Bentham’ın hapisane modelini temel alıp, günümüze kadar değişik kuram ve görüşlerle incelenecek bir olgu haline gelmiştir. Bu saptama, Zygmunt Bauman ile David Lyon’un görüşleri çerçevesinde şekillenen “Akışkan Gözetim” isimli çalışmanın önsözünde Lyon’un cümleleri ile şu şekilde anlatılabilir:

“Gözetimin günlük haberlerde giderek daha çok yer bulması, hayatın pek çok alanında hızla ön plana çıkışının bir yansıması. Aslında gözetim zaten yıllardır sessizce artıyor ve modern dünyanın temel özelliklerinden biri haline gelmiş durumda. Modern dünya, nesiller boyunca kendini dönüştürdüğünden, gözetim de sürekli değişen bir karaktere büründü. Günümüzün modern toplumları o denli değişken görünüyor ki, bu toplumların ‘akışkan’ aşamada olduğu söylenebilir. Daima hareket halinde ama kesinlik ve sınırlardan yoksun olan günümüz vatandaşları, işçileri, tüketicileri ve gezginleri de hareketlerinin gözetlendiğinin, izlendiğinin ve takip edildiğinin farkındalar. Gözetim akışkanlaşıyor.” (Bauman & Lyon , 2016, s. 7).

Bauman’a göre “Akışkan gözetim”, gözetimi bütünlüklü bir biçimde tanımlamanın bir yolu olmaktan ziyade bir yönelimdir; yani günümüzün değişken ve sarsıcı Modernite’inde gözetim konusundaki gelişmeleri konumlandırmak için bir metottur. Gözetimin özellikle tüketimcilik alanında gevşekleştiğini belirten Bauman, herhangi bir amaçla toplanan kişisel veriler, başka bir amaçla da kolayca kullanılabilirdiği için eski statüko bağlarının çözüldüğünü söyler. Buna göre gözetim bugüne kadar akışkanlığa yanıt verip onu yeniden üreterek, hayal bile edilemeyecek yollarla yayıldığına dikkat çeken Bauman, sabit bir kabı olmayan ama “güvenlik” talepleriyle çalkalanan ve teknoloji şirketlerinin ısrarlı pazarlamalarıyla sarsılan gözetimin her yere dökülen yani akışkan olduğunu söyler (Bauman & Lyon , 2016, s. 13).

Lyon’a göre gözetim, Modernite’nin temel boyutlarından biridir. Lyon, günümüzde “Geç Modernite” ya da “Post Modernite” olarak tanımlanan Modernite’nin “Akışkan Modernite” olarak isimlendirilebileceğini söyler. Burada Bauman’ın, Modernite’nin bir takım değişik metotlarla akışkanlaştığını söylemesi, Lyon’un bu tabiri kullanmasını sağlamış ve bu noktada bu kavramın iki özelliğini ortaya çıkarmıştır. Bunlardan birincisi, bütün toplumsal biçimlerin yenilerinin oluşmasından daha büyük bir hızla çözülmesiyle, ikinci özellik ise iktidar ile politikanın birbirinden ayrılmasıdır (Bauman & Lyon , 2016, s. 13).

Bauman’ göre gözetim, küreselleşmiş bir dünyada, ulus devletlerle birlikte ama onları aşarak akışkan bir şekilde dolaşır, belli bir zamansal ve mekânsal uzaklıkta iş görür. Politik kontrol olmaksızın iktidar büyük bir belirsizlik kaynağı haline gelirken, politika da birçok insanın hayat problemleri ve korkularıyla alakasızmış gibi görünüyor. Devlet güçleri, güvenlik teşkilatları ve özel kurumlar tarafından uygulanan gözetim gücü bu tasvire mükemmel uyum sağlamaktadır (Bauman & Lyon , 2016, s. 16).

Yukarıda bahsedilen toplumsal biçimlerin çözülmesi ve iktidar ile politikanın birbirinden ayrılması, akışkan Modernite’nin, gözetim üzerindeki yansıması, çok açık biçimde görülen iki temel özelliğidir; ama Lyon’a göre bu noktaya iki bağlantıya daha değinmek yerinde olacaktır. Bunlardan birincisi, sosyal medyanın gözetimde etki

alanının belirlenmesi diğeri ise yeni medya ile akışkan ilişkiler arasındaki karşılıklı ilişkidir (Çelik, 2014, s. 181).

David Lyon toplumsal parçalanmadan yeni medyayı sorumlu tutarken, Bauman bu görüşe katılmayıp bu parçalanmanın karşılıklı işlediğini söyler. Buna göre, yalnızca –veya zorunlu olarak- sosyal medya toplumsal parçalanmanın bir sonucu değil, aynı zamanda toplumsal parçalanma da muhakkak ki sosyal medyanın sonucudur. Bauman, akışkan Modernite içerisinde iktidarın hareketinin serbest bir akışta olması gerektiğini ifade ederek; bariyerler, tel örgüler, sınırlar ve kontrol noktalarının üstesinden gelinmesi veya alt edilmesi gereken baş belaları olduğunu belirtir. Bauman’a göre toprak temelli toplumsal bağların yoğun ve sıkı ağları ortadan kaldırılmalıdır (Bauman & Lyon , 2016, s. 17).

Bu durumda, akışkan gözetim olarak adlandırılan, *“gözetleme, izleme, takip etme, sınıflandırma, kontrol etme ve sistemli olarak izleme dünyasında neler olduğunu anlamamıza ne kadar yardımcı olabilir?”* sorusuna Bauman’ın tek ve basit bir kelimeyle cevabı “bağlam” dır. Bauman’a göre gözetimin yayılışını, teknolojik bir olgu veya “toplumsal kontrol” ve “Büyük Birader”e işaret eden bir şey olarak yorumlamak kolaydır. Ancak bu yaklaşım, bütün vurguyu araçlar ve zorbalar üzerinde yoğunlaştırır ve gözetime yol açan olayları atlar; gözetime itaat eden, gözetimi sorgulayan veya onu yenemeyeceğini anlayıp oyunu kurallarına göre oynamaya karar veren sıradan insanları görmezden gelir (Bauman & Lyon , 2016, s. 19-20).

Yeni gözetimin saydam olmayışı, kısmen onun teknik karakterleriyle ve organizasyonlar içindeki karmaşık veri akışıyla, ulusal güvenliği veya ticari rekabeti çevreleyen gizlilikle ilgilidir. Dahası, Bauman’ın deyimiyle panoptik sonrası Akışkan Modernite dünyasında kişisel organizasyonlar tarafından kuvvetle emilen bilgilerin büyük bir çoğunluğu aslında kişilerin kendileri tarafından cep telefonları kullanarak, tatillerde seyahat ederek, alışveriş merkezlerine giderek, internette gezinerek ve eğlenerek sağlanmaktadır. Bauman’a göre düzenli olarak ve hatta isteyerek her gün kartlarımızı kullanıyor, posta kodlarımızı söylüyor ve kimliklerimizi gösteriyoruz (Bauman & Lyon , 2016, s. 24).

Bu tür gözetim uygulamaları ve tam gözetim kurumlarının tümü kendini bu şekilde açıkça gösterdiğini belirten Bauman, yönetilenlerin kendilerini ifade etmelerinin tek yolunun aslında yönetenlerin içtenlikle istediklerini yönetilenlerin kendi elleriyle yapmaları olduğunu söyler (Bauman & Lyon , 2016, s. 71).

Bulunmaz'a göre, Deleuze'ün “kontrol toplumu” dediği o sarmaşık yapı, bütün hareketlerimizi (gittiğimiz yeri, internetten satın aldıklarımızı, şifrelerimizi, kredi kartlarımızı) gözetliyor. Bunlara alışmış olmamız da işin kreması. Bentham'ın o meşhur Panoptikon'unun hayatımızın hemen her alanına uyarlanmış biçimiyle karşı karşıyayız. Dahası buna uyumluyuz da: Her an her yerdeyiz; hep görüntüdeyiz ya da kadrdayız. Hareket eden her şey, görünmeyen denetleyiciler tarafından izleniyor, elektronik teknolojiler sayesinde (üstelik bizim de yardımımızla) gözetlenmek olağanlaşıyor. Duvarlar ve pencereler (sanal değilse) anlamsızlaşıyor (Bulunmaz, 2014).

Akışkan gözetimde daha geniş analiz yapma imkânına yönelik, Didier Bigo'nun “Ban Optikron” kavramını da aktarmak başlığı tamamlama açısından önemlidir. Öncelikle bu kavramı açıklamamız gerekirse; Bigo, profil çıkarma teknolojilerinin belli başlı gözetim biçimlerine kimlerin tabi tutulacağını belirlemede kullanılmasını, “Ban-Optikron” olarak adlandırıyor. Bu tabir, yeni bir “küreselleşmiş güven(siz)lik”in polis, sınır görevlileri ve havayolu şirketleri gibi uluslararası “huzursuzluk yöneticileri”nin gittikçe artan planlı faaliyetlerinden doğuşunun tastamam bir teorik analizinden geçer. Bu da Foucault'nun ortaya attığı müdahale aygıtlarını (dispositif) bizlere hatırlatır. Ortaya çıkan ise küresel bir Panoptikon değil, Ban Optikondur. Dispositif, yalnızca belli bir ulus devletten değil, biçimsiz ve birleşmemiş bir küresel güç demetinden dışlanan insan kategorilerini yaratarak kimin hoş karşılanıp kimin karşılanmadığını gösterir (Bauman & Lyon , 2016, s. 75).

Jean-Luc Nancy'nin Agamben tarafından geliştirilen ve Ban (yasak) ile Optikron (yer)'in birleşiminden meydana gelen Ban-Optikron kavramı, ağ üzerinden işleyen veri tabanları kullanılarak, “anormal/tehlikeli” olarak tanımlananların küresel düzeyde dışlanma, hor görülme eylemlerine maruz bırakılmasına dayanır. Küresel bir güven(siz)lik ortamında bu yöntemle polislik işlevi, mesafe tanımaksızın, çok uzaklardan yönetilebilir hale gelmiş ve sınıflandırılmış insanların hareketlerini veri

düzeyinde izleme, denetleme ve yönetme kapasitesi ciddi oranda artmıştır (Bauman & Lyon , 2016, s. 75).

Bauman'ın Ban Optikun için şu yaklaşımına yer vermek uygun olacaktır:

“Temelde istenmeyen azınlığın profilinin çıkarılmasına dayanan Ban-Optikon tekniği, liberal toplumlar içerisinde istisnai güce sahiptir, profiller çıkarır ve dışlanmayan grupları normalleştirir. Ban-Optikon, ulus devletin ötesine geçerek, küreselleşmiş mekânlarda faaliyet gösterir; dolayısıyla iktidar süreçlerini çok daha geniş bir bağlamda ele almayı zorunlu kılar.” (Bauman & Lyon , 2016, s. 76).

Burada Ban-Optikon'un şemasının stratejik işlevi, bir azınlığın profilini istenmeyen olarak çıkarmaktır. Bauman, Bigo'nun Ban-Optikonunun çerçevesinin etkinlik bakımından bu kadar geniş olmadığını belirtmektedir. Bauman'a göre Bigo, sadece istenmeyen göçmenlere odaklanıyor ama sınırların kontrol noktalarındaki gözetim teknolojisi “Ban-Optikon” vakalarından yalnızca biridir.

Güvenlik siteleri, alışveriş merkezleri, süpermarketleri kuşatan kapalı devre kamera sistemlerinin ban optik cihazların en yaygın ve kalıp oluşturan başlıca örnekleri olduğunu ifade eden Bauman, Bigo'nun Ban-Optikon kavramına sınırlı yaklaştığını belirterek bu kavram için şu yorumu dile getirmektedir. (Çelik, 2014, s. 184).

“İstenmeyen göçmenler meselesi, Panoptikonun yaptığı gibi içeride tutmaktan ziyade uzak tutmak işi çerçevesinde düzenlenmiş, yaşam sınırlarını ve gelişim enerjisini Panoptikon'da olduğu gibi disipline edici itkiler yerine güvenlikçi kaygıların şu anki durdurulamaz yükselişinden alan daha genel bir gözetim felsefesi ve gözetim donanımı fenomeninin yalnızca bir yönüdür” (Bauman & Lyon , 2016, s. 77-78).

Bulunmaz'a göre ise “çevrimiçi” ve “çevrimdışı” hayat tanımlaması ya da nitelemesi tam burada devreye giriyor: Tüketim toplumuna ve fark edilme dürtüsüne ayak uyduranlar “şanslı” çoğunluk içinde “çevrimiçi” bir yaşam sürüyor; kitleyle yakınlık kurmanın yolu da buradan geçiyor ve kişi “ağ”a dâhil oluyor. İçine girilen ağ,

belli bir noktadan sonra her alana nüfuz ediyor; akışkan modern dünyanın insan ya da çalışanları kişisel Panoptikonlarını kendi bedenleri üzerinde büyötmek ve taşımak zorunda kalıyor. Kişi, tüketici pazarının cazibesine kapılarak “kendisinin bekçisi olmak üzere eğitiliyor”. Gözetim toplumunu yaratan gözetim teknolojisi, bütün imkânlarını kullanarak iki cephe geliştiriyor (Bulunmaz, 2014).

Bauman’a göre ilki, bir cephede hapsetmek (çitin içine almak), diğeri dışarıda bırakmak (çitin dışına itmek). Karar vericiler, böylelikle istediğini çok fazla açıklama yapma gereği duymadan içeri buyur edebilirken, istemediğini de belli bir noktada ya da kampta durdurabiliyor (Bauman & Lyon , 2016, s. 78).

3.3.Sosyal Medya ve Gözetim

Sosyal medya, Web 2,0 teknolojisinin temelleri üzerine inşa edilmiş ve kullanıcı tarafından oluşturulan içerik alışverişini sağlayan internet tabanlı uygulamalardır. Kullanıcıların içerik yaratmasına, oluşturulan bu içeriği paylaşmasına ve kullanıcıların karşılıklı olarak etkileşimde bulunmasına imkân veren araçlar olarak da nitelenebilmektedir. Aynı zamanda sosyal paylaşım sitelerini, haber ve video paylaşım ağlarını, blog ve mikroblogları, çevrimiçi ansiklopedi ve sözlükleri, sanal oyunları ve sanal sosyal dünyaları içermektedir. Kısaca sosyal medya kavramı toplumun şekillendirdiği medyayı anlatmaktadır (Özgöl, 2015, s. 83) .

Web 2.0’ın teknolojik ve ideolojik temelleri üzerine inşa edilen, bir grup kullanıcı tarafından oluşturulan ve bilgi alışverişini sağlayan internet tabanlı bu uygulama aynı zamanda bireylerin kendilerini başkalarına anlatabilme veya ifade edebilmenin etkili araçları arasındadır (Kuşay, 2010, s. 68).

Sosyal medya platformları günümüzde o kadar önemli bir alan olmuş ki artık sadece bireysel kullanım amacı taşımamaktadır. Özel kuruluşların yanında devletler de bu mecrada varlığını göstermekte ve ulusal söylemlerini dünya ile sosyal medya

aracılığıyla paylaşmakta; kararları, yaptırımları yine sosyal medya platformları aracılığıyla duyurmaktadır.

Sosyal medya için Facebook, Youtube, Twitter, Ekşisözlük, Instagram, Vine, Periscope gibi platformlar örnek teşkil edebilir. Bu mecralar sayesinde kişilerin fotoğrafları, fikirleri, videoları ve yazıları ister sadece tanıdıkları kişilerle isterlerse de tüm dünya ile paylaşılabilir. Bu imkânlar da sosyal medya mecralarını milyonlarca insanın vazgeçilmezlerinden biri haline getirmiştir.

Web 2.0. teknolojisinin çıktısı olan sosyal medya, tek yönlü iletişimden ziyade iki yönlü bir iletişim ve etkileşim ortamı sunmaktadır. Kullanıcıların içerik üretip paylaşmasına olanak sağlayan bir kitle iletişim aracı olmasının yanı sıra sosyal medya, kişiler arası iletişime etki eden bir iletişim aracı olma özelliği de taşımaktadır. Sosyal medya araçları genellikle; wikiler, bloglar, forum siteleri, mikro bloglar, içerik paylaşım siteleri, sosyal ağlar, sosyal işaretleme siteleri ve podcastlar şeklinde tasnif edilebilir (Diker & Taşdelen, 2017, s. 191).

Günümüzde internetle birlikte sosyal medya ve mobil teknolojiler günlük yaşantımızın olmazsa olmaz unsurlarıdır. Sosyal medya, kendine yetecek kadar bilgisayar, tablet ve akıllı telefon kullanabilen herkesin ilgisini çekmiştir (Hazar, 2011, s. 154).

Bugün sosyal yaşantımızın ayrılmaz parçası olan teknolojik araçlar birbirleriyle bağlantılı hale gelmiştir. Online olarak yaptığımız işlemler, kredi kartları ile yapılan alışverişler, sosyal medya üzerinden yaptığımız paylaşımlar, beğeniler ve her an sergilenen hareketler sofistike gözetim yazılımları ile takip edilmektedir.

Yeni iletişim ortamları ile sosyal medyada gözetlenenin, gözetlenmeyi; gözetleyenin de gözetlemeyi arzulaması önceki gözetim biçimlerinden farklı olarak gözetime yeni bir biçim vermiştir. Günümüzde, sosyal medyanın temel kullanım amaçlarından biri de gözetim olmuştur. Bu gözetim sosyal medya ağlarında arkadaşları gözetim, tanımadığımız insanları gözetim, mekânları gözetim gibi çeşitli şekillerde uygulanmaktadır. Çakır'ın da vurguladığı gibi özellikle Facebook üzerine yapılan çalışmalarda Facebook'un paylaşım yapmaktan çok paylaşımları takip etmek üzere

kullanıldığı görülmektedir. Sosyal medya platformlarında fotoğraf paylaşımlarının yoğun olması ve fotoğrafın sunduğu görsellik, kullanıcılar tarafından ilgiyle izlenmektedir (Çakır, 2015, s. 374).

Bütün bunlar kuşkusuz insanın merak duygusunu bir taraftan doyuran, diğer taraftan da depreştiren pratikler. Ancak dikkat edilmesi gereken temel nokta yine aynı; gözetim bir yaşam biçimine ve aynı zamanda genel kabul görmüş bir ilişki örüntüsüne dönüşmekte, sosyal medya platformları ise bunun pekişmesine meşru bir zemin hazırlamaktadır. Özellikle Kabir'in de dikkat çektiği gibi, Facebook ve diğer sosyal medya platformlarının tamamı bireyleri, profillerinin oluşturulması aşamasında hemen her türlü bilginin paylaşılmasını teşvik etmektedir. Bu yolla birey kendisini gözetime açmakta ve bireyselliğin sosyal medya platformlarında sermayeye dönüştüğü görülmektedir (Kabir, 2014, s. 294) .

Hayatın vazgeçilmez bir parçası olan bilişim araçları ve sosyal medya gibi uygulamaları, kişilerin hayatını kolaylaştırmakla birlikte onların sürekli olarak gözetim altında olmasına neden olmaktadır. Gözetim, kamera ve GPS takibi gibi izleme araçları ile yapılabildiği gibi, sosyal medyada kişilerin gönüllü olarak paylaştığı verilerin üçüncü kişilerce izlenmesi şeklinde de gerçekleşebilmektedir (Yücel, 2018, s. 16).

Gözetim teknolojileri yeni kapitalizm ve bilgi çağının en önemli araçlarıdır. Buna göre bugün internet ve sosyal medya platformları üzerinden yayınlanan reklamlar ve kullanıcıların oluşturdukları içerikler üzerinden tüketici profilleri belirlenmektedir. Tüketiciler internet ve sosyal ağlar üzerinden gönüllü olarak kendileri hakkında bilgileri verdikleri için hem tüketici gözetimi sağlanmakta hem de özel alan metalaştırılmaktadır. Bu da şirketlerin ekonomik anlamda politikalarını buna göre biçimlendirmelerine imkân tanımaktadır (Bentham, Watkin, Werret, Çoban, & Özarslan, 2016, s. 148).

Günümüzde mahremiyet endişesine rağmen birçok kullanıcı sosyal medya platformlarının kendilerine avantaj sağladığını düşünmektedir. Bu sebeple birçok kullanıcı mahremiyet endişelerini bastırmayı tercih ederken bazıları da sahte profil oluşturup paylaşımlarında içerik kısıtlamaya başvurmaktadır. Ancak yine de birçok kullanıcı Facebook, Instagram, Twitter ve benzeri sosyal medya platformlarında

görünürlüğün kışkırtıcılığına kapılırlar. Bununla birlikte bu platformların temel özellikleri de görünürlüğü artırmak üzerine inşa edilmeleridir. Kullanıcılara farklı formatlarda görünür olma imkânı tanırırlar. Bu noktada kullanıcılar için görünür olmanın sonuçları önemli değildir. Kullanıcılar gözetlenme ya da mahremiyet endişesi taşımazlar. Bilakis daha fazla etkileşim ve görünürlük için mahremiyetinden vazgeçerler. Çoban'a göre gözetleme cinsellik içeren bir faaliyettir. Gözetleyen gözetlediği cinsel bir gönderme olmasa bile birisini gözetleme eyleminin hazzına sahip olur, gözetlenen her nesne bu anlamda erotikleşir, hatta giderek pornografikleşir. Toplumun gözetlemekten zevk alması, hatta iktidarın istemine gerek kalmadan kendisini teşhir etmesi ise toplumun iktidara teslimiyetini gösterir (Bentham, Watkin, Werret, Çoban, & Özarslan, 2016, s. 122-123).

Kullanıcılarına kendi imgelerini ve imajlarını oluşturmaya imkân tanıyan tüm sanal ortamlar başarıyı yakalamıştır. Ancak başta Instagram ve Facebook olmak üzere görsellik temelli sosyal medya platformları gözetim için çok önemli araçlar olduğuna dikkat çekmek gerekir. Çoban'a göre, Facebook ve benzeri sosyal medya platformlarında kullanıcılar mahremiyetinden vazgeçmekte, bireysel gösterilerine ek olarak iktidar gösterisinde de rol almaktadırlar. Bireyler gözetlemeyi temel alan bu platformlarda, Panoptik iktidara gönüllü olarak teslim olmaktadır. Ne yazık ki gözlerin sürekli üzerlerinde olmasından rahatsızlık duymadıkları gibi bundan haz almaktadırlar (Çoban, 2009, s. 11).

Bireyler sosyal medya platformlarında gönüllü olarak kaydolmakta ve kendileri ile ilgili mahrem bilgileri de dâhil olmak üzere birçok paylaşımda bulunmaktadır. Görünürlüğün cazip kılındığı sosyal medya platformlarında kullanıcılar, kendine dair sanal dünyada oluşturduğu kimliklerini ve imgelerini farklı amaçlara hizmet için sunduklarının farkında değildirler.

3.4. Kamusal Alanın İnternet Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Günümüzde enformasyon teknolojileri ve internetin toplumsal alanda meydana getirdiği dönüşümler kamusal kavramına yeni yaklaşımlar getirmiştir. Bu başlık altında

kamusallık kavramını özellikle internet çerçevesinde ele almak daha uygun olacaktır. Yeni enformasyon teknolojileri, kamuya açık olarak gerçekleşen iletişimin trafiğinde kolaylıklar sağlamış bu teknolojiler doğası gereği gözetim ve izlemeyi dolayısıyla da kontrolü olanaklı kılmıştır. Kitle iletişim araçlarında meydana gelen farklılıklar sosyal ortamlarda da farklı iletişim ağları oluşturmuş ve bu araçlar sayesinde bireylerin tek tek gözetimini olanaklı kılan yeni toplumsal süreçler üzerinden yeni kavramlaştırmalara gereksinim duyulmuştur.

Internet, on binlerce site ve tartışma grubuyla, katılımı ve konuşmayı kolaylaştıran ancak tartışmanın sonucunda bir sonuca ulaşmanın, anlaşmanın aynı kolaylıkla gerçekleşmediği bir ortamdır. Bu çerçevede, kamuoyu oluşturma işlevinin internet ortamında da çok geçerli olmadığı belirtilebilir. Internet ile oluşturulduğu söylenen kamusal alan, çağımızın önemli kuramcılarında Jürgen Habermas'ın ideal kamusal alan için şart koştuğu herkesin eşit katılımını, internete erişme imkânı olanlar arasında mümkün kıldığı söylenebilir (Gülaşık, 2011, s. 76).

Bu bağlamda Habermas, kitle iletişim araçlarının (KİA) yarattığı dünyanın sadece görünüş itibarıyla kamusal olduğunu söylemektedir. Diğer yandan bu yaratılan dünyanın tüketicilerine güvenileceği özel alanın bütünlüğünün de bir yanılsama olduğunu öne sürmektedir. Kamusal otoritenin özel alanı kaplayan genişlemesine de değinen Habermas, karşıt süreç olarak toplumsal gücün yerine devlet gücünün ikame edilmesiyle ilintili olduğunu belirtmektedir (Habermas, 2003, s. 252).

Habermas gibi Richard Sennett de geleneksel kamunun çözüldüğünü söylemektedir. Sennett'e göre 18. yüzyıl Avrupa'sında daha önce birbirlerini tanımayan kimselere düzenli olarak buluşabilecekleri ve iletişim kurabilecekleri bir mekân oluşturan büyük şehirlerdeki yapılar 19. yüzyılda değişmeye başlamış ve kamusal hayat ile özel hayat arasındaki gerilim ve denge özel hayat lehine bozulmuştur. Sennett, sadece özel hayatın dokunulmazlığını öne çıkaran ve kitle iletişim araçlarının mahremiyeti yıktığını dile getiren günümüz insanının yaygın söylemine karşı çıkar. Farklı bir bakış açısıyla kişinin kamusal alana tecavüzünden ve mahremiyetin despotizminden söz eder. İçinde yaşadığımız dönemi "Radikal Öznellik" çağı olarak nitelendiren Sennett, insanların başta cinsellik olmak üzere birçok alanda özel hayat

üzerindeki baskılara karşı çıkarken onların aynı zamanda özel hayatın toplumsal bir boyut taşıdığı gerçeğine de karşı çıktıklarını ve bu tutumlarıyla toplumsal boyutu görmezlikten geldiklerini savunur (Sennett, 2010, s. 38).

Habermas, yeni iletişim ortamlarında demokratik kamusal alanın temel işlevlerinin bir dönüşüm geçirdiğini ve güç ilişkileri anlamında demokratik kamunun güç kaybettiğini belirtir. Habermas’a göre medya odaklı hale gelmiş kamusal topluluğa, sonsuzca genişletilmiş bir kamu alanında topluluk, iktidar icrası ve güç dengeleriyle ilgili süreçlere o kadar uzak ki bu süreçlerin kamusal ilkesi aracılığıyla rasyonelleştirilmesi artık talep edilmediği gibi teminat altına alınma çabası da gösterilmemektedir. Kamusal ilkesinin işlev değişimi bir alan olarak kamunun yapısının değişimine dayanır; bu da onun en mümtaz olan kurumu olan basın dönüşümünde gerçekleşir (Habermas, 2003, s. 304-305).

Bauman ise hayatlarımızın çevrimiçi ve çevrimdışı olmak üzere iki evrene bölünmüş durumda olduğunu ve geri dönüşü olmayacak şekilde iki merkezli hale geldiğini söylemektedir. Bu iki evrenin iç içe geçmesini engellemenin bir yolu olmadığına dikkat çeken Bauman, bir evrende edinilen deneyimin, diğerini yeniden şekillendirmemesinin kaçınılmaz olduğuna dikkat çeker (Bauman & Lyon , 2016, s. 51).

İnternet ile birlikte insanlar arasındaki mekân ve sınırlar aşılmış, iletişim küresel bir nitelik kazanmış, uzak ile yakın kavramları birleşmiş kamusal ve özel alan iç içe geçerken bu kavramlara yeni anlamlar yüklenmiştir.

İnternet ile kamusal konusunda ortaya çıkan bir diğer dönüşüm de ev ve işyeri arasındaki ayrışmanın giderek belirsizleşmesi olmuştur. İnternet ile birlikte birçok ofis işi eve kayarken çeşitli sektörlerde çalışan birçok insan evinden katıldığı internet üzerinden işlerini sürdürebilmektedir. Bu bağlamda Alvin Toffler, *“Günümüzde ekonomik üretim birimleri yeni teknoloji ve bilgisayarlardır. Etkileşimci ortamlar kontrol edilen medyalara dönüşmektedir. Enformasyonun depolanması ve saklanması toplumsal belleği değiştirmektedir. Ev bu süreçte toplumsal bir merkez haline dönüşürken eğlence, eğitim ve çalışma merkezi haline gelecektir.”* demektedir (Toffler, 1981, s. 181).

Buna göre modern toplum yaşamına katılan bireyin internet üzerinden hastaneye rezervasyon yapmasından, dijital kütüphanelerden kitap siparişi vermesine ve alışverişin çoğunu internet üzerinden yapmasına kadar ki tüm faaliyetleri her yerde gözetlenebilme ve takip edilebilme durumunu ortaya çıkarmıştır. Yani internet ortamında yaptığı her faaliyet dijital bir izi geride bırakmasını mümkün kılarak izlenmesine ortam hazırlamıştır. Yeni toplumsal yapıda enformasyon teknolojileri ve gözetim uygulamaları ideal Panoptikon'u oluşturmaktadır. Bauman'a göre, İdeal Panoptikon'da özel mekâna yer yoktur; en azından geçirimsiz özel mekâna, hiçbir gözetimsiz ya da daha kötüsü, gözetim dışı kalabilecek özel mekâna yer vermek olanaksızdır (Bauman & Lyon , 2016, s. 53).

Özel veya bir anlamda mahrem olan her şeyin artık potansiyel olarak kamusal alanda yapıldığına değinen Bauman, kamunun tüketimine açık halde sayısız sunuculardan herhangi birinde kayıtlı olan herhangi bir şeyi internete unutturmak mümkün olmadığı için sonsuza dek ulaşılabilir kalacağını belirtmektedir. Bauman'a göre, anonimlikteki bu aşınmanın sebebi, her yere yayılmış olan sosyal medya hizmetleri, ucuz cep telefonları, internetteki ücretsiz fotoğraf ve video siteleri ve belki de hepsinden önemlisi insanların neyin kamusal neyin mahrem olması gerektiği konusundaki anlayışlarının değişmesidir. Özel olan her şey sayısız arkadaş ve rastgele kullanıcılarla kutlanmak ve tüketilmek üzere kamusallaşıyor (Bauman & Lyon , 2016, s. 26).

Esasında tümüyle özel veya kişisel bir yaşam sürdürmek neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Kamusal ya da özel alandan birinin yitirilişi gerçek bir insani yaşam için temel niteliklerin bir bölümünden yoksun kalmak anlamına gelir. Ancak günümüz toplumlarında özel alan kamusal alanın içine katılıp zayıflamaktadır. Böyle bir toplumsal yapı içinde kamusal ve özel alan/ev ayırımına ilişkin anlamlar yitirilmektedir. Diğer yandan kişiler dış dünyadan kaçarak kendi özel ve özerk alanlarına sığınırken iktidarların gözetimi altında kalarak aidiyetlerini yitirmekte ve tüm özgürlük alanlarını kaybetmektedirler.

Bugün evlerimizden çıkmadan birçok işlem internet üzerinden yapılabilmektedir. İnternete bağlı bilgisayar, cep telefonu ve televizyon aracılığıyla

bankacılık işlemleri, yemek siparişi, marketlerden her tür alışverişi, e-mağazalardan giyim alışverişi, sosyal medya katılımları vb. sayısız işlem gerçekleştirilebilmektedir. Bu uygulamalara e-devlet üzerinden sunulan hizmetlerden askerlik işlemlerine, tapu işlemlerine dek birçok resmi işlem olanağı da eklenmiştir. Sonuç olarak bugün özel alanın nerede başlayıp nerede biteceğine dair kesin bir şey söylemek çok zor bir hal almıştır.

3.5.Kamusal Alan ve Özel Alan Ayırımı

Kamusal alan kavramı, öncelikle tüm devlet yönetiminin, siyasal iktidarın yurttaşların eleştirisi, bilgi ve denetimine ve aleniyet ilkesine açık olması olarak anlaşılmalıdır. Başka bir ifadeyle devlet yönetiminin, devleti oluşturan kuvvetlerin, yasama, yürütme ve yargı organlarının aleniyeti ya da şeffaflığı olarak anlaşılmalıdır. Yurttaşların yapacağı kamusal tartışmanın konusu, hükümet politikaları veya devlet iktidarının işlemleri ve eylemleri ile ilgili olduğunda kamusal alan, “politik kamusal alan” olarak nitelik değiştirmektedir (Gülaşık, 2011, s. 13-14).

Kamusal alan, farklı bireylerin, farklı toplumsal kesimlerin, farklı fikirlerin medeni ve demokratik biçimde bir arada bulunmalarına ve yarışmalarına imkân veren bir alandır. Özgürlüklerin ve hakların hayata geçirildiği ve yaşandığı bir alan olması nedeniyle özgürlüklerin yok edildiği bir alan değildir. İnsanların birlikte etkileşim halinde yaşadığı, her türlü farklılığın var olduğu bir alandır. Devlet kamusal alanın içindeki aktörlerden biri olmasına rağmen kamusal alan, devlete ait alan/olan değildir (Ercins , 2013, s. 311).

Kamusal ve özel alan ayrımı genel olarak, 18. ve 19. yüzyılda bireyin özne olarak kabul edilmesiyle yakından ilgilidir. Kamusal alan, özel alan farklılığı genel olarak bireyin kendisini ilgilendiren konular ile toplumu ilgilendiren konular arasında yapılan bir farklılaştırma alanı olarak kabul edilmekte ve günümüzde kamusal alan ve özel alan kavramları siyasal alanda yürütülen demokrasi tartışmalarının odak noktasını oluşturmaktadır. Çünkü siyasete her farklı siyasal sistem kendi kamusal/özel alan kavramsallaştırması yaparak, siyasal sistemin kabul ettiği bakış açılarıyla (iktidar, muhalefet, güç, ideoloji vb), kamusal alanı tanımlamaktadır. Bu durum ise kamusal/özel

alan tanımlarında bir genişlemeye ve bolluğa neden olmaktadır (Yükselbaba, 2008, s. 227).

Kamusal alan, Antik Yunan'daki "polis" ve "oikos" ayrımının devamı şeklinde görülebilir. "Polis" pazarda ve meclislerde bir araya gelen toplulukları ve kamusal alanı, oikos ise özel hayatın alanını tanımlar (Özgül, 2012, s. 4531).

Modern dönemde Batı toplumlarında kamusal alan kavramı ve gelişim süreçlerine bakılacak olunursa Arendt kamusal alanı; *"herkese açık, insanların sınırlama olmaksızın, uyum içinde bir araya geldikleri, birlikte hareket ettikleri, bir bakıma özgürlüğün kendisini gösterebildiği yer, görünüm sahnesi"* olarak tanımlar (Arendt, 1994, s. 259).

İnsanlar burada özgür ve düşünsel etkinliklerde bulunurken aynı zamanda bu alanlar ortak hatıraların yaratıldığı ve yaşatıldığı alanlardır. Arendt'in kamusal tanımlamasının bir diğer özelliği modernleşme ile birlikte toplumsal yükselişidir. Modern çağda siyaset, ekonomi tarafından işgal edilirken bunun sonucunda yeni bir alan olarak "toplumsal alan" ortaya çıkar.

Arendt'e göre, toplumsal alan ne özel ne de kamusal nitelikte olan başka bir melez alandır. Bu alanın ortaya çıkışıyla birlikte Antik Yunan da kesin çizgilerle birbirinden ayrılan özel ve kamusal alan arasındaki ayrım bulanıklaşmaya başlar. Özel alan sınırları içinde halledilmesi gereken ekonomik meseleler, siyasi bir mesele gibi görünerek kamusal alan sınırları içerisinde çözülmeye çalışılmıştır. Bu durum nihayetinde de, hem özel alanı hem de kamusal alanı yıkmıştır (Arendt, 1994, s. 55-56).

Habermas, devlet organlarının ve halkın iletişimine hizmet eden medya unsurlarının da kamusal alana dâhil olduğunu söyler (Habermas, 2003, s. 59). Habermas'ın bu çıkarımı yaptığı dönemde var olan kitle iletişim araçlarını göz önünde bulundurduğumuzda, günümüze nazaran çok temel ve çok sınırlı mecralar olduğunu söyleyebiliriz.

Habermas kamusal alanı, özel şahısların, kendilerini ilgilendiren ortak bir sorun etrafında akıl yürüttükleri, rasyonel bir tartışma içine girdikleri ve bu tartışmanın

neticesinde o sorun hakkında ortak kanaat oluşturdukları, araç, süreç ve mekânların tanımladığı hayat alanı olarak ifade etmiştir. Dolayısıyla kamusal alan, toplumun ortak yararını belirlemeye ve gerçekleştirmeye yönelik düşünce, söylem ve eylemlerin üretildiğı ve geliştirildiğı, ortak toplumsal etkinlik alanına işaret etmektedir. Habermas’a göre kamusal alan, her türlü çıkardan arınmış, devlet otoritesinin baskısı ve buyruklarından, sermaye egemenliğinden bağımsız bir alandır (Ercins , 2013, s. 310).

“Roma döneminde kamusal alan, halkın toplandığı ve fikir alışverişinde bulunduğı agoralarda temsil edilmekteydi. 13. yüzyıldan itibaren Kuzey İtalya başta olmak üzere Avrupa şehirlerinin birçoğunda gerçekleşen fuarlar, yeni bir toplumsal düzenin doğuşunu sağlamıştır. Habermas’a göre siyasal işlevi olan ilk kamu, 18. yüzyılda İngiltere’de ortaya çıkmıştır. Bu kamunun amacı, devlet erkinin kararlarına etki etmek ve bunu yaparken de diğer bireylerin gözünde meşruiyet kazanmaktır. Bu yapı zamanla modern parlamentoya dönüşmüştür. Diğer Avrupa ülkelerinde de durum buna benzerdir. 18. yüzyıla kadar kamu, özellikle saray ve burjuvazinin bir araya geldiğı davetler ve yemeklerde temsil edilmekteydi. 20. yüzyıl ile birlikte kamusal alanın nitelikleri değişime uğramış ve modern demokrasiler kamusal alanı temsil eder duruma gelmişlerdir” (Varol, 2010, s. 125-126).

Mahremiyet gibi kamusal alan kavramının da günümüzdeki şeklini alması, modernleşme sonucu ortaya çıkan bireyin düşüncesinin bir ürünüdür. Modern öncesi dönemde kamusal alan, (Batı’da) feodal yöneticinin şahsında varlığını sürdürmekteydi. Reform süreci ile birlikte, o döneme kadar bireyin hayatını şekillendiren en önemli unsurlardan birisi olan din, özel alana ait bir mesele hâlini almıştır. Buna ek olarak burjuvanın zenginleşmesi ve yönetimde söz hakkı talep etmesi, feodal yöneticilerin gücünü zayıflatmıştır. Bu süreç, sonuç olarak temsili bir kamusalığa sahip olan feodal yöneticinin yerine, ulusal ve bölgesel devletlerle birlikte ortaya çıkan ‘kamusal otorite’yi ortaya çıkarmıştır. Modernleşme ile birlikte özel alana ait olan konular kesin şekilde belirlenmiş, farklılıkların, farklı düşüncelerin ve yaşayışların kamusal alana yansımaması gerektiğı kanaati oluşmuştur. Özel alanında özgür ve biricik olan birey,

kamusal alana çıktığı andan itibaren herkes gibi olmak ve herkes gibi görünmek zorunda kalmıştır (Özgül, 2012, s. 4532).

Modernleşme sonrası toplumda sistemin işleyişini bozmaması amacıyla birey; dini ve siyasi görüşünü, hayat tarzını, giyimini ve ayırt edici tüm diğer niteliklerini özel alanında bırakmak zorunda kalmıştır.

Genel olarak bu çalışmanın kapsadığı anlamıyla kamu ya da kamusal alan, “herkese açık” anlamına geldiğini belirtmekte fayda vardır. Bu bağlamda sosyal medya internete erişimi olan herkesin eşit olarak kullanımına açık bir mecradır. O halde sosyal medya, her bireyin katılarak görüşünü ifade edebildiği bir kamusal alan özelliği taşımaktadır. Varol’a göre geçmişte salonlarda ve davetlerde meydana gelen kamusal alan, bugün kimliksiz ve mekânsız olarak sanal ortamda ortaya çıkmaktadır (Varol, 2010, s. 127). Bu noktada dikkat çekilmesi gereken nokta, toplumu ilgilendiren konuların konuşulup tartışıldığı bu alanda, bireysel içeriklerin paylaşılabiliyor olmasıdır.

3.5.1.Yeni Bir Kamusal Alan Olarak Sosyal Medya

Bireylerin iletişim kurmak ve sosyalleşmek üzere yer aldıkları sosyal medya platformları, bu işlevlerinin dışında bireylerin kendileri için sanal bir kimlik inşa etmelerine olanak sağlamaktadır. Bireyin kendini özgürce ifade edebilme imkânı bulunduğu sosyal medya platformları yeni kamusal alanlar niteliğindedir. Bütün kullanıcıların bir arada bulunması, topluluklar oluşturması ve çeşitli konularda paylaşımlar yaparak diğer kullanıcıların da bu paylaşımlara ulaşmasını sağlaması ile sosyal medya, kamusal bir alan olarak kabul edilebilmektedir.

Sosyal ağlar üzerinden oluşturulan sanal kimlikler aracılığıyla, bireyler kişisel yaşamlarının her anını dünya ile paylaşmaktadır. Bu durum mahrem olan her şeyin kamusal alanda yayılması anlamına da gelmektedir. Modern dönemde, bir denetim ve disiplin aracı olarak gerçekleşen gözetleme pratiği egemen güçler ve sermaye sahipleri tarafından gerçekleştirilirken günümüzde sosyal ağlarda hayatını, yaptıklarını, sosyal ve

entelektüel birikimlerini ifşa etmek isteyen bireyler gözetilmeyi/izlenmeyi talep etmektedir. Gözetimin bir talep halini alması ise sosyal ağlarda hızla artan paylaşım kültürünün nihai bir sonucudur. Ayrıca izlenme ve gözetlenme, bireyler için artık bir tehdit olmaksızın cezbedici bir hâl almıştır (Karagülle, 2015, s. 110).

Yeni kamusal alanlar olarak, sosyal paylaşım ağları, günümüzde dijital Panoptikon olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak eski panoptik kâbus olan hiçbir zaman yalnız olmadığı hissi, yerini terk edilmeme, görmezden gelinmemesi ve ihlâl edilmeme, damgalanmama ve dışlanmamaya dönüşmüş; teşhir edilme korkusu ise fark edilme hazzına yenik düşmüştür (Bauman & Lyon , 2016, s. 36).

Bireyin sosyal medya mecralarında günlük hayatına, kişisel düşünce ve duygularına dair paylaştığı her bilgi diğer kullanıcıların da erişimine açık hale geldiği için kamusallaşmaktadır. Özel hayata ve mahrem alana ait olan paylaşımlar da kamusal bir alan olan sosyal medyada paylaşılarak özellik ve mahrem olma niteliklerini yitirerek kamusal bir hale gelmektedir. Yeni sosyalleşme ortamları inşa eden sosyal medya, özgürleştirici ve dönüştürücü bir etkiye sahip olmanın yanı sıra; kullanıcıların kültür, inanç, aile, cinsellik olguları hakkındaki düşüncelerini güncelleyerek mahremiyet algılarında da dönüşümlere neden olmaktadır (Karagülle, 2015, s. 86).

İletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler iletişim sürecini değiştirerek yeni bir sosyal hayatın başlamasına neden olmuştur. Özellikle, iletişim teknolojilerindeki gelişmeler bireysel iletişime imkân sağlama, enformasyon miktarını artırarak evrensel erişimi mümkün hale getirme, etkileşimsellik özelliğiyle interaktif iletişime geçişi sağlama şeklinde sıralanan yapısal nitelikleri ile katılımcı-müzakereci demokrasiyi gerçekleştirecektir (Kayapınar, 2006, s. 97).

Çünkü yeni iletişim teknolojilerinin inşa ettiği birey süper güçlerle donanmış ve özgürleştirilmiş bir bireydir. İnternetin ve sosyal medyanın sağladığı imkânlarla güçlenen birey, özgür iradesini kullanarak toplumsal ve siyasal alana daha fazla katılma, müzakereci demokratik sistemin gelişmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ancak, demokratikleşme ve özgürlükler alanı olarak düşünülen ve tüm dünyada geniş

kitleler tarafından kullanılan sosyal medyanın kamusal alan yaratıp yaratmayacağı birçok açıdan tartışılmaktadır (Topbaş & Doğan, 2016, s. 125-126).

Özellikle 20. yüzyılın sonlarına doğru farklı iletişim teknolojileri ve iletişim biçimleriyle dijital yapısına, çoklu ortam ve etkileşimsellik özelliğine bağlı olarak yeni medya olarak adlandırılan tek bir platformda bütünleşmeye başlamıştır.

Yeni medya bağlamında internet ve sosyal medya bir yandan uluslararası örgütlerin devletler ile ilişkisini kolaylaştırırken diğer yandan vatandaşlar hakkında bilgi toplamak ve gözetleme işlevini yerine getirmek için kullanılan bir denetim mekanizması işlevi sunduğu da görülmektedir. İnternet ve sosyal medya ile bir yandan kullanıcı etkin kılınmakta ve denetlenmesi zor olan alanda sanal cemaatler, e-posta zinciri ve sohbet odalarında binlerce konu tartışılarak toplumsal çeşitliliğin yolu açılmaktadır. Diğer yandan kapitalizmin etkisi altında popüler kültür içinde apolitize olmuş bireylerden kamusal alanı ve müzakereci demokrasiyi yeniden inşa etmeleri konusunda vatandaşlık hizmeti beklenmektedir (Armağan & Onur, 2012, s. 154).

Bilindiği üzere modern toplumun ortaya çıkışıyla birlikte iletişimsel süreç ve demokratik işleyiş birbirine paralel olarak gelişmiştir. Yeni medya genelinde internet ve sosyal medya özelinde yaşanan ve ortaya çıkan yapısal ve içeriksel değişim ve gelişmeler liberal ve eleştirel yaklaşım olmak üzere iki farklı perspektifte açıklanmaktadır. Modern dönemde yeni iletişim teknolojilerinin gelişimine bağlı olarak artan enformasyonun demokrasi idealinin gerçekleştireceğine dair iyimser görüş liberal bakış açısı içinde genel kabul görse de, eleştirel kuramcılar, bu iletişim teknolojilerinin sahip olduğu olanakları egemenlik, hegemonya, güç ve iktidar alanı yaratmak için kullanılabileceğini ortaya koymaktadır (Geray, 2002, s. 28).

Liberal kuramcılar, yeni iletişim araçlarının kitleselleşerek bireylerin bilinçlenmesini, kendilerini yöneten temsilcilere ilişkin gerekli bilgiye sahip olarak hükümeti denetleyip kontrol ettikleri, özgürleşmeyi sağlayarak müzakereci demokrasiyi geliştirdiklerini savunmaktadır. Ayrıca liberal kuramcılar yeni iletişim teknolojilerinin, devleti gözetleyen/denetleyen kamu gözcüsü (ombudsman) olarak hareket ettiğini ileri sürerek, demokratik rolünü ön plana çıkarmaktadır. Böylece liberal kuramcılar, yeni

iletişim teknolojilerinin ticarileşmesini göz ardı ederek toplumsal eşitsizlikleri ve güç ilişkilerini, toplumsal bağlamdan kopararak analiz etmekte, yeni iletişim teknolojilerini enformasyon demokrasi ilişkisi bağlamında internet-sosyal medya, demokrasi ve kamusal alan üçgeninde açıklamaktadır (Topbaş & Doğan, 2016, s. 132).

Bu bağlamda internet ve sosyal medyanın görece özgür bir ortam yarattığı söylenebilir. Toplumsal yapıda birçok olumlu değişim ve dönüşüme neden olduğu düşünölen internet ve sosyal medya, enformasyonu evrensel anlamda paylaşıma açarak çoğaltması ve etkileşimselliliğe yol açan yapısıyla da siyasi alanı değiştirip dönüştürmektedir. İnternet ve sosyal medyanın özellikle ulusal sınırları ve zaman sorununu aşarak vatandaşlara istedikleri enformasyonu sağlaması, vatandaşların siyasi alana katılımını teknik olarak kolaylaştırmaktadır. Oluşturduğu sanal forumlar aracılığıyla tartışma ortamı yarattığı, toplumdaki muhalif ve alternatif gruplara egemen iletişim araçlarından çok daha düşük maliyetle haberleşme imkânı tanıdığı, sivil toplumun örgütlenmesini kolaylaştırdığı için toplumu demokratikleştireceği ve doğrudan demokrasinin uygulanacağı ileri sürölmektedir (Armağan & Onur, 2012, s. 155).

İnternet ve sosyal medyaya liberal bir bakış açısıyla yaklaşarak internet-sosyal medya-demokrasi ilişkisine vurgu yapan sosyal bilimciler, sosyal medya ve internete erişim kolaylığı, enformasyona ulaşmada yeterlilik gibi noktalara vurgu yapmaktadır. Liberal yaklaşımcılar, özellikle internet ve sosyal medyanın otoritelerin müdahalesi olmadan vatandaşların örgütlenmesine izin vermesi bu mecralarda ifade özgürlüğünün sınırsız olması ve içerik denetiminin teknik olarak zor olması, vatandaşların siyasi alana katılımını artırması gibi özelliklerine vurgu yaparak bu olumlu görüşlerin etrafında destek aramaktadırlar (Timisi, 2003, s. 207).

Geçmiş yıllarda bireyler yüz yüze iletişim kurmayı tercih ederek fiziksel olarak bir arada olduğu sohbetlerde fikir alış verişi yaparlardı. Bu karşılıklı etkileşimden sonra da ortaya çıkan fikirlerin geniş kitleler tarafından kabul görmesi ise kamusal alanın oluşmasını sağlamaktaydı. Günümüzde fiziksel topluluk alanları olarak kabul edilen kahvehanelerde gerçekleşen sohbetler artık zamandan ve mekândan bağımsız hızlı ve etkileşimli evrimii platformlarda gerçekleşmektedir (Yazıcı & Tuerxun, 2017, s. 969).

Modern dünyada iletişim teknolojileri vasıtasıyla gerçekleştirilen iletişim kurma şekli olarak adlandırılan sanal iletişim, gün geçtikçe gerçek dünyada kurulan iletişim biçimlerinin yerini alma tehlikesini gündeme getirmektedir. Sosyal paylaşım ağları aracılığıyla kurulan iletişim şekillerinin yarattığı yeni dünya, tıpkı gerçek hayatta olduğu gibi halka açıklık ve mahremiyet gibi konuların, bu sanal mecralarda da tartışılmasına sebep olmuştur.

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte bireyler güncel, sanatsal, ekonomik, eğitimsel ya da siyasal konularda sanal ortamlarda bir araya gelerek mekânsız ve kimliksiz olarak fikirlerini öne sürmekte, gruplar oluşturabilmektedir. Bloglar, sosyal ağlar gibi sanal oluşumlar bireylerin bir araya geldiği, tartışma ortamı oluşturdukları yerlerdir. Habermas kamusal alan tanımlamasının özellikle kitle iletişiminin gelişimiyle dönüşüm yaşadığını belirtse de günümüzdeki sanal kamusal alan, salon kamusal alanıyla benzerlik göstermektedir (Varol, 2010, s. 126-127).

Postmodern çağda bireyler; haberdar olma, gündemi takip etme, bilgi edinme, diğerleri ile iletişimde kalma, yeni insanlarla tanışma, duygu ve düşünceleri hakkında geri bildirim alma gibi eylemler için kamusal alanlar olan sokak, iş yeri, kafeterya gibi mekânlar yerine sosyal medyayı tercih etmektedirler. Çünkü sosyal medya zaman ve mekândan bağımsız olmayı, her an her yerde etkileşim halinde olmayı sağlamaktadır. Böylece fiziksel olarak kamusal olan sokak ve iş yeri gibi alanlarda daha fazla vakit geçirmek yerine birey sosyal medyada aktif olmayı amaç edinmektedir.

3.5.2. Sosyal Medya’da Mahremiyet

Sosyal medyada mahremiyet konusuna geçmeden önce mahremiyet kavramına kısaca yer vermek uygun olacaktır. Mahremiyet kavramı kuşkusuz çok yönlü bir kavram olarak birçok şekilde tanımlanmıştır. Literatürde, gözetim tartışmalarını ele alan her kaynakta mahremiyet konusu da önemli bir sorun olarak karşımıza çıkar; çünkü mahremiyet gözetimle birlikte kesintiye uğrar, gizliliğini ve anlamını yitirir; özellikle internet kullanıcılarının kişisel hayatları bu durumdan değişik şekillerde etkilenir.

Mahremiyet algısının gelişiminde burjuva toplumunun ve felsefesinin merkezinde yer alan ‘birey’ kavramının önemi çok büyüktür. Burjuva toplumunda birey, liberal anlayışta özgürlük yanlısı kendi kişisel yaşamını kendisi kuran, yaşamına ait kararları kendisi alan aktif bir özne olarak kurgulanır (Çakır, 2015, s. 11).

Giddens’a göre mahremiyet, her şeyden önce kişiler arası eşitlik bağlamında diğer insanlarla ve benlikle duygusal iletişim kurma meselesidir (Giddens A. , Mahremiyetin Dönüşümü-Modern Toplumlarda Cinsellik, Aşk ve Erotizm, 2010, s. 123).

Sennett mahremiyet kavramına farklı yaklaşırken ona göre: “*Mahremiyet, kamu sorununu kamusal olanın varlığını yadsıyarak çözme çabasıdır. Her yâdsıma gibi bu da geçmişin yıkıcı özelliklerinin yıkıcılıkları oranında sağlamca yerleşmesine hizmet etti.*” Ona göre mahremiyet aynı zamanda bir ideolojidir. Güven samimiyet ve rahatlık deneyimi ile değil tam tersine bunların beklentisi ile biçimlenir. Tahakküm ve eşitsizlik güçleri, mahrem alanın içinde tehdit bile edilmeden durur (Sennett, 2010, s. 47).

Mahremiyet kavramı çeşitli toplumsal disiplinlere konu olurken mahremiyetin korunması ve usulleri üzerinde yoğun tartışmalar yaşanmıştır. Mahremiyet kavramı ilk kez 1890 yılında Amerikalı yargıç Brandeis tarafından “*bireyin yalnız bırakılma hakkı*” olarak tanımlanmıştır. Yüksel mahremiyet hakkı ve sosyo-tarihsel gelişimi adlı çalışmasında mahremiyete yönelik tehdit oluşturabilecek üç kaynaktan bahseder. Bunlar kendini ifşa etme, merak etme ve son olarak da gözetleme ’dir. Günümüze de gözetim araçlarıyla birlikte mahremiyet kavramı çeşitli biçimlerde gündeme gelmiş fakat sınırları konusunda henüz net bir çözüm üretilmemiştir (Yüksel, 2003, s. 185).

Sosyal medyada mahremiyet konusuna gelince; Internetin ve sosyal paylaşım ağlarının yoğun bir biçimde kullanılması, toplumsal açıdan önemli dönüşümler meydana getirmektedir. İletişim teknolojilerinde meydana gelen hızlı gelişmeler, yeni sosyalleşme alanlarının da ortaya çıkmasına ve sanal ile gerçek olanın iç içe geçmesine neden olmaktadır. Yeni sosyalleşme alanları olarak nitelendirilen sosyal paylaşım ağları, modern toplumların halka açıklık ve mahremiyet algılarını etkilemektedir.

Sosyal paylaşım ağıları üzerinden mahremiyet algısının incelendiği noktada, gözetim olgusu da üzerinde durulması gereken bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. İnternet sebebiyle anonimliğin sona erdiği sanal ortamlarda, sosyal paylaşım ağlarını kullanan bireyler mahremiyetlerini kendi arzularıyla ihlâl etmekte ya da korumaya çalışmaktadırlar. Sosyal medya kullanıcıları, mahremiyet konusunda iki farklı eğilim göstermektedir: ya kendi rızalarıyla mahremiyetlerine son verirler ya da sanal ortamın kendilerine sunmuş olduğu olanaklar karşısında mahremiyet kaybını ödenecek bir bedel olarak görmektedirler (Karagülle, 2015, s. 109).

Sosyal medya platformlarında mahrem alanına dair bilgileri paylaşan, diğer kullanıcıların bu tarz paylaşımlarını gören ve bu durumu yadırgamayan birey için; mahremiyet kavramı oldukça dar bir alan ile sınırlıdır. Sosyal medyada kullanıcıların en özel anlarını, evlerini, ilişkilerini, mesajlaşmalarını paylaşmaktan çekinmedikleri göz önüne alındığında; birçok sosyal medya paylaşımında değişen mahremiyet algısının yansımalarına rastlanılabilmektedir.

Web 2.0 gelişmeleri ile birlikte sosyal medya mecraları bireyin hayatında merkezi bir yer işgal etmeye başlamıştır. Bireyin günlük hayatına ait kareleri ve bilgileri, sosyal medya platformlarında diğer kullanıcılara açık bir şekilde paylaşması sıradan bir hal almıştır. Bireyler özel hayatlarını, arkadaşlarını, ailelerini, eşlerini, sevgililerini ve onlarla paylaştıkları zamanı, iş hayatlarını, evlerini fotoğraflayarak veya video kaydı ile sosyal medyada yayınlamaktadırlar. Bunun yanı sıra kamusal olan alışveriş merkezi, sokak gibi mekânlarda da fotoğraf çekerek veya video kaydederek bu içerikleri sosyal medyada paylaşmaktadırlar. Böylece bir birey kişisel tercihi gereği sosyal medyada hiç yer almazsa ve hayatını yayınlamazsa dahi kamusal alanda bir başkasının çekmiş olduğu fotoğraf veya videoda görüntülenebilmektedir.

Dolayısıyla, birey kendince önlemler alsa da tanımadığı birinin sosyal medya paylaşımında kendisine rastlayabilmektedir. Bu durum, sosyal medya paylaşımlarının yalnızca bireyin kendi mahremiyet alanını ihlal ettiği bir boyuttan çıkarak, bir başkasının mahremiyet alanını da suiistimal ettiği bir boyutta olduğunu göstermektedir. Ağ üzerine yüklenen düşünceler, konuşmalar, anılar ve izler başkalarına ait olur ve onlara el konulur (Pettman, 2017, s. 94).

Bireyin görünmekten ve kendini kamusal bir alan olan sosyal medyada ifşa etmekten kaçınması, sosyal medya kullanımının yaygınlaştığı bu çağda olağandışı ve tuhaf olarak karşılanabilmektedir. Herkesin çevrimiçi olduğu ve herkesin çevrimiçi olması gerektiğinin düşünüldüğü bu çağda, bireyin mahrem alanının sınırlarını keskinleştirmesi zorlaşmaktadır. Toplumda meydana gelen bu şeffaflaşma ile mahrem alanların kamusallaştırılması normalleşmektedir.

Sosyal medyanın yaygınlaşması sürecine kadar televizyon gibi geleneksel mecralarda yayınlanan yarışma ve magazin programları ile ifşa, görünme ve mahrem alanların ihlali gibi unsurlar meşrulaşmıştır. Dolayısıyla sosyal medya ile tanışan toplum, bunun mahrem alanına zarar verebileceği düşüncesine kapılmamıştır çünkü görünmenin, popülerliği beraberinde getirdiğine inanmaktadır.

Bauman ile Lyon'un aktarımıyla, Eugene Enriquez'in şu ifadesine yer vermek isabetli olacaktır:

“Önceleri görünmez olanın –herkesin mahremiyeti, herkesin içsel yaşamı şimdilerde kamusal sahnede (esasen TV ekranlarında ama aynı zamanda yazılı sahnede) ifşa edilmesi gerektiği hatırlanırsa, kendi görünmezliğini önemseyenlerin yadsınmaya, dışlanmaya veya bir suç işlendiğinden kuşkulanılmaya mahkûm olduğu anlaşılabilir. Fiziksel, sosyal ve ruhsal çıplaklık, günün gerekliliklerindendir.” (Bauman & Lyon , 2016, s. 43)

Esasında sosyal medya mecraları da, kullanıcıları paylaşımlar yapmaya teşvik ederek fiziksel, sosyal ve ruhsal bir çıplaklık ortamı sağlamaktadır. Artık görünmez ve gizli olmak değil, daha fazla görünmek var olmak anlamına gelmektedir. Sosyal medya üzerinde şahit olduğumuz tüm yaşamlar birer gösteridir ve Guy Debord'a göre (2014, s. 122) *“gerçek yaşam olarak temsil edilen şey, aslında daha gerçekçi hale getirilmiş bir gösteri yaşamı olarak ortaya çıkmaktadır.”* İnternet kullanıcılarının kendi gösterilerini yaratıp başkalarının gösterilerini seyredbildiği bu sanal mecralar, çeşitli skandallarla gündeme gelmektedir. Böylece bazı kullanıcılar bu mecralara karşı mesafeli durmaları gerektiğini anlamaktadır. Mart 2018'de gündeme gelen Facebook skandalı en taze örneklerden biridir.

Mart 2018’de Cambridge Analytica isimli veri analizi firmasının 50 milyon Facebook kullanıcısının kişisel bilgilerini izinsiz olarak topladığı skandal bir haber olarak gündemdeki yerini almıştı. Bu skandal, sosyal medya kullanıcılarının “Facebook’u Sil” kampanyası başlatmasına ve Facebook’un hisselerinde düşüş yaşanmasına neden oldu. Bu olayın hemen ardından İngiliz medyası aracılığıyla özür dileyen Mark Zuckerberg, böyle bir olayın bir daha tekrarlanmaması için gerekli önlemleri aldığını ve kullanıcılardan kişisel veriler talep eden uygulamalara sınırlamalar getirdiğini ifade etti. Zuckerberg aynı zamanda ABD Kongresi’nde verdiği ifadede, Senatör Dick Durbin’in “*Eğer dün gece kaldığınız otelin adını paylaşmış olsaydınız rahat hisseder miydiniz?*” sorusuna “*Hayır. Muhtemelen bunu herkese açık bir şekilde yapmazdım. Herkesin bilgilerinin nasıl kullanıldığı konusunda kontrol sahibi olması gerektiğini düşünüyorum*” yanıtını verdi (<https://tr.euronews.com>, 2018).

Yaşanan bu skandal olay kullanıcıların, sosyal medya mecralarının ve internet ortamının gizliliğine olan güveninin ciddi şekilde sarsılmasına neden olmuştur. 4 Haziran 2018 tarihinde Marketing Türkiye web sitesinde yayınlanan bir habere (2018) göre; küresel araştırma şirketi Ipsos’un Türkiye dahil 25 ülkede yaptığı araştırma, internet kullanıcılarının online ortamdaki mahremiyeti hakkında bir önceki yıla göre daha endişeli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu araştırmaya katılım gösteren bireyler, online ortamda mahremiyetleri konusunda artan endişelerine dair şu sebepleri sıralamaktadır: Siber suçlar, internet şirketleri, diğer internet kullanıcıları, hükümet, genel olarak şirketler ve yabancı hükümetler. Araştırmaya göre her on kişiden üçü, sosyal medyanın hayatını daha kötü bir hale getirdiğini düşünmektedir.

Gitgide hızlanan gündelik yaşam içerisinde, paylaşmak, paylaşılmak, üretmek ve tüketmek gibi kavramlarda hızla değişim yaşanmış, daha önceden ifade edilen anlamlarından farklı hallere girmiştir ve girmeye de devam etmektedir. Özellikle internet ve sosyal paylaşım ağları, bu değişimin paylaşılabildiği, hem üretimin hem de tüketimin aynı anda yapılabildiği sanal mekânlardır. Üretim ve tüketimin aynı anda yapılması ve bu yapılanların paylaşılarak bilinir hâle gelmesi sonucu bir gözetim kütlesi oluşmakta, bu kütle, kişisel alanlara girerek, mahremiyet alanlarını tehdit etmektedir. Bu durum siber ortamları, kullanıcıların görünmemek adına kaçmakta zorlandığı birer

“cam vitrin” içerisine hapsetmektedir. Kitle iletişim araçları ile mahremiyet alanı özel olmaktan çıkarılarak, alenileştirilmiş içi boşaltılmıştır. Sonuç olarak, mahremiyet, kitle iletişim araçlarının tüketim kültürüne dayalı kamusalılığı üzerinden ailenin yaşamına sızan toplumsal glerin akınlarıyla giderek büyüyen bir gedige dönüşmektedir. Bu durumda evlerin duvarları incelmekte, mahremiyet duvarları alçalmakta, saydamlaşmakta ve dahası, bireylerin kendilerine ait özel bir şeyleri kalmamaya başlamaktadır (Aslan, 2011, s. 122). Özellikle sosyal ağlarda paylaşımın en st düzeyde olduğu ortamlarda bu cam vitrin çok daha saydam olmaktadır.

Sonuç olarak anlaşıldığı üzere sosyal medyada kullanıcıların mahremiyeti ve bu mahremiyetin ihlali güncel olarak tartışılan konulardan biridir. Sadece bu nedenle de olsa sosyal medyada mahremiyet konusu üzerinde durulması ve düşünülmesi gereken önemli bir niteliğe sahiptir.

3.6. Sosyal Medyada Kimliğin İnşası Ve Benliğin Sunumu

Sosyal medya, internet kullanıcıları için hayatlarının ayrılmaz birer parçası haline gelmiştir. Özellikle sosyal medyada yer almak veya onu takip etmek için artık bir bilgisayara ihtiyaç duyulmaması, sosyal medyanın ulaşılabilirliğini ve kullanılabilirliğini st düzeye çıkarmıştır. Her insanın rahatça sahip olabileceği akıllı telefonlar sosyal medyaya ulaşmada büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Sokakta, evde, çarşıda, yemekte, sporda ve hatta derslerde bile insanlar ellerinde telefonlarla görülebilmekte, o esnada Facebook veya Twitter’da yazışmakta ve dolayısıyla sosyal medya içerisinde yer alabilmektedirler. Bireylerin maddi, manevi, düşünsel, eylemsel bütün ihtiyaçlarını bu sanal ortamda karşılama isteği, beraberinde bir kimlik oluşumuna da zemin hazırlamaktadır (Utma, 2018, s. 1197).

Konvansiyonel medyanın aksine yeni medya araçlarının ve internetin yaygınlaşması bireye görünürlük olanağını sağlamıştır. Bunun sonucunda birey bu yeni mecralar üzerinden kendini ifade etmeye başlayıp kimliğini bu ağlar üzerinden oluşurmaktadır (zdemir, 2015, s. 113).

Tüketim toplumundan önce birey kendi kimliğini genel olarak aile çevresinden ve mesleğinden almaktaydı. Bu kimlikler de çoğunlukla bir çaba sonucu olarak değil, doğuştan ve çevreden gelen kimliklerdi. Kimlik bir defa edinildikten sonra değişmesi çok zordu. Dolayısıyla birey, bir kimlik kazanmanın veya sahip olduğu kimliği kaybetmenin kaygısını taşımıyordu (İlhan, 2013, s. 236).

Oysa günümüzün tüketim toplumunda kimlikler arası geçirgenlik çok daha kolaylaşmıştır. Tüketim toplumunda kimlik, tüketim mallarına ve markalarına bağlıdır, dolayısıyla satın alınabilir ve değiştirilebilir özelliğe bürünmüştür. Tüketim toplumundaki kimlik inşasının en net görülebildiği alan ise sosyal medyadır. Birey; aile ve arkadaşlık ilişkilerini, gezdiği mekânları, kullandığı markaları sosyal medya hesaplarında paylaşarak kendisine ağ üzerinde bir sanal kimlik inşa etmektedir (Özdemir, 2015, s. 113-114).

Günümüzde toplumsal gerçekliğin geçmişte olmadığı kadar büyük biz hızda değişiyor olması, kimlik kavramını da esnek ve (Bauman'ın deyişiyle) akışkan hale getirmektedir. Bugün kimlik, olup biten bir kendilik değil, sürekli oluş süreci yaşayan bir kavram olarak değerlendirilmektedir (İlhan, 2013, s. 234).

Kimlik değişiminin bu kadar kolay ve olağan olduğu bir toplumsal düzen, Debord'un (2014) tanımladığı hâliyle bir "gösteri toplumu"dur. Bu toplum yapısında birey gerçeklikten uzaklaşarak, sanal ve yeniden üretilmiş olanla kendisini tanımlamakta ve çevresini de bu kimlikle yorumlamaktadır. Bu toplumda Baudrillard'ın (2014) tanımladığı haliyle simülasyon, gerçekliğin yerini almaktadır. Birey, "-mış gibi" yaparak toplum içerisinde düşlediği kimliğe ulaşma gayreti göstermektedir. Bireyin tutum ve davranışlarını etkileyen en önemli unsur da medya araçlarıdır. Moda ve yaşam tarzları, kitle iletişim araçları yoluyla bireye aşılır. Sonuç olarak birey, kendisine aşılana bu "ideal kimliklere" ulaşmak için tüketimin bir parçasına dönüşmektedir (İlhan, 2013, s. 238).

Sosyal medyada gösterinin bir parçası olma davranışı, bireyin kendi istek ve tercihi olmasının yanında, kimi zaman takipçilerinin isteğiyle de gerçekleşebilmektedir. Gerçek hayatta mesleğini iyi icra eden ve bu yolla sanal ortamlarda popülerlik kazanmış

birçok birey, özel hayatıyla ilgili daha fazla paylaşım yapması adına takipçilerinden talepler almaktadır. Örneğin bireyin hayatında evlilik, doğum gibi önemli bir gelişme yaşandığında takipçiler bu gelişmeyle ilgili fotoğraf ve video gibi içerikler talep edebilmektedir. Birey eğer sosyal medyadaki popülerliğini sürdürmek istiyorsa bu taleplere olumlu yanıt vermek zorundadır. Sosyal medya sayfalarında istenen ve popüler içeriklere yer vermeyen bireyin takipçi sayısı, popüler içeriklere yer veren hesaplara nazaran sınırlı kalmaktadır (Kaplan, 2017, s. 37).

Konuya bu şekilde yaklaşıldığında sosyal medya, Goffman'ın (2009, s. 34-35) “kişisel vitrin” olarak tanımladığı şeye tekabül etmektedir. Bu kişisel vitrinde birey; cinsiyetini, yaşını, tahsilini, görünüşünü, beden dilini sunmaktadır ve yapısı itibarıyla sosyal medyada bütün bunlar manipülasyona açık kavramlar haline gelmektedir. Yine yapısı itibarıyla sosyal medya, Goffman'ın “maskelerin çıkarıldığı alan” olarak tanımladığı sahne arkasını değil; aksine en güzel fotoğrafların seçilerek paylaşıldığı, en güzel sözlerin yazıldığı, bir imaj çalışmasının ürünü olan profillerin sunulduğu “sahne önü” olarak görülmektedir. Dolayısıyla birey, sahnedeki performansı sonucu daha fazla beğeni almak için izleyicilerini memnun edecek içerikler sunmalıdır (Sütlüoğlu, 2015, s. 127).

3.7. Röntgencilik/Gözetlemecilik, Dikizleme, Teşhir ve Teşhircilik

Scopophilia (gözetlemecilik) kelime olarak bakma sevgisi anlamına gelmektedir ve Freudyen analize göre gelişimin anal evresi ile bağlantılıdır. Gözetlemecilik ile eş anlamlı olarak kullanılabilecek olan röntgencilik, insanları gizlice izlemekten cinsel haz almaktır. Röntgencilik nesnesi durumunda olan kişi genellikle çıplaktır ya da cinsel bir eylem gerçekleştirmektedir. Röntgencilik temelinde röntgencinin izlenen kişiyle doğrudan etkileşime geçmemesi bulunmaktadır (Coco, 2004:60 akt: Erol, 2017, s. 362).

Röntgencilik, özellikle izlendiğinden habersiz, genellikle yabancı, çıplak, soyunmakta olan ya da cinsel bir aktivite içinde insanlara bakma eylemi olarak tanımlanır. Psikiyatri ders kitapları müstehcen fotoğraflara ya da pornografik filmlere

bakmayla ilişkilendirilen “piktofilik voyerizm” gibi, daha spesifik terimler de kullanmaktadırlar.

Teşhircilik ise birinin genital bölgelerini bir başkasına göstererek cinsel haz alma eylemidir. Freud, “Cinsellik Teorisine Üzerine Üç Katkı”sında teşhircilerin karşısındaki kişilerin genital bölgelerine bakabilmek için kendilerininkini sergilediklerini belirtmiştir (Freud,1910: 20 akt:Erol, 2017, s. 363).

Teşhircilikle röntgencilik arasındaki temel fark, teşhircinin bakıldığının farkında olması ve bakılmaktan zevk almasıdır, röntgencilikte, röntgenlenen bunun farkında değildir ve röntgenleyen haz alması bu gizliliğin korunmasına bağlıdır.

Teşhircilik ve röntgencilik, bu tanımlamalarla sınırlı kalmamakta, pek çok popüler kültür ürününün, örtülü ya da açık olarak, yapı taşlarını oluşturmakta, kimi yapımların ise doğrudan satış noktası haline gelmektedir. Gerçekliği temel alan “Survivor” ve “Big Brother” gibi gözetleme üzerine kurulan televizyon programları ve voyeurlounge.com gibi 24 saat aktif internet siteleri bu duruma örnek gösterilebilir (Metzl,2004: 127 akt: Erol, 2017, s. 363).

Osmanlıca kökenli bir kelime olan “Teşhir” kelimesi “*gösterme, sergileme, herkese duyurma, dile düşürme*” anlamına gelmektedir (2018). İnsanın kendinde olan bir şeyi, kendi dışındakilere sunması fiilidir. İnsan doğası gereği görmek, göstermek üzerine kurulu bir yapıya sahiptir. Bunu beğenmek, beğenilmek duyguları üzerinden açmak mümkündür. Yani teşhirin nedeni beğenilmek duygusuna hitap etmektedir. Kelimeden de anlaşılacağı gibi, teşhirde, var olan bir varlığı veya olguyu başka kişilere gösterme, ifşa etme, herkesin duyabilmesi ve görebilmesi için gereken iletişim yollarını açma eylemlerinin bir birlikteliği söz konusudur. Bu, kişinin yarattığı bir eser de olabilir, bizzatihi o insanın kendisi de olabilir.

Mecrası fark etmeksizin insanlar bu fiili yerine getirmektedirler. Sosyal medya da insanların bu temel duygusunu ortaya koymaya yarayan bir platform olarak karşımıza çıkmaktadır. Dr. Faik Uyanık, bireylerin sosyal ağlara yönelerek kendilerine ait bilgileri teşhir etmelerindeki motivasyonunu, insanın bilinçaltındaki çocuğa dayandırmaktadır. Teşhirin dozunun ise kişiden kişiye farklılık göstereceğinin altını

çizmektedir. “Sosyal ağlar bireyleri değiştirmemiş, ancak var olan bazı sosyal yönelimleri körüklemiş, sosyal normlar ya da mahremiyet anlayışımızın değişimini hızlandırmıştır. Bu durum da teşhirin körüklenmesi yoluyla siyasi ve ticari denetimi, sosyal ağların distopik yanlarını beraberinde getirmektedir.” (Uyanık, 2013, s. 367)

Dikizlemek veya diğer anlamıyla gözetlemek; “birine veya bir şeye gizlice bakmak, birinin yaptıklarını belli etmeden izlemek” anlamlarına gelmektedir (2018). Anlamından da anlaşılacağı gibi alenen yapılan bir eylem olmaması, tam aksine gizlice yapılıyor olması ve karşısındaki kişi ya da kişilerin bu izlemeden haberdar olmaması dikizlemenin en önemli özelliğidir. Kişi, izlendiğini bilmediği için de, kişinin izlenmesiyle ilgili rıza gösterip göstermeyeceği de bilinmemektedir.

Özellikle “Big Brother” ya da ülkemizdeki adıyla “Biri Bizi Gözetliyor” tarzı Reality TV programları röntgeni ve teşhirciliği körükleyen, teşvik eden ve normalleştiren pek çok yayının ve aracın en önde gelenlerindendir.

Gözetleme toplumu bu tarz programlarla oluşturulur, insanlar birbirlerini röntgenlemeye ve kendilerini teşhir etmeye teşvik edilirken, bir bakıma uyuşturulmakta ve daha büyük çaplı bir gözetime tabi tutulmaktadır. Egemen ideoloji, insanlar birbirini izlerken onları gözetim altında tutmakta ve onlarla ilgili bilgileri depolayarak uygun zamanda bunu iktidarını muhafaza etmek amaçlı kullanmaktadır.

Bilginin ne denli önemli olduğunu anlayan insanoğlu, bilgi edinmenin en önemli yollarından olan gözetlemeyi, yerleşik yaşama geçtikten ve topluluklar halinde yaşamaya başladıktan sonra daha fazla kullanmıştır. İnsanlar bir araya gelerek güvenliklerini sağlamak topraklarını korumak için devlet kurmuşlardır. Devletler de kendi bekalarını koruyabilmek adına gerek içten gerekse de dıştan gelebilecek tehlikeleri önlemek için istihbarat teşkilatları kurmuşlardır. İstihbaratın da en önemli ögesi, çeşitli kanallardan gözetlemek ve bu yolla bilgi edinmektir.

Tarih boyunca çeşitli baskı ve propaganda araçlarını kullanan iktidarlar, her zaman toplumları baskı altında tutmak amacını gütmüş, teknolojinin gelişmesine paralel olarak kullandıkları araçlar da çeşitlenmiştir. Teknolojinin iktidarlara getirdiği en büyük güç Orwell’ın de öngördüğü üzere gözetim olmuştur. Ancak bu gözetim yalnızca Büyük

Birader'in toplumu gözetim altında tutması şeklinde olmamaktadır. Aksine internet ve sosyal paylaşım ağları gibi araçlarla insanların doğuştan getirdiği röntgenci ve teşhirci arzular kullanılarak birbirlerini gözetlemelerini ve asıl gözetimin farkında olmamalarını sağlamak suretiyle akışkan bir gözetim oluşturulmaktadır (Erol, 2017, s. 375).

Sosyal paylaşım ağlarının en büyüğü olan Facebook da, siteye olan üye sayısı düşünüldüğünde milyarlarca panoptik ortamın bütünü halindeki bir Süperpanoptikon'dur. Siteye kayıt yapan herkes, belli bilgilerini de sisteme girmektedir. Bunun sebebi, sitenin asıl kurulma amacıyla ilintilidir. Facebook, eski okul arkadaşlarını bulmak ve onlarla görüşmek için yapılandırılmış bir sitedir.

Dolayısıyla kişilerin kullanıcıyı bulması için belli başlı özel bilgilerin girilmesi gerekmektedir. Bu durum da ister istemez, kişilerin birbirini gözetlemesini ve kullanıcıların kendi bilgilerini deşifre etmelerini körüklemektedir. Her yeni çıkan araç (medium), kendi ideolojisini ve hegemonyasını da yaratmaktadır. Tıpkı, Facebook'un ilk çıktığındaki amaç için kullanılmadığı gibi artık sadece iletişim halinde olmak için değil, teşhir edilen hayatları gözetlemek ve bu hayatlar hakkında bilgi edinmek için de kullanılmaktadır.

Sosyal medya, günümüzün en önemli hem panoptik hem de sinoptik mekânıdır. Dolayısıyla bu ikisini de barındırdığı için omniptik (izleme ve izlenmenin beraber olduğu) mekânlar da demek doğru olacaktır. Sosyal ağlarda her kullanıcı birbirini görebilir ve iletişim halinde olabilir durumdadır. Burada kullanıcı diğer kullanıcıyı gözetleyebilmekte, ancak bir yandan da diğer kullanıcıların gözetimi altında kalmaktadır. Bu ağlarda daha fazla izleyebilmek adına daha fazla teşhir etmek gerekmektedir. Böylece kitlelerin birbirini gözetim altında tutması, tek yönlü yapılan bir eylem olmamakta, çok yönlü bir yapı yaratmaktadır. Ayrıca yapısal olarak devletin toplumu denetlemesi gibi sadece dikey bir seyir izlememekte, kullanıcıların diğer kullanıcıları denetlemesi üzerinden yatay bir seyir de izlemektedir. Bunun sonucu olarak da, toplumun tüm "sayısal üyeleri" gözetim toplumunun birer dişlisi haline gelmektedir.

3.8. Etik Çerçeve Gözetim

Günümüz toplumlarında temel bir yönetim anlayışına dönüşen gözetim pratiklerinin kamusal karşısında bir özerklik ve özgürlük alanı olarak konumlandırılan ‘ev’e sızması mahremiyeti aşındıran bir yapı oluşturmuştur. İktidarların gözetimi özel alan da dâhil tüm toplumsal alanlara yaygınlaştırması sonucunda kişilerin gözetim karşısında özerk ve özgür olabilecekleri hiçbir alan kalmamıştır. Panoptik bir nitelik gösteren günümüz gözetim pratikleri birçok disipline konu olurken etik bir çerçeve içinde de ele alınmıştır. Şimdiye kadar gözetim ile ilgili anlatılan konulara ek olarak, gözetimin etik boyutunu açıklamak uygun olacaktır.

Gözetimin her geçen gün arttığı, herkesin herkesle ilgili çoğu şeyi bildiği günümüz toplumlarında etik, oldukça önemli bir konuyu teşkil etmektedir. Bu nedenle bu başlıkta gözetimi, etik çerçevesinde ele almak doğru olacaktır.

Gözetim ve etik arasındaki bağlantıyı açıklamadan önce, etik kavramına kısaca değinmek gerekmektedir. Yunanca kökenli bir kelime olan etik, tüm ahlaki noktaları sınıflayarak evrensel iyiye ulaşmak için neler yapılması gerektiğini sorgulayan felsefi bir disiplindir. Doğru ve yanlış hareketin ilkesi olan etik olgusu, her türlü davranışın, eylemin temeli olarak görülmektedir (Okmeydan, 2017b, s. 356).

Etik, toplum içinde diğer insanlar ile birlikte yaşayan bireyin kendini nasıl kendi olarak gerçekleştirebileceğine ilişkin yolları göstermektedir. Aynı zamanda kişinin ne ise o olarak var olabileceğine dayanmaktadır. Bu nedenle de etik, insan merkezli bir kavramdır. İnsanlar arasındaki ilişkilerin düzenlenmesini ve yönlendirilmesini içermekte, bunlarla ilgilenmektedir (Uzun, 2016, s. 21).

1990’lı yılların ikinci yarısından itibaren bilgi toplumu olma yönündeki faaliyetler, diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de artış göstermiştir. Böylesi bir dönüşümün yaşandığı dönemde mahremiyetin korunmasına yönelik tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bu tedbirler alınmadığı zaman etik ihlallerle karşılaşılabilir (Büyük & Keskin, 2012, s. 56).

Mahremiyet noktasında yaşanan bu etik ihlaller, özellikle gözetim noktasında gerçekleşmektedir. Bu anlamda gözetim, mahremiyet ihlaline neden olurken, aynı zamanda etik bir sorunun dogmasına da sebep olmaktadır.

Günlük yaşantının neredeyse tamamını kaplayan sosyal medya da gözetime başvurularak özel hayat alanı göz ardı edilmektedir. Yeni bir söz söylemenin, yeni bir şey yapmanın neredeyse azaldığı günümüzde, medya ürünleri de bundan payını almaya başlamıştır. Kitleye hitap etmek, belirgin olmak ve beğenilmek için çabuk tüketilen gelip geçici iletiler oluşturulmaya çalışılmaktadır. Burada mesajın içeriği değil, mesajın akışkanlığı amaçlanmaktadır. Yapılan paylaşımların ne gibi etik tartışmalara neden olabileceği önemli değildir. Önemli olan hızın hâkim olduğu sanal dünyada var olabilmektir (Kütükoğlu, 2019, s. 136).

Yaşanan etik ihlaller, sosyal medyada var olabilmek, tanınmak ve takip edilmek gibi amaçlar için yapılmaktadır. İletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle i birlikte toplumsal hayat şeffaf hale gelmiştir. Bu gelişmeler ile mahremiyet ve mahremiyetin önemli parçaları olan etik ve güvenliğe dair sorunlar da hayatımızdaki yerini almıştır. Devletin elektronikleşen bir yapıya bürünmesi ile kamusal hayatta doğan şeffaflık, tarafsızlık gibi ilkelerin uygulanmasını kolaylaşmaktadır. Bir diğer yandan ise dijital uçurum, güvenlik ve kişi mahremiyetinin ortadan kalkması gibi yeni sorunları oluşturmaktadır. Bilgi edinme ve kişisel gelişim gibi temel hak ve özgürlüklerinin içine giren iletişim teknolojileri, pek çok yarar sağlasa da belirsizlik ve güvensizlik gibi olumsuz çağrışımların oluşmasına da neden olmaktadır. Haliyle bu nedenler sonucunda oluşabilecek kaos ortamını engellemek amacıyla bu teknolojilere hukukî, politik ve sosyo-kültürel olmak üzere çok boyutlu düzenlemeler getirmek için çalışmalar yapılmaktadır (Okmeydan, 2017b, s. 351).

Gözetimi etiksel açıdan etkileyen bir konu olan dijital gözetim olgusu, dünyada ve Türkiye’de ulus-devletin güvenlik söylemi açısından insanların denetlenmesine neden olmaktadır. Gözetim aynı zamanda bireylerin olağan şüpheli olarak nitelendirilmesi ve konumlandırmasına sebebiyet vermektedir. Tam olarak bu noktada ise insanların dijital takibi sürecinde yaygın olarak gerçekleşen bir hak ihlali doğmaktadır (Öztürk Ş. , 2015, s. 301).

Gözetim konusunda tanınmış ifşacılarından biri olan Gary T. Marx, ilk kez 1998 yılında yeni gözetimin etiğe ihtiyacı olduğunu belirtir. Ona göre, gözetim alanındaki teknolojik değişim o kadar hızlı gerçekleşiyor ve öyle köklü sonuçlar doğuruyor ki eski düzenlemelerin acilen güncellenmesi gerekir. Gözetimin yayılmasına hukuki ve düzenleyici bir müdahale için yol gösterilmelidir. Marx, aynı zamanda “kategorik şüphe” kavramı ile tüm toplumu kapsayan gözetim anlayışı sonucunda polisin hedef kişiler konusunda sınırlandırılmasının gerekliliği ve gözetime yönelik yazılımların ve istatistiklerin gözetimin yayılmasına neden olurken etik problemler oluşturduğunu belirtir (Bauman & Lyon , 2016, s. 147).

Kategorik şüphe günümüzde bütünleşik sistemlerle işleyen yeni teknolojilerin kişilere ait tüm enformasyonları birleştirmesi ve terör olaylarının artmasıyla güvenlik gerekçelerinin öne çıkması neticesinde tüm yurttaşların bir anlamda potansiyel suçlu olarak izlenmesinin gerekçeleri ve alt yapıları olarak ortaya çıkar. Bu yeni yönetim anlayışı herkesin izlenmesi gerekliliğine dayanır. Bu yaygınlaşan ve görece meşrulaştırılan gözetim pratikleri neticesinde özgürlük, demokrasi, kişilik hakları, kişisel verilerin korunması, mahremiyet hakkına yönelik hukuki ve etik sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Lyon’a göre: Gary T. Marx’ın etik ilkeleri nispeten genel olsa da alternatif uygulamaları geliştirebileceği umuduyla daha özel durumlara yorumlanabilirdi. Ancak, başka bir düzlemde de yeni gözetim teknikleriyle bağlantılı zararlardan ve hasarlardan uzaklaştırmadan düşünülmelidir. Teknoloji yoluyla sağlanan gözetim gündelik alanda hayatlarımızı kuşattıkça karşımıza bazı temel etik problemler çıkarmaktadır. Yeni gözetim pratikleri sibernetiğin ortaya çıkışıyla geri-besleme döngüleri yoluyla ve kontrol biçimlerinin kullanılmasıyla birlikte ele alınmalıdır (Bauman & Lyon , 2016, s. 131).

Gözetim ile doğan bu hak ihlali ile birlikte doğru orantılı şekilde etik ihlali de yaşanmaktadır. Gözetim giderek yaygınlaşan bir olgu olmasının yanında etik ihlali noktasında da sorunların dogmasına neden olmaktadır. Yazılım programlarında görülen eksiklik gibi herhangi bir sebeple çok gizli bilgilerin art niyetli kişi ya da kurumların eline geçme ihtimali, güvenlik ve mahremiyet konusunda önemli bir noktaya işaret

etmektedir. Gözetim noktasında yaşanabilecek olumsuz durumlar karşısında bireyler, yeni iletişim teknolojilerine karşı güvenlik ve mahremiyet noktasında tedirgin olmaktadır. Bu konuda; internet üzerindeki bilginin sahipliği kadar, ne amaçla kullanılacağı da önemli sorular arasındadır. Yeni iletişim teknolojileri ile yüksek seviyeye çıkan gözetim, bu gibi nedenlerden dolayı çoğunlukla özel hayatın gizliliği noktasında ters düşmektedir. Gözetim kendi içinde etik ve güvenlik gibi sorunları ortaya çıkarmaktadır (Okmeydan, 2017b, s. 365-366).

Bilişim teknolojilerinin oluşturduğu etik sorunlar üzerinde yapılan çalışmalara bakıldığında, pek çok sorun içerisinde bazı konulara daha fazla ağırlık verildiği görülmektedir. Diğer konulara göre daha fazla ön plana çıkan ve konuşulan, üzerinde daha çok çalışma yapılan etik sorunların kişisel haklar ve özel yaşam ile ilgili olduğu görülmektedir. Bu etik sorunlar, kişisel verilerin bireylerin rızasıyla toplanıp toplanmadığı, verilerin doğruluğu, kişilerin haberleşmesi, internet üzerindeki dolaşımının izlenmesi, kameralarla gözetlenmesi gibi geniş bir yelpazeyi içermektedir (Dedeoğlu, 2014, s. 5895).

Etik problemlerin bir bölümü de bilginin cismini nasıl yitirdiği ile ilgilidir. 1950’lerde ortaya çıkan sibernetik, bilgiyi ölçülebilir ve metalaştırılabilir bir şey olarak nitelendirdi. Sibernetik ve bilgi ilişkisi konusunda yapılan uluslararası tartışmalar neticesinde Amerikan ekolünün, özellikle Claude Shannon’un yaklaşımıyla “bilgi” insani ve anlamlı köklerinden bağımsız kullanılabilir görüşü ağırlık kazanmıştır. Bu bağlamda, bedenler gittikçe daha fazla bilgileştirilir. Birçok gözetim durumunda olduğu gibi bedenler veriye indirgenir. Bu durumda kişinin kimliği salt bedene indirgenmiş olunur. İnsan, bedenine ait ilgili bilgi ile kendi kimliğini belirlemekte aslında temel tayin edicidir. Ancak yeni gözetim sisteminin işleyiş biçimi sürdüğü sürece insan bedensel bütünlüğü göz ardı edilmekte ve parmak izi, göz taramaları kişiyi bir bütün olarak değil bedensel kimliği ile tanımlamaktadır (Bauman & Lyon , 2016, s. 131-134).

Lyon’a göre yeni gözetim uygulamaları ve etik problemlerin temelinde eylemlerin etik değerlendirilmesinin teknik yollarla bağımsızlaştırılması yatmaktadır. Elektronik dolayım fail ile fiilin yol açtığı sonuçlar arasında dijital dönem öncesi bürokraside hayal bile edilemeyecek bir uzaklaşma sağlar. Bu kişiden yalıtılmış,

uzaklaştırılmış, cisimleşmiş bilgi görüşüne dayanır. Gözetim konu olan her bir insan artık bir birey ya da kişi değil bir şey 'dir. Bu bir şey de yazılımlar ve istatistiksel teknikler aracılığıyla sınıflandırma yapan cisimsizleştirilmiş bilgidir (Bauman & Lyon , 2016, s. 134).

Günümüz gözetim uygulamaları söz konusu olduğunda etik bağlamı atlanmaması gereken bir konudur. Ancak, günümüz gözetim teknolojileri ve gözetimin uygulanış teknikleri söz konusu olduğunda çoğu kez kişisel veri paylaşımları bireyin haberi olmadan da gerçekleşebilmektedir. Günümüzde gözetim gözetimi görülmeden gerçekleştirmektedir.

Tüm bunlar gösteriyor ki, iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ile birlikte gözetim artmaktadır. Tam da bu noktada etik ihlaller görülmektedir. Yaşanan etik ihlallerin çoğunluğu gizli kameraların görüntü alması ya da ses kayıt cihazlarının yapılan konuşmaları kaydetmesi şeklinde görülmektedir. Bir anlamda teknoloji, gözetimi etkilemiş ve insanların özel hayatını gündeme taşımıştır. Kısacası gözetimin, en çok bireysel mahremiyete zarar verdiği ve etik ihlallerine neden olduğu görülmektedir

4.SOSYAL MEDYADA GÖZETİM FARKINDALIĞI VE KULLANICININ KENDİNİ İFŞA ETMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Çalışmanın kavramsal çerçevesinde gözetim olgusu ile gözetim uygulamalarının tarihsel süreçte geçirdiği dönüşümler ele alınmış olup gözetimin insan hayatındaki yeri ve önemine dikkat çekilmiştir. Bunun yanı sıra gelinen aşamada internet teknolojilerinin gelişimi ile birlikte meydana gelen yeni iletişim ortamlarıyla oluşan gözetimin, insan hayatına ne derece nüfuz ettiği ve bireyleri ne derece etkilediği üzerinde durulmuştur. Buna bağlı olarak bu bölümde yoğun bir şekilde gözetime maruz kalan bireylerin gözetime karşı tepkilerini anlamak ve gözetim farkındalıklarını ölçmek için ampirik bir araştırma yapılmıştır. Bu başlık altında araştırmanın amacı ve kapsamı, yöntemi ve bulguları aynı zamanda bu bulguların sonuçları değerlendirilmiştir.

4.1.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Gözetim olgusunun tarihsel süreciyle ele alındığı enformasyon teknolojileri ve internetin ortaya çıkmasıyla farklı boyutlar kazanan gözetimi konu edinen bu çalışmada araştırmam, yeni iletişim ortamlarını kullanan bireylerin, gündelik yaşamlarında maruz kaldığı yoğun gözetim uygulamalarının, uygulanma şekil ve sebeplerini ne şekilde yorumladıklarını belirleme üzerine temellendirilmiştir.

Yeni iletişim ortamlarının toplumun her kesiminden insanın rağbet gösterdiği bir alan olması ve her kesimden insanın bu mecralarda kendine yer edinmesi sebebiyle söz konusu bu mecraların sürekli dönüşmesi ve amacı doğrultusunda yaşanan farklılaşmalar göz önüne alındığında gözetim olgusuna yeni yaklaşımlar çerçevesinde irdeleme gereği ortaya çıkmıştır.

Sosyal medya platformları aracılığıyla gerçekleştirilen ve gündelik hayatın tümünü içerisine alan gözetim, beraberinde birçok problemi getirmektedir. Bu çalışma en temelde bu türden gözetim problemlerini toplumsal bir gerçeklik olarak ortaya

koyma amacını taşımaktadır. Bu nedenle çalışmamızın bu bölümünde, günlük hayatımızı düzenleyen, denetleyen ve ön görülebilir hale getiren bir gerçeklik olarak gözetime yönelik nicel bir araştırma yapılmıştır.

Sosyal medya platformlarının kontrol ve denetime izin veren yapısı nedeniyle bu mecralarda kullanıcılar yoğun bir şekilde gözetime maruz kalmaktadırlar. Ancak gözetime bu denli maruz kalmalarına rağmen gözetim konusunda yeterli farkındalık düzeyine erişmemiş oldukları savı doğrultusunda bu nicel araştırma yapılandırılmıştır.

Bu araştırma çerçevesinde sosyal medya platformlarında kullanıcıların gözetimle ilgili farkındalıkları ve mahremiyetin korunmasına dair düşünceleri sorgulanmış; aynı zamanda kullanıcıların, sosyal paylaşım ağlarında kendilerini ifşa etmeleri ve gözetim etiğine yönelik hassasiyetleri irdelenmiş, son olarak sosyal medya kullanıcılarının gözetime katılım gösterip göstermediği ve ne derecede tepki duyduklarının yanıtları aranmıştır.

Yeni iletişim ortamlarına yoğun ilginin gösterilmesi iktidarların veya büyük organizasyonların iştahını kabartmıştır. Yeni iletişim ortamlarının ortaya çıktığı zamanlardaki temel kaygısı denetim ve gözetim olmamasına rağmen gelinen aşamada başlıca işlevi denetim ve gözetime veri sağlamak olmuştur. Milyonlarca insanın günlük hayatında vazgeçilmez bir hal alan yeni iletişim ortamları, günümüzde modern fişleme yönteminin de kaynağı durumuna gelmiştir. Disiplin ve kontrolü sağlamak amacı olan geleneksel gözetim uygulamaları, yerini bireylerin duygusal durumunu takip edebilecek, ruhsal dünyalarına inebilecek düzeyde bir gözetim pratiğine maruz kalmaya bırakmıştır. Yeni iletişim teknolojileriyle daha sistematik hale gelen gözetim olgusu etkileri bakımından incelenmesi gereken bir alanı teşkil etmektedir.

Gözetim üzerine yapılan incelemelerde iletişim teknolojileriyle sürekli değişen yeni ve sınırsız gözetim pratikleri, esasında siber mekânda uçsuz bucaksız bir dünya yaratırken, aynı zamanda denetim ve kontrol mekanizmalarının çok yoğun işlediği ve gözetim uygulamalarıyla bireyin her yönüyle kuşatıldığı özel alanının tahrip edildiği gibi durumlardan dolayı yeni iletişim ortamlarında gözetimi her yönüyle yeniden yorumlanması gerektiği sonucunu doğurmuştur.

Başlarda literatürde özellikle yeni iletişim teknolojilerinin gündelik hayatımıza katkıları üzerinde yoğunlaşan birçok çalışma olduğunu belirtmek gerekir. Ancak şimdilerde genel olarak internetin özel anlamda ise sosyal medyanın birey ve toplum üzerindeki olumsuz etkileri bu alanda güncel sonuçlara ulaşmak için yeni çalışmaların yapılmasını kaçınılmaz kılmıştır.

4.2. Araştırmanın Soruları ve Hipotezleri

- Cinsiyetler arasında kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı açısından anlamlı bir fark var mıdır?
- Cinsiyetler arasında gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi yaklaşımı açısından anlamlı bir fark var mıdır?
- Cinsiyetler arasında sosyal paylaşım ağlarını eğlence amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark var mıdır?
- Cinsiyetler arasında sosyal paylaşım ağlarını alışveriş amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark var mıdır?
- Medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı açısından anlamlı bir fark var mıdır?
- Medeni durumlarına göre gruplar (evli, bekâr) arasında mahremiyetin korunmasına dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark var mıdır?
- Yaş grupları arasında mahremiyetin korunmasına dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark var mıdır?
- Yaş grupları arasında sosyal medyada kimlik inşa etme açısından anlamlı bir fark var mıdır?
- Sosyal medyayı günlük ortalama kullanım süresi grupları arasında sosyal paylaşım ağlarını iletişim amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark var mıdır?
- Sosyal medyayı günlük ortalama kullanım süresi grupları arasında sosyal paylaşım ağlarını eğlence amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark var mıdır?
- Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile gözetimi olumlayıcı yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

- Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi ile sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Araştırma kapsamında ölçülen sosyal medya kullanıcılarının kendini ifşası ve mahremiyetin korunması ile gözetim farkındalığı ve güvenliği oluşturan bileşenler şu şekildedir:

- Demografik özellikleri bakımından faktörler arasındaki farklılıklara bakmak;
- Mahremiyetin korunmasına dair yaklaşımlarını ölçmek ve gözetim etiğine ilişkin tutumlarına bakmak;
- Cinsiyete göre sosyal medya platformlarının kullanım amacı arasındaki farkı belirlemek;
- Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin gözetim farkındalıklarını ölçmek;
- Gözetim uygulamaları çerçevesinde kullanıcın kendini ifşası ve mahremiyet arasındaki ilişkiyi belirlemek;
- Cinsiyet durumu ile sosyal medyada kendini ifşa etme arasında ilişki kurmak;

Bu bileşenlere göre sosyal medyada kullanıcının gözetim farkındalığını ölçmek ve bu ortamda kullanıcının kendini ifşa etmesinin nedenlerini araştırmak amacı doğrultusunda oluşturduğum temel hipotezlerim şu şekildedir:

- Gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı arasında pozitif yönde bir ilişki vardır.
- Gözetim etiğine ilişkin yaklaşım ile mahremiyetin korunmasına dair yaklaşım arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

- Medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında mahremiyetin korunmasına dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark vardır.
- Cinsiyet grupları arasında sosyal paylaşım ağlarını kullanmak amacı arasında anlamlı bir fark vardır.
- Sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında bir ilişki vardır.
- Devlet gözetimine dair yaklaşım ile sosyal medyada iz bırakma ilişkin yaklaşım arasında bir ilişki vardır.
- Gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi ile sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce ters yönlü bir ilişki vardır.
- Sosyal medyada bireyler, gözetim yoğunluğu ve gözetimin toplumsal denetim amaçlı kullanılması konusunda yeterli farkındalık düzeyine sahip değildir.
- Güven insanların temel ihtiyacıdır güven arayışındaki birey, güvenliği esas aldığından gözetimi göz ardı edebilmektedir. Güvenlik ancak güvensiz ortamlarda talep edilmektedir. Güvenlik talebi gözetimi beslemektedir. Bu bağlamda kullanıcın gözünde gözetimi faydalı kılan şey güvenliktir ve güvenlik söz konusu olduğunda mahremiyetin ihlali ikinci planda kalmaktadır.
- Gözetim pratikleri kullanıcıların mahremiyet algılarını değiştirmiş bu yüzden kimi kullanıcılar diğer insanların mahremiyet hassasiyetlerini göz ardı edebilmektedir.
- Son olarak sosyal paylaşım ağları gözetime hizmet ettiği gibi insanların işini kolaylaştırmaktadır bundan dolayı bu mecralardan vazgeçme eğilimi düşüktür.

4.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma kapsamında anket aracılığıyla veriler toplanmış olup alan araştırması yapılmıştır. Sosyal medya kullanan katılımcılara ulaşmak için dijital mecralardan faydalanılmış; gerek Whatshap gruplarından gerek e-posta gerek de diğer sosyal mecralaryoluyla,https://docs.google.com/forms/d/1ctIwEoQSVFCy-nTCH-JyDSzUmPclxDCRb4FIH_R2MTI/edit bağlantısı paylaşılmıştır. Paylaşılan soruların

ancak tamamı cevaplanınca ankete düşmüştür. Yarım kalan anketler iptal edilmiş olup araştırmaya sonucuna dâhil edilmemiştir.

Anket aracılığıyla toplanan veriler SPSS (Statistical Packages for Social Sciences) programına aktarılarak analize uygun hale getirilip analize tabi tutulmuştur.

Tüm değişkenler normallik testi yapıldıktan sonra belli kategorilere göre ayarlanmış faktör analizine tabi tutulmuş olup 3 soru dışında kalan 27 soru 10 farklı faktöre göre gruplanmıştır.

Verilerin çözümlenmesi aşamasında frekans testi yapılmış, analiz olarak da fark analizleri için non-parametrik testlerden iki bağımsız değişkenli sorular için Mann-Whitney testi uygulanırken, çoklu bağımsız değişkenler için ise Kruskal-Wallis testi kullanılmıştır. Böylece faktörler bakımından demografik veriler arasında anlamlı bir fark olup olmadığını tespit etmek için fark analizi yapılmıştır.

Güvenirlilik testi yapılmış olup faktörler arası ilişkiyi tespit etmek için ise ilişki analizi yapılmıştır. Böylece değişkenler arasında herhangi bir ilişkinin olup olmadığı, var ise de bu ilişkinin yönü ve şiddeti ortaya konmuştur.

Son olarak da ki-kare testi yapılarak belli hipotezlere ait detaylı ilişki testi yapılmıştır.

4.4. Araştırmanın Örneklemi ve Veri Toplama Araçlarının Belirlenmesi

Bu çalışmada araştırma örneklemi sosyal medya kullanıcıları oluşturmaktadır. Birkaç çevrimiçi platform belirlenerek burada katılımcılar rastlantısal örneklem yoluyla seçilmiştir. İnternet aracılığı ile yapılması istenilen “Sosyal Medyada Gözetim Farkındalığı ve Kullanıcının Kendini İfşa etmesi Üzerine Bir Araştırma” anketinde yeni iletişim ortamlarında kullanıcının gözetim ile ilgili farkındalık düzeyleri ve sosyal medyada mahremiyetlerinin ifşasına dair izlenimleri sorulmuştur ve 519 birey örneklem grubunu oluşturmuştur.

Katılımcılar arasında her yaş, gelir, eğitim ve meslek grubundan bireyler olduğu için örneklemede homojenlik söz konusu değildir. Bundan dolayı örneklem büyüklüğü p ve q değerleri 0,05 alınarak, %5'lik hata payı düşünülerek $\alpha = 0,05$ kabul edilmiş ve 519 kişi hesaplanmıştır.

Katılımcılar cinsiyet, yaş, eğitim, medeni durum, aylık gelir durumu ve meslek durumları sorularak demografik özelliklerini tanımlanmaya çalışılmıştır.

Demografik soruların dışında sosyal medyanın kullanımı ile ilgili sorular ve sosyal medyayı kullanım amacı doğrultusunda sorular sorulmuştur.

Ayrıca 10 farklı faktör çıkartılmış olup 3 soru faktör dışında tutulmuştur. Ancak bu 3 sorunun da analizleri yapılmıştır. Faktörleri oluşturan sorular beşli likert ölçeğinde hazırlanmıştır. Demografik sorular da dâhil olmak üzere toplam 44 soru sorulmuştur.

Hazırlanan sorular çerçevesinde konuyla ilgili farkındalık, alışkanlık, tutum ve davranış ölçümü yapılmıştır. Örneğin, gözetimin ne denli yoğun olduğuna yönelik farkındalıkları, sosyal medyayı kullanım amaçları doğrultusundan yoğunlukları, mahremiyetleri korumaya yönelik sorular ve gözetim etiğine ilişkin tutumlar analiz edilmiştir. Hazırlanan tüm sorular açık ve doğrudan sorulmuş cevapları net olacak şekilde tasarlanmıştır.

Dijital mecralarda anket paylaşımı yapılırken yeterli kişi sayısına ulaşabilmek için ısrarlı bir tutum sergilenmiş aynı zamanda sosyal paylaşım ağlarında linki paylaşma ya da e-posta gönderme konusunda yeterli kişi sayısına ulaşılan dek ciddi bir süreklilik sağlanmıştır.

4.5. Tanımsal Bulgular

4.5.1. Demografik Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durum, meslek ve aylık gelir durumu olmak üzere 6 grup demografik bulgu bulunmaktadır.

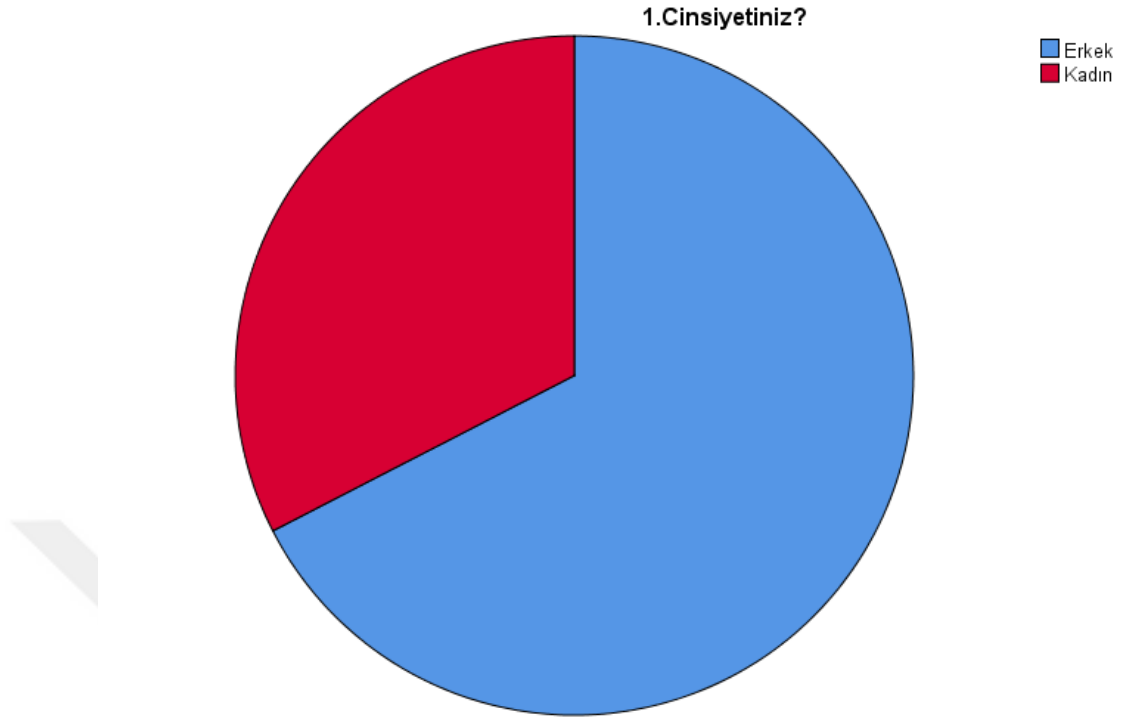
Araştırmada yer verilen 519 katılımcıya ilişkin bulgular değerlendirildiğinde erkeklerin kadınlardan iki kat daha fazla olduğu görülmektedir. Katılımcıların medeni durumlarına göre dağılımlarına baktığımızda ise bekârların evlilerden iki buçuk kat daha fazla olduğu görülmektedir. Araştırmada yer alan katılımcıların büyük çoğunluğu 18-25 ile 26-45 yaş aralığındaki bireylerdir. Katılımcıların eğitim durumlarına baktığımızda ise lisans mezunlarının ağırlıkta olduğu görülmektedir. Katılımcıların meslek grubu dağılımlarına baktığımızda ise büyük çoğunluğun öğrenci olduğu görülmektedir. Araştırmada yer verilen katılımcıların ortalama aylık gelirleri büyük oranda 0-1500 TL aralığındadır.

4.5.1.1. Cinsiyet Grubuna Göre Dağılım

Tablo 1: Cinsiyete Göre Dağılım

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Erkek	350	67,4	67,4	67,4
	Kadın	169	32,6	32,6	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

Tabloya baktığımızda katılımcıların 350'sini %67,4 oranla erkekler oluştururken, 169'unu %32,6 oranla kadınlar oluşturmaktadır.

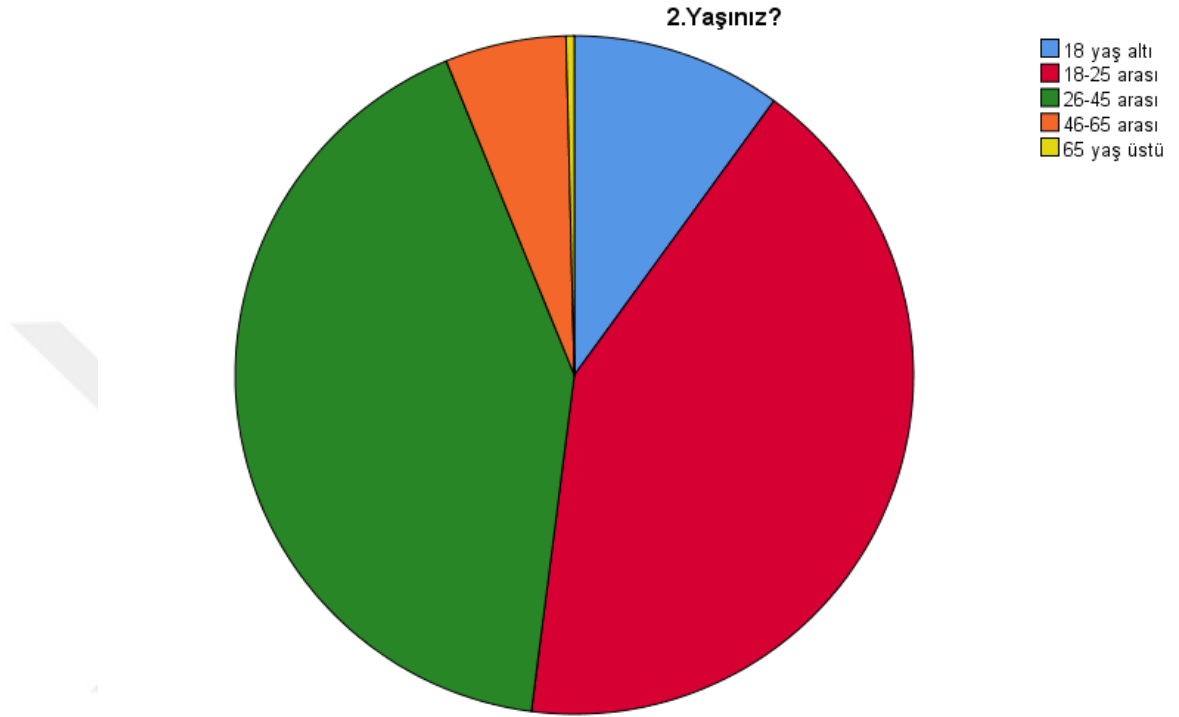
Şekil 1: Cinsiyete Göre Dağılım

4.5.1.2. Yaş Gruplarına Göre Dağılım

Tablo 2: Yaş Gruplarına Göre Dağılım

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	18 yaş altı	52	10,0	10,0	10,0
	18-25 arası	218	42,0	42,0	52,0
	26-45 arası	217	41,8	41,8	93,8
	46-65 arası	30	5,8	5,8	99,6
	65 yaş üstü	2	,4	,4	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

Yaş gruplarına baktığımızda katılımcıların büyük çoğunluğunun 46 yaşından küçük olduğu görülmektedir. Tabloya göre sosyal medya, genç ve orta yaşlıların ilgisini daha çok çektiği söylenebilir.

Şekil 2: Yaş Gruplarına Göre Dağılım

4.5.1.3. Eğitim Gruplarına Göre Dağılım

Tablo 3: Eğitim Gruplarına Göre Dağılım

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	İlköğretim	16	3,1	3,1	3,1
	Ortaöğretim (Lise)	108	20,8	20,8	23,9
	Önlisans	51	9,8	9,8	33,7
	Lisans (Üniversite)	225	43,4	43,4	77,1
	Lisansüstü(Yüksek Lisans/Doktora)	119	22,9	22,9	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

Eğitim gruplarına göre dağılıma baktığımızda katılımcıların çoğunun 345 kişi %66,3 oranla lisans ve lisansüstü okuduğu görülmektedir. Genel olarak katılımcıların eğitim düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilir.

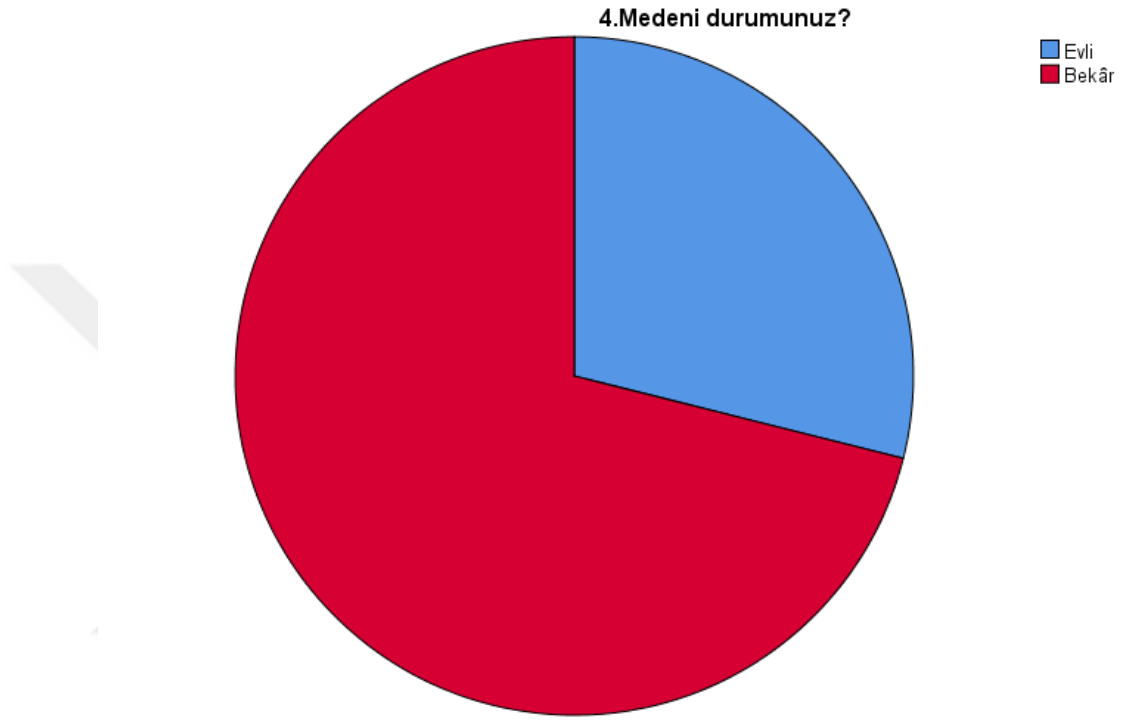
Şekil 3: Eğitim Gruplarına Göre Dağılım

4.5.1.4. Medeni Durumuna Göre Dağılım

Tablo 4: Medeni Duruma Göre Dağılım

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evli	150	28,9	28,9	28,9
	Bekâr	369	71,1	71,1	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

Medeni durum tablosuna baktığımızda katılımcıların 150'sini %28,9 oranla evliler oluştururken, 369'unu %71,1 oranla bekârlar oluşturmaktadır.

Şekil 4: Medeni Durumuna Göre Dağılım

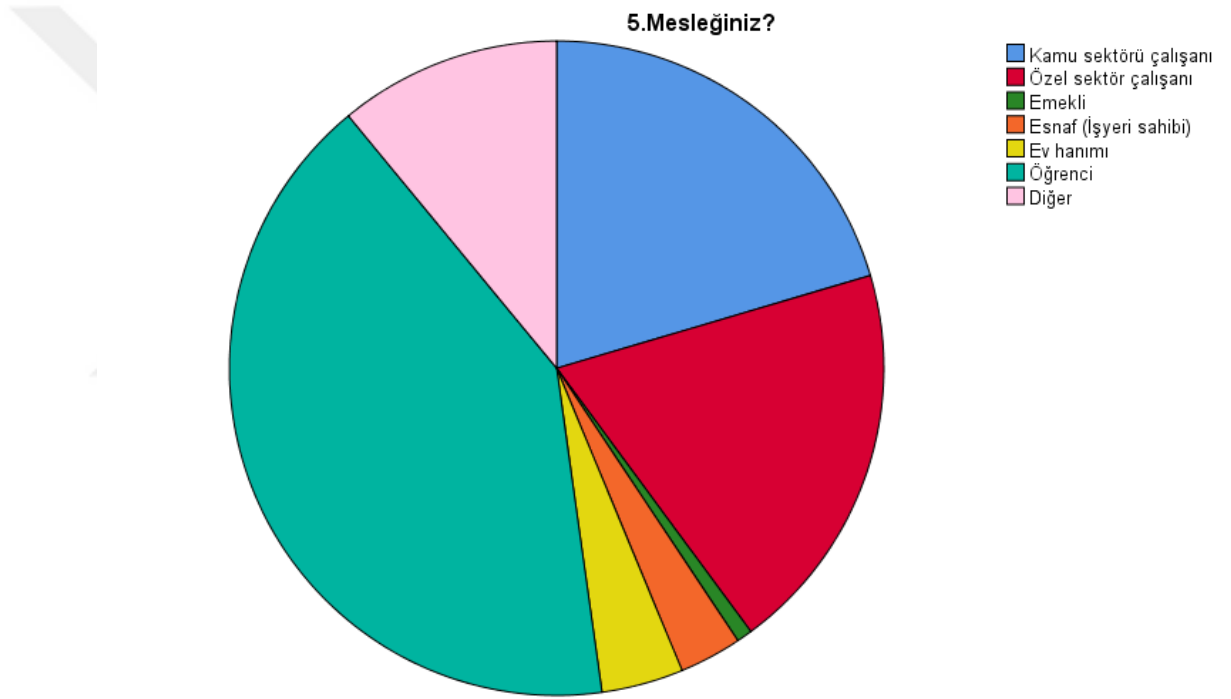
4.5.1.5. Meslek Gruplarına Göre Dağılım

Tablo 5: Meslek Gruplarına Göre Dağılım

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kamu sektörü çalışanı	106	20,4	20,4	20,4
	Özel sektör çalışanı	101	19,5	19,5	39,9
	Emekli	4	,8	,8	40,7

	Esnaf (İşyeri sahibi)	16	3,1	3,1	43,7
	Ev hanımı	21	4,0	4,0	47,8
	Öğrenci	214	41,2	41,2	89,0
	Diğer	57	11,0	11,0	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

Meslek gruplarına göre baktığımızda 519 katılımcı arasında 214 kişiyle %41,2 oranla en çok öğrenci bulunmaktadır.

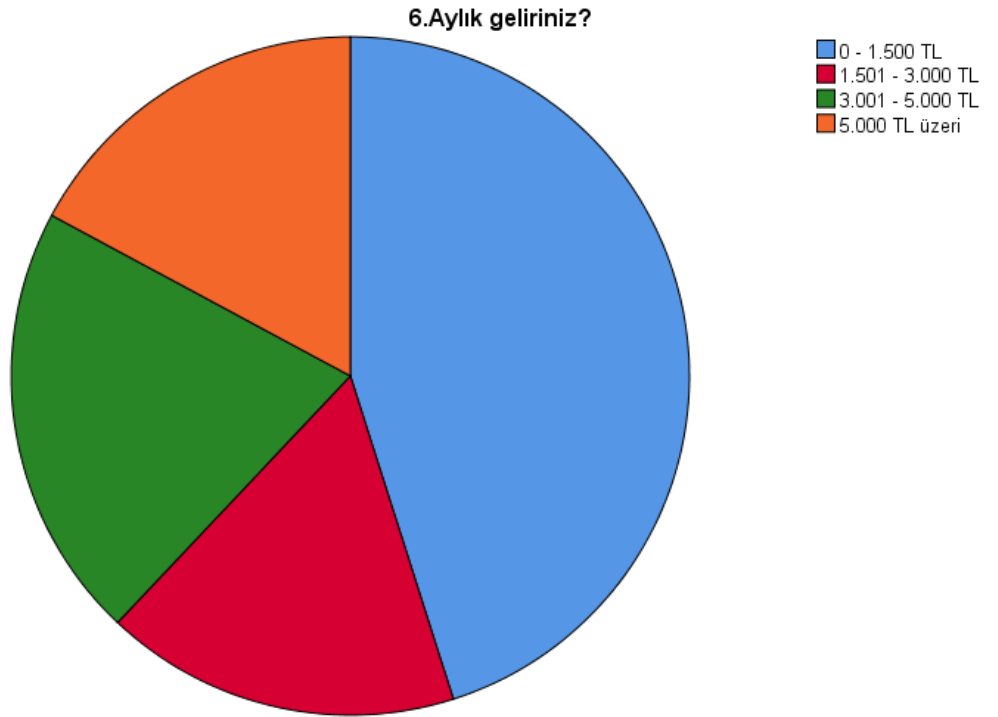

Şekil 5: Meslek Gruplarına Göre Dağılım

4.5.1.6. Aylık Gelir Gruplarına Göre Dağılım

Tablo 6: Aylık Gelir Gruplarına Göre Dağılım

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	0 - 1.500 TL	234	45,1	45,1	45,1
	1.501 - 3.000 TL	88	17,0	17,0	62,0
	3.001 - 5.000 TL	108	20,8	20,8	82,9
	5.000 TL üzeri	89	17,1	17,1	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

Şekil 6: Gelir Gruplarına Göre Dağılım

4.5.2. Sosyal Medya Kullanımına Dair Soru Dağılımları

Bu başlık altında, sosyal medyayı kullanım zamanı, günlük ortalama kullanım süresi ve sosyal medyanın kullanım şartları ile sosyal medyanın paylaşımlarına dair 4 grup bulunmaktadır.

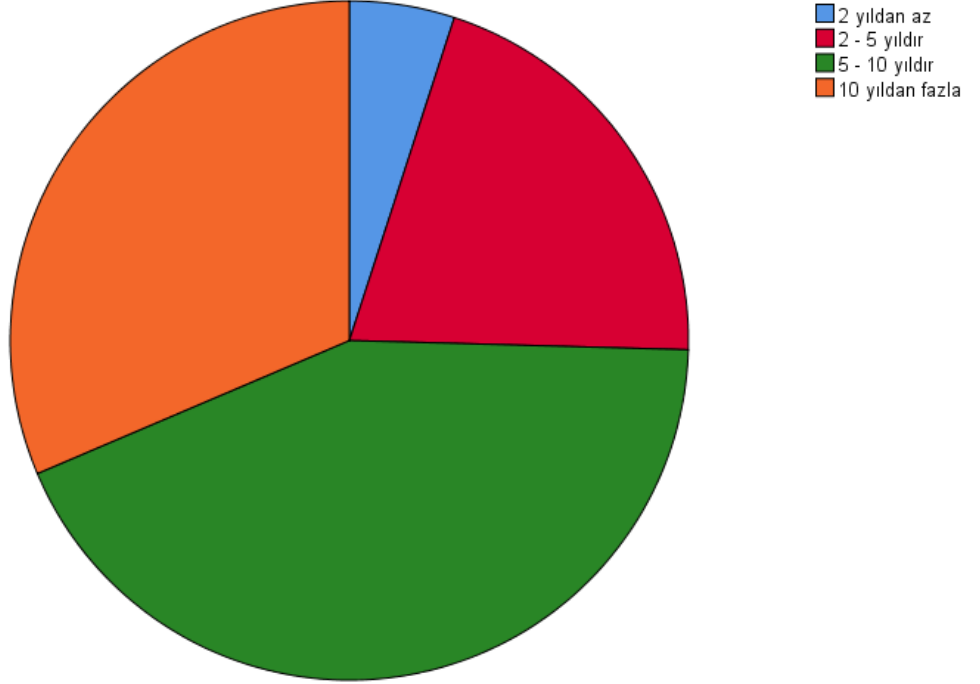
4.5.2.1.Sosyal Medyayı Kullanım Zamanına Göre Dağılımı

Tablo 7: Sosyal Medyayı Kullanım Zamanına Göre Dağılımı

7.Sosyal medyayı ne zamandan beri kullanıyorsunuz?					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	2 yıldan az	26	5,0	5,0	5,0
	2 - 5 yıldır	106	20,4	20,4	25,4
	5 - 10 yıldır	224	43,2	43,2	68,6
	10 yıldan fazla	163	31,4	31,4	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

Tablo 7'ye baktığımızda katılımcıların büyük çoğunluğu (%95) oranla sosyal medyayı 2 yıldan fazla bir süredir kullandığı görülmektedir.

7.Sosyal medyayı ne zamandan beri kullanıyorsunuz?

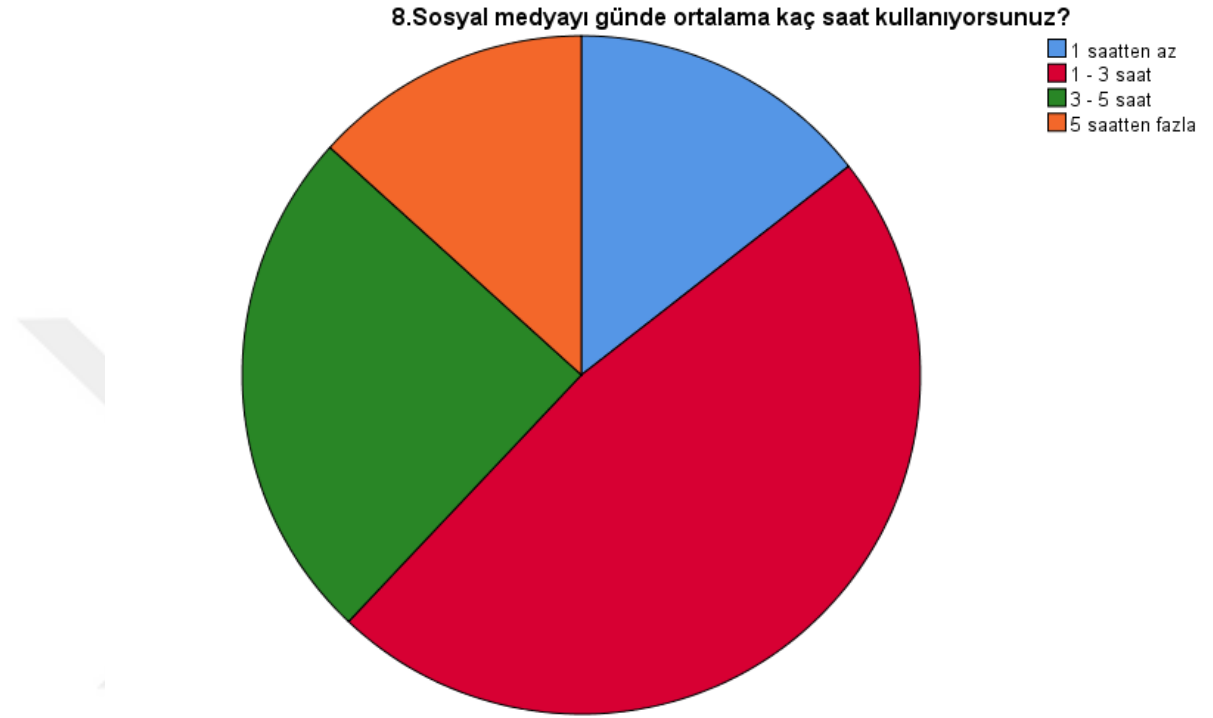
Şekil 7: Sosyal Medyayı Kullanım Yıllarına Göre Dağılım

4.5.2.2.Sosyal Medyanın Günlük Ortalama Kullanım Süresine Göre Dağılımı

Tablo 8: Sosyal Medyanın Günlük Ortalama Kullanım Süresine Göre Dağılımı

8.Sosyal medyayı günde ortalama kaç saat kullanıyorsunuz?					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	1 saatten az	75	14,5	14,5	14,5
	1 - 3 saat	247	47,6	47,6	62,0
	3 - 5 saat	128	24,7	24,7	86,7
	5 saatten fazla	69	13,3	13,3	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

Sosyal medyanın günlük ortalama kullanım süresine göre dağılımına baktığımızda katılımcıların çoğu %72,3 oranla günlük 1 ila 5 saat arasında sosyal medyada vakitlerini geçirdikleri anlaşılmaktadır.

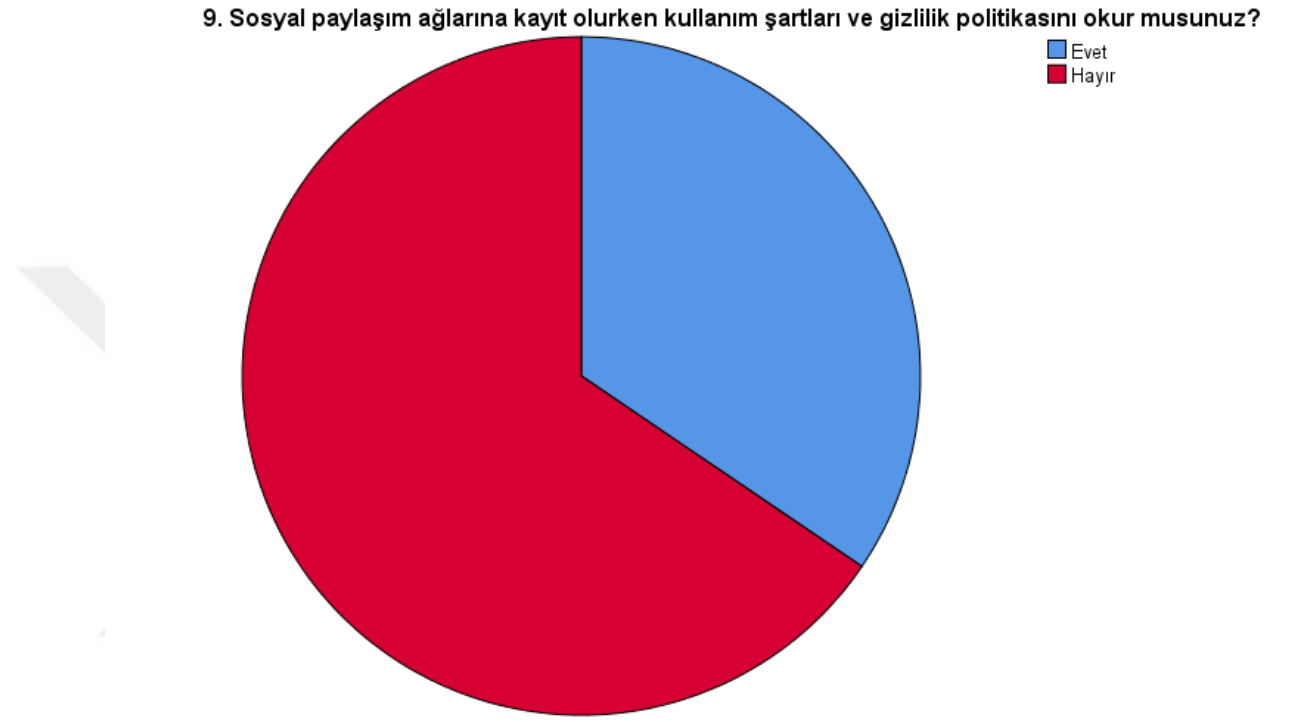
Şekil 8: Sosyal Medyayı Günlük Ortalama Kullanım Süresine Göre Dağılım

4.5.2.3. Sosyal Paylaşım Ağlarına Kayıt Sırasında Bilinçli Davranışa Göre Dağılım

Tablo 9: Sosyal Paylaşım Ağlarına Kayıt Sırasında Bilinçli Davranışa Göre Dağılım

9. Sosyal paylaşım ağlarına kayıt olurken kullanım şartları ve gizlilik politikasını okur musunuz?					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	179	34,5	34,5	34,5
	Hayır	340	65,5	65,5	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

Tablo 9’a baktığımızda 519 katılımcı arasında 340 kişinin %65,5 oranla sosyal paylaşım ağlarına kayıt olurken kullanım şartları ve gizlilik politikasını okumadıkları anlaşılmaktadır.

Şekil 9: Sosyal Paylaşım Ağlarında Kayıt Sözleşmelerini Okumalarına Göre Dağılım

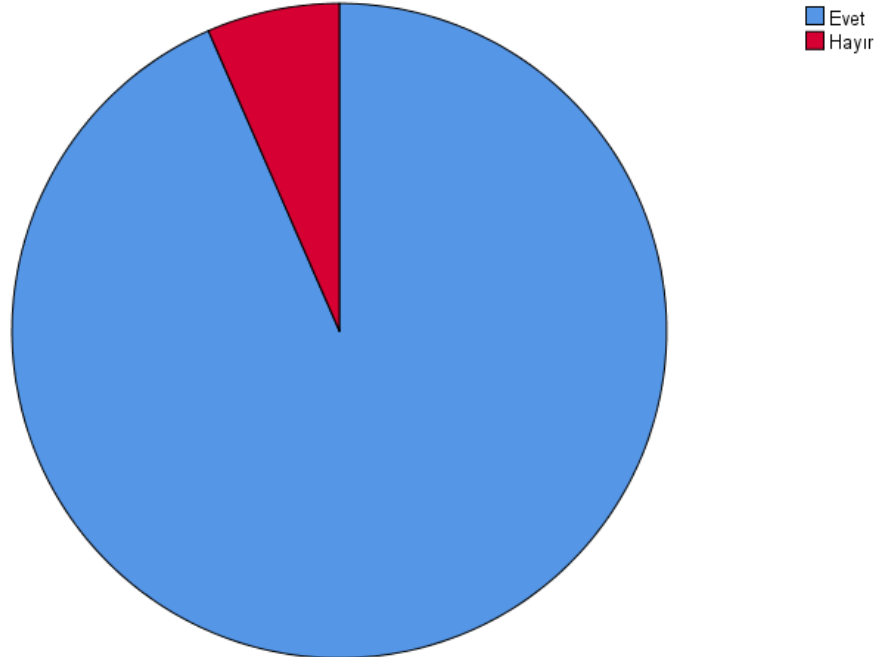
4.5.2.4. Sosyal Paylaşım Ağlarında İzinsiz Paylaşımın Verdiği Rahatsızlığa Göre Dağılımı

Tablo 10: Sosyal Paylaşım Platformlarında İzinsiz Paylaşımın Verdiği Rahatsızlığa Göre Dağılımı

10. Sosyal paylaşım ağlarında bilginiz dışında sizinle ilgili herhangi bir paylaşımın yapılması sizi rahatsız eder mi?					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	485	93,4	93,4	93,4
	Hayır	34	6,6	6,6	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

Tablo 10'a baktığımızda katılımcıların %93,4 oranla büyük bir çoğunluğunun sosyal paylaşım ağlarında bilgileri dışında kendileri ile ilgili herhangi bir paylaşım yapılmasından rahatsızlık duyduğu anlaşılmaktadır.

10. Sosyal paylaşım ağlarında bilginiz dışında sizinle ilgili herhangi bir paylaşımın yapılması sizi rahatsız eder mi?

Şekil 10: Sosyal Paylaşım Ağlarında İzinsiz Paylaşım Rahatsızlığı Dağılımı

4.5.3. Sosyal Medyayı Kullanım Amacı ve Sıklığına Yönelik Soruların Dağılımları

Bu başlık altında sosyal medyanın kullanım amacı ve yoğunluğunu ölçmek amaçlı soruların dağılımları bulunmaktadır. Katılımcıların sosyal medyayı hangi amaçla kullandığına dair sorulan sorular; bilgi, eğlence, iletişim, alışveriş ve iş amaçlı kullanımla sınırlı tutulmuştur. Bu bağlamda verilen yanıtların dağılımlarına bakılmıştır.

Tablo 11: Sosyal Paylaşım Ağlarını Kullanım Amaçları Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
BİLGİ	Hiçbir zaman	14	2,7	2,7	2,7
	Çok nadir	30	5,8	5,8	8,5
	Ara sıra	121	23,3	23,3	31,8
	Sık sık	209	40,3	40,3	72,1
	Her zaman	145	27,9	27,9	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
İLETİŞİM	Hiçbir zaman	17	3,3	3,3	3,3
	Çok nadir	65	12,5	12,5	15,8
	Ara sıra	142	27,4	27,4	43,2
	Sık sık	192	37,0	37,0	80,2
	Her zaman	103	19,8	19,8	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
EĞLENCE	Hiçbir zaman	23	4,4	4,4	4,4
	Çok nadir	71	13,7	13,7	18,1
	Ara sıra	127	24,5	24,5	42,6
	Sık sık	172	33,1	33,1	75,7

	Her zaman	126	24,3	24,3	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
ALIŞVERİŞ	Hiçbir zaman	91	17,5	17,5	17,5
	Çok nadir	157	30,3	30,3	47,8
	Ara sıra	183	35,3	35,3	83,0
	Sık sık	65	12,5	12,5	95,6
	Her zaman	23	4,4	4,4	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
İŞ	Hiçbir zaman	126	24,3	24,3	24,3
	Çok nadir	136	26,2	26,2	50,5
	Ara sıra	150	28,9	28,9	79,4
	Sık sık	63	12,1	12,1	91,5
	Her zaman	44	8,5	8,5	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

Yukarıda dağılımları verilen sosyal paylaşım ağlarının kullanım amaçları tablosuna baktığımızda katılımcıların büyük çoğunluğu sosyal paylaşım ağlarını bilgi edinme ve iletişim amaçlı kullanmaktadır. Buna karşın sosyal paylaşım ağlarını iş amaçlı kullanan 519 katılımcı arasında 262 kişi %50,5 oranla hiçbir zaman ve çok nadir yanıtları vermiştir. Bu da gösteriyor ki sosyal paylaşım ağları iş amaçlı çok az kullanılmaktadır. Diğer yandan Tablo 14'te de görüldüğü gibi sosyal paylaşım ağlarını alışveriş amaçlı kullanan katılımcılar arasında da %47,8 oranla hiçbir zaman ve çok nadir yanıtları verilmiş. Bu orandan da anlaşıyor ki katılımcıların neredeyse yarısı sosyal medyada alışveriş yapmamaktadır.

Sosyal paylaşım ağlarını eğlence amaçlı kullanım tablosuna baktığımızda ise 298 kişinin %57,4 gibi yüksek oranla sık sık ve her zaman yanıtları verildiği

görülmektedir. Sosyal paylaşım ağlarının kullanım amaçlarını gösteren tablolar arasında olumlu yanıtların Tablo 13'te de görüldüğü gibi sosyal paylaşım ağlarının en çok eğlence amaçlı kullanıldığı anlaşılmaktadır.

4.5.4.Gözetim Farkındalığı ve Mahremiyet Soruları Dağılımları

Son 30 soru çalışmanın faktörlerinden oluşturmaktadır. Araştırmanın sonucuna anlamlı katkı sağlaması açısından bu sorulara verilen yanıtların dağılım tabloları sırasıyla değil de bulundukları faktörlere göre sıralanacaktır. Böylece tabloları yorumlarken aralarındaki korelasyon daha kolay sağlanacaktır.

Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşım faktörü altında bulunan soruların dağılımları aşağıdaki verilmiştir:

Tablo 12: Sosyal Medya Hesaplarında Kullanıcının Kendini İfşası Dağılımları

32.Sosyal medya hesaplarımda sevinçlerimi paylaştığım gibi üzüntülerimi de paylaşıyorum.					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	75	14,5	14,5	14,5
	Katılmıyorum	101	19,5	19,5	33,9
	Kararsızım	93	17,9	17,9	51,8
	Katılıyorum	169	32,6	32,6	84,4
	Kesinlikle Katılıyorum	81	15,6	15,6	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

36.Önemli anlarıma (düğün, mezuniyet, hastalık, doğum, başarı vb.) ait olan fotoğrafları, videoları ya da yazıları sosyal medya hesaplarımda paylaşıyorum.					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde

Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	75	14,5	14,5	14,5
	Katılmıyorum	105	20,2	20,2	34,7
	Kararsızım	96	18,5	18,5	53,2
	Katılıyorum	163	31,4	31,4	84,6
	Kesinlikle Katılıyorum	80	15,4	15,4	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

Sosyal medya hesaplarında kullanıcıların kendini ifşası dağılımlarına baktığımızda 32 ve 36'ncı sorulara verilen yanıtların büyük oranda birbirine benzediği görülmektedir. 32'nci soruda kullanıcılara sorulan sosyal medya hesaplarımdaki sevinçlerimi ve üzüntülerimi paylaşırım sorusuna 176 kişinin %34 oranla katılmadığı, buna karşın 250 kişinin %48,2 oranla katıldığı görülmektedir. Benzer şekilde 36'ncı soruda kullanıcılara sorulan sosyal medya hesaplarında önemli anlarımı paylaşırım sorusuna da 180 kişinin %34,7 oranla katılmadığı bununla birlikte 243 kişinin %46,8 oranla da katıldığı görülmektedir. Her iki soruya verilen yanıtlardan da anlaşıldığı üzere sosyal medya hesaplarında kullanıcılar gözetim farkındalığına rağmen kendini ifşa etmeye ve kendi ile ilgili paylaşımlar yapmaya meyilli oldukları söyleyebiliriz.

Gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi faktörü altında bulunan soruların dağılımları aşağıda verilmiştir:

Tablo 13: Sosyal Medyada Kişisel Bilgilerin Görünümü Dağılımı

35.Çevrimiçi ortamlarda kişisel bilgilerimin arkadaşlarım tarafından görünmesinden hoşnutluk duyarım.					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	129	24,9	24,9	24,9
	Katılmıyorum	126	24,3	24,3	49,1
	Kararsızım	163	31,4	31,4	80,5

	Katılıyorum	73	14,1	14,1	94,6
	Kesinlikle Katılıyorum	28	5,4	5,4	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

Tablo 13'yi değerlendirdiğimizde 519 kişi arasında %19,5 oranla 101 kişinin çevrimiçi ortamlarda kişisel bilgilerinin görünmesinden hoşnutsuzluk duyduğu buna karşın %49,2 oranla 255 kişinin de çevrimiçi ortamlarda kişisel bilgilerinden hoşnutsuzluk duymadığı ve % 31,4 oranla 163 kişinin de kararsız kaldığı görülmektedir. Tamamını bir arada değerlendirdiğimizde ise kullanıcıların çevrimiçi ortamlarda kişisel bilgilerinin paylaşımı durumundan hoşnutsuzluk duymayanların baskın bir şekilde çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu bağlamda kullanıcıların kendi ile ilgili paylaşımlarında hassas olduğu söylenebilir.

Tablo 14: Suçluların Yakalanmasında Gözetim Uygulamalarının Rolü Dağılımı

22.Gözetim uygulamalarının, suçluların yakalanmasında önemli bir rolü olduğunu düşünüyorum.					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	126	24,3	24,3	24,3
	Katılmıyorum	127	24,5	24,5	48,7
	Kararsızım	165	31,8	31,8	80,5
	Katılıyorum	73	14,1	14,1	94,6
	Kesinlikle Katılıyorum	28	5,4	5,4	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

Katılımcıların çoğuna göre suçluların yakalanmasında gözetim uygulamaları kabul gören bir etken değildir. Bariz bir şekilde gözetim uygulamalarının suçluların yakalanmasında önemli bir rolü olduğunu düşünen çok az kişi olduğu görülmektedir.

Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım faktörü altında bulunan soruların dağılımları aşağıda verilmiştir:

Tablo 15: Sosyal Medya Hesaplarından Vazgeçme Eğilimi Dağılımı

16.Sosyal medya hesaplarımdaki paylaşımlarım denetleniyorsa hesabımı kapatırım.					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	78	15,0	15,0	15,0
	Katılmıyorum	139	26,8	26,8	41,8
	Kararsızım	151	29,1	29,1	70,9
	Katılıyorum	70	13,5	13,5	84,4
	Kesinlikle Katılıyorum	81	15,6	15,6	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

Tablo 15'e baktığımızda sosyal medya hesapları denetlendiğinde hesabımı kapatırım diyen %29,1 oranla 151 kişi iken %41,8 oranla 217 kişi sosyal medya hesapları denetlense dahi kapatmayacağını belirtmişler. Diğer yandan kararsızların oranı sosyal medya hesaplarını kapatırım diyen katılımcılarla aynıdır. Sonuç olarak sosyal medyada kullanıcılar takip edildikleri denetlendiklerini bildiği halde sosyal medya hesaplarından vazgeçmeme eğilimi gösterdikleri anlaşılmaktadır.

Tablo 16: Sosyal Medyada Kullanıcının Gittiği Mekânları Paylaşım Dağılımı

37.Sosyal medya hesaplarımda gittiğim eğlence mekânları (sinema, tiyatro, bar vb.) ile ilgili paylaşımlarda bulunurum.					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	78	15,0	15,0	15,0
	Katılmıyorum	143	27,6	27,6	42,6

	Kararsızım	149	28,7	28,7	71,3
	Katılıyorum	70	13,5	13,5	84,8
	Kesinlikle Katılıyorum	79	15,2	15,2	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

Katılımcılar arasında sosyal medya hesaplarında gittikleri, gezdikleri eğlence mekânlarıyla ilgili paylaşımlarda bulunurum sorusuna 149 kişi %28,7 oranla katılıyorum/kesin katılıyorum yanıtını verirken 221 kişinin %42,6 oranla katılmıyorum ya da kesin katılmıyorum yanıtının verildiği görülmektedir. Kullanıcıların gittikleri eğlence mekânlarını sosyal medya hesaplarında göstermek istemediği anlaşılmaktadır.

Tablo 17: Sosyal Medyada Kişisel Verilerin Korunabileceğine Dair Dağılım

21.Sosyal medya hesaplarımdaki gizlilik ayarlarının doğru ve eksiksiz yapılması durumunda kişisel verilerimin tamamen korunabileceğini düşünüyorum.					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	157	30,3	30,3	30,3
	Katılmıyorum	118	22,7	22,7	53,0
	Kararsızım	138	26,6	26,6	79,6
	Katılıyorum	62	11,9	11,9	91,5
	Kesinlikle Katılıyorum	44	8,5	8,5	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

Bu soru faktör analizinin dışında kalmasına rağmen bu faktörün altında değerlendirilmesinin daha isabetli olacağını düşündüğüm için eklenmiştir. Tabloya baktığımızda sosyal medya hesaplarında gizlilik ayarlarını doğru ve eksiksiz yaptığı halde kişisel verilerin korunabileceğini düşünen katılımcıların oranı % 20,4 ile 106 kişi iken kişisel verilerinin korunamayacağını düşünenlerin oranı %53,0 ile 275 kişidir.

Sosyal medya kullanıcılarının gizlilik ayarlarını doğru ve eksiksiz yapmalarına rağmen baskın bir şekilde gözetime maruz kalacakları düşüncesi olduğu görülmektedir.

Mahremiyetin korunmasına dair yaklaşım faktörü altında bulunan soruların dağılımı aşağıda verilmiştir:

Tablo 13: Mahremiyetin Korunması Gerektiği Düşüncesine Dair Dağılımlar

31.Sosyal paylaşım ağlarında mahremiyetin ihlal edilmesi bireyleri hassasiyetler konusunda duyarsızlaştırmıştır.					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	28	5,4	5,4	5,4
	Katılmıyorum	29	5,6	5,6	11,0
	Kararsızım	73	14,1	14,1	25,0
	Katılıyorum	172	33,1	33,1	58,2
	Kesinlikle Katılıyorum	217	41,8	41,8	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

20.Enformasyon teknolojilerinin gündelik hayatımızda bu kadar çok yoğun ve yaygın kullanılması gözetime karşı direncimi kırmaktadır.					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	40	7,7	7,7	7,7
	Katılmıyorum	79	15,2	15,2	22,9
	Kararsızım	193	37,2	37,2	60,1
	Katılıyorum	127	24,5	24,5	84,6
	Kesinlikle Katılıyorum	80	15,4	15,4	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

19.Güvenliğim için kişisel alanımı daraltmaya razı olabilirim.					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde

Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	70	13,5	13,5	13,5
	Katılmıyorum	88	17,0	17,0	30,4
	Kararsızım	137	26,4	26,4	56,8
	Katılıyorum	118	22,7	22,7	79,6
	Kesinlikle Katılıyorum	106	20,4	20,4	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

25.Toplanan kişisel veriler yetkisi olmayanlarla paylaşılmamalıdır.					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	21	4,0	4,0	4,0
	Katılmıyorum	25	4,8	4,8	8,9
	Kararsızım	30	5,8	5,8	14,6
	Katılıyorum	55	10,6	10,6	25,2
	Kesinlikle Katılıyorum	388	74,8	74,8	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

30.Güvenlik hedefli bile olsa kişisel veriler bireyin haberi olmadan elde ediliyorsa bu mahremiyet ihlâlidir.					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	34	6,6	6,6	6,6
	Katılmıyorum	32	6,2	6,2	12,7
	Kararsızım	57	11,0	11,0	23,7
	Katılıyorum	90	17,3	17,3	41,0
	Kesinlikle Katılıyorum	306	59,0	59,0	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

Tablo 13'te yer alan 31, 20, 19, 25 ve 30.soruların mahremiyetin korunması gerektiği düşüncesine dair dağılımlarına baktığımızda katılımcıların büyük çoğunluğu keskin bir şekilde mahremiyetin korunması gerektiği görüşüne katılmışlardır. Ana

hatlarıyla yanıtlara baktığımızda ise 31. soruda sorulan sosyal paylaşım ağlarında mahremiyetin ihlal edilmesi bireyleri hassasiyetler konusunda duyarsızlaştırdığı düşüncesine 389 kişinin %74,9 gibi büyük bir oranla katılım gösterdiği görülmektedir. 20. soruda sorulan enformasyon teknolojilerinin gündelik hayatımızda yoğunlaşması ve yaygınlaşması gözetime karşı direnci kırdığı düşüncesine 207 kişi %39,9 oranla katılım sağladığı görülmektedir. Buna karşın 193 kişi %37,2 oranla kararsız kalmış 119 kişi %22,9 oranla katılım sağlamadığı görülmektedir.

19. soruda sorulan güvenliği için kişisel alanını daraltmaya razı olanların sayısı 224 kişinin %43,1 oranla katılıyorum/kesinlikle katılıyorum yanıtlarını verildiği görülmektedir. Diğer yandan 137 kişi %26,4 oranla kararsız olduklarını beyan etmiş 158 kişi %30,5 oranla da katılmadığını belirtmişler. Bu soruya verilen cevaplardan da anlaşıldığı üzere katılımcıların çoğu için güvenlik gözetimden önce gelmektedir. Güvenlik söz konusu olunca insanların çoğu gözetimin yaygınlaşması yönünde eğilim gösterebilmektedir. Hâl böyle olunca güvenlik gerekçesiyle mahremiyetin ihlal edilmesi kaçınılmaz olmaktadır.

25.Soruda toplanan kişisel verilerin yetkisi olmayanlarla paylaşılması gerektiğine dair düşünce 519 katılımcı arasında 443 kişinin %85,5 gibi büyük bir oranla baskın bir şekilde katıldığı görülmektedir. Bu bağlamda kullanıcıların gözetime karşı direnç göstermek istedikleri ve de kişisel verilerinin paylaşılması konusunda kararlı oldukları anlaşılmaktadır. 30. Soruda güvenlik hedefli olsa bile kişisel verilerin korunması gerektiğine dair düşünen 396 kişi %76,3 oranla katılım sağlamıştır. Bu yanıtlardan anlaşıldığı üzere insanlar güvenlik gerekçesiyle gözetime maruz kaldıklarını bildiği halde mahremiyetlerinin ihlal edilmesi konusunda kararlı bir şekilde karşı durmuşlardır. Tüm bu yanıtlar bağlamında değerlendirme yapmak gerekirse, katılımcıların büyük bir çoğunluğu güvenlikleri söz konusu olsa bile gözetime müsamaha gösterebilirken mahremiyetlerinin ihlal edilmesi konusunda net bir tavır sergilemişlerdir.

Gözetim etiğine ilişkin yaklaşım faktörü altında bulunan soruların dağılımları aşağıda verilmiştir:

Tablo 14: Etik Çerçeve Gözetim Soruları Dağılımları

26.Amaç her ne olursa olsun kişisel verilerin izinsiz toplanmaması gerektiğini düşünüyorum.					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	34	6,6	6,6	6,6
	Katılmıyorum	23	4,4	4,4	11,0
	Kararsızım	32	6,2	6,2	17,1
	Katılıyorum	110	21,2	21,2	38,3
	Kesinlikle Katılıyorum	320	61,7	61,7	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

17.Sosyal medya hesabımın güvenliği için detaylı bir şekilde kişisel bilgilerimi talep eden formları doldurabilirim.					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	104	20,0	20,0	20,0
	Katılmıyorum	92	17,7	17,7	37,8
	Kararsızım	116	22,4	22,4	60,1
	Katılıyorum	141	27,2	27,2	87,3
	Kesinlikle Katılıyorum	66	12,7	12,7	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

24.Sosyal medya kullanıcılarının kim tarafından ve neden gözetim altında tutulduğunu bilmelerinden yanayım.					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	39	7,5	7,5	7,5
	Katılmıyorum	46	8,9	8,9	16,4
	Kararsızım	86	16,6	16,6	32,9
	Katılıyorum	156	30,1	30,1	63,0

	Kesinlikle Katılıyorum	192	37,0	37,0	100,0
	Total	519	100,0	100,0	
15.Eğitim, sağlık, güvenlik, aile, iş, haberleşme, eğlence vb. ortamlarda verdiğim kişisel bilgilerimin toplanıp kurumlar arasında paylaşıldığını düşünüyorum.					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	43	8,3	8,3	8,3
	Katılmıyorum	93	17,9	17,9	26,2
	Kararsızım	107	20,6	20,6	46,8
	Katılıyorum	144	27,7	27,7	74,6
	Kesinlikle Katılıyorum	132	25,4	25,4	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

Tablo 14’te bulunan 26, 17,24 ve 15’inci soruların amacı gözetime etik çerçevede nasıl yaklaşıldığı konusunda bilgi edinmektir. Tablodaki dağılımları göz önüne aldığımızda verilen yanıtlarda katılımcıların çoğu etik konusuna karşı duyarlı davrandığı görülmektedir. 26. Soruda sorulan her ne sebeple olursa olsun kişisel verilerin izinsiz toplanmaması gerektiği görüşüne 430 kişi %82,9 oranla yüksek bir katılım sağlanmıştır. 17. Soruda sorulan sosyal medya hesabımın güvenliği için kişisel bilgilerini vereceklerini beyan eden 207 kişi %39,9 oranla katılım sağlarken,196 kişi %37,7 oranla katılmadığını belirtmiştir.

24.soruda sorulan sosyal medya kullanıcılarının neden ve kim tarafından gözetildiğini bilmeleri gerektiği görüşüne katılımcıların arasında 348 kişi %67,1 oranla katılım sağladığını belirtmiştir. Buna karşın 86 kişi %16,6 kararsız kalırken,85 kişinin %16,4 oranla da katılım sağlamadıkları görülmektedir. 15.soruda sorulan kişisel bilgilerin kurumlar tarafından paylaşıldığı görüşüne 279 kişi %53,1 oranla katılım sağlarken 136 kişi %26,2 oranla katılmadıklarını beyan etmiştir. Bu sorunun yanıtlarından da anlaşıldığı üzere katılımcılar arasında kurumlara olan güvenin az

olduğu ve kurumların müşterilerinin bilgilerini paylaştığı kanaati baskın bir şekilde oluştuğu gözlenmiştir. Diğer yandan 17. Soruda da görüldüğü üzere sosyal medya hesabının güvenliği için de katılımcı kişisel verilerini paylaşabilmektedir. Güvenlik söz konusu olduğunda katılımcıların taviz verdiği görülmektedir.

Sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi faktörü altında bulunan soruların dağılımları aşağıda verilmiştir:

Tablo 15: Sosyal Paylaşım Ağlarında Kullanıcının Görünürlüğüne İlişkin Dağılım

28.Sosyal paylaşım ağlarında gerçek profilimde söyleyemediklerimi sahte profil oluşturarak söyleyebilirim.					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	230	44,3	44,3	44,3
	Katılmıyorum	142	27,4	27,4	71,7
	Kararsızım	54	10,4	10,4	82,1
	Katılıyorum	63	12,1	12,1	94,2
	Kesinlikle Katılıyorum	30	5,8	5,8	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

29.Sosyal paylaşım ağlarında başkalarının özel hayatıyla ilgili bilgileri takip etmekten hoşnutsuzluk duyarım.					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	158	30,4	30,4	30,4
	Katılmıyorum	178	34,3	34,3	64,7
	Kararsızım	95	18,3	18,3	83,0
	Katılıyorum	67	12,9	12,9	96,0
	Kesinlikle Katılıyorum	21	4,0	4,0	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

Tablo 15’e baktığımızda 28.Soruda, sosyal paylaşım ağlarında gerçek hesabımda söyleyemediklerimi sahte profil oluşturarak söyleyebilirim diye sorulduğunda katılımcılar arasında 93 kişi %17,9 oranla katılıyorum/kesinlikle katılıyorum yanıtını verirken,372 kişi %71,7 oranla katılmıyorum/kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir. Bundan anlaşılıyor ki kullanıcıların büyük bir bölümü sosyal paylaşım ağlarında sahte profil oluştursalar bile izlendiklerini bilmektedirler. Diğer yandan sosyal medya hesaplarında dijital iz bırakıldığı için anonim kimlik oluşturma da çok zor olduğu anlaşılmaktadır.

29. soruda ise başkalarının özel hayatıyla ilgili bilgileri takip etmekten hoşnutsuzluk duyan 68 kişi varken buna karşın sosyal paylaşım ağlarında başkalarının özel hayatıyla ilgili bilgileri takip etmekten hoşnutsuzluk duymayan 336 kişi bulunmaktadır. Katılımcılar arasında büyük bir çoğunluğun mahremiyete riayet ettiği anlaşılmaktadır.

Devlet gözetimine dair yaklaşım faktörü altında bulunan soruların dağılımları aşağıda verilmiştir:

Tablo 16: Devlet Gözetiminin Güvenlik İçin Olduğuna İlişkin Dağılım

18.Devlet ve devlete bağlı kurumlar gözetim teknolojilerini sadece toplumun güvenliği için kullanırlar.					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	101	19,5	19,5	19,5
	Katılmıyorum	122	23,5	23,5	43,0
	Kararsızım	124	23,9	23,9	66,9
	Katılıyorum	104	20,0	20,0	86,9
	Kesinlikle Katılıyorum	68	13,1	13,1	100,0
	Total	519	100,0	100,0	
13.Kanuna aykırı bir şey yapmadıkça sosyal medya hesabımın devlet tarafından gözetlenmeyeceğini düşünüyorum.					

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	112	21,6	21,6	21,6
	Katılmıyorum	110	21,2	21,2	42,8
	Kararsızım	103	19,8	19,8	62,6
	Katılıyorum	109	21,0	21,0	83,6
	Kesinlikle Katılıyorum	85	16,4	16,4	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

12.Devlet vatandaşları hakkında bilgi edinerek kendi gücünü artırır.					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	80	15,4	15,4	15,4
	Katılmıyorum	65	12,5	12,5	27,9
	Kararsızım	126	24,3	24,3	52,2
	Katılıyorum	126	24,3	24,3	76,5
	Kesinlikle Katılıyorum	122	23,5	23,5	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

Tablo 16'yı değerlendirirsek 18. Soruda sorulan devlet ve devlete bağlı kurumlar gözetimi toplumun güvenliği için yaptıkları düşüncesine katılım katılımcılar arasında 172 kişi %33,1 oranla sınırlı olduğu buna karşın 223 kişi %43,0 oranla katılımın sağlanmadığı görülmektedir. Devletin ve bağlı kurumları gözetimi toplumun güvenliği için yaptıklarına dair katılımcıların yanıtları arasında belirgin bir fark bulunmadığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte 13. Soruda sorulan kanuna aykırı bir şey yapmadıkça sosyal medya hesabımın devlet tarafından gözetlenmeyeceğini düşünenler arasında keskin bir farkın olmadığı görülmektedir.

12. soruda farklı olarak devletin gücünü artırması için gözetim yaptığı soruda yanıtların dağılımları arasında ciddi bir farklılığın olduğu görülmektedir. Katılımcılar arasında 248 kişi %47,8 oranla devletin vatandaşları hakkında bilgi toplayarak

güçlendiğini düşünürken,145 kişi %27,9 oranla bu görüşe katılmadıklarını beyan etmiştir.

Gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi faktörü altında bulunan soruların dağılımları aşağıda verilmiştir:

Tablo 17: Gözetimin Gündelik Yaşamla İç içe Olduğu Düşüncesine Dair Dağılım

33.Sosyal medyada, bazen eşim, sevgilim, akrabam, arkadaşım ya da dostum hakkında iltifat, aşk, sevgi ya da sitem içeren yazılar paylaşıyorum.					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	139	26,8	26,8	26,8
	Katılmıyorum	105	20,2	20,2	47,0
	Kararsızım	65	12,5	12,5	59,5
	Katılıyorum	121	23,3	23,3	82,9
	Kesinlikle Katılıyorum	89	17,1	17,1	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

14.İnsanların vücutlarına çipler takarak onları takip etmek günümüzde gerçekleştirilebilir bir hadisedir.					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	70	13,5	13,5	13,5
	Katılmıyorum	73	14,1	14,1	27,6
	Kararsızım	88	17,0	17,0	44,5
	Katılıyorum	172	33,1	33,1	77,6
	Kesinlikle Katılıyorum	116	22,4	22,4	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

34.Enformasyon teknolojilerinin gündelik yaşamımda bana sağladığı (fatura ödeme, alışveriş yapma vb.)kolaylıklardan dolayı dijital mecralardan vazgeçmem söz konusu olamaz.					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	44	8,5	8,5	8,5
	Katılmıyorum	70	13,5	13,5	22,0
	Kararsızım	111	21,4	21,4	43,4
	Katılıyorum	161	31,0	31,0	74,4
	Kesinlikle Katılıyorum	133	25,6	25,6	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

Gözetimin gündelik yaşamla iç içe olduğuna dair tablodaki dağılımlara baktığımızda 33.soruda katılımcılara sorulan sosyal medyada özeline ait duygu durumlarının paylaşımına dair verilen yanıtların arasında belirgin bir fark bulunmadığı anlaşılmakta ve oranlar birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. 14.soruda sorulan insanların vücutlarına çipler takarak onları takip etmek günümüzde gerçekleştirmektedir yanıtları 288 kişi katılırken 143 kişinin katılmadığı görülmektedir. Bu bağlamda verilen yanıtların dağılımına göre katılımcıların çoğunun günümüz gözetimin farkında olduğu sonucu çıkarılabilir. 34. Soruda ise teknolojinin gündelik yaşamda sağladığı kolaylıklardan dolayı kullanıcıların sosyal paylaşım ağlarından vazgeçmemelerine katılımın yüksek olduğu görülmektedir. Teknolojilerin gündelik hayattaki faydalarından dolayı 294 kişi %56,6 oranla vazgeçmeyeceklerini beyan etmiş buna karşın 114 kişi %22,0 oranla bu görüşe katılmadıklarını belirtmişlerdir. Buradan da anlaşıyor ki teknolojinin sağladığı kolaylıklar gözetime meşru bir zemin oluşturmakta bunun yanı sıra gözetime karşı rıza da oluşturmaktadır.

Sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce faktörü altında bulunan soruların dağılımları aşağıda verilmiştir:

Tablo 18: Sosyal Medyada Gözetimin Sınırı Soruları Dağılımı

38.Sosyal paylaşım ağlarında iletişim kurduklarım, gündelik yaşamdaki çevremden oluşuyorsa (aile, arkadaş, eş, vb.), bu durum sosyal paylaşım ağlarındaki özgürlüğümü kısıtlar.					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	141	27,2	27,2	27,2
	Katılmıyorum	174	33,5	33,5	60,7
	Kararsızım	86	16,6	16,6	77,3
	Katılıyorum	30	5,8	5,8	83,0
	Kesinlikle Katılıyorum	88	17,0	17,0	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

27.Sosyal paylaşım ağlarında siyasi görüşümü veya ideolojimi paylaşmaktan çekinmem.					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	114	22,0	22,0	22,0
	Katılmıyorum	114	22,0	22,0	43,9
	Kararsızım	102	19,7	19,7	63,6
	Katılıyorum	107	20,6	20,6	84,2
	Kesinlikle Katılıyorum	82	15,8	15,8	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

23.Suç oranının yüksek olduğu yerlerde toplumsal güvenlik için her birey mahremiyetinden taviz verebilmelidir.					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	149	28,7	28,7	28,7
	Katılmıyorum	123	23,7	23,7	52,4
	Kararsızım	136	26,2	26,2	78,6
	Katılıyorum	76	14,6	14,6	93,3

	Kesinlikle Katılıyorum	35	6,7	6,7	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

Sosyal medyada gözetimin sınırı soruları dağılım tablosuna baktığımızda 38. Soruda Sosyal paylaşım ağlarında yakınlarımla paylaşımları sınırladığı yani sosyal medyada da mahalle baskını hissettiği düşüncesine verilen yanıtlara katılımın az olduğu görülmektedir. Sosyal paylaşım ağlarında iletişim kurduklarım yakın çevremden oluşursa özgürlüğümü kısıtlanır yanıtına 101 kişi %21,3 oranla iken katılırken,228 kişi %44,0 oranla katılmıyorum/kesinlikle katılmıyorum yanıtını verildiği görülmektedir. Yani sosyal medyada mahalle baskısına benzer bir durumun çok düşük derecede var olduğu sonucu çıkarılabilir. 27.soruda sosyal paylaşım ağlarında siyasi görüşümü veya ideolojisini paylaşım yanıtları neredeyse homojen olduğu görülmektedir. Birbirlerine yakın oranlarla yanıt verildiği görülmektedir.23.soruda güvenlik gerekçesi dahi olsa bile bireyin mahremiyetinden taviz vermemesi gerektiği sonucu 272 kişi %52,4 oranla çıkmaktadır. Katılımcıların mahremiyet konusunda bariz bir şekilde taviz verilmemesi gerektiği sonucu ortaya çıkmıştır.

Sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce faktörü altında bulunan soruların dağılımları aşağıda verilmiştir:

Tablo 19: Sosyal Paylaşım Ağlarında Kimlik Kazanma Dağılımı

40.Sosyal paylaşım ağlarında var olmak, gözetleniyor olmamdan daha önemlidir.					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	139	26,8	26,8	26,8
	Katılmıyorum	115	22,2	22,2	48,9
	Kararsızım	144	27,7	27,7	76,7
	Katılıyorum	70	13,5	13,5	90,2

	Kesinlikle Katılıyorum	51	9,8	9,8	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

Tablo 19’da verilen yanıtların dağılımına baktığımızda sosyal paylaşım ağlarından vazgeçme eğilimi daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.40. soruda sorulan Sosyal paylaşım ağlarında var olmak, gözetleniyor olmamdan daha önemli olduğuna katılım 121 kişi %23,3 oranla sağlanırken,254 kişi %49,0 oranla katılmıyorum/kesinlikle katılmıyorum beyanında bulunmuştur. Verilen yanıtların dağılımına göre katılımcıların çoğunun gözetilmekten hoşlanmadığı sonucu çıkarılabilir.

Tablo 20: Sosyal Paylaşım Ağlarında Kişilerin Kısıtlanması Dağılımı

39.Sosyal paylaşım ağlarında daha özgür olabilmek için profilimi birtakım kişilere kısıtlamayı tercih ederim.					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	95	18,3	18,3	18,3
	Katılmıyorum	98	18,9	18,9	37,2
	Kararsızım	61	11,8	11,8	48,9
	Katılıyorum	127	24,5	24,5	73,4
	Kesinlikle Katılıyorum	138	26,6	26,6	100,0
	Total	519	100,0	100,0	

Tablo 20’ye baktığımızda verilen yanıtların dağılımları arasında belirgin bir farkın olduğu anlaşılmaktadır. Sosyal paylaşım ağlarında daha özgür olabilmek için profilini birtakım kişilere kısıtlamayı tercih edenlerin arasında 265 kişi ile % 51,1 oranla katılıyorum/kesinlikle katılıyorum yanıtını verirken 193 kişi %37,2 oranla katılmıyorum/kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir. 61 kişinin de kararsızım

yanıtını verdiği görülmektedir. Sosyal medyada kullanıcıların özgür olmak için sahte kimlik oluşturma yoluna gidebildiği ya da başka kişileri hesaplarında engellediği anlaşılmaktadır.

4.6. Çıkarımsal Analizler

4.6.1. Faktör Analizi

Bu kısımda faktör analizi uygulanarak faktörlerin güvenilirliği test edilip soruların faktörler altındaki dağılımları belirlenmiştir:

Tablo 21: KMO & Bartlett ve Güvenirlik Test Sonuçları

KMO and Bartlett's Test			
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.			,608
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square		6449,538
	df		561
	Sig.		,000
Reliability Statistics			
Cronbach's Alpha		N of Items	
,704		31	

Anket sorularımın faktör analizine uygunluğu için yapılan Tablo 21'deki Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliliği testi ile Bartlett küresellik testi yeterli düzeyde sonuçlanmış olup veri setinin faktör analizine uygun olduğu görülmüştür. Ayrıca Cronbach's Alpha değeri 0,704 olarak sonuçlanmış ölçek sorularımızın güvenilirlik testine uygunluğu ve geçerliliği ispatlanmıştır.

Tablo 22: Faktör Analizi

	Component									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
32.Sosyal medya hesaplarımda sevinçlerimi paylaştığım gibi üzüntülerimi de paylaşıyorum.	,958	,058	,116	,024	,049	- ,005	- ,003	,101	,034	- ,005
36.Önemli anlarıma (düğün, mezuniyet, hastalık, doğum, başarı vb.) ait olan fotoğrafları, videoları ya da yazıları sosyal medya hesaplarımda paylaşıyorum.	,957	,060	,115	,048	,062	- ,003	,003	,084	,025	- ,005
35.Çevrimiçi ortamlarda kişisel bilgilerimin arkadaşlarım tarafından görünmesinden hoşnutsuzluk duyarım.	,067	,951	- ,021	- ,018	,025	,130	,060	,018	,030	,029
22.Gözetim uygulamalarının, suçluların yakalanmasında önemli bir rolü olduğunu düşünüyorum.	,066	,948	- ,036	- ,015	,027	,136	,064	,020	,035	,010
16.Sosyal medya hesaplarımdaki paylaşımlarım denetleniyorsa hesabımı kapatırım.	,116	- ,027	,955	- ,003	,039	,034	,051	,005	,023	,005
37.Sosyal medya hesaplarımda gittiğim eğlence mekânları (sinema, tiyatro, bar vb.) ile ilgili paylaşımlarda bulunurum.	,103	- ,048	,954	- ,028	,036	,010	,073	,017	,027	- ,001
31.Sosyal paylaşım ağlarında mahremiyetin ihlal edilmesi bireyleri hassasiyetler konusunda duyarsızlaştırmıştır.	- ,024	- ,016	- ,126	,693	,149	- ,144	,097	,110	,028	- ,019
20.Enformasyon teknolojilerinin gündelik hayatımızda bu kadar çok yoğun ve yaygın kullanılması gözetime karşı direncimi kırmaktadır.	,002	- ,009	,054	,605	- ,090	,202	- ,135	,151	,140	,022
19.Güvenliğim için kişisel alanımı daraltmaya razı olabilirim.	,132	- ,028	- ,022	,551	- ,112	,196	,318	- ,275	- ,177	,026
25.Toplanan kişisel veriler yetkisi olmayanlarla paylaşılmamalıdır.	,074	,114	,145	,461	,277	- ,334	- ,052	,182	,105	,132
30.Güvenlik hedefli bile olsa kişisel veriler bireyin haberi olmadan elde ediliyorsa bu mahremiyet ihlâlidir.	,049	,046	,125	,413	,400	- ,046	- ,110	- ,057	- ,357	- ,212

26.Amaç her ne olursa olsun kişisel verilerin izinsiz toplanmaması gerektiğini düşünüyorum.	- ,014	- ,017	,013	,072	,750	- ,185	,088	,102	,013	- ,102
17.Sosyal medya hesabımın güvenliği için detaylı bir şekilde kişisel bilgilerimi talep eden formları doldurabilirim.	,196	,147	- ,045	- ,117	,599	,214	- ,002	- ,199	,045	,154
24.Sosyal medya kullanıcılarının kim tarafından ve neden gözetim altında tutulduğunu bilmelerinden yanayım.	- ,145	- ,051	- ,036	,217	,462	,007	,225	,385	,221	- ,107
15.Eğitim, sağlık, güvenlik, aile, iş, haberleşme, eğlence vb. ortamlarda verdiğim kişisel bilgilerimin toplanıp kurumlar arasında paylaşıldığını düşünüyorum.	,074	- ,004	,230	,083	,454	,146	- ,331	- ,051	- ,115	,221
28.Sosyal paylaşım ağlarında gerçek profilimde söyleyemediklerimi sahte profil oluşturarak söyleyebilirim.	- ,047	,022	,065	,098	- ,029	,712	- ,123	,085	,120	- ,033
29.Sosyal paylaşım ağlarında başkalarının özel hayatıyla ilgili bilgileri takip etmekten hoşnutluk duyarım.	,051	,242	,003	- ,099	,022	,690	,072	,072	- ,073	- ,030
18.Devlet ve devlete bağlı kurumlar gözetim teknolojilerini sadece toplumun güvenliği için kullanırlar.	,020	- ,021	- ,003	,049	,019	- ,005	,750	,205	,075	,025
13.Kanuna aykırı bir şey yapmadıkça sosyal medya hesabımın devlet tarafından gözetlenmeyeceğini düşünüyorum.	- ,005	,148	,159	- ,011	,041	- ,047	,735	- ,208	- ,063	,071
33.Sosyal medyada, bazen eşim, sevgilim, akrabam, arkadaşım ya da dostum hakkında iltifat, aşk, sevgi ya da sitem içeren yazılar paylaşıyorum.	,324	,049	- ,008	,020	- ,023	,075	,078	,594	,046	- ,089
14.İnsanların vücutlarına çipler takarak onları takip etmek günümüzde gerçekleştirilebilir bir hadisedir.	,070	- ,066	,067	,120	- ,049	,276	- ,057	,493	- ,276	,222

34.Enformasyon teknolojilerinin gündelik yaşamımda bana sağladığı (fatura ödeme, alışveriş yapma vb.)kolaylıklardan dolayı dijital mecralardan vazgeçmem söz konusu olamaz.	- ,044	,400	- ,039	,255	,089	- ,090	- ,072	,475	,032	,085
38.Sosyal paylaşım ağlarında iletişim kurduğum, gündelik yaşamdaki çevremden oluşuyorsa (aile, arkadaş, eş, vb.), bu durum sosyal paylaşım ağlarındaki özgürlüğümü kısıtlar.	- ,057	,123	,250	,140	- ,120	- ,103	- ,138	- ,091	,557	- ,004
27.Sosyal paylaşım ağlarında siyasi görüşümü veya ideolojimi paylaşmaktan çekinmem.	,246	- ,088	- ,108	- ,067	,170	,182	,213	,232	,544	- ,015
23.Suç oranının yüksek olduğu yerlerde toplumsal güvenlik için her birey mahremiyetinden taviz verebilmelidir.	,066	,071	- ,125	,107	,192	,369	,039	- ,289	,420	,120
40.Sosyal paylaşım ağlarında var olmak, gözetleniyor olmamdan daha önemlidir.	,029	- ,052	- ,116	- ,042	,054	,020	,019	,083	- ,073	,754
39.Sosyal paylaşım ağlarında daha özgür olabilmek için profilimi birtakım kişilere kısıtlamayı tercih ederim.	- ,044	,090	,103	,047	- ,038	- ,060	,037	- ,056	,090	,572

Faktörlerle ilişkisi sınırlı olduğu için 12. ve 21. sorular ile hipotezlere uygun bir saptama yapmak için ölçek yanıtları farklı olan 11.sorular değerlendirme dışında tutulmuş olup kalan 27 soru 10 ayrı faktör altında gruplanmıştır.

Tablo 23: Faktör Altında Anket Sorularının Gruplara Dağılımı

FAKTÖRLER	SORULAR
F1=Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı	32.Sosyal medya hesaplarımda sevinçlerimi paylaştığım gibi üzüntülerimi de paylaşıyorum.
	36.Önemli anlarıma (düğün, mezuniyet, hastalık, doğum, başarı vb.) ait olan fotoğrafları, videoları ya da yazıları sosyal medya

	hesaplarımda paylaşıyorum.
F2=Gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi	35.Çevrimiçi ortamlarda kişisel bilgilerimin arkadaşlarım tarafından görünmesinden hoşnutluk duyarım.
	22.Gözetim uygulamalarının, suçluların yakalanmasında önemli bir rolü olduğunu düşünüyorum.
F3=Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım	16.Sosyal medya hesaplarımdaki paylaşımlarım denetleniyorsa hesabımı kapatırım.
	37.Sosyal medya hesaplarımda gittiğim eğlence mekânları (sinema, tiyatro, bar vb.) ile ilgili paylaşımlarda bulunurum.
F4=Mahremiyetin korunmasına dair yaklaşım	31.Sosyal paylaşım ağlarında mahremiyetin ihlal edilmesi bireyleri hassasiyetler konusunda duyarsızlaştırmıştır.
	20.Enformasyon teknolojilerinin gündelik hayatımızda bu kadar çok yoğun ve yaygın kullanılması gözetime karşı direncimi kırmaktadır.
	19.Güvenliğim için kişisel alanımı daraltmaya razı olabilirim.
	25.Toplanan kişisel veriler yetkisi olmayanlarla paylaşılmamalıdır.
	30.Güvenlik hedefli bile olsa kişisel veriler bireyin haberi olmadan elde ediliyorsa bu mahremiyet ihlâlidir.
F5=Gözetim etiğine ilişkin yaklaşım	26.Amaç her ne olursa olsun kişisel verilerin izinsiz toplanmaması gerektiğini düşünüyorum.
	17.Sosyal medya hesabımın güvenliği için detaylı bir şekilde kişisel bilgilerimi talep eden formları doldurabilirim.
	24.Sosyal medya kullanıcılarının kim tarafından ve neden gözetim altında tutulduğunu bilmelerinden yanayım.
	15.Eğitim, sağlık, güvenlik, aile, iş, haberleşme, eğlence vb. ortamlarda verdiğim kişisel bilgilerimin toplanıp kurumlar arasında paylaşıldığını düşünüyorum.
F6=Sosyal medyada kimlik inşa etme	28.Sosyal paylaşım ağlarında gerçek profilimde söyleyemediklerimi sahte profil oluşturarak söyleyebilirim.
	29.Sosyal paylaşım ağlarında başkalarının özel hayatıyla ilgili bilgileri takip etmekten hoşnutluk duyarım.

düşüncesi	
F7=Devlet gözetimine dair yaklaşım	18.Devlet ve devlete bağlı kurumlar gözetim teknolojilerini sadece toplumun güvenliği için kullanırlar.
	13.Kanuna aykırı bir şey yapmadıkça sosyal medya hesabımın devlet tarafından gözetlenmeyeceğini düşünüyorum.
F8=Gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi	33.Sosyal medyada, bazen eşim, sevgilim, akrabam, arkadaşım ya da dostum hakkında iltifat, aşk, sevgi ya da sitem içeren yazılar paylaşıyorum.
	14.İnsanların vücutlarına çipler takarak onları takip etmek günümüzde gerçekleştirilebilir bir hadisedir.
	34.Enformasyon teknolojilerinin gündelik yaşamımda bana sağladığı (fatura ödeme, alışveriş yapma vb.)kolaylıklardan dolayı dijital mecralardan vazgeçmem söz konusu olamaz.
F9=Sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce	38.Sosyal paylaşım ağlarında iletişim kurduklarım, gündelik yaşamdaki çevremden oluşuyorsa (aile, arkadaş, eş, vb.), bu durum sosyal paylaşım ağlarındaki özgürlüğümü kısıtlar.
	27.Sosyal paylaşım ağlarında siyasi görüşümü veya ideolojimi paylaşmaktan çekinmem.
	23.Suç oranının yüksek olduğu yerlerde toplumsal güvenlik için her birey mahremiyetinden taviz verebilmelidir.
F10=Sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce	40.Sosyal paylaşım ağlarında var olmak, gözetleniyor olmamdan daha önemlidir.
	39.Sosyal paylaşım ağlarında daha özgür olabilmek için profilimi birtakım kişilere kısıtlamayı tercih ederim.

4.6.2. Fark Analizi

Faktör analizi yapıldıktan sonra normallik testine göre faktör sorularının demografik özelliklerine ve gözetime yaklaşım konusunda ayrı olarak iki farklı soruya verilen yanıtların birbirleri arasında farklılık gösterip göstermediğini test etmek için parametrik olmayan testlerden nominal özelliğe sahip iki bağımsız değişkenli yanıtlar

için Mann-Whitney ve ordinal özelliğe sahip ikiden fazla değişkeni olan yanıtlar için Kruskal-Wallis testleri uygulanmıştır. Bu başlık altında her faktör için oluşturulan hipotezler test edilmiştir. Yapılan testlerin sonunda $p>0.05$ ise H_0 ; $p<0.05$ ise H_1 kabul edilmiştir.

4.6.2.1. Mann – Whitney Testi

Bu analiz, katılımcıların cinsiyet grupları (kadın, erkek) ve medeni durumlarını (evli, bekâr) belirten demografik bilgileri içeren gözetime yaklaşım sorularına verilen yanıtların iki değişkenli olması sebebiyle Mann-Whitney testine tabi tutulacaktır.

4.6.2.1.1. Cinsiyete Göre Yapılan Analiz

Tablo 24: Fark Analizi/ Cinsiyete Göre Anlamlılık

	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8	F9	F10
Mann - Whitney U	28878,500	24158,500	27672,500	26414,000	29529,500	28288,500	28771,500	24082,000	28183,000	29400,000
Wilcoxon W	90303,500	38523,500	42037,500	87839,000	43894,500	42653,500	43136,500	85507,000	42548,000	43765,000
Z	-,447	-,3489	-,1221	-,2086	-,029	-,816	-,506	-,3544	-,902	-,110
Asymp. Sig. (2-tailed)	,655	,000	,222	,037	,977	,415	,613	,000	,367	,912

Tablo 25: Fark Analizi/ Cinsiyete Göre Sıralama

	1.Cinsiyetiniz?	Sayı	Sıra Ortalaması	Sıraların Toplamı
F1	Erkek	350	258,01	90303,50
	Kadın	169	264,12	44636,50
	Total	519		
F2	Erkek	350	275,48	96416,50
	Kadın	169	227,95	38523,50
	Total	519		
F3	Erkek	350	265,44	92902,50
	Kadın	169	248,74	42037,50
	Total	519		
F4	Erkek	350	250,97	87839,00
	Kadın	169	278,70	47101,00
	Total	519		
F5	Erkek	350	260,13	91045,50
	Kadın	169	259,73	43894,50
	Total	519		
F6	Erkek	350	263,68	92286,50
	Kadın	169	252,39	42653,50
	Total	519		
F7	Erkek	350	262,30	91803,50
	Kadın	169	255,25	43136,50
	Total	519		
F8	Erkek	350	244,31	85507,00
	Kadın	169	292,50	49433,00
	Total	519		
F9	Erkek	350	263,98	92392,00
	Kadın	169	251,76	42548,00
	Total	519		
F10	Erkek	350	260,50	91175,00
	Kadın	169	258,96	43765,00
	Total	519		

Faktörler açısından cinsiyet grupları arasında herhangi bir farkın olup olmadığını tespit edebilmek için hipotezler yukarıda oluşan tablolara göre değerlendirilecektir.

1.Cinsiyetler arasında kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H_0 = Cinsiyetler arasında kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı açısından anlamlı bir fark yoktur.

H_1 = Cinsiyetler arasında kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı açısından anlamlı bir fark vardır.

Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı faktörü için p değeri 0,655 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H_1 reddedilerek, H_0 kabul edilir. Dolayısıyla kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark yoktur.

2.Cinsiyetler arasında gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi yaklaşımı açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H_0 = Cinsiyetler arasında gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi yaklaşımı açısından anlamlı bir fark yoktur.

H_1 = Cinsiyetler arasında gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi yaklaşımı açısından anlamlı bir fark vardır.

Gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi faktörü için p değeri 0,000 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H_0 reddedilerek, H_1 kabul edilir. Dolayısıyla kullanıcının gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi yaklaşımı açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark vardır.

3.Cinsiyetler arasında sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşımı açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H_0 = Cinsiyetler arasında sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşımı açısından anlamlı bir fark yoktur.

H_1 = Cinsiyetler arasında sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşımı açısından anlamlı bir fark vardır.

Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım faktörü için p değeri 0,222 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H_1 reddedilerek, H_0 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşımı açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark yoktur.

4.Cinsiyetler arasında mahremiyetin korunmasına dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H_0 = Cinsiyetler arasında mahremiyetin korunmasına dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark yoktur.

H_1 = Cinsiyetler arasında mahremiyetin korunmasına dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark vardır.

Mahremiyetin korunmasına dair faktörü için p değeri 0,037 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H_0 reddedilerek, H_1 kabul edilir. Dolayısıyla mahremiyetin korunmasına dair yaklaşımı açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark yoktur.

5.Cinsiyetler arasında gözetim etiğine ilişkin yaklaşım açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H_0 = Cinsiyetler arasında gözetim etiğine ilişkin yaklaşım açısından anlamlı bir fark yoktur.

H_1 = Cinsiyetler arasında gözetim etiğine ilişkin yaklaşım açısından anlamlı bir fark vardır.

Gözetim etiğine ilişkin yaklaşım faktörü için p değeri 0,977 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H_1 reddedilerek, H_0 kabul edilir. Dolayısıyla gözetim etiğine ilişkin yaklaşım açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark yoktur.

6.Cinsiyetler arasında sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H_1 = Cinsiyetler arasında sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi açısından anlamlı bir fark yoktur.

H_0 = Cinsiyetler arasında sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi açısından anlamlı bir fark vardır.

Sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi faktörü için p değeri 0,415 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H_1 reddedilerek, H_0 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark yoktur.

7.Cinsiyetler arasında devlet gözetimine dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H_0 = Cinsiyetler arasında devlet gözetimine dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark yoktur.

H_1 = Cinsiyetler arasında devlet gözetimine dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark vardır.

Devlet gözetimine dair yaklaşım faktörü için p değeri 0,613 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H_1 reddedilerek, H_0 kabul edilir. Dolayısıyla devlet gözetimine dair yaklaşımı açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark yoktur.

8.Cinsiyetler arasında gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H_0 = Cinsiyetler arasında gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi açısından anlamlı bir fark yoktur.

H_1 = Cinsiyetler arasında gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi açısından anlamlı bir fark vardır.

Gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi faktörü için p değeri 0,000 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H_0 reddedilerek, H_1 kabul edilir. Dolayısıyla gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark vardır.

9.Cinsiyetler arasında sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşüncesi açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H_0 = Cinsiyetler arasında sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşüncesi açısından anlamlı bir fark yoktur.

H_1 = Cinsiyetler arasında Sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce açısından anlamlı bir fark vardır.

Sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşüncesi faktörü için p değeri 0,367 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H_1 reddedilerek, H_0 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşüncesi açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark yoktur.

10.Cinsiyetler arasında sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşüncesi açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H_0 = Cinsiyetler arasında sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşüncesi açısından anlamlı bir fark yoktur.

H_1 = Cinsiyetler arasında sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce açısından anlamlı bir fark vardır.

Sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşüncesi faktörü için p değeri 0,912 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H_1 reddedilerek, H_0 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşüncesi açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark yoktur.

Tablo 26: Fark Analizi/ Cinsiyete Göre Anlamlılık

	11a.Sosyal paylaşım ağlarını hangi amaçla kullanırsınız? BİLGİ	11b.Sosyal paylaşım ağlarını hangi amaçla kullanırsınız? İLETİŞİM	11c.Sosyal paylaşım ağlarını hangi amaçla kullanırsınız? EĞLENCE	11d.Sosyal paylaşım ağlarını hangi amaçla kullanırsınız? ALİŞVERİŞ	11e.Sosyal paylaşım ağlarını hangi amaçla kullanırsınız? İŞ
Mann-Whitney U	27760,000	24649,000	28599,000	21079,000	23339,000
Wilcoxon W	89185,000	86074,000	42964,000	82504,000	84764,000
Z	-1,195	-3,209	-,631	-5,530	-4,015
Asymp. Sig. (2-tailed)	,232	,001	,528	,000	,000

Tablo 27: Fark Analizi/ Cinsiyete Göre Sıralama

	1.Cinsiyetiniz ?	Sayı	Sıra Ortalaması	Sıraların Toplamı
11.Sosyal paylaşım ağlarını hangi amaçla kullanırsınız? BİLGİ	Erkek	350	254,81	89185,00
	Kadın	169	270,74	45755,00
	Toplam	519		
11.Sosyal paylaşım ağlarını hangi amaçla kullanırsınız? İLETİŞİM	Erkek	350	245,93	86074,00
	Kadın	169	289,15	48866,00
	Toplam	519		
11.Sosyal paylaşım ağlarını hangi amaçla kullanırsınız? EĞLENCE	Erkek	350	262,79	91976,00
	Kadın	169	254,22	42964,00
	Toplam	519		
11.Sosyal paylaşım ağlarını hangi amaçla kullanırsınız? ALİŞVERİŞ	Erkek	350	235,73	82504,00
	Kadın	169	310,27	52436,00
	Toplam	519		
11.Sosyal paylaşım ağlarını hangi amaçla kullanırsınız? İŞ	Erkek	350	242,18	84764,00
	Kadın	169	296,90	50176,00
	Toplam	519		

Sosyal paylaşım ağlarını kullanım amacı(bilgi, iletişim, eğlence, alışveriş ve iş) açısından değerlendirdiğimizde cinsiyet grupları arasında herhangi bir farkın olup olmadığını tespit edebilmek için hipotezler yukarıda oluşan tablolara göre değerlendirilecektir.

A. Cinsiyetler arasında sosyal paylaşım ağlarını bilgi amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H_0 = Cinsiyetler arasında sosyal paylaşım ağlarını bilgi amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark yoktur.

H_1 = Cinsiyetler arasında sosyal paylaşım ağlarını bilgi amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark bir fark vardır.

Sosyal paylaşım ağlarını bilgi amaçlı kullananlar için p değeri 0,232 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H_1 reddedilerek, H_0 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal paylaşım ağlarını bilgi amaçlı kullananlar açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark yoktur.

B. Cinsiyetler arasında sosyal paylaşım ağlarını iletişim amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H_0 = Cinsiyetler arasında sosyal paylaşım ağlarını iletişim amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark yoktur.

H_1 = Cinsiyetler arasında sosyal paylaşım ağlarını iletişim amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark bir fark vardır.

Sosyal paylaşım ağlarını iletişim amaçlı kullananlar için p değeri 0,001 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H_0 reddedilerek, H_1 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal paylaşım ağlarını iletişim amaçlı kullananlar açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark vardır.

C. Cinsiyetler arasında sosyal paylaşım ağlarını eğlence amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H₀= Cinsiyetler arasında sosyal paylaşım ağlarını eğlence amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark yoktur.

H₁= Cinsiyetler arasında sosyal paylaşım ağlarını eğlence amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark bir fark vardır.

Sosyal paylaşım ağlarını eğlence amaçlı kullananlar için p değeri 0,528 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H₁ reddedilerek, H₀ kabul edilir. Dolayısıyla sosyal paylaşım ağlarını eğlence amaçlı kullananlar açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark yoktur.

D. Cinsiyetler arasında sosyal paylaşım ağlarını alışveriş amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H₀= Cinsiyetler arasında sosyal paylaşım ağlarını alışveriş amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark yoktur.

H₁= Cinsiyetler arasında sosyal paylaşım ağlarını alışveriş amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark bir fark vardır.

Sosyal paylaşım ağlarını alışveriş amaçlı kullananlar için p değeri 0,000 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H₀ reddedilerek, H₁ kabul edilir. Dolayısıyla sosyal paylaşım ağlarını alışveriş amaçlı kullananlar açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark vardır.

E. Cinsiyetler arasında sosyal paylaşım ağlarını iş amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H₀= Cinsiyetler arasında sosyal paylaşım ağlarını iş amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark yoktur.

H₁= Cinsiyetler arasında sosyal paylaşım ağlarını iş amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark bir fark vardır.

Sosyal paylaşım ağlarını iş amaçlı kullananlar için p değeri 0,000 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H₀ reddedilerek, H₁ kabul edilir. Dolayısıyla sosyal

paylaşım ağlarını iş amaçlı kullananlar açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark vardır.

4.6.2.1.2. Medeni Durumlarına Göre Yapılan Analiz

Tablo 28: Fark Analizi/ Medeni Durumlarına Göre Anlamlılık

	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8	F9	F10
Mann - Whitney U	26192,500	27664,000	27145,000	22058,500	21606,000	25154,500	27122,000	26257,500	24565,500	27105,500
Wilcoxon W	94457,500	95929,000	38470,000	90323,500	32931,000	36479,500	95387,000	94522,500	35890,500	95370,500
Z	-,983	-,007	-,352	- 3,831	- 3,989	- 1,652	-,360	-,945	- 2,083	-,372
Asymp. Sig. (2-tailed)	,326	,994	,725	,000	,000	,099	,719	,344	,037	,710

Tablo 29: Fark Analizi/ Medeni Durumlarına Göre Sıralama

	4.Medeni durumunuz?	Sayı	Sıra Ortalaması	Sıraların Toplamı
F1	Evli	150	269,88	40482,50
	Bekâr	369	255,98	94457,50
	Total	519		
F2	Evli	150	260,07	39011,00
	Bekâr	369	259,97	95929,00
	Total	519		
F3	Evli	150	256,47	38470,00

	Bekâr	369	261,44	96470,00
	Total	519		
F4	Evli	150	297,44	44616,50
	Bekâr	369	244,78	90323,50
	Total	519		
F5	Evli	150	219,54	32931,00
	Bekâr	369	276,45	102009,00
	Total	519		
F6	Evli	150	243,20	36479,50
	Bekâr	369	266,83	98460,50
	Total	519		
F7	Evli	150	263,69	39553,00
	Bekâr	369	258,50	95387,00
	Total	519		
F8	Evli	150	269,45	40417,50
	Bekâr	369	256,16	94522,50
	Total	519		
F9	Evli	150	239,27	35890,50
	Bekâr	369	268,43	99049,50
	Total	519		
F10	Evli	150	263,80	39569,50
	Bekâr	369	258,46	95370,50
	Total	519		

Faktörler açısından katılımcıların medeni durumlarına göre gruplar (evli, bekâr) arasında herhangi bir farkın olup olmadığını tespit edebilmek için hipotezler yukarıda oluşan tablolara göre değerlendirilecektir.

1. Medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H_0 = Medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı açısından anlamlı bir fark yoktur.

H_1 = Medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı açısından anlamlı bir fark vardır.

Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı faktörü için p değeri 0,326 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H_1 reddedilerek, H_0 kabul edilir. Dolayısıyla kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı açısından medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında anlamlı bir fark yoktur.

2. Medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi yaklaşımı açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H_0 = Medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi yaklaşımı açısından anlamlı bir fark yoktur.

H_1 = Medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi yaklaşımı açısından anlamlı bir fark vardır.

Gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi faktörü için p değeri 0,994 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H_1 reddedilerek, H_0 kabul edilir. Dolayısıyla kullanıcının gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi yaklaşımı açısından medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında anlamlı bir fark yoktur.

3. Medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşımı açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H_0 = Medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşımı açısından anlamlı bir fark yoktur.

H_1 = Medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşımı açısından anlamlı bir fark vardır.

Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım faktörü için p değeri 0,725 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H_1 reddedilerek, H_0 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşımı açısından medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında anlamlı bir fark yoktur.

4. Medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında mahremiyetin korunmasına dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H_0 = Medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında mahremiyetin korunmasına dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark yoktur.

H_1 = Medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında mahremiyetin korunmasına dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark vardır.

Mahremiyetin korunmasına dair yaklaşım faktörü için p değeri 0,000 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H_0 reddedilerek, H_1 kabul edilir. Dolayısıyla mahremiyetin korunmasına dair yaklaşımı açısından medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında anlamlı bir fark vardır.

5. Medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında gözetim etiğine ilişkin açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H_0 = Medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında gözetim etiğine ilişkin yaklaşım açısından anlamlı bir fark yoktur.

H_1 = Medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında gözetim etiğine ilişkin yaklaşım açısından anlamlı bir fark vardır.

Gözetim etiğine ilişkin yaklaşım faktörü için p değeri 0,000 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H_0 reddedilerek, H_1 kabul edilir. Dolayısıyla gözetim etiğine ilişkin yaklaşım açısından medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında anlamlı bir fark vardır.

6. Medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında sosyal medyada kimlik inşa etme açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H_0 = Medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi açısından anlamlı bir fark yoktur.

H_1 = Medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi açısından anlamlı bir fark vardır.

Sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi faktörü için p değeri 0,099 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H_1 reddedilerek, H_0 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi açısından medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında anlamlı bir fark yoktur.

7. Medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında devlet gözetimine dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H_0 = Medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında devlet gözetimine dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark yoktur.

H_1 = Medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında devlet gözetimine dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark vardır.

Devlet gözetimine dair yaklaşım faktörü için p değeri 0,719 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H_1 reddedilerek, H_0 kabul edilir. Dolayısıyla devlet gözetimine dair yaklaşımı açısından medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında anlamlı bir fark yoktur.

8. Medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H_0 = Medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi açısından anlamlı bir fark yoktur.

H_1 = Medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi açısından anlamlı bir fark vardır.

Gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi faktörü için p değeri 0,344 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H_1 reddedilerek, H_0 kabul edilir. Dolayısıyla gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi açısından medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında anlamlı bir fark yoktur.

9. Medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşüncesi açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H_0 = Medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşüncesi açısından anlamlı bir fark yoktur.

H_1 = Medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce açısından anlamlı bir fark vardır.

Sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşüncesi faktörü için p değeri 0,037 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H_0 reddedilerek, H_1 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşüncesi açısından medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında anlamlı bir fark vardır.

10. Medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H_0 = Medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce açısından anlamlı bir fark yoktur.

H_1 = Medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce açısından anlamlı bir fark vardır.

Sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce faktörü için p değeri 0,710 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H_1 reddedilerek, H_0 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce açısından medeni durumlarına göre gruplar(evli, bekâr) arasında anlamlı bir fark yoktur.

4.6.2.2. Kruskal – Wallis Testi

4.6.2.2.1. Yaş Gruplarına Göre Yapılan Analiz

Tablo 30: Fark Analizi/ Yaş Gruplarına Göre Anlamlılık

	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8	F9	F10
Kruskal-Wallis H	5,736	1,369	5,243	32,541	18,101	6,340	4,612	18,625	9,608	1,802
df	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4

Asymp. Sig.	,220	,850	,263	,000	,001	,175	,329	,001	,048	,772

Tablo 31: Fark Analizi/ Yaş Gruplarına Göre Sıralama

	2.Yaşınız?	Sayı	Sıra Ortalaması
F1	18 yaş altı	52	227,74
	18-25 arası	218	257,41
	26-45 arası	217	271,85
	46-65 arası	30	258,02
	65 yaş üstü	2	125,50
	Total	519	
F2	18 yaş altı	52	282,13
	18-25 arası	218	258,58
	26-45 arası	217	256,92
	46-65 arası	30	254,28
	65 yaş üstü	2	260,00
	Total	519	
F3	18 yaş altı	52	233,26
	18-25 arası	218	264,02
	26-45 arası	217	267,91
	46-65 arası	30	227,58
	65 yaş üstü	2	146,00
	Total	519	
F4	18 yaş altı	52	181,13
	18-25 arası	218	244,36
	26-45 arası	217	286,07
	46-65 arası	30	310,78
	65 yaş üstü	2	424,50
	Total	519	
F5	18 yaş altı	52	233,13
	18-25 arası	218	290,01
	26-45 arası	217	244,80
	46-65 arası	30	200,08

	65 yaş üstü	2	235,50
	Total	519	
F6	18 yaş altı	52	288,42
	18-25 arası	218	261,12
	26-45 arası	217	260,14
	46-65 arası	30	205,67
	65 yaş üstü	2	198,50
	Total	519	
F7	18 yaş altı	52	282,86
	18-25 arası	218	247,04
	26-45 arası	217	266,06
	46-65 arası	30	277,57
	65 yaş üstü	2	157,75
	Total	519	
F8	18 yaş altı	52	197,19
	18-25 arası	218	256,67
	26-45 arası	217	283,36
	46-65 arası	30	218,38
	65 yaş üstü	2	345,50
	Total	519	
F9	18 yaş altı	52	245,57
	18-25 arası	218	281,47
	26-45 arası	217	247,91
	46-65 arası	30	216,17
	65 yaş üstü	2	264,25
	Total	519	
F10	18 yaş altı	52	270,89
	18-25 arası	218	255,55
	26-45 arası	217	257,74
	46-65 arası	30	285,43
	65 yaş üstü	2	325,75
	Total	519	

Faktörler açısından katılımcıların yaş grupları arasında herhangi bir farkın olup olmadığını tespit edebilmek için hipotezler yukarıda oluşan tablolara göre değerlendirilecektir.

1. Yaş grupları arasında kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H_0 = Yaş grupları arasında kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı açısından anlamlı bir fark yoktur.

H_1 = Yaş grupları arasında kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı açısından anlamlı bir fark vardır.

Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı faktörü için p değeri 0,220 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H_1 reddedilerek, H_0 kabul edilir. Dolayısıyla kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı açısından yaş grupları arasında anlamlı bir fark yoktur.

2. Yaş grupları arasında gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi yaklaşımı açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H_0 = Yaş grupları arasında gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi yaklaşımı açısından anlamlı bir fark yoktur.

H_1 = Yaş grupları arasında gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi yaklaşımı açısından anlamlı bir fark vardır.

Gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi faktörü için p değeri 0,850 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H_1 reddedilerek, H_0 kabul edilir. Dolayısıyla kullanıcının gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi yaklaşımı açısından yaş grupları arasında anlamlı bir fark yoktur.

3. Yaş grupları arasında sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşımı açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Yaş grupları arasında sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşımı açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Yaş grupları arasında sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşımı açısından anlamlı bir fark vardır.

Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım faktörü için p değeri 0,263 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım açısından yaş grupları arasında anlamlı bir fark yoktur.

4. Yaş grupları arasında mahremiyetin korunmasına dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Yaş grupları arasında mahremiyetin korunmasına dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Yaş grupları arasında mahremiyetin korunmasına dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark vardır.

Mahremiyetin korunmasına dair yaklaşım faktörü için p değeri 0,000 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilir. Dolayısıyla mahremiyetin korunmasına dair yaklaşımı açısından yaş grupları arasında anlamlı bir fark vardır.

5. Yaş grupları arasında gözetim etiğine ilişkin açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Yaş grupları arasında gözetim etiğine ilişkin yaklaşım açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Yaş grupları arasında gözetim etiğine ilişkin yaklaşım açısından anlamlı bir fark vardır.

Gözetim etiğine ilişkin yaklaşım faktörü için p değeri 0,001 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilir. Dolayısıyla gözetim etiğine ilişkin yaklaşım açısından yaş grupları arasında anlamlı bir fark vardır.

6. Yaş grupları arasında sosyal medyada kimlik inşa etme açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Yaş grupları arasında sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Yaş grupları arasında sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi açısından anlamlı bir fark vardır.

Sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi faktörü için p değeri 0,175 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi açısından yaş grupları arasında anlamlı bir fark yoktur.

7. Yaş grupları arasında devlet gözetimine dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Yaş grupları arasında devlet gözetimine dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Yaş grupları arasında devlet gözetimine dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark vardır.

Devlet gözetimine dair yaklaşım faktörü için p değeri 0,329 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla devlet gözetimine dair yaklaşımı açısından yaş grupları arasında anlamlı bir fark yoktur.

8. Yaş grupları arasında gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Yaş grupları arasında gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Yaş grupları arasında gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi açısından anlamlı bir fark vardır.

Gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi faktörü için p değeri 0,001 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H₀ reddedilerek, H₁ kabul edilir. Dolayısıyla gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi açısından yaş grupları arasında anlamlı bir fark vardır.

9. Yaş grupları arasında sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşüncesi açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Yaş grupları arasında sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşüncesi açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Yaş grupları arasında sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce açısından anlamlı bir fark vardır.

Sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşüncesi faktörü için p değeri 0,048 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H₀ reddedilerek, H₁ kabul edilir. Dolayısıyla sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşüncesi açısından yaş grupları arasında anlamlı bir fark vardır.

10. Yaş grupları arasında sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Yaş grupları arasında sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Yaş grupları arasında sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce açısından anlamlı bir fark vardır.

Sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce faktörü için p değeri 0,772 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H₁ reddedilerek, H₀ kabul edilir.

Dolayısıyla sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce açısından yaş grupları arasında anlamlı bir fark yoktur.

4.6.2.2.2. Eğitim Gruplarına Göre Yapılan Analiz

Tablo 32: Fark Analizi/ Eğitim Gruplarına Göre Anlamlılık

	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8	F9	F10
Kruskal-Wallis H	3,449	6,691	10,775	16,170	32,440	6,739	11,613	37,082	,466	9,553
df	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Asymp. Sig.	,486	,153	,029	,003	,000	,150	,020	,000	,977	,049

Tablo 33: Fark Analizi/ Eğitim Gruplarına Göre Sıralama

	3.Eğitim durumunuz?	Sayı	Sıra Ortalaması
F1	İlköğretim	16	250,91
	Ortaöğretim (Lise)	108	245,66
	Önlisans	51	239,70
	Lisans (Üniversite)	225	271,29
	Lisansüstü(Yüksek Lisans/Doktora)	119	261,59
	Total	519	
F2	İlköğretim	16	284,00
	Ortaöğretim (Lise)	108	279,18
	Önlisans	51	228,33
	Lisans (Üniversite)	225	249,78
	Lisansüstü(Yüksek Lisans/Doktora)	119	272,26
	Total	519	
F3	İlköğretim	16	149,97

	Ortaöğretim (Lise)	108	255,09
	Önlisans	51	247,29
	Lisans (Üniversite)	225	268,81
	Lisansüstü(Yüksek Lisans/Doktora)	119	268,03
	Total	519	
F4	İlköğretim	16	255,72
	Ortaöğretim (Lise)	108	216,00
	Önlisans	51	243,76
	Lisans (Üniversite)	225	272,43
	Lisansüstü(Yüksek Lisans/Doktora)	119	283,96
	Total	519	
F5	İlköğretim	16	189,31
	Ortaöğretim (Lise)	108	204,44
	Önlisans	51	232,43
	Lisans (Üniversite)	225	276,98
	Lisansüstü(Yüksek Lisans/Doktora)	119	299,65
	Total	519	
F6	İlköğretim	16	302,19
	Ortaöğretim (Lise)	108	284,34
	Önlisans	51	244,90
	Lisans (Üniversite)	225	246,51
	Lisansüstü(Yüksek Lisans/Doktora)	119	264,22
	Total	519	
F7	İlköğretim	16	332,91
	Ortaöğretim (Lise)	108	270,32
	Önlisans	51	301,93
	Lisans (Üniversite)	225	242,57
	Lisansüstü(Yüksek Lisans/Doktora)	119	255,81
	Total	519	
F8	İlköğretim	16	249,66
	Ortaöğretim (Lise)	108	199,54

	Önlisans	51	273,07
	Lisans (Üniversite)	225	257,13
	Lisansüstü(Yüksek Lisans/Doktora)	119	316,10
	Total	519	
F9	İlköğretim	16	278,94
	Ortaöğretim (Lise)	108	262,64
	Önlisans	51	256,24
	Lisans (Üniversite)	225	260,64
	Lisansüstü(Yüksek Lisans/Doktora)	119	255,47
	Total	519	
F10	İlköğretim	16	246,38
	Ortaöğretim (Lise)	108	267,63
	Önlisans	51	280,84
	Lisans (Üniversite)	225	238,95
	Lisansüstü(Yüksek Lisans/Doktora)	119	285,79
	Total	519	

Faktörler açısından katılımcıların eğitim grupları arasında herhangi bir farkın olup olmadığını tespit edebilmek için hipotezler yukarıda oluşan tablolara göre değerlendirilecektir.

1. Eğitim grupları arasında kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Eğitim grupları arasında kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Eğitim grupları arasında kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı açısından anlamlı bir fark vardır.

Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı faktörü için p değeri 0,486 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir.

Dolayısıyla kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı açısından eğitim grupları arasında anlamlı bir fark yoktur.

2. Eğitim grupları arasında gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi yaklaşımı açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Eğitim grupları arasında gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi yaklaşımı açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Eğitim grupları arasında gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi yaklaşımı açısından anlamlı bir fark vardır.

Gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi faktörü için p değeri 0,153 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla kullanıcının gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi yaklaşımı açısından Eğitim grupları arasında anlamlı bir fark yoktur.

3. Eğitim grupları arasında sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşımı açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Eğitim grupları arasında sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşımı açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Eğitim grupları arasında sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşımı açısından anlamlı bir fark vardır.

Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım faktörü için p değeri 0,029 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım açısından eğitim grupları arasında anlamlı bir fark vardır.

4. Eğitim grupları arasında mahremiyetin korunmasına dair yaklaşım açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Eğitim grupları arasında mahremiyetin korunmasına dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Eğitim grupları arasında mahremiyetin korunmasına dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark vardır.

Mahremiyetin korunmasına dair yaklaşım faktörü için p değeri 0,003 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilir. Dolayısıyla mahremiyetin korunmasına dair yaklaşımı açısından eğitim grupları arasında anlamlı bir fark vardır.

5. Eğitim grupları arasında gözetim etiğine ilişkin açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Eğitim grupları arasında gözetim etiğine ilişkin yaklaşım açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Eğitim grupları arasında gözetim etiğine ilişkin yaklaşım açısından anlamlı bir fark vardır.

Gözetim etiğine ilişkin yaklaşım faktörü için p değeri 0,000 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilir. Dolayısıyla gözetim etiğine ilişkin yaklaşım açısından eğitim grupları arasında anlamlı bir fark vardır.

6. Eğitim grupları arasında sosyal medyada kimlik inşa etme açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Eğitim grupları arasında sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Eğitim grupları arasında sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi açısından anlamlı bir fark vardır.

Sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi faktörü için p değeri 0,150 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi açısından Eğitim grupları arasında anlamlı bir fark yoktur.

7. Eğitim grupları arasında devlet gözetimine dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Eğitim grupları arasında devlet gözetimine dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Eğitim grupları arasında devlet gözetimine dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark vardır.

Devlet gözetimine dair yaklaşım faktörü için p değeri 0,020 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilir. Dolayısıyla devlet gözetimine dair yaklaşımı açısından eğitim grupları arasında anlamlı bir fark vardır.

8. Eğitim grupları arasında gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Eğitim grupları arasında gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Eğitim grupları arasında gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi açısından anlamlı bir fark vardır.

Gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi faktörü için p değeri 0,000 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilir. Dolayısıyla gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi açısından eğitim grupları arasında anlamlı bir fark vardır.

9. Eğitim grupları arasında sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Eğitim grupları arasında sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Eğitim grupları arasında sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce açısından anlamlı bir fark vardır.

Sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşüncesi faktörü için p değeri 0,977 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşüncesi açısından eğitim grupları arasında anlamlı bir fark yoktur.

10. Eğitim grupları arasında sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Eğitim grupları arasında sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Eğitim grupları arasında sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce açısından anlamlı bir fark vardır.

Sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce faktörü için p değeri 0,049 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce açısından eğitim grupları arasında anlamlı bir fark vardır.

4.6.2.2.3. Meslek Gruplarına Göre Yapılan Analiz

Tablo 34: Fark Analizi/ Meslek Gruplarına Göre Anlamlılık

	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8	F9	F10
Kruskal-Wallis H	7,846	9,180	5,166	22,360	11,825	2,960	4,808	7,653	16,411	6,877
df	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
Asymp. Sig.	,250	,164	,523	,001	,066	,814	,569	,265	,012	,332

Tablo 35: Fark Analizi/ Meslek Gruplarına Göre Sıralama

	5.Mesleğiniz?	Sayı	Sıra Ortalaması
F1	Kamu sektörü çalışanı	106	264,44
	Özel sektör çalışanı	101	261,60
	Emekli	4	272,00
	Esnaf (İşyeri sahibi)	16	286,75
	Ev hanımı	21	258,40
	Öğrenci	214	243,95
	Diğer	57	301,42
	Total	519	
F2	Kamu sektörü çalışanı	106	269,38
	Özel sektör çalışanı	101	229,63
	Emekli	4	261,63
	Esnaf (İşyeri sahibi)	16	212,38
	Ev hanımı	21	289,90
	Öğrenci	214	272,40
	Diğer	57	252,04
	Total	519	
F3	Kamu sektörü çalışanı	106	267,64
	Özel sektör çalışanı	101	267,89
	Emekli	4	295,00
	Esnaf (İşyeri sahibi)	16	291,31
	Ev hanımı	21	222,71
	Öğrenci	214	260,86
	Diğer	57	231,07
	Total	519	
F4	Kamu sektörü çalışanı	106	295,17
	Özel sektör çalışanı	101	263,54
	Emekli	4	424,50
	Esnaf (İşyeri sahibi)	16	272,25
	Ev hanımı	21	274,07

	Öğrenci	214	230,65
	Diğer	57	278,33
	Total	519	
F5	Kamu sektörü çalışanı	106	247,77
	Özel sektör çalışanı	101	250,00
	Emekli	4	218,75
	Esnaf (İşyeri sahibi)	16	179,31
	Ev hanımı	21	220,00
	Öğrenci	214	279,78
	Diğer	57	266,47
	Total	519	
F6	Kamu sektörü çalışanı	106	259,49
	Özel sektör çalışanı	101	265,74
	Emekli	4	240,75
	Esnaf (İşyeri sahibi)	16	250,66
	Ev hanımı	21	238,69
	Öğrenci	214	267,47
	Diğer	57	234,55
	Total	519	
F7	Kamu sektörü çalışanı	106	269,35
	Özel sektör çalışanı	101	237,98
	Emekli	4	236,00
	Esnaf (İşyeri sahibi)	16	235,25
	Ev hanımı	21	298,57
	Öğrenci	214	262,14
	Diğer	57	268,03
	Total	519	
F8	Kamu sektörü çalışanı	106	290,92
	Özel sektör çalışanı	101	265,42
	Emekli	4	266,13
	Esnaf (İşyeri sahibi)	16	238,53
	Ev hanımı	21	266,02

	Öğrenci	214	246,87
	Diğer	57	245,59
	Total	519	
F9	Kamu sektörü çalışanı	106	218,50
	Özel sektör çalışanı	101	251,31
	Emekli	4	223,63
	Esnaf (İşyeri sahibi)	16	268,81
	Ev hanımı	21	257,12
	Öğrenci	214	273,38
	Diğer	57	303,49
	Total	519	
F10	Kamu sektörü çalışanı	106	264,68
	Özel sektör çalışanı	101	258,32
	Emekli	4	382,63
	Esnaf (İşyeri sahibi)	16	219,47
	Ev hanımı	21	289,90
	Öğrenci	214	263,43
	Diğer	57	233,17
	Total	519	

Faktörler açısından katılımcıların meslek grupları arasında herhangi bir farkın olup olmadığını tespit edebilmek için hipotezler yukarıda oluşan tablolara göre değerlendirilecektir.

1. Meslek grupları arasında kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Meslek grupları arasında kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Meslek grupları arasında kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı açısından anlamlı bir fark vardır.

Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı faktörü için p değeri 0,250 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı açısından meslek grupları arasında anlamlı bir fark yoktur.

2. Meslek grupları arasında gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi yaklaşımı açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Meslek grupları arasında gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi yaklaşımı açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Meslek grupları arasında gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi yaklaşımı açısından anlamlı bir fark vardır.

Gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi faktörü için p değeri 0,164 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla kullanıcının gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi yaklaşımı açısından meslek grupları arasında anlamlı bir fark yoktur.

3. Meslek grupları arasında sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşımı açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Meslek grupları arasında sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşımı açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Meslek grupları arasında sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşımı açısından anlamlı bir fark vardır.

Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım faktörü için p değeri 0,523 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım açısından meslek grupları arasında anlamlı bir fark yoktur.

4. Meslek grupları arasında mahremiyetin korunmasına dair yaklaşım açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Meslek grupları arasında mahremiyetin korunmasına dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Meslek grupları arasında mahremiyetin korunmasına dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark vardır.

Mahremiyetin korunmasına dair yaklaşım faktörü için p değeri 0,001 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilir. Dolayısıyla mahremiyetin korunmasına dair yaklaşımı açısından meslek grupları arasında anlamlı bir fark vardır.

5. Meslek grupları arasında gözetim etiğine ilişkin açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Meslek grupları arasında gözetim etiğine ilişkin yaklaşım açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Meslek grupları arasında gözetim etiğine ilişkin yaklaşım açısından anlamlı bir fark vardır.

Gözetim etiğine ilişkin yaklaşım faktörü için p değeri 0,066 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla gözetim etiğine ilişkin yaklaşım açısından meslek grupları arasında anlamlı bir fark yoktur.

6. Meslek grupları arasında sosyal medyada kimlik inşa etme açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Meslek grupları arasında sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Meslek grupları arasında sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi açısından anlamlı bir fark vardır.

Sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi faktörü için p değeri 0,814 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir.

Dolayısıyla sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi açısından Meslek grupları arasında anlamlı bir fark yoktur.

7. Meslek grupları arasında devlet gözetimine dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Meslek grupları arasında devlet gözetimine dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Meslek grupları arasında devlet gözetimine dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark vardır.

Devlet gözetimine dair yaklaşım faktörü için p değeri 0,569 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla devlet gözetimine dair yaklaşımı açısından Meslek grupları arasında anlamlı bir fark yoktur.

8. Meslek grupları arasında gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Meslek grupları arasında gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Meslek grupları arasında gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi açısından anlamlı bir fark vardır.

Gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi faktörü için p değeri 0,265 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi açısından Meslek grupları arasında anlamlı bir fark yoktur.

9. Meslek grupları arasında sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Meslek grupları arasında sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Meslek grupları arasında sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce açısından anlamlı bir fark vardır.

Sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşüncesi faktörü için p değeri 0,012 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşüncesi açısından meslek grupları arasında anlamlı bir fark vardır.

10. Meslek grupları arasında sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Meslek grupları arasında sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Meslek grupları arasında sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce açısından anlamlı bir fark vardır.

Sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce faktörü için p değeri 0,332 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce açısından meslek grupları arasında anlamlı bir fark yoktur.

Tablo 36: Fark Analizi/ Meslek Gruplarına Göre Anlamlılık

	11a.Sosyal paylaşım ağlarını hangi amaçla kullanırsınız? BİLGİ	11b.Sosyal paylaşım ağlarını hangi amaçla kullanırsınız? İLETİŞİM	11c.Sosyal paylaşım ağlarını hangi amaçla kullanırsınız? EĞLENCE	11d.Sosyal paylaşım ağlarını hangi amaçla kullanırsınız? ALIŞVERİŞ	11e.Sosyal paylaşım ağlarını hangi amaçla kullanırsınız? İŞ
Kruskal-Wallis H	21,201	39,456	98,863	14,417	46,676
df	6	6	6	6	6
Asymp. Sig.	,002	,000	,000	,025	,000

Tablo 37: Fark Analizi/ Meslek Gruplarına Göre Sıralama

	5.Mesleğiniz?	Sayı	Sıra Ortalaması
11.Sosyal paylaşım ağlarını hangi amaçla kullanırsınız? BİLGİ	Kamu sektörü çalışanı	106	287,97
	Özel sektör çalışanı	101	273,15
	Emekli	4	342,63
	Esnaf (İşyeri sahibi)	16	156,31
	Ev hanımı	21	238,02
	Öğrenci	214	241,04
	Diğer	57	287,25
	Total	519	
11.Sosyal paylaşım ağlarını hangi amaçla kullanırsınız? İLETİŞİM	Kamu sektörü çalışanı	106	235,65
	Özel sektör çalışanı	101	244,81
	Emekli	4	127,63
	Esnaf (İşyeri sahibi)	16	98,22
	Ev hanımı	21	233,21
	Öğrenci	214	287,71
	Diğer	57	292,75
	Total	519	
11.Sosyal paylaşım ağlarını hangi amaçla kullanırsınız? EĞLENCE	Kamu sektörü çalışanı	106	206,30
	Özel sektör çalışanı	101	200,14
	Emekli	4	96,75
	Esnaf (İşyeri sahibi)	16	124,22
	Ev hanımı	21	224,69
	Öğrenci	214	326,99
	Diğer	57	276,99
	Total	519	
11.Sosyal paylaşım ağlarını hangi amaçla kullanırsınız? ALIŞVERİŞ	Kamu sektörü çalışanı	106	288,43
	Özel sektör çalışanı	101	256,93
	Emekli	4	139,00
	Esnaf (İşyeri sahibi)	16	181,50
	Ev hanımı	21	271,33

	Öğrenci	214	262,35
	Diğer	57	230,11
	Total	519	
11.Sosyal paylaşım ağlarını hangi amaçla kullanırsınız? İŞ	Kamu sektörü çalışanı	106	317,43
	Özel sektör çalışanı	101	300,12
	Emekli	4	227,13
	Esnaf (İşyeri sahibi)	16	281,88
	Ev hanımı	21	159,33
	Öğrenci	214	229,20
	Diğer	57	230,98
	Total	519	

Sosyal paylaşım ağlarını kullanım amacı(bilgi, iletişim, eğlence, alışveriş ve iş) açısından değerlendirdiğimizde meslek grupları arasında herhangi bir farkın olup olmadığını tespit edebilmek için hipotezler yukarıda oluşan tablolara göre değerlendirilecektir.

A. Meslek grupları arasında sosyal paylaşım ağlarını bilgi amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H_0 = Meslek arasında sosyal paylaşım ağlarını bilgi amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark yoktur.

H_1 = Meslek grupları arasında sosyal paylaşım ağlarını bilgi amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark bir fark vardır.

Sosyal paylaşım ağlarını bilgi amaçlı kullananlar için p değeri 0,002 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H_0 reddedilerek, H_1 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal paylaşım ağlarını bilgi amaçlı kullananlar açısından meslek grupları arasında anlamlı bir fark vardır.

B. Meslek grupları arasında sosyal paylaşım ağlarını iletişim amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Meslek grupları arasında sosyal paylaşım ağlarını iletişim amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Meslek grupları arasında sosyal paylaşım ağlarını iletişim amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark bir fark vardır.

Sosyal paylaşım ağlarını iletişim amaçlı kullananlar için p değeri 0,000 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal paylaşım ağlarını iletişim amaçlı kullananlar açısından meslek grupları arasında anlamlı bir fark vardır.

C. Meslek grupları arasında sosyal paylaşım ağlarını eğlence amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Meslek grupları arasında sosyal paylaşım ağlarını eğlence amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Meslek grupları arasında sosyal paylaşım ağlarını eğlence amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark bir fark vardır.

Sosyal paylaşım ağlarını eğlence amaçlı kullananlar için p değeri 0,000 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal paylaşım ağlarını eğlence amaçlı kullananlar açısından meslek grupları arasında anlamlı bir fark vardır.

D. Meslek grupları arasında sosyal paylaşım ağlarını alışveriş amaçlı kullananlar anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Meslek grupları arasında sosyal paylaşım ağlarını alışveriş amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Meslek grupları arasında sosyal paylaşım ağlarını alışveriş amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark bir fark vardır.

Sosyal paylaşım ağlarını alışveriş amaçlı kullananlar için p değeri 0,025 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilir.

Dolayısıyla sosyal paylaşım ağlarını alışveriş amaçlı kullananlar açısından meslek grupları arasında anlamlı bir fark vardır.

E. Meslek grupları arasında sosyal paylaşım ağlarını iş amaçlı kullananlar anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Meslek grupları arasında sosyal paylaşım ağlarını iş amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Meslek grupları arasında sosyal paylaşım ağlarını iş amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark bir fark vardır.

Sosyal paylaşım ağlarını iş amaçlı kullananlar için p değeri 0,000 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal paylaşım ağlarını iş amaçlı kullananlar açısından meslek grupları arasında anlamlı bir fark vardır.

4.6.2.2.4. Aylık Gelir Gruplarına Göre Yapılan Analiz

Tablo 38: Fark Analizi/ Aylık Gelir Gruplarına Göre Anlamlılık

	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8	F9	F10
Kruskal-Wallis H	1,053	11,609	3,401	7,064	11,197	4,501	1,866	3,994	20,113	1,974
df	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Asymp. Sig.	,788	,009	,334	,070	,011	,212	,601	,262	,000	,578

Tablo 39: Fark Analizi/ Aylık Gelir Gruplarına Göre Sıralama

	6.Aylık geliriniz?	Sayı	Sıra Ortalaması
F1	0 - 1.500 TL	234	255,44

	1.501 - 3.000 TL	88	271,91
	3.001 - 5.000 TL	108	264,72
	5.000 TL üzeri	89	254,49
	Total	519	
F2	0 - 1.500 TL	234	270,60
	1.501 - 3.000 TL	88	216,55
	3.001 - 5.000 TL	108	253,29
	5.000 TL üzeri	89	283,25
	Total	519	
F3	0 - 1.500 TL	234	256,77
	1.501 - 3.000 TL	88	285,11
	3.001 - 5.000 TL	108	256,62
	5.000 TL üzeri	89	247,76
	Total	519	
F4	0 - 1.500 TL	234	242,53
	1.501 - 3.000 TL	88	265,30
	3.001 - 5.000 TL	108	281,16
	5.000 TL üzeri	89	275,02
	Total	519	
F5	0 - 1.500 TL	234	271,84
	1.501 - 3.000 TL	88	251,72
	3.001 - 5.000 TL	108	221,97
	5.000 TL üzeri	89	283,21
	Total	519	
F6	0 - 1.500 TL	234	274,05
	1.501 - 3.000 TL	88	258,97

	3.001 - 5.000 TL	108	243,14
	5.000 TL üzeri	89	244,54
	Total	519	
F7	0 - 1.500 TL	234	267,21
	1.501 - 3.000 TL	88	249,24
	3.001 - 5.000 TL	108	248,03
	5.000 TL üzeri	89	266,21
	Total	519	
F8	0 - 1.500 TL	234	251,28
	1.501 - 3.000 TL	88	274,57
	3.001 - 5.000 TL	108	250,17
	5.000 TL üzeri	89	280,46
	Total	519	
F9	0 - 1.500 TL	234	281,10
	1.501 - 3.000 TL	88	281,50
	3.001 - 5.000 TL	108	212,60
	5.000 TL üzeri	89	240,79
	Total	519	
F10	0 - 1.500 TL	234	262,14
	1.501 - 3.000 TL	88	241,74
	3.001 - 5.000 TL	108	260,27
	5.000 TL üzeri	89	272,10
	Total	519	

Faktörler açısından katılımcıların aylık gelir grupları arasında herhangi bir farkın olup olmadığını tespit edebilmek için hipotezler yukarıda oluşan tablolara göre değerlendirilecektir.

1. Aylık gelir grupları arasında kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Aylık gelir grupları arasında kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Aylık gelir grupları arasında kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı açısından anlamlı bir fark vardır.

Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı faktörü için p değeri 0,788 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı açısından aylık gelir grupları arasında anlamlı bir fark yoktur.

2. Aylık gelir grupları arasında gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi yaklaşımı açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Aylık gelir grupları arasında gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi yaklaşımı açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Aylık gelir grupları arasında gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi yaklaşımı açısından anlamlı bir fark vardır.

Gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi faktörü için p değeri 0,009 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilir. Dolayısıyla kullanıcının gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi yaklaşımı açısından aylık gelir grupları arasında anlamlı bir fark vardır.

3. Aylık gelir grupları arasında sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşımı açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Aylık gelir grupları arasında sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşımı açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Aylık gelir grupları arasında sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşımı açısından anlamlı bir fark vardır.

Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım faktörü için p değeri 0,334 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım açısından aylık gelir grupları arasında anlamlı bir fark yoktur.

4. Aylık gelir grupları arasında mahremiyetin korunmasına dair yaklaşım açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Aylık gelir grupları arasında mahremiyetin korunmasına dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Aylık gelir grupları arasında mahremiyetin korunmasına dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark vardır.

Mahremiyetin korunmasına dair yaklaşım faktörü için p değeri 0,070 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla mahremiyetin korunmasına dair yaklaşımı açısından aylık gelir grupları arasında anlamlı bir fark yoktur.

5. Aylık gelir grupları arasında gözetim etiğine ilişkin yaklaşım açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Aylık gelir grupları arasında gözetim etiğine ilişkin yaklaşım açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Aylık gelir grupları arasında gözetim etiğine ilişkin yaklaşım açısından anlamlı bir fark vardır.

Gözetim etiğine ilişkin yaklaşım faktörü için p değeri 0,011 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilir. Dolayısıyla gözetim etiğine ilişkin yaklaşım açısından aylık gelir grupları arasında anlamlı bir fark vardır.

6. Aylık gelir grupları arasında sosyal medyada kimlik inşa etme açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Aylık gelir grupları arasında sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Aylık gelir grupları arasında sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi açısından anlamlı bir fark vardır.

Sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi faktörü için p değeri 0,212 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi açısından aylık gelir grupları arasında anlamlı bir fark yoktur.

7. Aylık gelir grupları arasında devlet gözetimine dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Aylık gelir grupları arasında devlet gözetimine dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Aylık gelir grupları arasında devlet gözetimine dair yaklaşımı açısından anlamlı bir fark vardır.

Devlet gözetimine dair yaklaşım faktörü için p değeri 0,601 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla devlet gözetimine dair yaklaşımı açısından aylık gelir grupları arasında anlamlı bir fark yoktur.

8. Aylık gelir grupları arasında gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Aylık gelir grupları arasında gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Aylık gelir grupları arasında gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi açısından anlamlı bir fark vardır.

Gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi faktörü için p değeri 0,262 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul

edilir. Dolayısıyla gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi açısından aylık gelir grupları arasında anlamlı bir fark yoktur.

9. Aylık gelir grupları arasında sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Aylık gelir grupları arasında sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Aylık gelir grupları arasında sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce açısından anlamlı bir fark vardır.

Sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşüncesi faktörü için p değeri 0,000 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşüncesi açısından aylık gelir grupları arasında anlamlı bir fark vardır.

10. Aylık gelir grupları arasında sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Aylık gelir grupları arasında sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Aylık gelir grupları arasında sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce açısından anlamlı bir fark vardır.

Sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce faktörü için p değeri 0,578 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce açısından aylık gelir grupları arasında anlamlı bir fark yoktur.

4.6.2.2.5. Sosyal Medyanın Günlük Kullanımı Süresine Göre Yapılan Analiz

Tablo 40: Fark Analizi/ Sosyal Medyayı Günlük Kullanımı Süresine Göre Anlamlılık

	11.Sosyal paylaşım ağlarını hangi amaçla kullanırsınız? BİLGİ	11.Sosyal paylaşım ağlarını hangi amaçla kullanırsınız? İLETİŞİM	11.Sosyal paylaşım ağlarını hangi amaçla kullanırsınız? EĞLENCE	11.Sosyal paylaşım ağlarını hangi amaçla kullanırsınız? ALIŞVERİŞ	11.Sosyal paylaşım ağlarını hangi amaçla kullanırsınız? İŞ
Kruskal-Wallis H	2,117	44,153	55,607	8,658	2,830
df	3	3	3	3	3
Asymp. Sig.	,548	,000	,000	,034	,419

Tablo 41: Fark Analizi/ Sosyal Medyayı Günlük Kullanımı Süresine Göre Sıralama

	8.Sosyal medyayı günde ortalama kaç saat kullanıyorsunuz?	Sayı	Sıra Ortalaması
11.Sosyal paylaşım ağlarını hangi amaçla kullanırsınız? BİLGİ	1 saatten az	75	249,08
	1 - 3 saat	247	267,46
	3 - 5 saat	128	248,43
	5 saatten fazla	69	266,62
	Total	519	
11.Sosyal paylaşım ağlarını hangi amaçla kullanırsınız? İLETİŞİM	1 saatten az	75	176,48
	1 - 3 saat	247	255,44
	3 - 5 saat	128	280,41
	5 saatten fazla	69	329,26
	Total	519	
11.Sosyal paylaşım ağlarını hangi amaçla kullanırsınız?	1 saatten az	75	176,37
	1 - 3 saat	247	249,94
	3 - 5 saat	128	279,54

EĞLENCE	5 saatten fazla	69	350,66
	Total	519	
11.Sosyal paylaşım ağlarını hangi amaçla kullanırsınız? ALIŞVERİŞ	1 saatten az	75	222,40
	1 - 3 saat	247	261,89
	3 - 5 saat	128	260,94
	5 saatten fazla	69	292,38
	Total	519	
11.Sosyal paylaşım ağlarını hangi amaçla kullanırsınız? İŞ	1 saatten az	75	234,29
	1 - 3 saat	247	263,19
	3 - 5 saat	128	267,63
	5 saatten fazla	69	262,39
	Total	519	

Sosyal paylaşım ağlarını kullanım amacı(bilgi, iletişim, eğlence, alışveriş ve iş) açısından değerlendirdiğimizde sosyal medyayı günlük ortalama kullanım süresi grupları arasında herhangi bir farkın olup olmadığını tespit edebilmek için hipotezler yukarıda oluşan tablolara göre değerlendirilecektir.

A. Sosyal medyayı günlük ortalama kullanım süresi grupları arasında sosyal paylaşım ağlarını bilgi amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Sosyal medyayı günlük ortalama kullanım süresi grupları arasında sosyal paylaşım ağlarını bilgi amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Sosyal medyayı günlük ortalama kullanım süresi grupları arasında sosyal paylaşım ağlarını bilgi amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark vardır.

Sosyal paylaşım ağlarını bilgi amaçlı kullananlar için p değeri 0,548 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal paylaşım ağlarını bilgi amaçlı kullananlar açısından sosyal medyayı günlük ortalama kullanım süresi grupları arasında anlamlı bir fark yoktur.

B. Sosyal medyayı günlük ortalama kullanım süresi grupları arasında sosyal paylaşım ağlarını iletişim amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Sosyal medyayı günlük ortalama kullanım süresi grupları arasında sosyal paylaşım ağlarını iletişim amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Sosyal medyayı günlük ortalama kullanım süresi grupları arasında sosyal paylaşım ağlarını iletişim amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark bir fark vardır.

Sosyal paylaşım ağlarını iletişim amaçlı kullananlar için p değeri 0,000 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal paylaşım ağlarını iletişim amaçlı kullananlar açısından sosyal medyayı günlük ortalama kullanım süresi grupları arasında anlamlı bir fark vardır.

C. Sosyal medyayı günlük ortalama kullanım süresi grupları arasında sosyal paylaşım ağlarını eğlence amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Sosyal medyayı günlük ortalama kullanım süresi grupları arasında sosyal paylaşım ağlarını eğlence amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Sosyal medyayı günlük ortalama kullanım süresi grupları arasında sosyal paylaşım ağlarını eğlence amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark bir fark vardır.

Sosyal paylaşım ağlarını eğlence amaçlı kullananlar için p değeri 0,000 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal paylaşım ağlarını eğlence amaçlı kullananlar açısından sosyal medyayı günlük ortalama kullanım süresi grupları arasında anlamlı bir fark vardır.

D. Sosyal medyayı günlük ortalama kullanım süresi grupları arasında sosyal paylaşım ağlarını alışveriş amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Sosyal medyayı günlük ortalama kullanım süresi grupları arasında sosyal paylaşım ağlarını alışveriş amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Sosyal medyayı günlük ortalama kullanım süresi grupları arasında sosyal paylaşım ağlarını alışveriş amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark bir fark vardır.

Sosyal paylaşım ağlarını alışveriş amaçlı kullananlar için p değeri 0,034 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilir.

Dolayısıyla sosyal paylaşım ağlarını alışveriş amaçlı kullananlar açısından sosyal medyayı günlük ortalama kullanım süresi grupları arasında anlamlı bir fark vardır.

E. Sosyal medyayı günlük ortalama kullanım süresi grupları arasında sosyal paylaşım ağlarını iş amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark var mıdır?

H0= Sosyal medyayı günlük ortalama kullanım süresi grupları arasında sosyal paylaşım ağlarını iş amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark yoktur.

H1= Sosyal medyayı günlük ortalama kullanım süresi grupları arasında sosyal paylaşım ağlarını iş amaçlı kullananlar açısından anlamlı bir fark bir fark vardır.

Sosyal paylaşım ağlarını iş amaçlı kullananlar için p değeri 0,419 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal paylaşım ağlarını iş amaçlı kullananlar açısından sosyal medyayı günlük ortalama kullanım süresi grupları arasında anlamlı bir fark yoktur.

4.6.3. İlişki Analizi

Bu başlık altında faktörlerin birbirleriyle ilişkisini ölçmek için korelasyon analizi yapılmıştır. Hipotezler doğrultusunda aralarındaki ilişki düzeyleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 42: İlişki Analizi/ Tüm Faktörler Arasındaki İlişki Testi

			F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8	F9	F10
Spearman's rho	F1	Correlation Coefficient	1,000	,098*	,202**	,109*	,087*	,030	,055	,197**	,128**	-,005
		Sig. (2-tailed)	.	,026	,000	,013	,047	,494	,207	,000	,004	,907
		N	519	519	519	519	519	519	519	519	519	519
	F2	Correlation Coefficient	,098*	1,000	-,028	-,046	,073	,203**	,083	,142**	,099*	,062
		Sig. (2-tailed)	,026	.	,529	,293	,096	,000	,060	,001	,025	,159
		N	519	519	519	519	519	519	519	519	519	519

	F3	Correlation Coefficient	,202**	-,028	1,000	,034	,113*	,037	,084	,017	,028	,011
		Sig. (2-tailed)	,000	,529	.	,446	,010	,395	,056	,699	,521	,803
		N	519	519	519	519	519	519	519	519	519	519
	F4	Correlation Coefficient	,109*	-,046	,034	1,000	,144**	-,054	,054	,185**	-,071	-,004
		Sig. (2-tailed)	,013	,293	,446	.	,001	,221	,219	,000	,106	,927
		N	519	519	519	519	519	519	519	519	519	519
	F5	Correlation Coefficient	,087*	,073	,113*	,144**	1,000	-,003	,014	,094*	,111*	,015
		Sig. (2-tailed)	,047	,096	,010	,001	.	,941	,752	,033	,011	,728
		N	519	519	519	519	519	519	519	519	519	519
	F6	Correlation Coefficient	,030	,203**	,037	-,054	-,003	1,000	-,020	,071	,166**	,011
		Sig. (2-tailed)	,494	,000	,395	,221	,941	.	,652	,106	,000	,806
		N	519	519	519	519	519	519	519	519	519	519
	F7	Correlation Coefficient	,055	,083	,084	,054	,014	-,020	1,000	,006	,018	,021
		Sig. (2-tailed)	,207	,060	,056	,219	,752	,652	.	,889	,687	,625
		N	519	519	519	519	519	519	519	519	519	519
	F8	Correlation Coefficient	,197**	,142**	,017	,185**	,094*	,071	,006	1,000	,028	,051
		Sig. (2-tailed)	,000	,001	,699	,000	,033	,106	,889	.	,520	,247
		N	519	519	519	519	519	519	519	519	519	519
	F9	Correlation Coefficient	,128**	,099*	,028	-,071	,111*	,166**	,018	,028	1,000	-,019
		Sig. (2-tailed)	,004	,025	,521	,106	,011	,000	,687	,520	.	,666
		N	519	519	519	519	519	519	519	519	519	519
	F10	Correlation Coefficient	-,005	,062	,011	-,004	,015	,011	,021	,051	-,019	1,000
		Sig. (2-tailed)	,907	,159	,803	,927	,728	,806	,625	,247	,666	.
		N	519	519	519	519	519	519	519	519	519	519
*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).												
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).												

1. Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile gözetimi olumlayıcı yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile gözetimi olumlayıcı yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile gözetimi olumlayıcı yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 43: İlişki Analizi/ Kullanıcının Kendini İfşasına Yönelik Yaklaşımı İle Gözetimi Olumlayıcı Yaklaşım

			F1	F2
Spearman's rho	F1=Kullanıcının Kendini İfşasına Yönelik Yaklaşımı	Correlation Coefficient	1,000	,098*
		Sig. (2-tailed)	.	,026
		N	519	519
	F2= Gözetimi Olumlayıcı Yaklaşım	Correlation Coefficient	,098*	1,000
		Sig. (2-tailed)	,026	.
		N	519	519

Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile gözetimi olumlayıcı yaklaşım arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,026 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilir. Dolayısıyla kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşım ile gözetimi olumlayıcı yaklaşımı arasında anlamlı bir ilişki vardır. İki faktör arasındaki ilişki 0,98 'lik bir değer çıkması sebebiyle bu anlamlı ilişki çok güçlü değildir. Pozitif bir değer olmasından dolayı da iki faktör arasındaki ilişki doğrusaldır. Gözetime olumlu yaklaşım gösterenler aynı zamanda sosyal medya ortamlarında kendilerini ifşa etmeye de meyilli oldukları anlaşılmaktadır.

2. Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 44: İlişki Analizi/ Kullanıcının Kendini İfşasına Yönelik Yaklaşımı İle Sosyal Medyada İz Bırakmaya İlişkin Yaklaşım

			F1	F3
Spearman's rho	F1=Kullanıcının Kendini İfşasına Yönelik Yaklaşımı	Correlation Coefficient	1,000	,202**
		Sig. (2-tailed)	.	,000
		N	519	519
	F3= Sosyal Medyada İz Bırakmaya İlişkin Yaklaşım	Correlation Coefficient	,202**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	.
		N	519	519

Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,000 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilir. Dolayısıyla kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşım ile sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki vardır. İki faktör arasındaki ilişki düzeyi sonucu 0,202 'lik bir değer çıkmıştır. Bu anlamlı ilişki çok güçlü olmamakla birlikte ve pozitif bir değer olmasından dolayı iki faktör arasındaki ilişki doğrusaldır. Buna göre sosyal medyada kendini ifşa edenler aynı zamanda dijital iz bıraktıklarının da farkındadırlar.

3. Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 45: İlişki Analizi/ Kullanıcının Kendini İfşasına Yönelik Yaklaşımı İle Mahremiyetin Korunması Gerektiğine Dair Yaklaşım

			F1	F4
Spearman's rho	F1=Kullanıcının Kendini İfşasına Yönelik Yaklaşımı	Correlation Coefficient	1,000	,109*
		Sig. (2-tailed)	.	,013
		N	519	519
	F4=Mahremiyet in Korunması Gerektiğine Dair Yaklaşım	Correlation Coefficient	,109*	1,000
		Sig. (2-tailed)	,013	.
		N	519	519

Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,013 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilir. Dolayısıyla kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşım ile mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bu ilişki çok zayıftır.

4. Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile gözetim etiğine ilişkin yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile gözetim etiğine ilişkin yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile gözetim etiğine ilişkin yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 46: İlişki Analizi/ Kullanıcının Kendini İfşasına Yönelik Yaklaşımı İle Gözetim Etiğine İlişkin Yaklaşım

			F1	F5
Spearman's rho	F1=Kullanıcının Kendini İfşasına Yönelik Yaklaşımı	Correlation Coefficient	1,000	,087*
		Sig. (2-tailed)	.	,047
		N	519	519
	F5= Gözetim Etiğine İlişkin Yaklaşım	Correlation Coefficient	,087*	1,000
		Sig. (2-tailed)	,047	.
		N	519	519

Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile gözetim etiğine ilişkin yaklaşım arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,047 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilir. Dolayısıyla kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile gözetim etiğine ilişkin yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bu anlamlı ilişki çok güçlü değildir.

5. Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 47: İlişki Analizi/ Kullanıcının Kendini İfşasına Yönelik Yaklaşımı İle Sosyal Medyada Kimlik İnşa Etme Düşüncesi

			F1	F6
Spearman's rho	F1=Kullanıcının Kendini İfşasına Yönelik Yaklaşımı	Correlation Coefficient	1,000	,030
		Sig. (2-tailed)	.	,494
		N	519	519

	F6= Sosyal Medyada Kimlik İnşa Etme Düşüncesi	Correlation Coefficient	,030	1,000
		Sig. (2-tailed)	,494	.
		N	519	519

Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,494 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

6. Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile devlet gözetimine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile devlet gözetimine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile devlet gözetimine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 48: İlişki Analizi/ Kullanıcının Kendini İfşasına Yönelik Yaklaşımı İle Devlet Gözetimine Dair Yaklaşım

			F1	F7
Spearman's rho	F1=Kullanıcının Kendini İfşasına Yönelik Yaklaşımı	Correlation Coefficient	1,000	,055
		Sig. (2-tailed)	.	,207
		N	519	519
	F7= Devlet Gözetimine Dair Yaklaşım	Correlation Coefficient	,055	1,000
		Sig. (2-tailed)	,207	.
		N	519	519

Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile devlet gözetimine dair yaklaşım arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,207 çıkmıştır ve bu değer

0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile devlet gözetimine dair yaklaşımı arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

7. Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 49: İlişki Analizi/ Kullanıcının Kendini İfşasına Yönelik Yaklaşımı İle Gözetim Ve Gündelik Yaşamın İç İçe Geçtiği Düşüncesi

			F1	F8
Spearman's rho	F1=Kullanıcının Kendini İfşasına Yönelik Yaklaşımı	Correlation Coefficient	1,000	,197**
		Sig. (2-tailed)	.	,000
		N	519	519
	F8= Gözetim Ve Gündelik Yaşamın İç İçe Geçtiği Düşüncesi	Correlation Coefficient	,197**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	.
		N	519	519

Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,000 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilir. Dolayısıyla kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki vardır. İki faktör arasındaki ilişki düzeyi sonucu 0,197 'lik bir değer çıkmıştır. Bu anlamlı ilişki çok güçlü olmamakla birlikte ve pozitif bir değer olmasından dolayı iki faktör arasındaki ilişki doğrusaldır. Buna göre gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi

kullanıcının kendini ifşasında bir sakınca görmediği düşüncesini ortaya koymaktadır. Günümüzde gözetim uygulamalarının bu kadar yaygın ve yoğun olması kullanıcıları duyarsızlaştırmış kullanıcılar için kendini teşhir etme veya ifşa etme tedirginliğini ortadan kaldırmıştır.

8. Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 50: İlişki Analizi/ Kullanıcının Kendini Ifşasına Yönelik Yaklaşımı İle Sosyal Paylaşım Ağlarında Gözetimin Sınırlarına Dair Düşünce

			F1	F9
Spearman's rho	F1=Kullanıcının Kendini Ifşasına Yönelik Yaklaşımı	Correlation Coefficient	1,000	,128**
		Sig. (2-tailed)	.	,004
		N	519	519
	F9= Sosyal Paylaşım Ağlarında Gözetimin Sınırlarına Dair Düşünce	Correlation Coefficient	,128**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,004	.
		N	519	519

Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,004 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilir. Dolayısıyla kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bu anlamlı ilişki pozitif yönde olup 0,128'lik değer göstermiştir. Güçlü bir ilişki değildir. Kullanıcıların

kendilerini ifşa etme isteği sosyal medyada gözetim sınırlarının esnek olması yönünde olmuştur.

9. Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 51: İlişki Analizi/ Kullanıcının Kendini Ifşasına Yönelik Yaklaşımı İle Sosyal Paylaşım Ağlarında Var Olmaya Dair Düşünce

			F1	F10
Spearman's rho	F1=Kullanıcının Kendini Ifşasına Yönelik Yaklaşımı	Correlation Coefficient	1,000	-,005
		Sig. (2-tailed)	.	,907
		N	519	519
	F10= Sosyal Paylaşım Ağlarında Var Olmaya Dair Düşünce	Correlation Coefficient	-,005	1,000
		Sig. (2-tailed)	,907	.
		N	519	519

Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,907 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

10. Gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 52: İlişki Analizi/ Gözetimi Olumlayıcı Yaklaşım ile Sosyal Medyada İz Bırakmaya İlişkin Yaklaşım

			F2	F3
Spearman's rho	F2= Gözetimi Olumlayıcı Yaklaşım	Correlation Coefficient	1,000	-,028
		Sig. (2-tailed)	.	,529
		N	519	519
	F3= Sosyal Medyada İz Bırakmaya İlişkin Yaklaşım	Correlation Coefficient	-,028	1,000
		Sig. (2-tailed)	,529	.
		N	519	519

Gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,529 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

11. Gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 53: İlişki Analizi/ Gözetimi Olumlayıcı Yaklaşım ile Mahremiyetin Korunması Gerektiğine Dair Yaklaşım

			F2	F4
Spearman's rho	F2=Gözetimi Olumlayıcı Yaklaşım	Correlation Coefficient	1,000	-,046
		Sig. (2-tailed)	.	,293
		N	519	519
	F4=Mahremiyetin Korunması Gerektiğine Dair Yaklaşım	Correlation Coefficient	-,046	1,000
		Sig. (2-tailed)	,293	.
		N	519	519

Gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,293 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

12. Gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile gözetim etiğine ilişkin yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile gözetim etiğine ilişkin yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile gözetim etiğine ilişkin yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 54: İlişki Analizi/ Gözetimi Olumlayıcı Yaklaşım ile Gözetim Etiğine İlişkin Yaklaşım

			F2	F5
Spearman's rho	F2= Gözetimi Olumlayıcı Yaklaşım	Correlation Coefficient	1,000	,073
		Sig. (2-tailed)	.	,096
		N	519	519

	F5= Gözetim Etiğine İlişkin Yaklaşım	Correlation Coefficient	,073	1,000
		Sig. (2-tailed)	,096	.
		N	519	519

Gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile gözetim etiğine ilişkin yaklaşım arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,096 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

13. Gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 55: İlişki Analizi/ Gözetimi Olumlayıcı Yaklaşım İle Gözetim Etiğine İlişkin Yaklaşım

			F2	F6
Spearman's rho	F2= Gözetimi Olumlayıcı Yaklaşım	Correlation Coefficient	1,000	,203**
		Sig. (2-tailed)	.	,000
		N	519	519
	F6= Sosyal Medyada Kimlik İnşa Etme Düşüncesi	Correlation Coefficient	,203**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	.
		N	519	519

Gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,000 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilir. Dolayısıyla kullanıcının gözetimi

olumlayıcı yaklaşım ile sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bu anlamlı ilişki pozitif olup 0,203'lük değer göstermiştir. İki faktör arasındaki ilişkinin doğrusal olduğu tespit edilmiştir.

14. Gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile devlet gözetimine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile devlet gözetimine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile devlet gözetimine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 56: İlişki Analizi/ Gözetimi Olumlayıcı Yaklaşım İle Devlet Gözetimine Dair Yaklaşım

			F2	F7
Spearman's rho	F2= Gözetimi Olumlayıcı Yaklaşım	Correlation Coefficient	1,000	,083
		Sig. (2-tailed)	.	,060
		N	519	519
	F7= Devlet Gözetimine Dair Yaklaşım	Correlation Coefficient	,083	1,000
		Sig. (2-tailed)	,060	.
		N	519	519

Gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile devlet gözetimine dair yaklaşım arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,060 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile devlet gözetimine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

15. Gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 57: İlişki Analizi/ Gözetimi Olumlayıcı Yaklaşım İle Gözetim ve Gündelik Yaşamın İç İçe Geçtiği Düşüncesi

			F2	F8
Spearman's rho	F2= Gözetimi Olumlayıcı Yaklaşım	Correlation Coefficient	1,000	,142**
		Sig. (2-tailed)	.	,001
		N	519	519
	F8= Gözetim ve Gündelik Yaşamın İç İçe Geçtiği Düşüncesi	Correlation Coefficient	,142**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,001	.
		N	519	519

Gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,001 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilir. Dolayısıyla kullanıcının gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bu anlamlı ilişki pozitif olup 0,142'lik değer göstermiştir. İki faktör arasındaki ilişkinin doğrusal olduğu tespit edilmiştir.

16. Gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 58: İlişki Analizi/ Gözetimi Olumlayıcı Yaklaşım İle Sosyal Paylaşım Ağlarında Gözetimin Sınırlarına Dair Düşünce

			F2	F9
Spearman's rho	F2= Gözetimi Olumlayıcı Yaklaşım	Correlation Coefficient	1,000	,099*
		Sig. (2-tailed)	.	,025
		N	519	519
	F9= Sosyal Paylaşım Ağlarında Gözetimin Sınırlarına Dair Düşünce	Correlation Coefficient	,099*	1,000
		Sig. (2-tailed)	,025	.
		N	519	519

Gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,025 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilir. Dolayısıyla kullanıcının gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bu anlamlı ilişki pozitif olup 0,099'luk değer göstermiştir. İki faktör arasındaki ilişki çok şiddetli olmayıp doğrusal yönde olduğu tespit edilmiştir.

17. Gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 59: İlişki Analizi/ Gözetimi Olumlayıcı Yaklaşım İle Sosyal Paylaşım Ağlarında Var Olmaya Dair Düşünce

			F2	F10
Spearman	F2= Gözetimi Olumlayıcı	Correlation Coefficient	1,000	,062

	Yaklaşım	Sig. (2-tailed)	.	,159
		N	519	519
	F10= Sosyal Paylaşım Ağlarında Var Olmaya Dair Düşünce	Correlation Coefficient	,062	1,000
		Sig. (2-tailed)	,159	.
		N	519	519

Gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,159 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla gözetimi olumlayıcı yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

18. Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 60: İlişki Analizi/ Sosyal Medyada İz Bırakmaya İlişkin Yaklaşım İle Mahremiyetin Korunması Gerektiğine Dair Yaklaşım

			F3	F4
Spearman's rho	F3= Sosyal Medyada İz Bırakmaya İlişkin Yaklaşım	Correlation Coefficient	1,000	,034
		Sig. (2-tailed)	.	,446
		N	519	519
	F4=Mahremiyet in Korunması Gerektiğine Dair Yaklaşım	Correlation Coefficient	,034	1,000
		Sig. (2-tailed)	,446	.
		N	519	519

Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,446 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

18. Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile gözetim etiğine ilişkin yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile gözetim etiğine ilişkin yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile gözetim etiğine ilişkin yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 61: İlişki Analizi/ Sosyal Medyada İz Bırakmaya İlişkin Yaklaşım İle Gözetim Etiğine İlişkin Yaklaşım

			F3	F5
Spearman's rho	F3= Sosyal Medyada İz Bırakmaya İlişkin Yaklaşım	Correlation Coefficient	1,000	,113*
		Sig. (2-tailed)	.	,010
		N	519	519
	F5=Gözetim Etiğine İlişkin Yaklaşım	Correlation Coefficient	,113*	1,000
		Sig. (2-tailed)	,010	.
		N	519	519

Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile gözetim etiğine ilişkin yaklaşım arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,010 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile gözetim etiğine ilişkin yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bu anlamlı ilişki pozitif olup 0,113'lük değer göstermiştir. İki faktör arasındaki ilişki çok şiddetli olmayıp doğrusal yönde olduğu tespit edilmiştir.

18. Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 62: İlişki Analizi/ Sosyal Medyada İz Bırakmaya İlişkin Yaklaşım İle Sosyal Medyada Kimlik İnşa Etme Düşüncesi

			F3	F6
Spearman's rho	F3= Sosyal Medyada İz Bırakmaya İlişkin Yaklaşım	Correlation Coefficient	1,000	,037
		Sig. (2-tailed)	.	,395
		N	519	519
	F6= Sosyal Medyada Kimlik İnşa Etme Düşüncesi	Correlation Coefficient	,037	1,000
		Sig. (2-tailed)	,395	.
		N	519	519

Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,395 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

19. Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile devlet gözetimine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile devlet gözetimine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile devlet gözetimine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 63: İlişki Analizi/ Sosyal Medyada İz Bırakmaya İlişkin Yaklaşım ile Devlet Gözetimine Dair Yaklaşım

			F3	F7
Spearman's rho	F3= Sosyal Medyada İz Bırakmaya İlişkin Yaklaşım	Correlation Coefficient	1,000	,084
		Sig. (2-tailed)	.	,056
		N	519	519
	F7=Devlet Gözetimine Dair Yaklaşım	Correlation Coefficient	,084	1,000
		Sig. (2-tailed)	,056	.
		N	519	519

Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile devlet gözetimine dair yaklaşım arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,056 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile devlet gözetimine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

20. Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 64: İlişki Analizi/ Sosyal Medyada İz Bırakmaya İlişkin Yaklaşım ile Gözetim ve Gündelik Yaşamın İç İçe Geçtiği Düşüncesi

			F3	F8
Spearman's rho	F3= Sosyal Medyada İz Bırakmaya İlişkin Yaklaşım	Correlation Coefficient	1,000	,017
		Sig. (2-tailed)	.	,699
		N	519	519
	F8=Gözetim Ve Gündelik Yaşamın İç İçe Geçtiği Düşüncesi	Correlation Coefficient	,017	1,000
		Sig. (2-tailed)	,699	.
		N	519	519

Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,699 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

21. Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 65: İlişki Analizi/ Sosyal Medyada İz Bırakmaya İlişkin Yaklaşım ile Sosyal Paylaşım Ağlarında Gözetimin Sınırlarına Dair Düşünce

			F3	F9
Spearman's rho	F3= Sosyal Medyada İz Bırakmaya İlişkin Yaklaşım	Correlation Coefficient	1,000	,028
		Sig. (2-tailed)	.	,521
		N	519	519

	F9=Sosyal Paylaşım Ağlarında Gözetimin Sınırlarına Dair Düşünce	Correlation Coefficient	,028	1,000
		Sig. (2-tailed)	,521	.
		N	519	519

Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,521 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

22. Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 66: İlişki Analizi/ Sosyal Medyada İz Bırakmaya İlişkin Yaklaşım ile Sosyal Paylaşım Ağlarında Var Olmaya Dair Düşünce

			F3	F10
Spearman's rho	F3= Sosyal Medyada İz Bırakmaya İlişkin Yaklaşım	Correlation Coefficient	1,000	,011
		Sig. (2-tailed)	.	,803
		N	519	519
	F10=Sosyal Paylaşım Ağlarında Var Olmaya Dair Düşünce	Correlation Coefficient	,011	1,000
		Sig. (2-tailed)	,803	.
		N	519	519

Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,803 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilir. Dolayısıyla sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

23. Mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım ile gözetim etiğine ilişkin yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım ile gözetim etiğine ilişkin yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım ile gözetim etiğine ilişkin yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 67: İlişki Analizi/ Mahremiyetin Korunması Gerektiğine Dair Yaklaşım ile Gözetim Etiğine İlişkin Yaklaşım

			F4	F5
Spearman's rho	F4=Mahremiyetin Korunması Gerektiğine Dair Yaklaşım	Correlation Coefficient	1,000	,144**
		Sig. (2-tailed)	.	,001
		N	519	519
	F5=Gözetim Etiğine İlişkin Yaklaşım	Correlation Coefficient	,144**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,001	.
		N	519	519

Mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım ile gözetim etiğine ilişkin yaklaşım arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,001 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilmiştir. Dolayısıyla mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım ile gözetim etiğine ilişkin yaklaşım anlamlı bir ilişki vardır. Bu anlamlı ilişki pozitif olup 0,144'lük değer göstermiştir. İki faktör arasındaki ilişki çok şiddetli olmayıp doğrusal yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

24. Mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım ile sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım ile sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım ile sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 68: İlişki Analizi/ Mahremiyetin Korunması Gerektiğine Dair Yaklaşım ile Sosyal Medyada Kimlik İnşa Etme Düşüncesi

			F4	F6
Spearman's rho	F4=Mahremiyetin Korunması Gerektiğine Dair Yaklaşım	Correlation Coefficient	1,000	-,054
		Sig. (2-tailed)	.	,221
		N	519	519
	F6=Sosyal Medyada Kimlik İnşa Etme Düşüncesi	Correlation Coefficient	-,054	1,000
		Sig. (2-tailed)	,221	.
		N	519	519

Mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım ile sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,221 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilmiştir. Dolayısıyla mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım ile sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

25. Mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım ile devlet gözetimine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım ile devlet gözetimine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım ile devlet gözetimine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 69: İlişki Analizi/ Mahremiyetin Korunması Gerektiğine Dair Yaklaşım ile Devlet Gözetimine Dair Yaklaşım

			F4	F7
Spearman's rho	F4=Mahremiyet in Korunması Gerektiğine Dair Yaklaşım	Correlation Coefficient	1,000	,054
		Sig. (2-tailed)	.	,219
		N	519	519
	F7=Devlet Gözetimine Dair Yaklaşım	Correlation Coefficient	,054	1,000
		Sig. (2-tailed)	,219	.
		N	519	519

Mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım ile devlet gözetimine dair yaklaşım düşüncesi arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,219 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilmiştir. Dolayısıyla mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım ile devlet gözetimine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

26. Mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 70: İlişki Analizi/ Mahremiyetin Korunması Gerektiğine Dair Yaklaşım ile Gözetim Ve Gündelik Yaşamın İç İçe Geçtiği Düşüncesi

			F4	F8
Spearman's rho	F4=Mahremiyet in Korunması Gerektiğine Dair Yaklaşım	Correlation Coefficient	1,000	,185**
		Sig. (2-tailed)	.	,000
		N	519	519
	F8=Gözetim Ve Gündelik Yaşamın İç İçe Geçtiği Düşüncesi	Correlation Coefficient	,185**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	.
		N	519	519

Mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,000 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilmiştir. Dolayısıyla mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bu anlamlı ilişki pozitif olup 0,185'lik değer göstermiştir. İki faktör arasındaki ilişki çok şiddetli olmayıp doğrusal yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

27. Mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 71: İlişki Analizi/ Mahremiyetin Korunması Gerektiğine Dair Yaklaşım ile Sosyal Paylaşım Ağlarında Gözetimin Sınırlarına Dair Düşünce

			F4	F9
Spearman's rho	F4=Mahremiyetin Korunması Gerektiğine Dair Yaklaşım	Correlation Coefficient	1,000	-,071
		Sig. (2-tailed)	.	,106
		N	519	519
	F9=Sosyal Paylaşım Ağlarında Gözetimin Sınırlarına Dair Düşünce	Correlation Coefficient	-,071	1,000
		Sig. (2-tailed)	,106	.
		N	519	519

Mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,106 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilmiştir. Dolayısıyla mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

28. Mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 72: İlişki Analizi/ Mahremiyetin Korunması Gerekliğine Dair Yaklaşım ile Sosyal Paylaşım Ağlarında Var Olmaya Dair Düşünce

			F4	F10
Spearman's rho	F4=Mahremiyetin Korunması Gerekliğine Dair Yaklaşım	Correlation Coefficient	1,000	-,004
		Sig. (2-tailed)	.	,927
		N	519	519
	F10=Sosyal Paylaşım Ağlarında Var Olmaya Dair Düşünce	Correlation Coefficient	-,004	1,000
		Sig. (2-tailed)	,927	.
		N	519	519

Mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,927 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilmiştir. Dolayısıyla mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

29. Gözetim etiğine ilişkin yaklaşım ile sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Gözetim etiğine ilişkin yaklaşım ile sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Gözetim etiğine ilişkin yaklaşım ile sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 73: İlişki Analizi/ Gözetim Etiğine İlişkin Yaklaşım ile Sosyal Medyada Kimlik İnşa Etme Düşüncesi

			F5	F6
Spearman's rho	F5=Gözetim Etiğine İlişkin Yaklaşım	Correlation Coefficient	1,000	-,003
		Sig. (2-tailed)	.	,941
		N	519	519

	F6=Sosyal Medyada Kimlik İnşa Etme Düşüncesi	Correlation Coefficient	-,003	1,000
		Sig. (2-tailed)	,941	.
		N	519	519

Gözetim etiğine ilişkin yaklaşım ile sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,941 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilmiştir. Dolayısıyla gözetim etiğine ilişkin yaklaşım ile sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

30. Gözetim etiğine ilişkin yaklaşım ile devlet gözetimine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Gözetim etiğine ilişkin yaklaşım ile devlet gözetimine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Gözetim etiğine ilişkin yaklaşım ile devlet gözetimine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 74: İlişki Analizi/ Gözetim Etiğine İlişkin Yaklaşım İle Devlet Gözetimine Dair Yaklaşım

			F5	F7
Spearman's rho	F5=Gözetim Etiğine İlişkin Yaklaşım	Correlation Coefficient	1,000	,014
		Sig. (2-tailed)	.	,752
		N	519	519
	F7=Devlet Gözetimine Dair Yaklaşım	Correlation Coefficient	,014	1,000
		Sig. (2-tailed)	,752	.
		N	519	519

Gözetim etiğine ilişkin yaklaşım ile devlet gözetimine dair yaklaşım arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,752 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu

için H1 reddedilerek, H0 kabul edilmiştir. Dolayısıyla gözetim etiğine ilişkin yaklaşım ile devlet gözetimine dair yaklaşım anlamlı bir ilişki yoktur.

31. Gözetim etiğine ilişkin yaklaşım ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Gözetim etiğine ilişkin yaklaşım ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Gözetim etiğine ilişkin yaklaşım ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 75: İlişki Analizi/ Gözetim Etiğine İlişkin Yaklaşım İle Gözetim Ve Gündelik Yaşamın İç İçe Geçtiği Düşüncesi

			F5	F8
Spearman's rho	F5=Gözetim Etiğine İlişkin Yaklaşım	Correlation Coefficient	1,000	,094*
		Sig. (2-tailed)	.	,033
		N	519	519
	F8=Gözetim Ve Gündelik Yaşamın İç İçe Geçtiği Düşüncesi	Correlation Coefficient	,094*	1,000
		Sig. (2-tailed)	,033	.
		N	519	519

Gözetim etiğine ilişkin yaklaşım ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,033 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilmiştir. Dolayısıyla gözetim etiğine ilişkin yaklaşım ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bu anlamlı ilişki pozitif olup 0,094'lük değer göstermiştir. İki faktör arasındaki ilişki zayıftır ve doğrusal yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

32. Gözetim etiğine ilişkin yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Gözetim etiğine ilişkin yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Gözetim etiğine ilişkin yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 76: İlişki Analizi/ Gözetim Etiğine İlişkin Yaklaşım İle Sosyal Paylaşım Ağlarında Gözetimin Sınırlarına Dair Düşünce

			F5	F9
Spearman's rho	F5=Gözetim Etiğine İlişkin Yaklaşım	Correlation Coefficient	1,000	,111*
		Sig. (2-tailed)	.	,011
		N	519	519
	F9=Sosyal Paylaşım Ağlarında Gözetimin Sınırlarına Dair Düşünce	Correlation Coefficient	,111*	1,000
		Sig. (2-tailed)	,011	.
		N	519	519

Gözetim etiğine ilişkin yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşüncesi arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,011 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilmiştir. Dolayısıyla gözetim etiğine ilişkin yaklaşım ile gözetim ve sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bu anlamlı ilişki pozitif olup 0,111'lik değer göstermiştir. İki faktör arasındaki ilişki güçlü olmayıp iki faktör arasında doğrusal yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

33. Gözetim etiğine ilişkin yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Gözetim etiğine ilişkin yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Gözetim etiğine ilişkin yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 77: İlişki Analizi/ Gözetim Etiğine İlişkin Yaklaşım İle Sosyal Paylaşım Ağlarında Var Olmaya Dair Düşünce

			F5	F10
Spearman's rho	F5=Gözetim Etiğine İlişkin Yaklaşım	Correlation Coefficient	1,000	,015
		Sig. (2-tailed)	.	,728
		N	519	519
	F10=Sosyal Paylaşım Ağlarında Var Olmaya Dair Düşünce	Correlation Coefficient	,015	1,000
		Sig. (2-tailed)	,728	.
		N	519	519

Gözetim etiğine ilişkin yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,728 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilmiştir. Dolayısıyla gözetim etiğine ilişkin yaklaşım ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

34. Sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi ile devlet gözetimine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi ile devlet gözetimine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi ile devlet gözetimine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 78: İlişki Analizi/ Sosyal Medyada Kimlik İnşa Etme Düşüncesi ile Devlet Gözetimine Dair Yaklaşım

			F6	F7
Spearman's rho	F6=Sosyal Medyada Kimlik İnşa Etme Düşüncesi	Correlation Coefficient	1,000	-,020
		Sig. (2-tailed)	.	,652
		N	519	519
	F7=Devlet Gözetimine Dair Yaklaşım	Correlation Coefficient	-,020	1,000
		Sig. (2-tailed)	,652	.
		N	519	519

Sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi ile devlet gözetimine dair yaklaşım arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,652 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilmiştir. Dolayısıyla sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi ile devlet gözetimine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

35. Sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 79: İlişki Analizi/ Sosyal Medyada Kimlik İnşa Etme Düşüncesi ile Gözetim Ve Gündelik Yaşamın İç İçe Geçtiği Düşüncesi

			F6	F8
Spearman's rho	F6=Sosyal Medyada Kimlik İnşa Etme Düşüncesi	Correlation Coefficient	1,000	,071
		Sig. (2-tailed)	.	,106
		N	519	519

	F8=Gözetim Ve Gündelik Yaşamın İç İç Geçtiği Düşüncesi	Correlation Coefficient	,071	1,000
		Sig. (2-tailed)	,106	.
		N	519	519

Sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,106 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilmiştir. Dolayısıyla gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

36. Sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi ile sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0=Sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1=Sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 80: İlişki Analizi/ Sosyal Medyada Kimlik İnşa Etme Düşüncesi ile Sosyal Paylaşım Ağlarında Gözetimin Sınırlarına Dair Düşünce

			F6	F9
Spearman's rho	F6=Sosyal Medyada Kimlik İnşa Etme Düşüncesi	Correlation Coefficient	1,000	,166**
		Sig. (2-tailed)	.	,000
		N	519	519
	F9=Sosyal Paylaşım Ağlarında Gözetimin Sınırlarına Dair Düşünce	Correlation Coefficient	,166**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	.
		N	519	519

Sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,000

çıkıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilmiştir. Dolayısıyla sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bu anlamlı ilişki pozitif olup 0,166'lık değer göstermiştir. İki faktör arasındaki ilişki güçlü olmayıp aralarında doğrusal yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

37. Sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 81: İlişki Analizi/ Sosyal Medyada Kimlik İnşa Etme Düşüncesi ile Sosyal Paylaşım Ağlarında Var Olmaya Dair Düşünce

			F6	F10
Spearman's rho	F6=Sosyal Medyada Kimlik İnşa Etme Düşüncesi	Correlation Coefficient	1,000	,011
		Sig. (2-tailed)	.	,806
		N	519	519
	F10=Sosyal Paylaşım Ağlarında Var Olmaya Dair Düşünce	Correlation Coefficient	,011	1,000
		Sig. (2-tailed)	,806	.
		N	519	519

Sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,806 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilmiştir. Dolayısıyla sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

38. Devlet gözetimine dair yaklaşım ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Devlet gözetimine dair yaklaşım ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Devlet gözetimine dair yaklaşım ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 82: İlişki Analizi/ Devlet Gözetimine Dair Yaklaşım ile Gözetim ve Gündelik Yaşamın İç İçe Geçtiği Düşüncesi

			F7	F8
Spearman's rho	F7=Devlet Gözetimine Dair Yaklaşım	Correlation Coefficient	1,000	,006
		Sig. (2-tailed)	.	,889
		N	519	519
	F8=Gözetim Ve Gündelik Yaşamın İç İçe Geçtiği Düşüncesi	Correlation Coefficient	,006	1,000
		Sig. (2-tailed)	,889	.
		N	519	519

Devlet gözetimine dair yaklaşım ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,889 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilmiştir. Dolayısıyla sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

39. Devlet gözetimine dair yaklaşım ile gözetim ve sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Devlet gözetimine dair yaklaşım ile gözetim ve sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Devlet gözetimine dair yaklaşım ile gözetim ve sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 83: İlişki Analizi/ Devlet Gözetimine Dair Yaklaşım ile Sosyal Paylaşım Ağlarında Gözetimin Sınırlarına Dair Düşünce

			F7	F9
Spearman's rho	F7=Devlet Gözetimine Dair Yaklaşım	Correlation Coefficient	1,000	,018
		Sig. (2-tailed)	.	,687
		N	519	519
	F9=Sosyal Paylaşım Ağlarında Gözetimin Sınırlarına Dair Düşünce	Correlation Coefficient	,018	1,000
		Sig. (2-tailed)	,687	.
		N	519	519

Devlet gözetimine dair yaklaşım ile gözetim ve sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,687 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilmiştir. Dolayısıyla devlet gözetimine dair yaklaşım ile gözetim ve sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

40. Devlet gözetimine dair yaklaşım ile gözetim ve sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Devlet gözetimine dair yaklaşım ile gözetim ve sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Devlet gözetimine dair yaklaşım ile gözetim ve sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 84: İlişki Analizi/ Devlet Gözetimine Dair Yaklaşım ile Sosyal Paylaşım Ağlarında Var Olmaya Dair Düşünce

			F7	F10
Spearman's rho	F7=Devlet Gözetimine Dair Yaklaşım	Correlation Coefficient	1,000	,021
		Sig. (2-tailed)	.	,625
		N	519	519

	F10=Sosyal Paylaşım Ağlarında Var Olmaya Dair Düşünce	Correlation Coefficient	,021	1,000
		Sig. (2-tailed)	,625	.
		N	519	519

Devlet gözetimine dair yaklaşım ile gözetim ve sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,625 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilmiştir. Dolayısıyla devlet gözetimine dair yaklaşım ile gözetim ve sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

41. Gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi ile sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi ile sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi ile sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 85: İlişki Analizi/ Gözetim Ve Gündelik Yaşamın İç İçe Geçtiği Düşüncesi ile Sosyal Paylaşım Ağlarında Gözetimin Sınırlarına Dair Düşünce

			F8	F9
Spearman's rho	F8=Gözetim Ve Gündelik Yaşamın İç İçe Geçtiği Düşüncesi	Correlation Coefficient	1,000	,028
		Sig. (2-tailed)	.	,520
		N	519	519
	F9=Sosyal Paylaşım Ağlarında Gözetimin Sınırlarına Dair Düşünce	Correlation Coefficient	,028	1,000
		Sig. (2-tailed)	,520	.
		N	519	519

Gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi ile sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,520 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilmiştir. Dolayısıyla gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi ile sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce anlamlı bir ilişki yoktur.

42. Gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 86: İlişki Analizi/ Gözetim Ve Gündelik Yaşamın İç İçe Geçtiği Düşüncesi ile Sosyal Paylaşım Ağlarında Var Olmaya Dair Düşünce

			F8	F10
Spearman's rho	F8=Gözetim Ve Gündelik Yaşamın İç İçe Geçtiği Düşüncesi	Correlation Coefficient	1,000	,051
		Sig. (2-tailed)	.	,247
		N	519	519
	F10=Sosyal Paylaşım Ağlarında Var Olmaya Dair Düşünce	Correlation Coefficient	,051	1,000
		Sig. (2-tailed)	,247	.
		N	519	519

Gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,247 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilmiştir. Dolayısıyla gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce anlamlı bir ilişki yoktur.

43. Sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 87: İlişki Analizi/ Sosyal Paylaşım Ağlarında Gözetimin Sınırlarına Dair Düşünce ile Sosyal Paylaşım Ağlarında Var Olmaya Dair Düşünce

			F9	F10
Spearman's rho	F9=Sosyal Paylaşım Ağlarında Gözetimin Sınırlarına Dair Düşünce	Correlation Coefficient	1,000	-,019
		Sig. (2-tailed)	.	,666
		N	519	519
	F10=Sosyal Paylaşım Ağlarında Var Olmaya Dair Düşünce	Correlation Coefficient	-,019	1,000
		Sig. (2-tailed)	,666	.
		N	519	519

Sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,666 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten büyük olduğu için H1 reddedilerek, H0 kabul edilmiştir. Dolayısıyla sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce ile sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce anlamlı bir ilişki yoktur.

44.Sosyal paylaşım ağlarını alışveriş amaçlı kullananlar ile cinsiyet grupları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Sosyal paylaşım ağlarını alışveriş amaçlı kullananlar ile cinsiyet grupları arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Sosyal paylaşım ağlarını alışveriş amaçlı kullananlar ile cinsiyet grupları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 88: İlişki Analizi-Ki Kare ve Çapraz Tablolama/ Cinsiyet Grupları ile Sosyal Medyayı Alışveriş Amaçlı Kullanımı

Kİ KARE TESTİ			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	35,938 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	35,009	4	,000
Linear-by-Linear Association	30,473	1	,000
N of Valid Cases	519		
a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 7,49.			

ÇAPRAZ TABLOLAMA			1.Cinsiyetiniz?		Total
			Erkek	Kadın	
11.Sosyal paylaşım ağlarını hangi amaçla kullanırsınız? ALİŞVERİŞ	Hiçbir zaman	Count	73	18	91
		% within 1.Cinsiyetiniz?	20,9%	10,7%	17,5%
	Çok nadir	Count	119	38	157
		% within 1.Cinsiyetiniz?	34,0%	22,5%	30,3%
	Ara sıra	Count	120	63	183
		% within 1.Cinsiyetiniz?	34,3%	37,3%	35,3%
	Sık sık	Count	27	38	65
		% within 1.Cinsiyetiniz?	7,7%	22,5%	12,5%
	Her zaman	Count	11	12	23
		% within 1.Cinsiyetiniz?	3,1%	7,1%	4,4%
Total		Count	350	169	519

	% within 1.Cinsiyetiniz?	100,0%	100,0%	100,0%

Sosyal paylaşım ağlarını alışveriş amaçlı kullananlar ile cinsiyet grupları arasındaki korelasyona bakıldığında Pearson Chi-Square değeri 0,000 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilmiştir. Dolayısıyla sosyal paylaşım ağlarını alışveriş amaçlı kullananlar ile cinsiyet grupları arasında anlamlı bir ilişki ve anlamlı bir fark vardır. Bununla birlikte çapraz tabloya baktığımızda katılımcılar arasında sosyal paylaşım ağlarını sık sık ve her zaman alışveriş amaçlı kullanan kadınların oranı % 29,6 iken bu oran erkeklerde % 10,8 olarak görülmüştür. Katılımcılar arasında toplam kadın sayısı erkeklerin yarısından az olmasına rağmen 50 kadının sosyal paylaşım ağlarını sık sık ve her zaman alışveriş amaçlı kullandığı yanıtını vermiştir buna karşın 350 erkek içerisinde sadece 38 erkeğin aynı yanıtı verdiği görülmüştür. Dolayısıyla gündelik hayatın genel akışı içinde olduğu gibi dijital ortamlarda da kadınların erkeklere göre alışverişe daha eğilimli olduğunu söyleyebiliriz.

45.Sosyal paylaşım ağlarını eğlence amaçlı kullananlar ile yaş grupları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

H0= Sosyal paylaşım ağlarını eğlence amaçlı kullananlar ile yaş grupları arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1= Sosyal paylaşım ağlarını eğlence amaçlı kullananlar ile yaş grupları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 89 : İlişki Analizi-Ki Kare ve Çapraz Tablolama/ Yaş Grupları ile Sosyal Medyayı Eğlence Amaçlı Kullanımı

Kİ KARE TESTİ			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	149,537 ^a	16	,000
Likelihood Ratio	147,586	16	,000
Linear-by-Linear Association	116,028	1	,000
N of Valid Cases	519		
a. 8 cells (32,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,09.			

ÇAPRAZ TABLOLAMA			2.Yaşınız?					Total
			18 yaş altı	18-25 arası	26-45 arası	46-65 arası	65 yaş üstü	
11.Sosyal paylaşım ağlarını hangi amaçla kullanırsınız ? EĞLENCE	Hiçbir zaman	Count	0	6	13	4	0	23
		% within 2.Yaşınız?	0,0%	2,8%	6,0%	13,3%	0,0%	4,4%
	Çok nadir	Count	1	14	40	15	1	71
		% within 2.Yaşınız?	1,9%	6,4%	18,4%	50,0%	50,0%	13,7%
	Ara sıra	Count	2	42	74	8	1	127
		% within 2.Yaşınız?	3,8%	19,3%	34,1%	26,7%	50,0%	24,5%
	Sık sık	Count	16	87	67	2	0	172
		% within 2.Yaşınız?	30,8%	39,9%	30,9%	6,7%	0,0%	33,1%
	Her zaman	Count	33	69	23	1	0	126
		% within 2.Yaşınız?	63,5%	31,7%	10,6%	3,3%	0,0%	24,3%

	Count	52	218	217	30	2	519
Total	% within 2.Yaşını z?	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Sosyal paylaşım ağlarını eğlence amaçlı kullananlar ile yaş grupları arasındaki korelasyona bakıldığında Pearson Chi-Square değeri 0,000 çıkmış ancak bir önceki analizimizden farklı olarak 8 hücre içindeki hesaplamalarda % 32,0 gibi bir değer çıktığı için Pearson Chi-Square değeri yerine Likelihood Ratio yani olabilirlik oranı değerine bakılacaktır. Likelihood Ratio değeri 0,000 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilmiştir. Dolayısıyla sosyal paylaşım ağlarını eğlence amaçlı kullananlar ile yaş grupları arasında anlamlı bir ilişki ve anlamlı bir fark vardır. Bununla birlikte çapraz tabloya baktığımızda katılımcılar arasında yaş grupları içerisinde 18 yaş altı toplam 52 kişi olup % 94,3 oranla 49 kişi sosyal paylaşım ağlarını sık sık ve her zaman eğlence amaçlı kullandığını belirtmiştir. Diğer taraftan yaş grupları içerisinde 18-25 yaş arası toplam 218 kişi bulunmakta bunlar arasında da % 71,6 oranla 156 kişi sosyal paylaşım ağlarını sık sık ve her zaman eğlence amaçlı kullandığını beyan etmiştir. Bu sonuçlardan hareketle yaş grupları arasında 18 yaş altı ve 18-25 yaşlarındaki bireylerin sosyal medyayı eğlence amaçlı kullandığı dolayısıyla bu ortamlarda çoğunlukla oyun oynadığını şeklinde yorumlayabiliriz. Yaş ilerledikçe sosyal medyayı eğlence amaçlı kullanımında da bir düşüşün söz konusu olduğunu söyleyebiliriz.

4.7.Araştırmanın Sonuçları

İnternetin dünyada yaygınlaşmasıyla birlikte ülkeler arasında sınırlar adeta silinmiş kapalı toplumların çözülüşü hızlanmış, ulus devletlerin gücü azalmış ve bireysel kimlikler ortaya çıkmıştır. Zaman içerisinde kitlesel olan her şey bireysel hale gelmiş bunlar arasında kitle iletişim araçları da dönüşmüş ve bireysel iletişim araçları olarak tanımlayabildiğimiz çok farklı özellikleri ve işlevsellikleri bulunan yeni iletişim ortamları ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda sosyal medya platformları doğmuş tüm

sınırlara ve kùltùrlere meydan okuyan yapısıyla sanal bir dũnya yaratılıp internetle birlikte kùresel ağlarla insanlar birbirine bağlanmıştır. Buna gùre bu araştırmada yeni iletişim teknolojileriyle gelişen gùzetim uygulamalarının toplumsal yapı ỳzerindeki etkileri sosyal medya bağlamında değerlendirilmiş ve internetle birlikte gùndelik yaşamın her alanına nũfuz eden gùzetim pratiklerine karşı bireylerin tutumları sınanmıştır. Ayrıca dũnyada ve ỳlkemizde sıklıkla kullanılan internet ve sosyal paylaşım ağlarında gùzetimin işleyişine ve ỳnemine dikkat çekilmiş, yeni iletişim ortamlarında kullanıcıların gùzetim olgusuna yùnelik dũřùnceleri ve farkındalık dũzeyleri tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra gùzetim bağlamında sosyal medyada kullanıcının kendini ifřa etmesi ve mahremiyetini koruması noktasında dũřùnceleri sınanmış ve son olarak etik ereve de gùzetim anlayışı irdelenmiştir. Gùzetim oldukça geniş kapsamlı bir olgudur. Ancak bu araştırma daha çok gùnümüzde kullanımı giderek yaygınlaşan ve gùzetime bũyùk imkânlar sağlayan internet ve sosyal paylaşım ağları ỳzerinde durmaktadır. Bu bağlamda “Sosyal Medyada Gùzetim Farkındalığı Ve Kullanıcının Kendini Ifřa Etmesi ỳzerine” adlı araştırma kapsamında yapılan 519 kişiye uygulanan anket çalışmasından toplanan verilerin SPSS ile analizlere tabi tutulup çıkan sonuçlar bu başlık altında verilmeye çalışılmıştır.

Toplam katılımcı sayısının 519 kişiye bulduğu bu araştırmanın demografik bulgularına baktığımızda, ỳrneklemenin % 67,4 oranla 350 kiři erkek katılımcılardan % 32,6 oranla 169 kişinin de kadın katılımcılardan oluştuğu gùrùlmüřtür. Yař gruplarını değerlendirdiğimizde ise ỳrneklemenin bũyùk çoğunluğunu 18-25 ile 26-45 yař arası gruplardan oluştuğu ve toplamda % 83,8 oranla 435 katılımcının olduğu tespit edilmiştir. ỳte yandan 65 yař ỳřtũ sadece 2 katılımcının olduğu 18 yař altı kişilerin de ỳrneklemenin ancak %10’unu karşıladığı gùrùlmüřtür. Eđitim gruplarındaki dağılımlara bakıldığında ise katılımcılar arasında %43,4 oranla lisans ile % 22,9 oranla da lisans ỳřtũ grupların en fazla orana sahip olduğu gùrùlmektedir. Bu sonuç eğitim gruplarının yař grupları ile doğru orantılı olduğunu gùstermiřtir. Bir diğer değerlendirme ise yař grupları arasında ilköğretim grubunun %3,1 olması buna karşılık ortaôđretim grubunun ise % 20,8 ıması zorunlu eğitim sisteminin ỳrneklem ỳzerinde kendini bariz bir şekilde gùsterdiđi sonucunu ortaya çıkmıştır. Katılımcıların medeni durumlarına bakıldığında 369 kişinin % 71,1 oranla bekâr olduğu 150 kişinin de %28,9 oranla evli olduğu

görülmüştür. Bu grubu yaş gruplarıyla karşılaştırdığımızda ise katılımcıların medeni durumları yaş gruplarıyla ters orantılı olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumu da evlilik yaşının yüksek olduğu sonucuna bağlayabiliriz. Meslek gruplarını değerlendirdiğimizde en başta dikkat çekilen grubun % 41,2 oranla öğrenci olduğu görülmektedir. Bu oran diğer grupların özellikleriyle de doğru orantılıdır. Şöyle ki katılımcılar arasında lisans ve üstü eğitime sahip yaşı genç ve orta olan medeni durumları bekâr gruplarla örtüştüğü sonucu ortaya çıkmıştır. 4 kişinin de emekli olması yaş grupları arasındaki beyanların doğruluğunu ispatlamaktadır. Aylık gelir durumlarına baktığımızda yukarıdaki meslek grupları arasındaki öğrenci olduğunu beyan edenler ile doğru orantı kurulabilmektedir. Aylık gelir durumu 0-1500 arası olan grubun % 45,1 oranla 234 kişinin olduğu ve bu kişilerin öğrenci olduğu beyanını doğrulayabilmektedir.

Bu bilgilerin yanı sıra içerik olarak sosyal medya kullanımı ile ilgili diğer bulgulara baktığımızda ise örneklem içerisinde sosyal medyayı 2-5 ile 5-10 yıldır kullananların oranının çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bununla birlikte katılımcılar arasında % 5,0 oranla 26 kişi sosyal medyayı 2 yıldan az kullandığı beyan etmiş %31,4 oranla 163 kişi de 10 yıldan fazla bir süredir sosyal medyayı kullandıklarını ifade etmişlerdir. Bunun dışında sosyal medyayı günde ortalama 1-3 ile 3-5 saat kullanan kişilerin örneklem içinde büyük çoğunluğu oluşturduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların gün içinde en az 3 saat aktif olarak sosyal medyayı kullandıkları görülmektedir. Katılımcılar arasında sosyal paylaşım ağlarına kayıt olurken kullanım şartlarını ve gizlilik politikasını okuduğunu beyan eden %34,5 oranla 179 kişiye karşın, %65,5 oranla 340 kişi sosyal paylaşım ağlarına kayıt olurken kullanım şartlarını ve gizlilik politikasını okumadığını ifade etmiştir. Bu durum malumun ilanı anlamına gelmektedir. Çalışmanın temel sorunsalına işaret eden bu beyanlar ile özellikle gündelik yaşamında yoğun bir şekilde gözetime maruz kalan bireylerin gözetime karşı çok ihtiyatlı olmadıkları anlaşılmaktadır. Gündelik yaşamın her alanında gözetime maruz kalan bireylerin gözetime karşı duruş sergileyemedikleri ve gözetime karşı duyarsızlaştıkları için bu durum öğrenilmiş çaresizlik olarak değerlendirilebilir. Gözetime karşı üstüne düşen sorumluluğu yerine getiremeyen birey mahremiyetinin ihlali ve verilerinin güvenliği konusunda meydana gelen olumsuz sonuçları da göze alması gerekmedir. Öte yandan örneklemin bir diğer sonucuna bakıldığında ise sosyal paylaşım ağlarında bilgisi

dışında kendi ile ilgili paylaşımların bireyi baskın bir şekilde rahatsız ettiği görülmektedir. Paradoksal bir şekilde bir önceki beyanında ihtiyatlı davranmayan birey aynı zamanda izinsiz bir şekilde kendine dair paylaşımlardan duyduğu rahatsızlığı beyan ederek mahremiyetini korumak istemektedir.

Katılımcılar arasında sosyal paylaşım ağlarının kullanım amaçlarına baktığımızda katılımcıların büyük çoğunluğu sosyal paylaşım ağlarını bilgi edinme ve iletişim kurma ve eğlenme amaçlı kullandığı görülmüştür. Buna karşın sosyal paylaşım ağlarını iş amaçlı kullanan 519 katılımcı arasında 262 kişi % 50,5 oranla hiçbir zaman ve çok nadir yanıtları vermiştir. Bu da gösteriyor ki sosyal paylaşım ağları iş amaçlı çok az kullanılmaktadır. Diğer yandan örneklem içerisinde katılımcıların beyanlarından hareketle sosyal paylaşım ağlarını alışveriş amaçlı kullanan katılımcılar arasında da % 47,8 oranla hiçbir zaman ve çok nadir yanıtları verilmiş. Bu orandan da anlaşıyor ki katılımcıların neredeyse yarısı sosyal medyada alışveriş yapmamaktadır. Sosyal paylaşım ağlarını eğlence amaçlı kullanım tablosuna baktığımızda ise 298 kişinin % 57,4 gibi yüksek oranla sık sık ve her zaman yanıtları verildiği görülmektedir.

Örneklem içerisinde gözetim farkındalığı ve mahremiyet sorunsalı ışığında değerlendirme yapacak olursak; sosyal medyada kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşım faktörü altında bulunan sorulara verilen beyanlara baktığımızda kullanıcıların büyük çoğunluğu sosyal medya hesaplarında sevinçlerini ve hüznelerini aynı zamanda gidip gördükleri gezdikleri yerlerin bilgilerini paylaştığını ifade etmiştir. Bu beyanlar ışığında içsel durumlarını sosyal medyada ifşa edecek kadar yoğun bir görünürlük güdüsünün yine içsel bir psikolojik durumdan kaynaklandığı yorumu yapılabilir. Bu durum olsa olsa hedonizm ve anomi kimlik oluşturma saplantısıyla açıklanabilir. Gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi doğrultusunda katılımcıların beyanlarına baktığımızda ise 519 kişi arasında %19,5 oranla 101 kişinin çevrimiçi ortamlarda kişisel bilgilerinin görünmesinden hoşnutluk duyduğu buna karşın %49,2 oranla 255 kişinin de çevrimiçi ortamlarda kişisel bilgilerinden hoşnutluk duymadığı ve % 31,4 oranla 163 kişinin de kararsız kaldığı görülmektedir. Tamamını bir arada değerlendirdiğimizde ise kullanıcıların çevrimiçi ortamlarda kişisel bilgilerinin paylaşımı durumundan hoşnutluk duymayanların baskın bir şekilde çoğunlukta olduğu

görülmektedir. Bu bağlamda kullanıcıların kendi ile ilgili paylaşımlarında hassas olduğu söylenebilir.

Örnekleme içerisinde katılımcıların çoğuna göre suçluların yakalanmasında gözetim uygulamaları kabul gören bir etken değildir. Katılımcılar arasında düşünmeyen % 48,8 oranla 253 kişiye karşın %19,5 oranla 101 kişi suçluların yakalanmasında gözetim uygulamalarının önemli bir rolü olduğunu ifade etmiştir. Sonuç olarak bariz bir şekilde gözetim uygulamalarının suçluların yakalanmasında önemli bir rolü olduğunu düşünen çok az kişi olduğu görülmektedir. Gözetim farkındalığı perspektifinden hareketle örnekleme içerisinde katılımcıların beyanlarına baktığımızda sosyal medya hesapları denetlendiğinde hesabımı kapatırım diyen % 29,1 oranla 151 kişi iken % 41,8 oranla 217 kişi sosyal medya hesapları denetlense dahi kapatmayacağını ifade etmiştir. Diğer yandan kararsızların oranı sosyal medya hesaplarını kapatırım diyen katılımcılarla aynıdır. Sonuç olarak sosyal medyada kullanıcılar takip edildikleri denetlendiklerini bildiği halde sosyal medya hesaplarından vazgeçmeme eğilimi gösterdikleri anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra katılımcılar arasında sosyal medya hesaplarında gittikleri, gezdikleri eğlence mekânlarıyla ilgili paylaşımlarda bulunurum sorusuna 149 kişi % 28,7 oranla katılıyorum/kesin katılıyorum yanıtını verirken 221 kişinin % 42,6 oranla katılmıyorum ya da kesin katılmıyorum yanıtının verildiği görülmektedir. Kullanıcıların gittikleri eğlence mekânlarını sosyal medya hesaplarında göstermek istemedikleri ve konum bildirimine karşı gözetim farkındalıklarının yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Anket araştırmamın bir diğer içeriğini değerlendirdiğimde 519 katılımcı arasında sosyal medya hesaplarında gizlilik ayarlarını doğru ve eksiksiz yaptığı halde kişisel verilerin korunabileceğini düşünen katılımcıların oranı % 20,4 ile 106 kişi iken kişisel verilerinin korunamayacağını düşünenlerin oranı %53,0 ile 275 kişidir. Sosyal medya kullanıcılarının gizlilik ayarlarını doğru ve eksiksiz yapmalarına rağmen baskın bir şekilde gözetime maruz kalacakları düşüncesi olduğu anlaşılmaktadır.

Sosyal medyada mahremiyetin korunması gerektiği düşüncesi doğrultusunda 519 katılımcının beyanlarına baktığımızda katılımcıların büyük çoğunluğu keskin bir şekilde mahremiyetin korunması gerektiği görüşüne katılmışlardır. Ana hatlarıyla

yanıtlara baktığımızda ise sosyal paylaşım ağlarında mahremiyetin ihlal edilmesi bireyleri hassasiyetler konusunda duyarsızlaştırdığı düşüncesine 389 kişinin % 74,9 gibi büyük bir oranla katılım gösterdiği görülmüştür. Diğer beyanlarda ise enformasyon teknolojilerinin gündelik hayatımızda yoğunlaşması ve yaygınlaşması gözetime karşı direnci kırdığı düşüncesine 207 kişi % 39,9 oranla katılım sağladığı görülmektedir. Buna karşın aynı soruya verilen yanıtlara baktığımızda da 193 kişi % 37,2 oranla kararsız kalmış 119 kişi % 22,9 oranla da katılım sağlamadığını ifade etmiştir.

Bir diğer soruda sorulan güvenliği için kişisel alanını daraltmaya razı olanların sayısı 224 kişinin % 43,1 oranla katılıyorum/kesinlikle katılıyorum yanıtlarını verildiği görülmüştür. Diğer yandan 137 kişi %26,4 oranla kararsız olduklarını beyan etmiş 158 kişi % 30,5 oranla da katılmadığını belirtmişler. Bu soruya verilen cevaplardan da anlaşıldığı üzere katılımcıların çoğu için güvenlik gözetimden önce gelmektedir. Güvenlik söz konusu olunca insanların çoğu gözetimin yaygınlaşması yönünde eğilim gösterebilmektedir. Hâl böyle olunca güvenlik gerekçesiyle mahremiyetin ihlal edilmesi kaçınılmaz olmaktadır. Toplanan kişisel verilerin yetkisi olmayanlarla paylaşılması gerektiğine dair düşünceye 519 katılımcı arasında 443 kişinin % 85,5 gibi büyük bir oranla baskın bir şekilde katıldığı görülmüştür. Bu bağlamda kullanıcıların gözetime karşı direnç göstermek istedikleri ve de kişisel verilerinin paylaşılması konusunda kararlı oldukları anlaşılmaktadır. Örneklem içerisinde katılımcılara arasında güvenlik hedefli olsa bile kişisel verilerin korunması gerektiğine dair düşünen 396 kişi %76,3 oranla katılım sağlamıştır. Bu yanıtlardan anlaşıldığı üzere insanlar güvenlik gerekçesiyle gözetime maruz kaldıklarını bildiği halde mahremiyetlerinin ihlal edilmesi konusunda kararlı bir şekilde karşı durmuşlardır. Tüm bu yanıtlar bağlamında değerlendirme yapmak gerekirse, katılımcıların büyük bir çoğunluğu güvenlikleri söz konusu olsa bile gözetime müsamaha gösterebilirken mahremiyetlerinin ihlal edilmesi konusunda net bir tavır sergilemişlerdir.

Gözetime etik çerçevede nasıl yaklaşıldığı konusunda bilgi edinmek amaçlı soruların yanıtlarına baktığımızda örneklem içerisinde katılımcılar arasında verilen yanıtların doğrultusunda etik konusuna karşı katılımcıların çoğunun duyarlı davrandığı görülmüştür. Soruların beyanları ışığında değerlendirmede bulunursak her ne sebeple

olursa olsun kişisel verilerin izinsiz toplanmaması gerektiği görüşüne 430 kişi % 82,9 oranla yüksek bir katılım sağlanmıştır. Diğer taraftan sosyal medya hesabının güvenliği için kişisel bilgilerini vereceklerini beyan eden 207 kişi % 39,9 oranla katılım sağlarken, 196 kişi % 37,7 oranla katılmadığını ifade etmiştir. Bununla birlikte katılımcıların arasında sosyal medya kullanıcılarının neden ve kim tarafından gözetildiğini bilmeleri gerektiği görüşüne 348 kişi % 67,1 oranla katılım sağladığını belirtmiştir. Buna karşın 86 kişi % 16,6 kararsız kalırken, 85 kişinin % 16,4 oranla da katılım sağlamadıkları ifade etmiştir. Kişisel bilgilerin kurumlar tarafından paylaşıldığı görüşüne ise 279 kişi % 53,1 oranla katılım sağlarken 136 kişi % 26,2 oranla katılmadıklarını beyan etmiştir. Bu sorunun yanıtlarından da anlaşıldığı üzere katılımcılar arasında kurumlara olan güvenin az olduğu ve kurumların müşterilerinin bilgilerini paylaştığı kanaati baskın bir şekilde olduğu gözlenmiştir.

Sosyal medyada kimlik inşa etme düşüncesi doğrultusunda örneklemimizdeki beyanları değerlendirdiğimizde sosyal paylaşım ağlarında gerçek hesabımda söyleyemediklerimi sahte profil oluşturarak söyleyebilirim diye sorulduğunda katılımcılar arasında 93 kişi % 17,9 oranla katılıyorum/kesinlikle katılıyorum yanıtını verirken, 372 kişi % 71,7 oranla katılmıyorum/kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir. Bundan anlaşıyor ki kullanıcıların büyük bir bölümü sosyal paylaşım ağlarında sahte profil oluştursalar bile izlendiklerini bilmektedirler. Diğer yandan tezimin temel savlarından olan anonim kimlik oluşturma'nın dijital teknolojilerle birlikte yok olduğu düşüncesi bu beyanlarla doğru orantılı olduğu sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla sosyal medya hesaplarında dijital iz bırakıldığı için anonim kimlik oluşturma'nın da çok zor olduğu anlaşılmaktadır.

Bir diğer anket sonucuna baktığımızda ise başkalarının özel hayatıyla ilgili bilgileri takip etmekten hoşnutluk duyan 68 kişi bulurken buna karşın sosyal paylaşım ağlarında başkalarının özel hayatıyla ilgili bilgileri takip etmekten hoşnutluk duymayan 336 kişi bulunmaktadır. Katılımcılar arasında büyük bir çoğunluğun başkasının mahremiyetine de riayet ettiği anlaşılmıştır.

Devlet gözetimine dair yaklaşım faktörü ışığında örneklem içeriğine baktığımızda katılımcılar arasında devlet ve devlete bağlı kurumlar gözetimi toplumun

güvenliği için yaptıkları düşüncesine katılımın 172 kişi %33,1 oranla sınırlı olduğu buna karşın 223 kişi %43,0 oranla katılımın sağlanmadığı görülmüştür. Devletin ve bağlı kurumları gözetimi toplumun güvenliği için yaptıklarına dair katılımcıların yanıtları arasında belirgin bir fark bulunmadığı anlaşılmıştır. Bununla birlikte kanuna aykırı bir şey yapmadıkça sosyal medya hesabımın devlet tarafından gözetlenmeyeceğini düşünenler arasında keskin bir farkın olmadığı sonucuna da varılmıştır. Diğer bir soruda verilen yanıtlara baktığımızda ise farklı olarak devletin gücünü artırması için gözetim yaptığını beyan edenlerin oranının çok yüksek olduğu görülmüştür. Katılımcılar arasında 248 kişi % 47,8 oranla devletin vatandaşları hakkında bilgi toplayarak güçlendiğini düşünürken, 145 kişi % 27,9 oranla bu görüşe katılmadıklarını beyan etmiştir.

Gözetimin gündelik yaşamla iç içe olduğuna dair faktör ışığında anket araştırmamıza verilen yanıtlara baktığımızda katılımcılara sorulan sosyal medyada özeline ait duygu durumlarının paylaşımına dair verilen yanıtların arasında belirgin bir fark bulunmadığı anlaşılmış ve oranların birbirine çok yakın olduğu görülmüştür. Bir diğer soruda da sorulan insanların vücutlarına çipler takarak onları takip etmek günümüzde gerçekleşmektedir görüşüne 288 kişi katılırken 143 kişinin katılmadığı görülmektedir. Bu bağlamda verilen yanıtların dağılımına göre katılımcıların çoğunun günümüz gözetimin farkında olduğu sonucu çıkarılabilir. Teknolojinin gündelik yaşamda sağladığı kolaylıklardan dolayı kullanıcıların sosyal paylaşım ağlarından vazgeçmemelerine katılımın yüksek olduğu görülmektedir. Teknolojilerin gündelik hayattaki faydalarından dolayı 294 kişi % 56,6 oranla vazgeçmeyeceklerini beyan etmiş buna karşın 114 kişi %22,0 oranla bu görüşe katılmadıklarını belirtmişlerdir. Buradan da anlaşılıyor ki teknolojinin sağladığı kolaylıklar gözetime meşru bir zemin oluşturmakta bunun yanı sıra gözetime karşı rıza da oluşturmaktadır.

Sosyal medyada gözetimin sınırı konusunda katılımcıların görüşleri doğrultusunda verilen yanıtlara baktığımızda sosyal paylaşım ağlarında yakınlarının paylaşımları sınırladığı yani sosyal medyada da mahalle baskını hissettiği düşüncesine verilen yanıtlara katılımın az olduğu görülmektedir. Sosyal paylaşım ağlarında iletişim kurduklarım yakın çevremden oluşursa özgürlüğümü kısıtlanır görüşüne 101 kişi %

21,3 oranla iken katılırken,228 kişi % 44,0 oranla katılmadıklarını ifade etmiştir. Yani sosyal medyada mahalle baskısına benzer bir durumun çok düşük derecede var olduğu sonucu çıkarılabilir. Örneklem içerisinde sosyal paylaşım ağlarında siyasi görüşümü veya ideolojisini paylaşım beyanında bulunanların neredeyse aynı oranda olduğu görülmüştür. Bir diğer soruda güvenlik gerekçesi dahi olsa bile bireyin mahremiyetinden taviz vermemesi gerektiği görüşü 272 kişi 52,4 oranla ortaya çıkmıştır. Katılımcıların mahremiyetin korunması konusunda taviz vermediği ve kararlı oldukları görülmüştür. Katılımcılar arasında 265 kişi ile % 51,1 oranla sosyal paylaşım ağlarında daha özgür olabilmek için profilini birtakım kişilere kısıtlamayı tercih ederken 193 kişi %37,2 oranla sosyal paylaşım ağlarında daha özgür olabilmek için profilini birtakım kişilere kısıtlamayı tercih etmediklerini ifade etmiştir. 61 kişinin de aynı konuda kararsız kaldıklarını beyan etmiştir. Bu bağlamda sosyal medyada kullanıcıların özgür olmak için sahte kimlik oluşturma yoluna gidebildiği ya da başka kişileri hesaplarında engellediği anlaşılmaktadır.

Anket araştırmamın çıkarımsal analizleri doğrultusunda yapılan faktör analizimin güvenilirliği ve geçerliliğini değerlendirecek olursak Anket sorularının faktör analizine uygunluğu için yapılan Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliliği testi ile Bartlett küresellik testi yeterli düzeyde sonuçlanmış olup veri setinin faktör analizine uygun olduğu görülmüştür. Ayrıca Cronbach's Alpha değeri 0,704 olarak sonuçlanmış ölçek sorularının güvenilirlik testine uygunluğu ve geçerliliği ispatlanmıştır. Araştırmanın soruları arasında beşli likert ölçeği ile hazırlanmış 30 soru içerisinde 3 sorunun (11.12.21.) dışında kalan 27 soru 10 faktör altında toplanmıştır. Ancak bu üç soru faktör altında değerlendirilmeyip farklı çapraz sorular doğrultusunda değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

Faktör analizi yapıldıktan sonra normallik testine göre faktör sorularının demografik özelliklerine ve gözetime yaklaşım konusunda ayrı olarak iki farklı soruya verilen yanıtların birbirleri arasında farklılık gösterip göstermediğini test etmek için parametrik olmayan testlerden nominal özelliğe sahip iki bağımsız değişkenli yanıtlar için Mann-Whitney ve ordinal özelliğe sahip ikiden fazla değişkeni olan yanıtlar için Kruskal-Wallis testleri uygulanmıştır. Bu başlık altında her faktör için oluşturulan

hipotezler test edilmiştir. Yapılan testlerin sonunda $p > 0.05$ ise H_0 ; $p < 0.05$ ise H_1 kabul edilmiştir.

Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır. Buna karşın kullanıcının gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi yaklaşımı açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark ortaya konmuştur. Kadınların daha fazla görünme isteği sonucunu çıkarabiliriz. Gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark vardır. Sosyal paylaşım ağlarını iletişim amaçlı kullananlar açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark vardır. Sosyal paylaşım ağlarını alışveriş amaçlı kullananlar açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark vardır. Sosyal paylaşım ağlarını iş amaçlı kullananlar açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark vardır. Mahremiyetin korunmasına dair yaklaşımı açısından medeni durumlarına göre gruplar (evli, bekâr) arasında anlamlı bir fark vardır. Gözetim etiğine ilişkin yaklaşım açısından medeni durumlarına göre gruplar (evli, bekâr) arasında anlamlı bir fark vardır. Sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşüncesi açısından medeni durumlarına göre gruplar (evli, bekâr) arasında anlamlı bir fark vardır. Sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce açısından medeni durumlarına göre gruplar (evli, bekâr) arasında anlamlı bir fark yoktur. Mahremiyetin korunmasına dair yaklaşımı açısından yaş grupları arasında anlamlı bir fark vardır. Gözetim etiğine ilişkin yaklaşım açısından yaş grupları arasında anlamlı bir fark vardır. Gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi açısından yaş grupları arasında anlamlı bir fark vardır. Sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşüncesi açısından yaş grupları arasında anlamlı bir fark vardır. Sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım açısından eğitim grupları arasında anlamlı bir fark vardır. Mahremiyetin korunmasına dair yaklaşımı açısından eğitim grupları arasında anlamlı bir fark vardır. Gözetim etiğine ilişkin yaklaşım açısından eğitim grupları arasında anlamlı bir fark vardır. Devlet gözetimine dair yaklaşımı açısından eğitim grupları arasında anlamlı bir fark vardır. Gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi açısından eğitim grupları arasında anlamlı bir fark vardır. Sosyal paylaşım ağlarında var olmaya dair düşünce açısından eğitim grupları arasında anlamlı bir fark vardır. Mahremiyetin korunmasına dair yaklaşımı açısından meslek grupları arasında anlamlı bir fark vardır. Sosyal paylaşım ağlarında

gözetimin sınırlarına dair düşüncesi açısından meslek grupları arasında anlamlı bir fark vardır. Sosyal paylaşım ağlarını bilgi amaçlı kullananlar açısından meslek grupları arasında anlamlı bir fark vardır. Sosyal paylaşım ağlarını iletişim amaçlı kullananlar açısından meslek grupları arasında anlamlı bir fark vardır. Sosyal paylaşım ağlarını eğlence amaçlı kullananlar açısından meslek grupları arasında anlamlı bir fark vardır. Sosyal paylaşım ağlarını alışveriş amaçlı kullananlar açısından meslek grupları arasında anlamlı bir fark vardır. Sosyal paylaşım ağlarını iş amaçlı kullananlar açısından meslek grupları arasında anlamlı bir fark vardır. Kullanıcının gözetim uygulamaları ve görünürlük düşüncesi yaklaşımı açısından aylık gelir grupları arasında anlamlı bir fark vardır. Gözetim etiğine ilişkin yaklaşım açısından aylık gelir grupları arasında anlamlı bir fark vardır. Sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşüncesi açısından aylık gelir grupları arasında anlamlı bir fark vardır. Sosyal paylaşım ağlarını iletişim amaçlı kullananlar açısından sosyal medyayı günlük ortalama kullanım süresi grupları arasında anlamlı bir fark vardır. Sosyal paylaşım ağlarını eğlence amaçlı kullananlar açısından sosyal medyayı günlük ortalama kullanım süresi grupları arasında anlamlı bir fark vardır. Sosyal paylaşım ağlarını alışveriş amaçlı kullananlar açısından sosyal medyayı günlük ortalama kullanım süresi grupları arasında anlamlı bir fark vardır. Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile gözetimi olumlayıcı yaklaşım arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,026 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H_0 reddedilerek, H_1 kabul edilir. Dolayısıyla kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşım ile gözetimi olumlayıcı yaklaşımı arasında anlamlı bir ilişki vardır. İki faktör arasındaki ilişki 0,98 'lik bir değer çıkması sebebiyle bu anlamlı ilişki çok güçlü değildir. Pozitif bir değer olmasından dolayı da iki faktör arasındaki ilişki doğrusaldır. Gözetime olumlu yaklaşım gösterenler aynı zamanda sosyal medya ortamlarında kendilerini ifşa etmeye de meyilli oldukları anlaşılmaktadır. Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,000 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H_0 reddedilerek, H_1 kabul edilir. Dolayısıyla kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşım ile sosyal medyada iz bırakmaya ilişkin yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki vardır. İki faktör arasındaki ilişki düzeyi sonucu 0,202'lik bir değer çıkmıştır. Bu anlamlı ilişki çok güçlü olmamakla birlikte ve pozitif bir değer olmasından dolayı iki faktör arasındaki ilişki doğrusaldır. Buna göre sosyal medyada kendini ifşa edenler aynı

zamanda dijital iz bıraktıklarının da farkındadırlar. Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,013 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilir. Dolayısıyla kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşım ile mahremiyetin korunması gerektiğine dair yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bu ilişki çok zayıftır. Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile gözetim etiğine ilişkin yaklaşım arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,047 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilir. Dolayısıyla kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile gözetim etiğine ilişkin yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bu anlamlı ilişki çok güçlü değildir. Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,000 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilir. Dolayısıyla kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki vardır. İki faktör arasındaki ilişki düzeyi sonucu 0,197'lik bir değer çıkmıştır. Bu anlamlı ilişki çok güçlü olmamakla birlikte ve pozitif bir değer olmasından dolayı iki faktör arasındaki ilişki doğrusaldır. Buna göre gözetim ve gündelik yaşamın iç içe geçtiği düşüncesi kullanıcının kendini ifşasında bir sakınca görmediği düşüncesini ortaya koymaktadır. Günümüzde gözetim uygulamalarının bu kadar yaygın ve yoğun olması kullanıcıları duyarsızlaştırmış kullanıcılar için kendini teşhir etme veya ifşa etme tedirginliğini ortadan kaldırmıştır. Kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasındaki korelasyona bakıldığında p değeri 0,004 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilir. Dolayısıyla kullanıcının kendini ifşasına yönelik yaklaşımı ile sosyal paylaşım ağlarında gözetimin sınırlarına dair düşünce arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bu anlamlı ilişki pozitif yönde olup 0,128'lik değer göstermiştir. Güçlü bir ilişki değildir. Kullanıcıların kendilerini ifşa etme isteği sosyal medyada gözetim sınırlarının esnek olması yönünde olmuştur. Sosyal paylaşım ağlarını alışveriş amaçlı kullananlar ile cinsiyet grupları arasındaki korelasyona bakıldığında Pearson Chi-Square değeri 0,000 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilmiştir. Dolayısıyla sosyal paylaşım ağlarını alışveriş amaçlı kullananlar ile cinsiyet grupları arasında anlamlı bir

ilişki ve anlamlı bir fark vardır. Bununla birlikte çapraz tabloya baktığımızda katılımcılar arasında sosyal paylaşım ağlarını sık sık ve her zaman alışveriş amaçlı kullanan kadınların oranı % 29,6 iken bu oran erkeklerde % 10,8 olarak görülmüştür. Katılımcılar arasında toplam kadın sayısı erkeklerin yarısından az olmasına rağmen 50 kadının sosyal paylaşım ağlarını sık sık ve her zaman alışveriş amaçlı kullandığı yanıtını vermiştir buna karşın 350 erkek içerisinde sadece 38 erkeğin aynı yanıtı verdiği görülmüştür. Dolayısıyla gündelik hayatın genel akışı içinde olduğu gibi dijital ortamlarda da kadınların erkeklere göre alışverişe daha eğilimli olduğunu söyleyebiliriz. Sosyal paylaşım ağlarını eğlence amaçlı kullananlar ile yaş grupları arasındaki korelasyona bakıldığında Pearson Chi-Square değeri 0,000 çıkmış ancak bir önceki analizimizden farklı olarak 8 hücre içindeki hesaplamalarda % 32,0 gibi bir değer çıktığı için Pearson Chi-Square değeri yerine Likelihood Ratio yani olabilirlik oranı değerine bakılacaktır. Likelihood Ratio değeri 0,000 çıkmıştır ve bu değer 0,05'ten küçük olduğu için H0 reddedilerek, H1 kabul edilmiştir. Dolayısıyla sosyal paylaşım ağlarını eğlence amaçlı kullananlar ile yaş grupları arasında anlamlı bir ilişki ve anlamlı bir fark vardır. Bununla birlikte çapraz tabloya baktığımızda katılımcılar arasında yaş grupları içerisinde 18 yaş altı toplam 52 kişi olup % 94,3 oranla 49 kişi sosyal paylaşım ağlarını sık sık ve her zaman eğlence amaçlı kullandığını belirtmiştir. Diğer taraftan yaş grupları içerisinde 18-25 yaş arası toplam 218 kişi bulunmakta bunlar arasında da % 71,6 oranla 156 kişi sosyal paylaşım ağlarını sık sık ve her zaman eğlence amaçlı kullandığını beyan etmiştir. Bu sonuçlardan hareketle yaş grupları arasında 18 yaş altı ve 18-25 yaşlarındaki bireylerin sosyal medyayı eğlence amaçlı kullandığı dolayısıyla bu ortamlarda çoğunlukla oyun oynadığını şeklinde yorumlayabiliriz. Yaş ilerledikçe sosyal medyayı eğlence amaçlı kullanımında da bir düşüşün söz konusu olduğunu söyleyebiliriz.

5.SONUÇ

Toplumsal denetim ve kontrol mekanizması olarak gözetim olgusunun ve internetle birlikte biçim değiştiren modern gözetim pratiklerinin kapsamlı bir şekilde ele alındığı bu çalışmada, sosyal medya kullanıcılarının kendini ifşa etmeleri ve gözetime karşı tavırları anket uygulamasıyla nicel araştırmaya tabi tutulmuştur. Çalışmada, en başta gözetim olgusunun kavramsal ve kuramsal değerlendirmesi yapılmış geçmişten günümüze geçirdiği değişim ve dönüşümü irdelenmiş internetle birlikte yeni iletişim ortamları ile toplumsal yapı ve birey üzerindeki etkileri araştırılmış anket uygulamasıyla ilgili sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu çalışmada gözetimin toplumsal denetim aracı olarak kullanılması yeni iletişim teknolojileri aracılığıyla bireylerin gözetime maruz kalmaları ve gözetim karşısında nasıl davrandıkları irdelenmiş, mahremiyet ihlali kavramsal çerçevede ele alınıp bireyin gözetime karşı davranışını doğrulamak amacıyla anket uygulamasına başvurulmuştur. İktidar gücünü elinde bulunduranların, yeni iletişim teknolojileri ve ortamlarına sahip olarak birey ve toplum üzerinde tahakküm kurması, bu konuya dikkat çekilmesinin önemli nedenini teşkil etmiştir. Bu tahakküm ve zorlama bireyin veya toplumun, gelişmeler karşısında nerede ve nasıl konumlandırılacağı sorunsalını beraberinde getirmektedir. Genel olarak toplumun veya bireylerin yeni iletişim teknolojileriyle birlikte özellikle sosyal paylaşım ağları aracılığıyla yoğun bir şekilde gözetime maruz kalmaları ve bu duruma karşı koyamamaları, bu alanda çalışmanın yapılmasını gerekli kılmıştır. Diğer taraftan kuramsal anlamda yapılan sosyolojik çalışmaların, gelişen yeni iletişim teknolojileri ve ortamları karşısında yetersiz kaldıkları tespit edilmiştir.

Enformasyon toplumu olarak tanımlanan günümüz toplumunda gelişen teknoloji ile birlikte enformasyon ve bilgi kavramları toplumsal değişimi sağlayan ve topluma şekil veren önemli unsurlar olmuştur. Ancak bu kavramların birbirleriyle karıştırılmaması için çalışmanın kuramsal kısmında detaylı yer verilmiştir. Gözetim olgusunu internet temelinde ele alan bir araştırma olduğu için bilgi ve enformasyon kavramlarının ne anlama geldiğini açıklamak kavram kargaşasının önüne geçmek

açısından önemlidir. Günümüzde enformasyon teknolojilerinin alabildiğince gelişmesi enformasyonu geniş insan kitlelerine ulaştırabilmekte zaman ve mekân mefhumlarını adeta yok etmektedir. Dolayısıyla enformasyon teknolojilerinin gelişmesi ve enformasyonun hızla yayılması ve paylaşılması insanlar arasındaki etkileşimi de hızlandırmıştır. Günümüzde yeni iletişim teknolojilerindeki gelişim ve internet bu etkileşimin aracı olarak önemli bir yer edinmiştir. Ancak her ülkenin yeni iletişim teknolojilerini kullanması ve internet erişimi aynı düzeyde olmaması bilgi açığı ve dijital bölünme gibi olguların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yeni iletişim teknolojileri ve internetin faydalı üretim ve kullanım kapasitelerindeki farklılıklar, toplumlar arasında sadece ekonomik ve sosyal açmazlar yaratmamakta aynı zamanda sosyolojik ve kültürel farklarında derinleşmesine sebebiyet vermektedir.

Gözetim olgusunun kavramsal olarak değerlendirildiği çalışmada, görme ediminin önemine de dikkat çekmek gerekmektedir. Görme eylemini açıklamak gözetim kavramını daha iyi anlamamızı sağlayacaktır. Berger'in dediği gibi konuşmadan önce gelen görme eylemi, bellekte yaratılan imgelere dönüşmekte bu durum da hem görme eylemini hem de görme organı olan gözü önemli hale getirmektedir. Zira görmenin gücü ile görme ve iktidar arasındaki ilişki gözetim odaklı teknolojinin gelişimine tarihsel süreç içinde her daim ivme kazandırmıştır. İnsan için gözün ve görmenin önemi, iletişim teknolojilerinin görüntü aktarma ve görme yönünde gelişmesini sağlamıştır.

Bir kavram ve olgu olarak tarihin her döneminde gözetimle karşılaşmıştır. Tarihsel süreçte toplumsal gelişmeler ile birlikte farklı biçimler kazanan gözetim günümüz toplumunda teknoloji sayesinde geçmişe kıyasla çok farklı bir görünüm kazanmış bu konuya yaklaşımların da farklılaşması gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Tarihsel süreçte her zaman var olan gözetim modern anlamda asıl işlevini kapitalist sistemle özdeşleşen ulus devlet ile birlikte kazanmıştır. Tarih boyunca gözetim iktidarların en önemli aracı olmuştur. Bürokratik örgütlerin gelişimine ve ulus devletlerin kurulmasına paralel olarak yaygınlaşan gözetim pratikleri, bireyi ve toplumu tahakküm altına almış kuramsal çerçevede yeni uygulamalarla kontrolü sağlamaya çalışan bir iktidar anlayışını da ortaya çıkarmıştır. Geleneksel toplumlarda doğrudan

yapılan gözetim modern toplumlardaki kadar başarılı olamamıştır. Zira modern toplumlarda insanlar fabrikalarda bürolarda hatta tüm çalışma zamanlarında ya da hapishane hastane gibi zorunlu kaldıkları yerlerde geçirdikleri zamanda neredeyse sürekli gözetime maruz kalıp gözetim altında tutulmuşlar. Modern zamanları kuramsal çerçevede değerlendirdiğimizde Bentham'ın hapishane modeli üzerinden panoptikon kuramını geliştiren Foucault'nun çalışmaları, Marx, Weber, Giddens, Fayol ve Taylor gibi isimlerin ise üretim ilişkileri temelinde gözetimi açıklamaya çalıştıkları görülmüştür.

Gözetimin modern ulus devletler ile birlikte yeni bir boyut kazanmasındaki ilk büyük etken “kapatılma olgusu” ve düzenin yeniden üretimi açısından anlam kazanan “kapatılma kurumları” olmuştur. Kapatılma kurumları Foucault'un çalışmalarının temelinde yer alır. Bu kapatılma kurumlarında iktidarın ilkesel olarak bireyleri merkezi bir bakışın altında tutmaları ve bedenlerini tümüyle görünür kılmaları söz konusuydu. Kapatılma kurumlarıyla iktidarın esas amacının toplumu denetim ıslah ve gözetimden oluşan bu üçlü yapıyla disipline edip kontrol etmek olduğu anlaşılmaktadır. Bu amaç tarihsel süreçte tüm iktidarlara miras olarak bırakılmıştır. Her ne kadar günümüzde gözetim pratikleri farklı olsalar da amaç her zaman aynıdır. Foucault, ideal yapısını panoptikon metaforunda bulan disiplinci sürecin tarihinin, aynı zamanda modern ruh kavramının da tarihi olduğunu belirtir. Dünyayı bir akıl hastanesine benzeten Foucault, büyük kapatılmanın gerçekleştiği asıl yerin insan ruhu olduğu söylemiştir.

Gözetim olgusu kuramsal çerçevede ele alan bir diğer kuramcı Karl Marx olmuştur. Marx üretim sürecinden hareket ederek gözetim olgusunu sınıf ilişkileri bağlamında analiz etmiştir. Marx kapitalist ekonomilerde gözetim, proletarya ve burjuva (emek ve sermaye)arasında verilen mücadelede açığa çıktığını ve sermayenin idari denetimi sağlayabilmek için işçilerin gözetlendiğini ifade etmiştir. Bu bağlamda gözetim, sermayeyi emeğin karşısında çok daha güçlü kılan bir araç olarak değerlendirilebiliriz. Taylor ve Fayol'da bilimsel yönetim ilkelerinde işletmeyi ayakta tutabilecek disiplinin vazgeçilmez unsuru olarak yer alan gözetim, Max Weber'de bürokrasi kuramıyla, fabrika ekseninde konumlandırılarak daha geniş bir perspektiften ele alınmıştır. Gözetimin sadece sınıf ilişkileri ile sınırlandırılmasına karşı çıkan,

modern toplum içerisinde bir bütünsellikle açıklanması gerektiğini düşünen Weber’e göre, modern örgütler ile devlet idaresindeki yöneticilerin, “bireyleri ve topluluğu fişlemeye yönelik dosyalar tutması” paralelinde gözetimi değerlendirmek mümkündür. Weber, kişisel bilgileri içeren veri saklama tekniklerini ve bu verileri çağırma araçlarını geliştiren bürokrasi kavramı ile gözetimin alanını üretim ilişkilerinin dışına çıkarmıştır. Weber’in kuramında bürokrasi yapısına ve gözetim olgusuna bakıldığında, bu kavramın toplumsal bir denetim aracı olarak önemi daha net olarak ortaya çıkmaktadır. Giddens ise gözetimi modern toplumlarda kurumsallaşmanın bir boyutu olarak değerlendirmiştir.

Internet ile birlikte özellikle sosyal medyada insanların başkaları hakkında bilgi edinme istekleri kendilerini gösterme tutkusunu gibi birçok alanda gözetim eyleminin değişiklik göstermesi yeni tür gözetim ve kavramlarının da ortaya çıkmasına neden olmuştur. Panoptik hapsedilme anlayışından günümüze kadar gözetim sürekli biçim değiştirmiş denetim ve kontrolü sağlamak noktasında etkili bir güç aracı olarak uygulanmıştır. Yeni iletişim teknolojileri ile sürekli biçim değiştiren gözetimde, Michel Foucault’nun panoptikon metaforu Mark Poster’ın ortaya attığı ve David Lyon’un geliştirdiği süperpanoptikon kavramına dönüşmüş, Mathiesen, seyretme eylemi üzerinden Sinoptikon tezini ortaya atmış, Pimenta ise bu kavramı genişleterek bu kavrama omniptikon adını vermiştir.

Son zamanlarda ise öncelikli meselesi güvenlik ve biyometrik ölçümleme olan Bigo, ban Optikon kavramını ortaya atmıştır. Ancak teknolojinin müthiş bir hızla toplumu etkisi altına alması Lyon ve Bauman’ın akışkan gözetim kavramı üzerinde durmak gerektiği sonucunu ortaya koymuştur.

Yeni iletişim ortamlarında gözetim pratiklerinin etkisiyle mahremiyetin ihlal edilmesi konusu günümüz toplumlarında önemli bir sorunsal teşkil etmektedir. Ancak araştırmanın sonucuna baktığımızda sosyal paylaşım ağlarında kullanıcıların paradoksal bir şekilde kendini ifşa etmeye meyilli oldukları görülmüştür. Öte yandan gözetim farkındalığı oldukça yüksek olan katılımcıların sosyal paylaşım ağlarında kayıt olurken sözleşmeleri büyük oranda okumadıkları dikkat çekmekte buna karşın mahremiyetin korunması ve gözetime etik çerçevede yaklaşımları konusunda hassas oldukları anlaşılmıştır. Katılımcıların güvenlik talebi kuramsal çerçevede değerlendirildiği gibi

gözetime meşruiyet sağlayan önemli bir etken olmuştur. Araştırmanın geneline bakıldığında bireyler, bilgilerinin toplandığını veya gözetimin yalnızca güvenlik için bir aracı olmadığını düşünse de sosyal paylaşım ağlarında var olmaya devam ederek bilinçli bir teslimiyet göstermektedirler. Yeni iletişim ortamlarında yoğun bir şekilde gözetime maruz kalan bireylerin farkındalıkları yüksek olmasına karşın gözetime karşı teslimiyetleri de söz konusudur. Zira gözetimin her yerdeliği onu rutinleştirmiş ve bireyin de bunu kanıksanması sonucunu doğurmuştur.

Sonuç olarak genel bir değerlendirmede bulunmak gerekirse, sosyal medya ve gözetim üzerine yapılan bu çalışmada başlatılan kuramsal tartışmalardan hareketle elde edilen sonuçlar ve anket araştırmasıyla gerçekleştirilen değerlendirmelerde elde edilen bulgular birbirleriyle genelde örtüşmekte ve sosyal medya platformlarında gözetimin aktif bir şekilde uygulandığı ortaya konmaktadır. Ayrıca elde edilen bulgular, sosyal medya platformlarının en masum tabiriyle bireylerin iletişim kurmalarına olanak tanıyan ortamların çok ötesinde bireysel, kitlesel, ticari ve devlet gözetimine imkân tanıyan bir sosyal platform işlevi gördüğünü göstermektedir. Sosyal medya ortamlarında bireyler görünür olmak uğruna mahremiyetlerinden vazgeçmekte ve bu da beklenmedik hak ihlallerine ve sorunlara neden olmaktadır. Bu nedenle sosyal medya başlığı altında gözetim, önemli bir problem olarak güncelliğini korumaya devam edecektir. Bu bağlamda ülkemizde sosyal medya okuryazarlığı bilincine erişebilmesi ve vatandaşlık haklarının farkındalık düzeyinin artırılması için üniversitelerde bilişim veya sosyal medya okuryazarlığı adı altında derslerin zorunlu olarak okutulması düşünülebilir.

Anket Formu

1.Cinsiyetiniz? *

☐ Erkek

☐ Kadın

2.Yaşınız? *

☐ 18 yaş altı

☐ 18-25 arası

☐ 26-45 arası

☐ 46-65 arası

☐ 65 yaş üstü

3.Eğitim durumunuz? *

☐ İlköğretim

☐ Ortaöğretim (Lise)

☐ Ön lisans

☐ Lisans (Üniversite)

☐ Lisansüstü(Yüksek Lisans/Doktora

4.Medeni durumunuz?

☐ Evli

☐ Bekâr

5.Mesleğiniz? *

☐ Kamu sektörü çalışanı

☐ Özel sektör çalışanı

☐ Emekli

☐ Esnaf (İşyeri sahibi)

☐ Ev hanımı

☐ Öğrenci

☐ Diğer

6.Aylık geliriniz? *

☐ 0 - 1.500 TL

☐ 1.501 - 3.000 TL

☐ 3.001 - 5.000 TL

☐ 5.000 TL üzeri

7.Sosyal medyayı ne zamandan beri kullanıyorsunuz? *

☐ 2 yıldan az

☐ 2 - 5 yıldır

☐ 5 - 10 yıldır

☐ 10 yıldan fazla

8.Sosyal medyayı günde ortalama kaç saat kullanıyorsunuz? *

- ☐ 1 saatten az
- ☐ 1 - 3 saat
- ☐ 3 - 5 saat
- ☐ 5 saatten fazla

9. Sosyal paylaşım ağlarına kayıt olurken kullanım şartları ve gizlilik politikasını okur musunuz? *

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

10. Sosyal paylaşım ağlarında bilginiz dışında sizinle ilgili herhangi bir paylaşımın yapılması sizi rahatsız eder mi? *

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

11.Sosyal paylaşım ağlarını hangi amaçla kullanırsınız? *

	Hiçbir Zaman	Çok Nadir	Ara Sıra	Sık Sık	Her Zaman
Bilgi(Haber,köşe yazısı,vb.)amaçlı kullanım.					
İletişim(Sohbet, beğeni,vb.)amaçlı kullanım.					
Eğlence (müzik, film, oyun,vb.)amaçlı					

kullanırım.					
Alışveriş amaçlı kullanırım.					
İş amaçlı kullanırım.					

Aşağıda yer alan her cümleyi dikkatlice okuyarak size uygun seçeneklerden sadece birini işaretleyiniz!

1= Kesinlikle Katılmıyorum 2=Katılmıyorum 3=Kararsızım 4=Katılıyorum 5=Kesinlikle Katılıyorum

Gözetim Farkındalığı ve Güvenlik Soruları*	1	2	3	4	5
12.Devlet vatandaşları hakkında bilgi edinerek kendi gücünü artırır.					
13.Kanuna aykırı bir şey yapmadıkça sosyal medya hesabımın devlet tarafından gözetlenmeyeceğini düşünüyorum.					
14.İnsanların vücutlarına çipler takarak onları takip etmek günümüzde gerçekleştirilebilir bir hadisedir.					
15.Eğitim, sağlık, güvenlik, aile, iş, haberleşme, eğlence vb. ortamlarda verdiğim kişisel bilgilerimin toplanıp kurumlar arasında paylaşıldığını düşünüyorum.					
16.Sosyal medya hesaplarımdaki paylaşımlarım denetleniyorsa hesabımı kapatırım.					
17.Sosyal medya hesabımın güvenliği için detaylı bir şekilde kişisel bilgilerimi					

talep eden formları doldurabilirim.					
18.Devlet ve devlete bağılı kurumlar gözetim teknolojilerini sadece toplumun güvenliği için kullanırlar.					
19.Güvenliğim için kişisel alanımı daraltmaya razı olabilirim.					
20.Enformasyon teknolojilerinin gündelik hayatımızda bu kadar çok yoğun ve yaygın kullanılması gözetime karşı direncimi kırmaktadır.					
21.Sosyal medya hesaplarımdaki gizlilik ayarlarının doğru ve eksiksiz yapılması durumunda kişisel verilerimin tamamen korunabileceğini düşünüyorum.					
22.Gözetim uygulamalarının, suçluların yakalanmasında önemli bir rolü olduğunu düşünüyorum.					
23.Suç oranının yüksek olduğu yerlerde toplumsal güvenlik için her birey mahremiyetinden taviz verebilmelidir.					
24.Sosyal medya kullanıcılarının kim tarafından ve neden gözetim altında tutulduğunu bilmelerinden yanayım.					
25.Toplanan kişisel veriler yetkisi olmayanlarla paylaşılmamalıdır.					

Aşağıda yer alan her cümleyi dikkatlice okuyarak size uygun seçeneklerden sadece birini işaretleyiniz!

1=Kesinlikle Katılmıyorum 2=Katılmıyorum 3=Kararsızım 4=Katılıyorum 5=Kesinlikle Katılıyorum

<i>Mahremiyet ve İfşa Soruları*</i>	1	2	3	4	5
26.Amaç her ne olursa olsun kişisel verilerin izinsiz toplanmaması gerektiğini düşünüyorum.					
27.Sosyal paylaşım ağlarında siyasi görüşümü veya ideolojimi paylaşmaktan çekinmem.					
28.Sosyal paylaşım ağlarında gerçek profilimde söyleyemediklerimi sahte profil oluşturarak söyleyebilirim.					
29.Sosyal paylaşım ağlarında başkalarının özel hayatıyla ilgili bilgileri takip etmekten hoşnutluk duyarım.					
30.Güvenlik hedefli bile olsa kişisel veriler bireyin haberi olmadan elde ediliyorsa bu mahremiyet ihlâlidir.					
31.Sosyal paylaşım ağlarında mahremiyetin ihlal edilmesi bireyleri hassasiyetler konusunda duyarsızlaştırmıştır.					
32.Sosyal medya hesaplarımda sevinçlerimi paylaştığım gibi üzüntülerimi de paylaşıyorum.					
33.Sosyal medyada, bazen eşim, sevgilim, akrabam, arkadaşım ya da dostum hakkında iltifat, aşk, sevgi ya da sitem içeren yazılar paylaşıyorum.					
34.Enformasyon teknolojilerinin gündelik yaşamımda bana sağladığı (fatura ödeme, alışveriş yapma vb.)kolaylıklardan dolayı dijital mecralardan vazgeçmem söz konusu olamaz.					
35.Çevrimiçi ortamlarda kişisel bilgilerimin arkadaşlarım tarafından görünmesinden hoşnutluk duyarım.					
36.Önemli anlarıma (düğün, mezuniyet, hastalık, doğum, başarı vb.) ait olan fotoğrafları, videoları ya da yazıları sosyal medya					

hesaplarımda paylaşıyorum.					
37.Sosyal medya hesaplarımda gittiğim eğlence mekânları (sinema, tiyatro, bar vb.) ile ilgili paylaşımlarda bulunurum.					
38.Sosyal paylaşım ağlarında iletişim kurduklarım, gündelik yaşamdaki çevremden oluşuyorsa (aile, arkadaş, eş, vb.), bu durum sosyal paylaşım ağlarındaki özgürlüğümü kısıtlar.					
39.Sosyal paylaşım ağlarında daha özgür olabilmek için profilimi birtakım kişilere kısıtlamayı tercih ederim.					
40.Sosyal paylaşım ağlarında var olmak, gözetleniyor olmamdan daha önemlidir.					

KAYNAKÇA

- Akça, G. (2005). Modernden Postmoderne Kùltür Ve Kimlik. *Muğla Üniversitesi*(1), 1-24.
- Althusser, L. (2003). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. (A. Tùmertekin, Çev.) İstanbul: İthaki Yayınları.
- Arendt, H. (1994). *İnsanlık Durumu*. (B. S. Gener, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Armağan, A., & Onur, N. (2012). Kùresel Kamuoyunun Yükselişinde İnternet Kullanım Pratikleri: Üniversite Gençliğinin Farkındalığı Üzerine Yapılan Bir Araştırma. *II. Uluslar Arası İletişim Sempozyumu* (s. 153-166). Manas, Kırgızistan: Manas Üniversitesi İletişim Fakùltesi.
- Aslan, C. (2011). Türkiye’de Özel Alanın İfşası ve Mağduriyet Halleri: ‘Deniz Baykal’ Örneğı. H. Köse içinde, *Medya Mahrem Medyada Mahremiyet Olgusu ve Transparan Bir Yaşamdan Parçalar* (s. 84-129). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Aydoğın, F. (2009). Eleştirel Perspektiften Yeni Medya. *Marmara İletişim Dergisi*, 186-194.
- Baudrillard, J. (2014). *Simulakrlar ve Simulasyon*. (O. Adanır, Çev.) Ankara: Doğı Batı Yayınları.
- Bauman, Z. (2011). *Bireyselleşmiş Toplum*. (Y. Aloğan, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2016). *Özgürlük*. (K. Eren, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2017). *Kùreselleşme*. (A. Yılmaz , Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z., & Lyon , D. (2016). *Akışkan Gözetim*. (E. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Bentham, J., Watkin, P. C., Werret, S., Çoban, B., & Özarslan, Z. (2016). Gözün İktidarı Üzerine. B. Çoban içinde, *Panoptikon Gözün İktidarı* (B. Çoban, & Z. Özarslan, Çev., s. 111-138). İstanbul: Su Yayınları.
- Berger, J. (2018). *Görme Biçimleri*. (Y. Salman , Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Boetie, E. (2015). *Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev*. (A. Meral, Çev.) İstanbul: Alfa Basım Yayın.
- Bozalp, M. (2018). Gözetim Toplumundaki Yapısal Değişim ve Dönüşümler . *Amme İdaresi Dergisi*, 27-69.
- Bozkurt, V. (2000). Gözetim Toplumu ve Internet:Özel Yaşamın Sonu Mu? *Birikim Dergisi*, 75-81.
- Bulunmaz, A. (2014, Şubat 4). www.cumhuriyet.com.tr. Kasım 12, 2018 tarihinde www.cumhuriyet.com.tr/haber/kitap/37509/_Akiskan_Gozetim_.htm adresinden alındı
- Büyük, K., & Keskin, U. (2012). Panoptikon'un Elektronik Dirilisi: Etik Bir Sorun Olarak İşyeri İzleme. *İş Ahlakı Dergisi*, 5(10), 55-88.
- Castells, M. (2013). *Enformasyon Çağı:Ekonomi,Toplum ve Kültür(Ağ Toplumunu Yükselişi)*. (E. Kılınç, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çakır, M. (2014). *Görsel Kültür Ve Küresel Kitle Kültürü*. Ankara: Ütopya.
- Çakır, M. (2015). *İnternette Gösteri ve Gözetim*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Çalışkan, K. (1996). Kapital ve Disiplin. *Birikim Dergisi*, 10-20.
- Çelik, R. (2014). *Gözetim Toplumu ve Internet:Yeni İletişim Ortamlarında Gözetimin Dönüşümü* . Marmara Üniversitesi. İstanbul: YÖK.
- Çığ, E. Ç. (2016). Dijital Çağda Bakışın Politikası: Panoptikon ve Aleniyet İlkesi. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 91-113.

- Çoban, B. (2009). Yeni Panoptikon, Gözün İktidarı ve Facebook. *Yeditepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1-18.
- Debord, G. (2014). *Gösteri Toplumu*. (A. Ekmekçi, & O. Taşkent, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Dedeoğlu, S. G. (2014). Özgürlük, Mahremiyet, Demokrasinin Değeri ve Bilişim Toplumunda Maruz Kaldığı Tehditler. *Journal Of Yasar University*, 9(34), 5887-5897.
- Diker, E., & Taşdelen, B. (2017). Sosyal Medya Olmasaydı Ne Olurdu? Sosyal Medya Bağımlısı Gençlerin Görüşlerine İlişkin Nitel Bir Araştırma . *Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* , 189-203.
- Dilek , S. (2016). Enformasyon ve Bilgiye Dayalı Yeni Ekonomi. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(11), 87-91.
- Dilmen, N. E., & Ögüt, S. (2006). Yeni İletişim Ortamları ve Etkileşime İletişimsel Bilişim Yaklaşımı. *Yeni İletişim Ortamları ve Etkileşim Uluslararası Konferansı Bildiri Kitabı* (s. 17-23). İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Dolgun, U. (2005a). *Enformasyon Toplumundan Gözetim Toplumuna*. Ankara: Ekin.
- Dolgun, U. (2005b). Çalışma Yaşamında Gözetim. *Sosyal Siyaset Konferans Dergisi*, 510-540.
- Dolgun, U. (2015). *Şeffaf Hapishane Yahut Gözetim Toplumu*. İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş.
- Dolgun, U. (2018, Aralık 19). <http://www.radikal.com.tr>. Aralık 19, 2018 tarihinde <http://www.radikal.com.tr>: <http://www.radikal.com.tr/turkiye/artik-hepimiz-her-an-izleniyoruz-779110/> adresinden alındı
- Ercins , G. (2013). Demokrasinin Bir önkoşulu Olarak Kamusal Alan ve Türkiye'de Kamusal Alan Algısı . *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(1), 297-313.

- Erdoğan, İ., & Alemdar, K. (2010). *Öteki Kuram*. Ankara: Erk Yayınları.
- Erol, V. (2017). Dikizcilerin Şafağı: Bir Gözetim Toplumu Eleştirisi Olarak “Dead Set”. *Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 361-377.
- Foucault, M. (2015a). *Büyük Kapatılma*. (I. Ergüden, & F. Keskin, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2015b). *İktidarın Gözü*. (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2016a). *Entelektüelin Siyasi İşlevi*. (I. Ergüden, O. Akınhay, & F. Keskin, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2016b). *Özne ve İktidar*. (I. Ergüden, & O. Akınhay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Geray, H. (2002). *İletişim ve Teknoloji*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Giddens, A. (2000). *Siyaset, Sosyoloji ve Toplumsal Teori*. (T. Birkan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Giddens, A. (2005). *Ulus Devlet ve Şiddet*. (C. Atay, Çev.) İstanbul: Devrin Yayıncılık.
- Giddens, A. (2010). *Mahremiyetin Dönüşümü-Modern Toplumlarda Cinsellik, Aşk ve Erotizm*. (İ. Şahin, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Goffman, E. (2009). *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*. (B. Cezar, Çev.) İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Göker, G. (2016). Bir Gözetim Aracı Olarak Periscope. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 969-992.
- Gülaşık, Ö. (2011). *İnternetin Kamusal Alan Niteliği Üzerine Bir Araştırma: “Ankara’daki Üniversite Öğrencilerinin İnternet Kullanımı”*. Gazi Üniversitesi. Ankara: YÖK.

- Güven, A. (2013). Dijital Dünyanın Ahlaki Çıkmazlarına Yolculuk: Black Mirror. *Marmara Medya Merkezi Sinema Dergisi*(2), 56-61.
- Güven, S. K. (2007). *Gözetim Toplumu ve Toplumsal Meşruiyet*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü sosyoloji Anabilim Dalı Genel Sosyoloji ve Metodoloji Programı. İstanbul: Yök Tez.
- Habermars, J. (2003). *Kamusal Yaşamın Yapısal Dönüşümü*. (T. Bora, & M. Sancar, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hal, B. C. (2017). *Şeffaflık Toplumu*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Hazar, M. (2011). Sosyal Medya Bağımlılığı Bir Alan Çalışması. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*(32), 151-175.
- <http://www.oxforddictionaries.com>. (2019, Şubat 19). <http://www.oxforddictionaries.com>. Şubat 19, 2019 tarihinde http://www.oxforddictionaries.com/definition/american_english/omni adresinden alındı.
- <https://tr.euronews.com>. (2018, Nisan 11). <https://tr.euronews.com>. Ocak 2, 2019 tarihinde <https://tr.euronews.com/2018/04/11/facebook-un-patronu-kongre-de-ozur-diledi> adresinden alındı.
- <https://sozluk.gov.tr>. (2018, Ekim 11). Ekim 11, 2018 tarihinde <https://sozluk.gov.tr>/ adresinden alındı.
- <https://sozluk.gov.tr>. (2018, Ekim 4). Ekim 4, 2018 tarihinde <https://sozluk.gov.tr>/ adresinden alındı.
- <https://www.marketingturkiye.com.tr>. (2018, 4 Haziran). Nisan 3, 2019 tarihinde <https://www.marketingturkiye.com.tr/haberler/online-ortamda-mahremiyet-endisemiz-artiyor/> adresinden alındı.
- İlhan, S. (2013). Akışkan Toplumda Kimlik İnşası: Geçişken, Eklektik, Ben Odaklı Kimlikler. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(23), 233-246.

- Kabir, S. (2014). Sanal Röntgencilik ve Facebook'ta Bireyselliğin Kullanımı, Sosyal Medya Devrimi. B. Çoban. içinde İstanbul: Su Yayınları.
- Kamil, O. (2010). "Modern Zamanlar" Filmi ve Dönemsel Bir Çalışma İlişkileri Yorumlaması. *Çağdaş Toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi*, 133-149.
- Kaplan, İ. (2017). *Üniversite Öğrencisi Sosyal Medya Kullanıcılarının Mahremiyet Algısı*. Anadolu Üniversitesi. Eskişehir: YÖK.
- Kara, T. (2013). *Sosyal Medya Endüstrisi*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Karagülle, A. E. (2015). *Günümüzde Değişen Mahremiyet Algısının Sosyal Ağlar Bağlamında İncelenmesi*. İstanbul Ticaret Üniversitesi. İstanbul: YÖK.
- Karakaya, A. (2014). *Yeni İletişim Ortamları ile Sömürgeciliğin Dönüşümü Gözetim Olgusu ve Bireylerin Farkındalık ve Teslimiyetleri Üzerine Bir araştırma*. Marmara Üniversitesi. İstanbul: Yök.
- Karşlıoğlu, F. (2014). *Siber Gözetim: Toplumsal Denetim Aracı Olarak Internetin Dönüşümü*. İstanbul Bilgi Üniversitesi. İstanbul: YÖK.
- Kayapınar, K. (2006). Türkiye'de Sayısal Platform Yayıncılığı Ve Digtürk Beklentiler Ve Sorunlar. *Yeni İletişim Ortamları ve Etkileşim Uluslararası Konferansı* (s. 97-105). İstanbul: Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi.
- Kırmızı, M. (2008, Ocak 29). [www.sendika63.org](http://sendika63.org). Ocak 13, 2019 tarihinde <http://sendika63.org/2008/01/post-modern-zamanlarda-esnek-somuru-meric-kirmizi-17968/> adresinden alındı
- Kuşay, Y. (2010). Sosyal Medyanın Gücü ve Uygulama Örnekleri. F. Aydoğan, & A. Akyüz içinde, *İkinci Medya Çağında İnternet* (s. 61-89). İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Küçüköner, M. (2010). Görme Üzerine Bir inceleme. *Sanat Dergisi*, 31-34.

- Kütükoğlu, E. (2019). *Sosyal Medya Algısının Belirlenmesi: X, Y ve Z Kuşakların Üzerinde Bir Araştırma*. Erciyes Üniversitesi. Kayseri: YÖK.
- Lyon, D. (2006). *Gözetlenen Toplum*. (G. Soykan, Çev.) İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- Lyon, D. (2013). *Gözetim Çalışmaları*. (A. Toprak, Çev.) İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- Marks, K. (1975). *Kapital I*. (A. Bilgi, Çev.) Ankara: Sol Yayınları.
- Marks, K. (2012). *Kapital Ekonomi Politiğın Eleştirisi Üçüncü Cilt*. (A. Bilgi, Çev.) İstanbul: Eriş Yayınları.
- Mattelart, A. (2012). *Gözetimin Küreselleşmesi*. (O. Gayretli, & S. E. Karacn, Çev.) İstanbul: Kalkedon Yayınevi.
- Megill, A. (1998). *Aşırılığın Peygamberleri*. (T. Birkan, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Okmeydan, S. B. (2017a). Postmodern Kültürde Gözetim Toplumunun Dönüşümü: ‘Panoptikon’dan ‘Sinoptikon’ ve ‘Omniptikon’a. *AJIT-e: Online Academic Journal of Information Technology*, 45-69.
- Okmeydan, S. B. (2017b). Yeni İletişim Teknolojilerini Sorgulamak: Etik, Güvenlik ve Mahremiyetin Kesistigi Nokta. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi e-gifder*, 1(5), 347-372.
- Özdemir, Z. (2015). Sosyal Medyada Kimlik İnşasında Yeni Akım: Özçekim Kullanımı. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*(2), 112-131.
- Özgül, G. E. (2012). Bir Görme Biçimi Olarak Yeni Medya: Kamusal Bir Alan İmkânının Araştırılması. *Journal of Yasar University*(26), 4526 - 4547.
- Özgül, G. E. (2015). Yanılsamalar Labirentinde Bir Yanılsama Olarak Özne. Ö. Oğuzhan içinde, *İletişimde Sosyal Medya, Sosyal Medyada Etkileşim* (s. 83-110). İstanbul: Kalkedon.

- Öztürk, S. (2013). Filmlerle Görünürlüğün Dönüşümü: Panoptikon, Süperpanoptikon, Sinoptikon. *Gazi Üniversitesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*(36), 133-149.
- Öztürk, Ş. (2015). Sosyal Medyada Etik Sorunlar". *Selçuk İletişim Dergisi*, 9(1), 287-311.
- Pettman, D. (2017). *Sonsuz Dikkat Dağınıklığı*. (Y. Çetin, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Rigel, N., Batuş, G., Yücedoğan, G., & Çoban, B. (2005). *Kadife Karanlık*. İstanbul: Su yayınevi.
- Sankur, B. (2004). *Bilişim Sözlüğü 2005*. İstanbul: Pusula Yayıncılık.
- Sennett, R. (2010). *Kamusal İnsanın Çöküşü*. (S. Turak, & T. Tosun, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sönmez, B. (2016). Gözetim Toplumunun Günümüz Tüketim Dinamikleri Bağlamında Yorumlanması. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 262-284.
- Sütlüoğlu, T. (2015). Sosyal Paylaşım Ağlarında Gençlerin Sosyalleşme ve Kimlik İnşası Süreçleri: Facebook Örneği. *Folklor, Edebiyat Dergisi*(83), 125-147.
- Şener, G., & Kuş, O. (2015). Büyük Birader'den Büyük Veriye Gözetim Toplumu. Ö. Oğuzhan içinde, *İletişimde Sosyal Medya, Sosyal Medyada Etkileşim* (s. 53-82). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Şener, N. K. (2016). Eğlencenin Gözetleme Hâli ya da Eğlence Endüstrisinde " Görünen " ve " Gören " Olmak. *TRT Akademi, Eğlence Endüstri Sayısı*(1), 50-70.
- Taş, M. (2018). *Siber Uzayda Gözetim:İstanbul'daki Katılım Bankası Çalışanları ile Yapılan Niteliksel Bir Araştırma* . Maltepe Üniversitesi. İstanbul: YÖK.
- Timisi, N. (2003). *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi*. Ankara: Dost Kitabevi.

- Toffler, A. (1981). *Üçüncü Dalga*. (A. Seden, Çev.) İstanbul: Altın Kitaplar Yayınları.
- Toffler, A. (1992). *Yeni Güçler Yeni Şoklar*. (B. Çorakçı, Çev.) İstanbul: Altın Yayınları.
- Tokgöz, C. (2011). *Bilişim Çağında Toplumsal Denetim Aracı Olarak Gözetim Olgusu ve Yeni İletişim Ortamlarında Bireyin Gözetime Farkındalığı Üzerine Bir Araştırma*. Marmara Üniversitesi, Gazetecilik. İstanbul: YÖK.
- Toktaş, S. A., Binark, M., Dikmen, E. Ş., Fidaner, I. B., Küzeci, E., & Özaygen, A. (2012). *Türkiye'de Dijital Gözetim*. İstanbul: Alternatif Bilişim Derneği Yayınevi.
- Topbaş, H., & Doğan, A. (2016). Toplumsalın Yeni Agorası Olarak Sosyal Medya: Eleştirel Yaklaşım. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 4(1), 124-148.
- Uçkan, Ö. (2013, Ekim 21). [www.bthaber.com](http://www.bthaber.com/internet-ozgurlugu-kuresel-durum-ve-turkiye/). Kasım 8, 2018 tarihinde <http://www.bthaber.com/internet-ozgurlugu-kuresel-durum-ve-turkiye/> adresinden alındı
- Utma, S. (2018). Mahremiyet Olgusu ve Sosyal Medyada Mahremiyetin Serüveni. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(59), 1193-1204.
- Uyanık, F. (2013). Sosyal Medya:Kurgusalılık ve Mahremiyet. *Yeni Medya Çalışmaları I. Ulusal Kongresi* (s. 367-382). Kocaeli: Alternatif Bilişim Derneği Yayınları.
- Uzun, R. (2016). *İletişim Etiği Sorunlar ve Sorumluluklar*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Varol, A. (2010). Bilgi Toplumunda Kamusal Alan. *Sosyal Bilimler Dergisi*(4), 121-129.
- www.internetarsivi.metu.edu.tr. (2018, Nisan 11). www.internetarsivi.metu.edu.tr. Nisan 11, 2018 tarihinde <http://www.internetarsivi.metu.edu.tr/tarihce.php> adresinden alındı

- www.tdk.gov.tr. (2018, Nisan 14). [www.tdk.gov.tr](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&view=bilimsanat&kat=egoriget=terim&kelimeget=Gözetim&hngget=md). Nisan 14, 2018 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&view=bilimsanat&kat=egoriget=terim&kelimeget=Gözetim&hngget=md adresinden alındı
- www.etymonline.com. (2018, Mayıs 13). Mayıs 13, 2018 tarihinde <https://www.etymonline.com/search?q=information> adresinden alındı
- www.tdk.gov.tr. (2018, Kasım 12). Kasım 12, 2018 tarihinde <http://www.tdk.gov.tr> adresinden alındı
- www.tdk.gov.tr. (2018, Mart 25). Mart 25, 2018 tarihinde <http://www.sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Yağlı, S. (2015). Bir Anlatı Mecrası Olarak Yeni Medyanın Söyleminde Trans Bireyler. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(8), 267-284.
- Yazıcı, T., & Tuerxun, X. (2017). Dijital kamusal alanda grup iletişimi: WeChat örneği. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(3), 966-980.
- Yücel, O. Ü. (2018). *İşçilerin Sosyal Medya Paylaşımlarının İşveren Tarafından Denetimi ve İş İlişkisine Etkisi*. Ankara Üniversitesi. Ankara: YÖK.
- Yüksel, M. (2003). Mahremiyet Hakkı ve Sosyo-Tarihsel Gelişimi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*(58/1), 181-213.
- Yükselbaba, Ü. (2008). Kamusal Alan Modelleri ve Bu Modellerin Bağlıları. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Mecmuası*, 227-272.